

สรุปจำนวนโรงปรับปรุงคุณภาพน้ำของชุมชนในประเทศไทย (ก.พ. 2545)					
สถานะ	ป่อปรับเสถียร	สระเติมอากาศ	เอเอส	อาร์บีซี	รวม
ก่อสร้างเสร็จและพร้อมดำเนินการ	25	13	20	1	59**
กำลังก่อสร้าง	8	2	7	-	17
รวม	33	15	27	1	76

ที่มา : สมาคมวิศวกรรมสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย (สวสท.), สืบค้นในรายงานหลักเกณฑ์ 1 โครงการจัดทำคู่มือการออกแบบระบบรวบรวมน้ำเสียและโรงปรับปรุงคุณภาพน้ำของชุมชน กรมควบคุมมลพิษ, 2546

หมายเหตุ : * หมายถึงก่อสร้างเสร็จและพร้อมเดินระบบ แต่ในทางปฏิบัติจริงอาจมีปัญหาไม่สามารถเดินระบบได้จริง หรือเดินระบบได้ไม่สมบูรณ์

** จำนวนนี้ไม่น้อยกว่า 10 แห่ง ที่มีปัญหาในการเดินระบบ

รวมทั้งสิ้น 2.9 ล้าน ลบ.ม./วัน (คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาแก้ไขปัญหาระบบบำบัดน้ำเสียของกรุงเทพมหานครส่วนท้องถิ่น 2545) ทั้งนี้ในการก่อสร้างระบบน้ำเสยรวมของชุมชนทั้ง 86 แห่งนั้นใช้งบประมาณทั้งสิ้น 67,290 ล้านบาท (มติชน 25/04/44)

อย่างไรก็ตาม จากการเปิดเผยของอภิชาติ ชวเจริญพันธุ์ อธิบดี คพ. ระบุว่า ระบบบำบัดน้ำเสียที่ใช้งานไม่ได้เต็มประสิทธิภาพมีจำนวนทั้งหมด 50 แห่ง และมีที่หยุดเดินระบบไปเลย 7 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลแม่สอด จ. ตาก เทศบาลตำบลบัวใหญ่ จ. นครราชสีมา เทศบาลเมืองชัยภูมิ เทศบาลตำบลแหลมฉบัง จ. ชลบุรี เทศบาลตำบลมาบตาพุด จ. ระยอง เกาะพีพี จ. กระบี่ และเทศบาลนครระยอง (มติชน 25/04/46)

สาเหตุที่ระบบบำบัดน้ำเสยรวมของชุมชนในหลายพื้นที่ก่อสร้างแล้วเสร็จแต่ไม่สามารถใช้งานได้มีหลายประการ นับตั้งแต่การขาดงบประมาณบริหารจัดการ ประกอบกับไม่สามารถเก็บค่าน้ำเสยจากประชาชนผู้ใช้น้ำได้ การมีปัญหาด้านเทคนิคที่ทำให้ระบบไร้ประสิทธิภาพในการบำบัด นอกจากนี้ในหลายพื้นที่ยังมีปัญหาในการดำเนินการก่อสร้าง เนื่องจากประชาชนคัดค้านหรือขัดขวาง ดังเช่นกรณีโครงการระบบบำบัดน้ำเสยสมุทรปราการ ที่กลายเป็นประเด็นระดับชาติ ส่งผลให้เกิดการตั้งคำถามถึงความไม่ชอบมาพากลของโครงการอื่น ๆ ด้วย ขณะเดียวกันก็นำมาซึ่งการเสนอทางออกสำหรับการบำบัดจัดการคุณภาพน้ำในหลายระดับจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นว่าคำตอบไม่ได้จบลงที่ระบบบำบัดน้ำเสยรวมเท่านั้น

นิศากร โสชิตรัตน์ รองอธิบดี คพ. ระบุว่า สาเหตุที่ทำให้การลงทุนในโครงการไม่มีประสิทธิภาพมาจาก

- 1) การตัดสินใจโครงการยังไม่มีกรมมองในภาพรวม
- 2) แนวทางในการแก้ปัญหาน้ำเสยที่ผ่านมาเน้นการสร้างระบบกลางหรือระบบรวม ซึ่งบางแห่งไม่คุ้มค่ากับการลงทุน นอกจากนี้การออกแบบโครงการที่มีความสามารถสูงเกินไป ทำให้ขนาดระบบใหญ่เกินความจำเป็น พร้อมกันนี้รองอธิบดี คพ. ยังฟันธงด้วยว่า ภายใน 1 - 2 ปีนี้จะไม่มีการสร้างระบบบำบัดน้ำเสยใหม่เกิดขึ้น (กรุงเทพธุรกิจ 26/12/44) ทว่า ความเป็นจริงกลับไม่เป็นเช่นนั้น และทาง คพ. เองก็มีการเสนอโครงการใหม่ ๆ ด้วย

ด้าน ดร. ธงชัย พรรณสวัสดิ์ ประธานสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยชี้ให้เห็นประเด็นความไม่คุ้มค่าของระบบบำบัดน้ำเสย โดยเฉพาะปัญหาทางเทคนิค ได้แก่ 1) เรื่องการออกแบบระบบซึ่งใช้ตัวเลขที่สูงเกินไป เช่น กำหนดค่าบีโอดีสูงถึง 250 ทำให้ขนาดของระบบใหญ่และต้องลงทุนสูงตามมา 2) ปัญหาการรั่วของระบบบำบัดน้ำเสยซึ่งไม่รัดกุม ทำให้เกิดการรั่วไหลของน้ำในระบบ หรือน้ำไม่เข้าระบบ ส่งผลให้ระบบบำบัดน้ำเสยไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ประเด็นเรื่องการตัดสินใจที่มาจากฝ่ายการเมืองส่วนกลาง ในขณะที่ท้องถิ่นไม่มีความพร้อมหรือไม่ต้องการโครงการยังเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้การลงทุนไม่คุ้มค่าทางออกที่ ดร. ธงชัยเสนอคือ เปิดโอกาสให้มีการหักหัวหรือกันระหว่างวิศวกรในทางวิชาการ และกำหนดมาตรการให้นักออกแบบต้องบริหารระบบด้วยหลังก่อสร้าง 1 - 2 ปี (กรุงเทพธุรกิจ 27/12/44)

ขณะที่การรณรงค์ของกรีนพีซมุ่งที่การชี้ถึงข้อจำกัดของเทคโนโลยีการบำบัดน้ำเสยรวมว่า เป็นเพียงการรวบรวมมลพิษจากแหล่งกำเนิดประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะอุตสาหกรรม ก่อนปล่อยออกสู่สิ่งแวดล้อม พร้อมกับเรียก

ร้องให้ภาครัฐยุติการลงทุนที่จะมีขึ้นต่อไปกับเทคโนโลยีไร้ประสิทธิภาพนี้ โดยเสนอทางออกจากวิกฤตการณ์มลพิษว่าต้องเริ่มต้นที่การผลิตที่สะอาด เผยแพร่ข้อมูลรายละเอียดของสารเคมีเป็นพิษที่โรงงานอุตสาหกรรมแต่ละแห่งใช้หรือปล่อยออกมา เพื่อนำไปสู่การกำจัดการพิษที่แหล่งกำเนิด เพราะการลงทุนในโครงการบำบัดน้ำเสียรวมขนาดใหญ่เป็นการจัดการที่ปลายเหตุ นอกจากไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาแล้วยังซ้ำเติมและสร้างปัญหาขึ้นมาใหม่อีกด้วย (ผู้จัดการ 27/05/44)

ในส่วนของการตรวจสอบ กลางปี 2545 วุฒิสภาตั้ง กมธ. วิสามัญขึ้นมาเพื่อพิจารณาความไม่โปร่งใสในการดำเนินการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียคลองด่าน จ. สมุทรปราการ เป็นการเฉพาะ และมีแผนงานจะตรวจสอบการดำเนินการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียทั่วประเทศ ด้วย เนื่องจากมีการร้องเรียนเรื่องความไม่โปร่งใสในการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียเข้ามามาก (มติชน 11/07/45)

ปลายปี 2545 ส.ต.ง. รายงานการตรวจสอบโครงการบำบัดน้ำเสียของกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ และกรมโยธาธิการ พบว่า มีความล่าช้าและไม่เป็นไปตามแผนดำเนินการตามกำหนด แม้ว่างบประมาณกว่า 10,000 ล้านบาทจะถูกโอนไปแล้วก็ตาม (ผู้จัดการ 14/01/46) โดยในปีงบประมาณ 2537 - 2545 ใช้เป็นค่าก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียและระบบกำจัดขยะมูลฝอยจำนวนถึง 22,438.51 ล้านบาท แต่การดำเนินงานกลับไม่บรรลุวัตถุประสงค์ เช่น โครงการก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียของกรมโยธาธิการมีการส่งมอบให้ท้องถิ่นบริหารทั้ง ๆ ที่ไม่มีความพร้อมด้านงบประมาณ ทำให้รัฐบาลต้องจัดสรรเงิน

ไปช่วยในการบริหารระบบจำนวน 313.64 ล้านบาทภายในเวลา 5 ปี (มติชน 11/10/45)

ด้านสนธยา คุณปลื้ม รมว. วิทยาศาสตร์ฯ สั่งการให้ สผ. ทบทวนการจัดสรรงบประมาณก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียทั้งหมด เพื่อดูว่าโครงการใดมีปัญหา และถ้ายังใช้งบประมาณไม่หมดก็ต้องระงับการจ่ายโอนงบประมาณเอาไว้ก่อน เพื่อให้มีการศึกษาเพิ่มเติม (มติชน 08/07/45) ส่วน วรณี สัมพันธ์รักษ์ เลขาธิการ สผ. กล่าวว่า สผ. กับ คพ. กำลังร่วมมือกันหาทางออก โดยขณะนี้อยู่ระดับโครงการใหม่ที่จะเกิดขึ้นในปี 2546 ทั้งหมดแล้ว (มติชน 06/11/45)

การเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย

ปัญหาจากการที่ระบบบำบัดน้ำเสียสร้างแล้วไม่สามารถใช้ได้ ส่วนหนึ่งมาจากไม่มียกงบประมาณในการเดินระบบ หน่วยงานท้องถิ่นในหลายพื้นที่จึงเริ่มเดินน้ำจัดเก็บค่าบริการน้ำเสียแล้ว ได้แก่ เมืองพัทยา เทศบาลตำบลแสนสุข จ. ชลบุรี เทศบาลนครหาดใหญ่ จ. สงขลา และเทศบาลตำบลปาดัง จ. ภูเก็ต (สัปดาห์ 2545)

ในส่วนของเทศบาล ต. แสนสุข เมืองพัทยา จ. ชลบุรี ซึ่ง อจน. จัดเก็บค่าบริการมาตั้งแต่เดือน พ.ค. 2544 ผลพบว่าในระยะเวลา 8 เดือนสามารถเก็บได้เดือนละ 70,000 - 80,000 บาท ขณะที่ต้องใช้เงินดำเนินการจริงเดือนละ 400,000 บาท อย่างไรก็ตาม นับแต่มีการจัดเก็บค่าบริการน้ำเสียพบว่าคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำต่าง ๆ โดยภาพรวมนั้นดีขึ้น (มติชน 02/02/45)

รูป 2.16

โรงปรับปรุงคุณภาพน้ำของชุมชนที่หยุดระบบอย่างถาวร (ก.พ. 2545)					
ลำดับที่	ชุมชน	ประเภทของระบบ	ขีดความสามารถ (ลบ.ม./วัน)	ปีที่เริ่มเดินระบบ	แหล่งงบประมาณ
1	หนองสนม, ศาสนนคร	บ่อปรับเสถียร	600	2538	กรมชลประทาน
2	เทศบาลเมือง, ชัยภูมิ	บ่อปรับเสถียร	6,000	2537	ท้องถิ่น
3	เทศบาลตำบลหัวช้าง, มหาสารคาม	บ่อปรับเสถียร	-	2537	เทศบาลตำบล
4	พญา, ช. 17	อาร์บิซี	5,000	2531	กรมโยธาธิการ
5	พญา, ช. นามสุวรรณ	อาร์บิซี	8,000	2531	กรมโยธาธิการ

ที่มา : สมาคมวิศวกรรมสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย (สวสท.), ดัดแปลงในรายงานหลักเกณฑ์ ๖ โครงการจัดทำคู่มือการออกแบบระบบรวบรวมน้ำเสียและโรงปรับปรุงคุณภาพน้ำของชุมชน กรมควบคุมมลพิษ, 2546

ด้านสภา กทม. ได้พิจารณาร่างข้อบัญญัติ กทม. เรื่องการจัดเก็บค่าธรรมเนียมบำบัดน้ำเสียเมื่อวันที่ 30 ต.ค. 2545 เนื่องจากปัจจุบัน กทม. ได้เปิดเดินระบบโรงบำบัดน้ำเสีย 3 แห่ง คือ โรงบำบัดน้ำเสียสี่พระยา โรงบำบัดน้ำเสียรัตนโกสินทร์ และโรงบำบัดน้ำเสียยานนาวา โดยเสียค่าใช้จ่ายในการเดินระบบเดือนละกว่า 8 ล้านบาท แต่ยังไม่มีการจัดเก็บค่าน้ำเสียจากประชาชน

สมัคร สุนทรเวช ผู้ว่า กทม. กล่าวว่า จะทำการเก็บค่าน้ำเสียเฉพาะพื้นที่ที่มีการเดินระบบโรงบำบัด โดยเก็บแบบขั้นบันได บ้านที่ใช้ไม่เกิน 10 ลบ.ม./เดือนต้องจ่ายค่าน้ำเสีย ลบ.ม. ละ 2 บาท จากนั้นทุก 6 เดือน เก็บเพิ่ม 25 สตางค์ จนครบ 2 ปีจึงเก็บเต็มอัตรา ส่วนพื้นที่ใดที่มีการบำบัดน้ำเสียตรงตามข้อบังคับของ กรอ. ก็ไม่ต้องจ่ายค่าน้ำเสีย (มติชน 31/10/45)

ทางด้าน กรอ. มีการเตรียมการออกกฎหมายนำร่องเก็บค่าน้ำเสียจากโรงงานเช่นเดียวกัน ทั้งนี้จากการเปิดเผยของวิระ มวิจักข์ อดีตนายก อบ.ป. ใหม่จะว่าด้วยการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์จัดการมลพิษ ซึ่งจะกำหนดให้มีการจัดเก็บค่าน้ำทิ้งที่ปล่อยออกจากโรงงานอุตสาหกรรมในอัตราขั้นต่ำตั้งแต่ 35 บาท/กิโลกรัมบีโอดี เป็นต้นไป โดยเชื่อว่า กฎหมายใหม่นี้จะบังคับให้ผู้ประกอบการต้องปรับปรุงกระบวนการผลิตไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนโรงงานที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้อย่างมาก ได้แก่ อุตสาหกรรมฟอกย้อม โรงกลั่นน้ำมัน อุตสาหกรรมอาหารแปรรูป โรงงานผลิตเยื่อกระดาษ โรงงานสุราและเบียร์ ฯลฯ เนื่องจากมีน้ำเสียจากกระบวนการผลิตปริมาณมาก (กรุงเทพธุรกิจ 29/04/45)

ในทำนองเดียวกัน สผ. ก็เตรียมที่จะทำโครงการนำร่องในการเก็บเงินตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย โดยเริ่มจากเทศบาล 26 แห่งที่ทางกองทุนสิ่งแวดล้อมให้ทุนสนับสนุนเพื่อก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียและระบบจัดการมูลฝอยจำนวน 1,619 ล้านบาท ซึ่งแบ่งเป็นเงินกู้จาก JBIC 1,164 ล้านบาท และเงินกองทุนสิ่งแวดล้อม 455 ล้านบาท เนื่องจากขณะนี้โครงการส่วนใหญ่ก่อสร้างเสร็จแล้ว สำหรับผลการศึกษาระบบการเก็บค่าน้ำบำบัดน้ำเสีย มีการเสนอให้กำหนดค่าบริการเฉลี่ย 5.0 บาท/หลัง/เดือน แต่ผลการสำรวจประชาชนส่วนบ้านพักอาศัยพบว่า สามารถจ่ายค่าน้ำเสียได้เพียง 4.2 บาท/หลัง/เดือน จึงต้องมีการปรับปรุงอัตราให้เหมาะสมกับทุกฝ่าย (มติชน 11/9/45)

โครงการบำบัดน้ำเสีย

โครงการระบบบำบัดน้ำเสียสมุทรปราการ

หลังจากเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าโครงการมีปัญหาการทุจริต นอกเหนือไปจากประเด็นที่ว่าอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่ออย่างขนาดใหญ่ โครงการจึงถูกตั้งคำถามอย่างหนัก นอกจากนี้นักวิชาการยังพากันเตือนในเรื่องความไม่คุ้มค่า เพราะทางกลุ่มโรงงานอุตสาหกรรมบางส่วนออกมายอมรับว่าไม่ต้องการใช้บริการระบบบำบัดน้ำเสียรวม ดังนั้นเสียงเรียกร้องให้ทบทวนโครงการจึงไม่ได้ดังมาจากชาวบ้านเป็นหลักอีกต่อไป แต่กลายเป็นเสียงเรียกร้องของส่วนอื่นๆ ด้วย

ความเคลื่อนไหวในปี 2544

ต้นปี 2544 สว.จำนวน 102 คนลงนามในหนังสือเพื่อส่งให้ประธานเอตบี เจ้าของเงินกู้ทบทวนการสนับสนุนโครงการนี้ ด้วยเหตุผลว่าโครงการขัดกับนโยบาย 5 ข้อของหลักการให้เงินกู้เอตบี (มติชน 18/01/44)

ในเวลาไล่เลี่ยกัน ส.ส. ญี่ปุ่นและเจ้าหน้าที่จาก JBIC ได้เดินทางลงสำรวจพื้นที่คลองด่าน (มติชน 23/01/44) และต่อมา รมต. คลังของญี่ปุ่นก็ออกมาเปิดเผยว่า รัฐบาลญี่ปุ่นอาจทบทวนเงินกู้ 7,000 ล้านบาทที่ปล่อยให้โครงการนี้ผ่านเอตบี (กรุงเทพธุรกิจ 21/03/44)

3 พ.ค. กมธ. สิ่งแวดล้อม วุฒิสภา แถลงผลการตรวจสอบโครงการ โดยตั้งข้อสังเกตดังนี้ 1) เหตุใด คพ. และกลุ่มบริษัทผู้รับจ้างจึงเลือกพื้นที่คลองด่านสร้างโครงการทั้งที่จะทำให้งบสูงขึ้นโดยไม่จำเป็น อีกทั้งการศึกษาความเหมาะสมให้ทางเลือกไว้ถึง 10 ทาง 2) การก่อสร้างระบบบำบัดขนาดพอเหมาะ กระจ่ายไปตามแหล่งชุมชน และโรงงานจะคุ้มค่าหรือไม่ 3) การดำเนินโครงการจะส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในพื้นที่และต่อสิ่งแวดล้อม 4) หากตะกอนจากระบบบำบัดและกลั่นเหม็นจะส่งผลกระทบต่อ 5) โครงการนี้ต้องขออนุญาตจากกรมโรงงานก่อน และจะต้องทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (ผู้จัดการ 04/05/44) ต่อมาที่ประชุมวุฒิสภาได้พิจารณาและมีข้อเสนอให้รัฐบาลทบทวนโครงการใหม่ (กรุงเทพธุรกิจ 02/06/44)

ในส่วนความเคลื่อนไหวของชาวบ้านคลองด่าน ได้ลงนามขอให้เอตบีตั้งคณะกรรมการอิสระขึ้นมาตรวจสอบโครงการ โดยต้นเดือน พ.ค. ดาวลย์ จันทรัสดี ตัวแทนชาวบ้านคลองด่าน ได้เดินทางไปยื่นข้อเรียกร้องต่อ

ประธานคณะกรรมการบริหารของเอทีบี ระหว่างการประชุมประจำปีไฮโนลูลู มลรัฐฮาวาย ซึ่งข้อเรียกร้องได้รับการชานรับจากนักสิ่งแวดล้อมและเอ็นจีโอนานาชาติอย่างกว้างขวาง และในที่สุดเอทีบีก็มีมติให้ดำเนินการตรวจสอบ (เพ็ญโฉม 2544)

แต่หลังจากนั้น ในวันที่ 15 มิ.ย. คณะผู้เชี่ยวชาญอิสระจากเอทีบีกลับสรุปผลการศึกษาพบความเหมาะสมว่า ระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียของโครงการได้รับการออกแบบอย่างมีมาตรฐาน และจะช่วยลดปริมาณมลพิษทางน้ำลงสู่อ่าวไทยตอนบนได้ (มติชน 19/06/44)

ข้อสรุปดังกล่าวทำให้ชาวบ้านคลองด่านไม่ยอมรับเป็นผลให้ต่อมาในวันที่ 11 ก.ค. คณะกรรมการเอทีบีมีมติอนุมัติตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการดำเนินโครงการใหม่ตามข้อเรียกร้องของชุมชนคลองด่านที่ต้องการให้เอทีบีตรวจสอบการดำเนินโครงการซึ่งละเมิดต่อนโยบายที่เอทีบีประกาศไว้ (ผู้จัดการ 12/07/44)

สำหรับสถานการณ์ในพื้นที่ในระหว่างนั้นยังคงเข้มข้น โดยชาวคลองด่านและสองคลองกว่า 500 คน รวมตัวกันคัดค้านการสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียรวมสมุทรปราการ รวมทั้งโครงการไฟฟ้าพลังความร้อนของเอกชนที่ได้รับสัมปทานจากรัฐ หลัง ครม. มีมติ 5 มิ.ย. ออกมาให้เปลี่ยนผังเมืองเขต ต. คลองด่าน จากพื้นที่สีเขียว - เหลือง เพื่อการเกษตรเป็นพื้นที่สีม่วงเพื่อการอุตสาหกรรม (มติชน 22/06/44)

จากนั้นในวันที่ 26 มิ.ย. ชาวบ้านยังได้ร่วมกับกรีนพีซเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำการรณรงค์คัดค้านโครงการ มีชาวประมงและผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงฟาร์มหอยแมลงภู่น้ำเรือประมงออกร่วมชุมนุมปิดอ่าวบริเวณแท่นปล่อยน้ำทิ้งของโครงการที่กำลังก่อสร้างในทะเล (ผู้จัดการ 27/06/44)

อย่างไรก็ดี แม้จะมีเสียงคัดค้านจากหลายฝ่าย แต่ที่ประชุม ครม. ในวันที่ 10 ก.ค. ก็ได้มีมติให้เดินหน้าโครงการโดยไม่ต้องทบทวน และได้มอบหมายให้ รมว. กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ดูแลปัญหา (ข่าวสด 11/07/44)

11 ก.ย. ชาวบ้านในพื้นที่จึงร่วมกันปักธงแดงแสดงจุดยืนคัดค้านโครงการ และในวันที่ 29 ต.ค. ได้เดินทางมาทำเนียบรัฐบาลเพื่อยื่นหนังสือสอบถามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากโครงการต่อ รมว. ทักษิณ รวมทั้งเรียกร้องให้เอทีบียุติการเบิกจ่ายเงินสำหรับโครงการนี้โดยทันที (ผู้จัดการ 30/10/44)

ความเคลื่อนไหวในปี 2545

ยัดเยียดมาถึงปี 2545 พร้อม ๆ กับการหมดสัญญาสัมปทานก่อสร้างของกิจการร่วมค้าเอกชน NVPSKG เมื่อวันที่ 20 ก.พ. ซึ่งภายหลังหมดสัญญาดังกล่าว ทางกิจการร่วมค้าฯ เตรียมยื่นฟ้อง คพ. รวม 11 ข้อกล่าวหา พร้อมทั้งเรียกร้องให้รับผิดชอบ 2 ข้อ คือ 1) ทำสัญญาเวลาการก่อสร้างและส่งมอบงานออกไปอีก 746 วัน หรือ 2) จ่ายค่าชดเชยในทันทีเป็นเงิน 6,865 ล้านบาท (มติชน 11/03/45) แต่ คพ. ปฏิเสธที่จะรับผิดชอบและไม่ยอมรับว่าเป็นตัวการทำให้โครงการล่าช้า โดยศิริชัย ไร่โรจน์บริหาร อธิบดี คพ. ระบุว่า สาเหตุมาจากชาวบ้านคลองด่านไม่ยอมให้เข้าพื้นที่ (กรุงเทพธุรกิจ 23/03/45)

ต่อมาคณะผู้เชี่ยวชาญอิสระของเอทีบีเรียกร้องให้คณะกรรมการบริหารเอทีบีระงับการให้เงินกู้โครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียคลองด่าน (กรุงเทพธุรกิจ 28/03/45) ภายหลังเอทีบีถูกวิจารณ์อย่างหนัก และผลการตรวจสอบของคณะผู้เชี่ยวชาญอิสระ 3 คนที่ตั้งขึ้นโดยเอทีบีจัดทำเสร็จเมื่อ 14 ต.ค. 2544 มีข้อสรุปเบื้องต้นที่ระบุว่า โครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่านละเมิดต่อนโยบายของเอทีบีถึง 6 ประการ (กรุงเทพธุรกิจ 27/03/45) โดยเฉพาะได้กระทำผิดพลาดอย่างร้ายแรงในขั้นตอนของการประเมินโครงการ การอนุมัติโครงการ และการดำเนินการโครงการ (ผู้จัดการ 27/03/45)

รายงานจากสำนักข่าวเอเอฟพี วันที่ 7 เม.ย. ระบุว่า ประธานเอทีบีมีคำสั่งให้ศึกษาทบทวนกลไกในการตรวจสอบโครงการต่าง ๆ ที่เอทีบีให้การสนับสนุนทางการเงิน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายใหม่ทั้งหมด (มติชน 08/04/45) ในการประชุมประจำปีของเอทีบีที่เซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน เมื่อวันที่ 12 พ.ค. เอทีบีจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากกลุ่มประเทศผู้บริจาครายใหญ่และเอ็นจีโอ (มติชน 13/05/45)

สำหรับการตรวจสอบในส่วนของรัฐบาลไทย ปรากฏว่า คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่ นรม. ตั้งขึ้นได้ทำสรุปรายงานเสนอ นรม. เมื่อวันที่ 12 เม.ย. ว่า การจัดทำโครงการมีเหตุไม่ปกติวิสัยเกิดขึ้นโดยตลอดนับแต่การศึกษาความเป็นไปได้ การกู้เงินเอทีบี ฯลฯ ทั้งเมื่อโครงการมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและเทคนิคก่อสร้างไปอย่างมาก โดยเพิ่มวงเงินกว่าหมื่นล้านบาทนั้น ปรากฏว่าไม่ได้มีการประเมินโครงการใหม่ทั้งหมด ทั้งด้านเทคนิค เศรษฐศาสตร์ และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้คณะกรรมการฯ ได้ประเมินความเสียหายเบื้องต้นไม่ต่ำกว่าหมื่นล้านบาท

ทั้งเรื่องที่ดินและราคาค่าก่อสร้าง

ไม่เพียงเท่านั้น คณะอนุกรรมการที่ปรึกษาด้านกฎหมาย ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามคำสั่งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงฯ ได้สรุปผลการตรวจสอบคือ 1) การจัดหาที่ดินเพื่อใช้เป็นที่ตั้งของระบบบำบัดน้ำเสีย มิได้ดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมาย 2) ไม่มีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายกำหนด 3) กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ โดย คพ. บริหารสัญญาบกพร่อง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงระบบบำบัดน้ำเสียจาก AL เป็นระบบ EAAS ซึ่งตามข้อเท็จจริงจะต้องใช้พื้นที่น้อยลง 1,300 ไร่ แต่ คพ. กลับไม่เจรจากับผู้รับสัญญาและอีกกรณีคือ คพ. ไม่ได้เจรจากับโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อขอปรับลดค่า Operation and Maintenance เพราะจำนวนน้ำเสียที่เข้าสู่ระบบไม่เท่าที่ คพ. คาดการณ์ไว้ (ผู้จัดการ 10/05/45)

ด้าน นรม. ทักซิณ ลงพื้นที่ ต. คลองด่าน เมื่อวันที่ 2 พ.ค. และกล่าวยอมรับว่าโครงการนี้มีความไม่โปร่งใส ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนจริง (ผู้จัดการ 03/05/45) สอดคล้องกับผลการตรวจสอบจากองค์กรต่าง ๆ (กรุงเทพธุรกิจ 07/05/45) แต่ทว่าที่ประชุม ครม. วันที่ 7 พ.ค. ก็ยังคงอนุญาตให้โครงการเดินหน้าต่อไป ด้วยเหตุผลเพราะดำเนินการไปแล้วถึงร้อยละ 94 เป็นมูลค่ากว่า 20,000 ล้านบาท ถ้าหากยุติก็จะเสียเปล่า

ด้านหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันยังคงออกมาเปิดโปงความไม่ชอบมาพากลของโครงการ เผยโฉมขบวนการรุมกินโต๊ะอภิบาลโครงการ โดยชี้ชัดว่า ผลประโยชน์นั้นตกอยู่ในมือคนไม่กี่กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มทุนที่ดินที่เชื่อมโยงกับกลุ่มการเมือง และกลุ่มข้าราชการใน คพ. (ผู้จัดการ 15/05/45)

21 ส.ค. ทางบริษัท NVPSKG พยายามที่จะเข้าไปทำการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียในเขตพื้นที่คลองด่านอีกครั้ง แต่ถูกชาวบ้านขัดขวางเช่นเคย (มติชน 22/08/45) เป็นเหตุให้อธิบดี คพ. ออกมาย้ำอีกว่า เหตุที่การก่อสร้างล่าช้ากว่ากำหนดก็เพราะกลุ่มผู้คัดค้าน (กรุงเทพธุรกิจ 04/10/45) พร้อมยื่นคำขาดว่า ถ้าไม่สามารถเจรจาได้ก็ต้องดำเนินการตามกฎหมาย (กรุงเทพธุรกิจ 06/10/45) ขณะที่ชาวคลองด่านประกาศสู้อย่างไม่หวั่น (กรุงเทพธุรกิจ 05/10/45)

มาถึงปลายปี 2545 เมื่อประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ รับตำแหน่ง รมว. กระทรวงทรัพยากรฯ ซึ่งมี คพ. เข้ามา

อยู่ในความดูแล ก็ได้เรียกประชุมข้าราชการที่เกี่ยวข้องทันทีเมื่อวันที่ 10 ต.ค. เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาโครงการอันเนื่องมา (มติชน 12/10/45) จากนั้นได้ตั้งคณะทำงานขึ้นมาศึกษาข้อเท็จจริงอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะการศึกษาข้อสัญญาและข้อกำหนดต่าง ๆ เพื่อรับมือกับกลุ่มบริษัทรับเหมาซึ่งเตรียมฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากรัฐบาล (ผู้จัดการ 10/12/45)

16 ธ.ค. ชาวบ้านกว่า 200 คนรวมตัวกันที่ตลาดคลองด่านเพื่อขวางผู้รับเหมาก่อสร้างและเจ้าหน้าที่จาก คพ. ที่จะนำเครื่องมือมาเชื่อมต่ออีกครั้ง (มติชน 17/12/45)

บรรยากาศปิดท้ายปี 2545 สำหรับเรื่องนี้จึงเต็มไปด้วยความคุกรุ่นของการเผชิญหน้า

โครงการระบบบำบัดน้ำเสีย กทม. (ระยะที่ 2)

ปี 2544 กทม. เดินหน้าโครงการระบบบำบัดน้ำเสียแห่งที่ 9 ผังธนบุรี โดยขอความช่วยเหลือรัฐบาลฝรั่งเศสศึกษาความเป็นไปได้ ใช้งบประมาณ 20 ล้านบาท

ธงชัย กลั่นกรอง ผอ. สำนักการระบายน้ำ กทม. เปิดเผยว่า การก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียนี้นั้นจะครอบคลุมพื้นที่เขตบางพลัด บางกอกน้อย บางกอกใหญ่ คลองสาน และจอมทอง สามารถบำบัดน้ำเสียรวมประมาณ 500,000 ลบ.ม./วัน โดยแบ่งย่อยเป็น 3 โครงการ คือ ผังธนบุรีด้านเหนือ กลาง และใต้

ทั้งนี้ โครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย กทม. ระยะที่ 1 ที่เปิดใช้แล้วมีจำนวน 3 แห่ง คือ ที่สี่พระยา รัตนโกสินทร์ และช่องนนทรี ครอบคลุมพื้นที่ดุสิต พญาไท ห้วยขวาง ดินแดง ป้อมปราบฯ สัมพันธวงศ์ บางรัก และปทุมวัน ส่วนที่อยู่ระหว่างการก่อสร้างคือที่ทุ่งครุ - ราษฎร์บูรณะ หนองแขม ภาษีเจริญ ขณะที่พื้นที่ที่อยู่ระหว่างการศึกษาความเป็นไปได้คือที่คลองเตยและวัฒนา หากก่อสร้างได้ตามแผนแล้วเสร็จจะสามารถบำบัดน้ำเสียได้รวมทั้งสิ้น 2 ล้าน ลบ.ม./วัน ครอบคลุมพื้นที่ 350 ตร.กม. (ผู้จัดการ 22/03/44)

โครงการระบบบำบัดน้ำเสียโรงพยาบาลชุมชน

นรม. ทักซิณ ชินวัตร กล่าวในรายการ “นายกฯ ทักซิณคุยกับประชาชน” ระบุถึงกรณีกระทรวงสาธารณสุขเสนอโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียโรงพยาบาลชุมชนที่มีอยู่ 270 แห่ง ใน 43 จังหวัด ซึ่งเดิมตั้งงบประมาณ

ไว้ 1,982 ล้านบาท โดยใช้เงินกู้จาก JBIC ร้อยละ 75 และเงินสมทบจากรัฐบาลร้อยละ 25 รัฐบาลเห็นว่างบประมาณสูงเกินไป จึงให้กลับไปดูแบบใหม่ โดยเอามาตรฐานของกรมอนามัยไปศึกษาพร้อมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากนั้นให้มีการประกวดราคาใหม่ ปรากฏว่าค่าใช้จ่ายลดลงถึงร้อยละ 75 คือใช้งบประมาณทั้งหมด 495.5 ล้านบาทเท่านั้น

นิตยา มหาผล ในฐานะ ผอ. โครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียโรงพยาบาลชุมชน เปิดเผยว่า ตอนที่ริ่โครงการเพื่อหาทางออกของโครงการนี้ ได้พิจารณาขนาดและความจำเป็นของโรงพยาบาลแล้วออกแบบระบบบำบัดน้ำเสียใหม่ให้เหมาะสม จากนั้นจึงส่งแบบไปทั่วประเทศเพื่อออกประกาศประกวดราคา การริ่โครงการใหม่นี้เป็น การประกวดราคาโดยแบ่งย่อย 270 โรงพยาบาลออกเป็นโครงการรับจ้างก่อสร้างกว่า 10 โครงการ ช่วยประหยัดงบประมาณและดีกว่าการนำมาประกวดราคาส่วนกลางแม้จะไม่มีการันตีว่าจะป้องกันการฮั้วประมูลได้ก็ตาม (มติชน 09-10-12/44)

ระบบบำบัดน้ำเสียเมืองพิกยา

ภายหลังก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียเมืองพิกยาเสร็จทั้งระบบและเริ่มเปิดดำเนินการอย่างเป็นทางการในวันที่ 13 ธ.ค. 2543 ปรากฏว่า มีปริมาณน้ำเสียเข้าระบบแต่ละวัน 35,000 ลบ.ม. ค่าบีโอดีเฉลี่ย 78 มก./ลิตร ขณะที่ค่าบีโอดีออกจากระบบเฉลี่ย 10 มก./ลิตร (ผู้จัดการ 07/12/43) จากการตรวจวัดคุณภาพน้ำของ คพ. พบว่า ปริมาณแบคทีเรียโคลิฟอร์มมีค่าไม่เกิน 500 หน่วย จากเดิมที่มีมากถึง 100,000 หน่วย นอกจากนี้พบว่า น้ำเสียบริเวณชายหาดพิกยามีคุณภาพดีขึ้น ไม่มีน้ำเสียปล่อยทิ้งลงทะเลโดยตรงอีกแล้ว (กรุงเทพธุรกิจ 05/02/44)

อย่างไรก็ดี เรื่องการเดินทางระบบยังคงมีปัญหาเรื่องและยุ่งเหยิง ดังนั้นในการประชุมสภาเมืองพิกยาเมื่อวันที่ 15 พ.ค. 2544 ต้องมีการพิจารณาเรื่องที่เมืองพิกยาขออนุมัติงบประมาณจ่ายขาดเป็นเงินสะสมจำนวน 3,370,346 บาท เพื่อจ่ายค่าดูแลระบบบำบัดน้ำเสียเมืองพิกยา ตั้งแต่ 16 พ.ค. - 30 ก.ย. 2544 ในการว่าจ้างบริษัทเอกชนเข้ามาดูแลต่อ หลังจากหมดสัญญาฉบับบริษัทในเครือสามประสิทธิ์ส่งผลให้สภาฯ ต้องพิจารณาอย่างหนัก เนื่องจากไม่มีการแจ้งก่อนว่าหลังการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมเสร็จจะต้องว่าจ้างเอกชนเข้ามาดูแลระบบ จึงไม่มีการตั้งงบประมาณ

ไว้ อย่างไรก็ตาม สภาฯ ก็ตกลงอนุมัติงบประมาณให้ตามที่ผู้บริหารเมืองพิกยาขอมา เพราะไม่เช่นนั้นเมืองพิกยาก็จำเป็นต้องปิดระบบบำบัดน้ำเสียรวมมูลค่ากว่า 1,800 ล้านบาททันที (ผู้จัดการ 18/05/44)

เรื่องของการประกวดราคาก็มีปัญหาเช่นกัน โดยภายหลังจากหมดสัญญากับบริษัทในเครือสามประสิทธิ์เมืองพิกยาได้ทำการประกาศประกวดราคาประมูลโครงการดูแลระบบ และคณะกรรมการได้เลือกบริษัท East water & Summit Grade JV แต่ก็ได้รับการร้องเรียนว่ามีคุณสมบัติไม่เหมาะสม ในการประกวดราคาต่อมาปรากฏว่าได้บริษัทเอ็นไวรอนเมนท์ แอนด์ เอ็นเนอจี จำกัด เป็นผู้เข้ามาดูแลระบบเป็นเวลา 469 วัน เป็นเงิน 9,912,000.64 บาท แต่บริษัทบีเจที วอเตอร์ จำกัด หนึ่งในบริษัทที่เสนอตัวเข้าบริหารโครงการด้วยก็ร้องเรียนว่าการประมูลครั้งนี้ไม่โปร่งใสอีกเช่นกัน (ผู้จัดการ 02-03 05 06 44)

นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากการที่บริษัทสามประสิทธิ์ จำกัด ยื่นหนังสือขอเบิกเงินค่าชดเชยการก่อสร้างตามสัญญาแบบปรับราคาที่ทำไว้กับเมืองพิกยา ตามมติ ครม. จำนวน 88.5 ล้านบาท เนื่องจากในช่วงเวลาการก่อสร้างโครงการ บริษัทประสบปัญหาสภาพเศรษฐกิจตกต่ำ รวมถึงปัญหาจากการชะลอการก่อสร้างถึง 2 ครั้ง รวม 540 วัน แต่เมืองพิกยาชี้แจงว่าไม่สามารถแบกภาระค่าใช้จ่ายนี้ได้ พร้อมอ้างว่าเป็นมติ ครม. ที่ระบุให้ที่มาของแหล่งเงินทุนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตาม กรณีดังกล่าวคณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อมมติไม่อนุมัติงบประมาณให้ โดยให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องของเมืองพิกยาต้องรับผิดชอบเอง เพราะถือเป็นคู่สัญญาในรูปแบบการปรับราคาโดยไม่กำหนดราคาแบบชัดเจน และหลังเดินระบบเมืองพิกยาก็ได้รับประโยชน์จากค่าธรรมเนียมอยู่แล้ว

สิทธิภาพ เมืองคุ่ม ผอ. สำนักงานช่างเมืองพิกยา เปิดเผยว่า สัญญาดังกล่าวเป็นไปตามมติ ครม. เพื่อลดความเสี่ยงโครงการ รวมทั้งการขยายเวลาการก่อสร้างทั้ง 2 ครั้งด้วย ส่วนเรื่องรายรับจากค่าธรรมเนียมนั้น ปัจจุบันจัดเก็บได้เพียง 12 ล้านบาท/ปี ขณะที่ต้องแบกรับค่าใช้จ่ายเรื่องค่ากระแสไฟฟ้า ค่าสารเคมี ค่าซ่อมบำรุง ค่าบุคลากรตกประมาณปีละ 20 ล้านบาท ยังไม่รวมเงินที่ต้องส่งคืนกองทุนสิ่งแวดล้อมอีกปีละ 12 ล้านบาท ซึ่งเป็นภาระที่หนักมาก ทำให้ไม่มีงบประมาณจ่ายค่าชดเชยดังกล่าว ด้านไพรัช สุทธิธำรงสวัสดิ์ นายกเมืองพิกยา กล่าวว่า อยาก

ขอให้ทางกองทุนฯ ทบทวนติดตั้งกล่าวใหม่ (ผู้จัดการ 22/04/15)

สำหรับความคืบหน้าเรื่องการเก็บค่าน้ำเสีย เมือง
พญาได้แต่งตั้งคณะทำงานศึกษาแนวทางการจัดเก็บ โดย
กำหนดอัตราค่าน้ำเสียจากปริมาณน้ำที่ใช้ แบ่งเป็นกลุ่มดังนี้
กลุ่มที่ 1 ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ อัตราค่าน้ำ 2.50 บาท/
ลบ.ม. กลุ่มที่ 2 หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ และธุรกิจ
ขนาดเล็ก อัตราค่าน้ำ 3 บาท/ลบ.ม. และกลุ่มที่ 3
อุตสาหกรรมและธุรกิจขนาดใหญ่ อัตราค่าน้ำ 3.50 บาท/
ลบ.ม. (ผู้จัดการ 02/07/40)

ระบบบำบัดน้ำเสียรวมในเขตเทศบาลต่าง ๆ

ระบบบำบัดน้ำเสียที่ยังไม่สร้าง

โครงการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียชุมชนพุดเจียง
จ. สุราษฎร์ธานี หลังหยุดชะงักมากกว่า 4 ปีจากปัญหาเรื่อง
เอกสารสิทธิในที่ดินสาธารณประโยชน์พุดเจียง ซึ่งเทศบาล
เกาะสมุยขอใช้ก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียแต่เอกชนคัดค้านนั้น
ล่าสุดวันที่ 9 มิ.ย. 2544 ที่ประชุมตัวแทนจากหน่วยงาน
ราชการและเทศบาลตำบลเกาะสมุยได้ข้อยุติว่าจะตรวจสอบ
เอกสารหลักฐานการครอบครองที่ดินของผู้บุกรุกใหม่
หมด และเสนอให้มีการดำเนินการคดีกับเอกชนผู้บุกรุกที่ดิน
นั้น เพื่อให้การก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียดำเนินการต่อไปได้

(- หน้า 10/06/44)

หน้า 2.17

โรงพยาบาลคุณภาพน้ำของชุมชนที่กำลังก่อสร้าง (ก.พ. 2545)				
ลำดับ ที่	ชุมชน	ขนาด (ลบ.ม./วัน)	งบประมาณ* (ล้านบาท)	แหล่งงบประมาณ
บ่อบำบัดเสีย				
1	เทศบาลตำบลหัวขวาง, นพาสารคาม	1,500	22.3	กองทุนสิ่งแวดล้อม
2	เทศบาลตำบลกระบัง, ภูเก็จ	6,000	162.5	กองทุนสิ่งแวดล้อม
3	เทศบาลตำบลปากช่อง, นครราชสีมา	12,000	255.7	กระทรวงวิทย์
4	เทศบาลเมืองชุมพร	12,000	199.9	กรมโยธาธิการ
5	เทศบาลตำบลแม่สอด, ตาก	13,000	316.4	กระทรวงวิทย์
6	เทศบาลเมืองพิษณุโลก	15,000	379.5	กรมโยธาธิการ
7	เทศบาลเมืองมุกดาหาร	-	204.9	กองทุนสิ่งแวดล้อม
8	เทศบาลเมืองปัตตานี	18,000	348.0	กรมโยธาธิการ
สระเติมอากาศ				
9	เทศบาลเมืองกระบี่	12,000	97.8	กรมโยธาธิการ
10	เทศบาลเมืองเวียงจันทน์	27,000	379.9	กรมโยธาธิการ
เอเอส				
11	เกาะสมุย 1	2,400	-	-
12	เกาะสมุย 2	8,700	420.0	กรมโยธาธิการ
13	เกาะสมุย 3	6,000	-	-
14	เทศบาลเมืองหัวหิน 2	8,250	310.0	กรมโยธาธิการ
15	เทศบาลเมืองลำพูน	15,500	593.9	กรมโยธาธิการ
16	เทศบาลเมืองสระบุรี	24,000	377.4	กรมโยธาธิการ
17	๙. สมุทรปราการ	525,000	14,352+2,500	กระทรวงวิทย์และ กองทุนสิ่งแวดล้อม

ที่มา : สมาคมวิศวกรรมสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย (สวสท.), บริษัทในรายงานหลักเกณฑ์ : โครงการจัดทำคู่มือการออกแบบระบบรวบรวมน้ำเสียและโรงบำบัดคุณภาพน้ำ
ของชุมชน กรมควบคุมมลพิษ, 2546
หมายเหตุ : * งบประมาณส่วนที่กระทรวงมหาดไทยจะรวบรวมน้ำเสียและโรงบำบัดคุณภาพน้ำ

โครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียเทศบาลตำบลปากแพรก จ. นครศรีธรรมราช ช่วงกลางปี 2545 ชาวทุ่งสงส่งหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริงพร้อมทั้งเรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกโครงการดังกล่าว ด้วยเหตุผลว่า หวันเกรงจะเกิดมลพิษและปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขต ต. ปากแพรก ความกรด และชะมาย (กรุงเทพธุรกิจ 21/09/45) หนังสือดังกล่าวยังระบุว่า นายกเทศบาล ต. ปากแพรกทำผิดหน้าที่ในการอ้างมติของ อบต. ความกรด ทั้งที่ อบต. มีมติไม่ให้ความยินยอม (กรุงเทพธุรกิจ 08/07/45)

ต่อมา กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ยอมชะลอโครงการนี้ หลังจากวิระ มุสิกพงศ์ รองเลขาธิการ นรม. ฝ่ายการเมือง ลงพื้นที่ตรวจสอบและเสนอให้เปลี่ยนพื้นที่ดำเนินการก่อสร้างเข้ามาอยู่ในเขตเทศบาล (กรุงเทพธุรกิจ 19/09/45) ติดตามด้วยการสั่งการของ นรม. ให้ จ.นครศรีธรรมราชเร่งรัดจัดหาที่ดินในเขตเทศบาลเพื่อเป็นการแก้ปัญหา (กรุงเทพธุรกิจ 21/09/45)

โครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมเทศบาลเมืองศรีสะเกษ เทศบาลเมืองศรีสะเกษกำหนดจัดพิจารณาโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมมูลค่ากว่า 400 ล้านบาทเป็นครั้งที่ 2 ในวันที่ 2 ก.ย. 2544 โครงการนี้มีการศึกษาความเป็นไปได้มาตั้งแต่ปี 2530 และเคยจัดประชาพิจารณ์ไปแล้วเมื่อ มิ.ย. 2543 แต่มีการร้องเรียนว่าไม่โปร่งใส จน นรม. ทักซิณ สั่งการให้จัดประชาพิจารณ์ใหม่ (มติชน 21/08/44)

ปรากฏว่าชาวบ้านชุมชนหนองบัวทอง ต. โพธิ์ อ. เมือง กว่า 100 ครอบครัว ซึ่งอยู่ในจุดพื้นที่ก่อสร้างได้ยื่นหนังสือคัดค้านต่อ ผวจ. อีกครั้ง (มติชน 08/05/44) โดยชี้ให้เห็นว่าจุดที่จะก่อสร้างไม่เหมาะสม เกิดน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี โดยบางปีท่วมสูงถึง 3 เมตร (มติชน 06/09/44) การก่อสร้างจะทำให้เมืองศรีสะเกษมีปริมาณน้ำท่วมสูงขึ้นและเสี่ยงประมาณเปล่า (มติชน 21/08/44) ซึ่งประเด็นนี้ได้รับคำยืนยันจากสรรพเพชร จันทรส่อง วิศวกรชลประทาน ว่าเนื่องจากระบบที่มีการออกแบบล้าสมัยมาก หากสร้างตามที่ออกแบบ น้ำจะท่วมถึงจนผู้ว่าฯ หรือสถานีตำรวจภูธรจังหวัด ซึ่งไม่เคยถูกน้ำท่วมมาก่อน (มติชน 06/09/44)

สำหรับการประชาพิจารณ์ที่จัดขึ้นท่ามกลางชาวบ้านกว่า 500 คน จึงเป็นไปอย่างเข้มข้น ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้านปรากฏอย่างชัดเจน โดยเหตุผลของฝ่ายเห็นด้วยอยู่ที่ว่า ระบบป้องกันและพื้นที่

เหมาะสมเพราะเป็นที่ดินสาธารณะ ใช้งบประมาณสนับสนุนน้ำเสียมารวมกันน้อยมากเพราะเป็นที่ลุ่ม ช้างฝ่ายคัดค้านให้เหตุผลว่า บริเวณก่อสร้างเป็นแก้มลิงจะขวางทางน้ำที่ไหลมาจากเทือกเขาพนมดงรักและแม่น้ำมูล หากก่อสร้างจะมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและอาจเกิดน้ำท่วมเมืองได้

สืบศักดิ์ พรหมบุญ วิศวกรแห่งสมาคมวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย กล่าวว่า บ่อบำบัดนั้นอยู่ขวางทางน้ำไหล เท่ากับขัดมติ ครม. จึงทำไม่ได้แน่นอน แต่หลุมมรดก อังกฤษเกียรติ นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองศรีสะเกษ ยืนยันว่า จะก่อสร้างและดำเนินคดีกับผู้บุกรุกโน้มน้าวอย่างเด็ดขาด พร้อมทั้งยืนยันผลการศึกษาของมหาวิทยาลัยสุรนารีที่ว่าไม่มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและหากกระทรวงอนุมัติงบประมาณจะดำเนินการก่อสร้างทันที ขณะที่หลายฝ่ายเห็นว่า ควรย้ายสถานที่ก่อสร้างไปที่อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำคำ เนื่องจากว่า 1,000 ไร่ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญของบริษัทที่รับจ้างศึกษาและออกแบบยืนยันว่าเหมาะสมกว่า เพราะเป็นที่สูงและไม่ขวางทางน้ำ (มติชน 03/12/45)

อย่างไรก็ตาม นพดล อินนา ในฐานะรองประธาน กมธ. สิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎร กล่าวว่า การพิจารณาโครงการครั้งนี้ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าจะอนุมัติงบประมาณในการก่อสร้างหรือไม่ (มติชน 06/09/44)

โครงการบำบัดน้ำเสียบริเวณชุมชนริมแม่น้ำท่าจีน สืบเนื่องจากแม่น้ำท่าจีนประสบวิกฤตน้ำเน่าเสีย ส่งผลให้คพ. นำเสนอโครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียเพื่อเป็นการแก้ปัญหาเป็นจำนวนถึง 7 แห่ง ประกอบด้วย โครงการบำบัดน้ำเสียอ้อมน้อย - อ้อมใหญ่ โครงการบำบัดน้ำเสียเทศบาลสมุทรสาคร โครงการบำบัดน้ำเสียตำบลกระทุ่มแบน โครงการบำบัดน้ำเสียตำบลอู่ทอง โครงการบำบัดน้ำเสียตำบลสามชุก โครงการบำบัดน้ำเสียเทศบาลตำบลเขาพระ และโครงการบำบัดน้ำเสียชุมชนเทศบาลนครปฐม ระยะที่ 2 (กรุงเทพธุรกิจ 18/01/45)

โครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียของเทศบาลเมืองกระบี่ หลังจากทีประสบปัญหาล่าช้าจนต้องหาผู้รับเหมารายใหม่เมื่อเดือน ก.พ. 2545 ในที่สุดคาดว่าโครงการจะแล้วเสร็จได้ในเดือน ก.พ. 2546 ทั้งนี้ก็รศศักดิ์ ภูเก็กส่วน นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองกระบี่ กล่าวว่า ระบบบำบัดนี้เป็นโครงการแรกสำหรับชุมชนทิศใต้ แต่หากจะป้องกันปัญหาน้ำเสียในแม่น้ำกระบี่ ต้องสร้างระบบบำบัดน้ำเสียทางด้านทิศเหนือด้วย บริเวณชุมชนตลาดเก่า ต. กระบี่ใหญ่

ซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่ (มติชน 10/09/45)

โครงการระบบบำบัดน้ำเสียเทศบาลตำบลท่าแร่
ระยะที่ 2 เนื่องจากโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียระยะแรกไม่สามารถทำงานได้สมบูรณ์ ทำให้น้ำเสียบางส่วนไหลลงสู่หนองหารโดยไม่ผ่านการบำบัด ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำในหนองหาร ซึ่งถือเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กรุงเทพธุรกิจ 23/07/45) เทศบาลตำบลท่าแร่ อ. เมือง จ. สกลนคร จึงจัดทำแผนของบประมาณ 80 ล้านบาทจากกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เพื่อดำเนินโครงการระบบบำบัดน้ำเสียระยะที่ 2 โดยจะก่อสร้างท่อระบายน้ำขนาดใหญ่ตามถนนสายต่าง ๆ และบ่อบำบัดน้ำเสีย ก่อนระบายน้ำลงสู่หนองหาร (มติชน 12/08/45)

โครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียเทศบาลเมืองกุฎี **ระยะที่ 2** โครงการนี้รับการสนับสนุนงบประมาณ 524 ล้านบาทจากกรมโยธาธิการ คาดว่าจะก่อสร้างแล้วเสร็จในเดือน ม.ค. 2546 และสามารถรองรับน้ำเสียเขตเทศบาลได้ทั้งหมด 12 ตร.กม. หรือวันละ 36,000 ลบ.ม. ซึ่งเทศบาลเมืองกุฎีจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการเดือนละ 1 ล้านบาท หรือปีละ 12 ล้านบาท โดยจะมีการเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียจากประชาชน (ผู้จัดการ 23/05/45)

ระบบบำบัดน้ำเสียที่สร้างแล้ว

ระบบบำบัดน้ำเสียเทศบาลนครเชียงใหม่ เดิมกรมโยธาธิการที่เป็นเจ้าของโครงการได้แบ่งโครงการบำบัดน้ำเสียของนครเชียงใหม่เป็น 2 ส่วน คือ โครงการฝั่งแม่น้ำปิงตะวันตก ซึ่งก่อสร้างเสร็จแล้ว ส่วนโครงการบ่อบำบัดฝั่งแม่น้ำปิงด้านตะวันออก มูลค่า 500 ล้านบาท สร้างระบบท่อเสร็จแต่ยังไม่ได้ก่อสร้างระบบบำบัด ต่อมาเมื่อโครงการถูกโอนมาสู่กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ทางเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ยกข้ออ้างว่าระบบบำบัดของเดิมทำงานได้ไม่เต็มที่ จึงต้องปรับปรุงและของบประมาณใหม่ พร้อมกับได้ยุบโครงการบ่อบำบัดฝั่งตะวันออก โดยให้เหตุผลว่าไม่สามารถหาที่ดินแปลงใหญ่ได้ และไม่ควรมีสถานีบำบัดแยกจากกัน

โครงการใหม่นี้จึงจะทำให้บ่อบำบัดเดิมสามารถรองรับน้ำเสียจากทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำ จำนวนรวม 90,000 ลบ.ม./

วัน โดยปรับปรุงเทคโนโลยีระบบบำบัดจากบ่อฝักเป็นแบบ SBR หรือชนิดเติมอากาศรูปแบบหนึ่ง พร้อมทั้งปรับปรุงระบบท่อ ตามแผนงานโครงการดังกล่าวทำให้วงเงินเพิ่มขึ้นจากเดิม (500 ล้านบาท) เป็นกว่า 2,000 ล้านบาท โครงการใหม่นี้เสนอเป็นโครงการตามแผนปฏิบัติการเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเชียงใหม่ประจำปีงบประมาณ 2545 แบ่งเป็น 11 โครงการย่อย อย่างไรก็ตาม นรม. ทักษิณสั่งระงับโครงการใหญ่ดังกล่าว และให้ปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสียเดิมให้ใช้การได้ก่อน (ผู้จัดการ 06/08/45)

ล่าสุดเทศบาลนครเชียงใหม่จึงเดินทางปรับปรุงซ่อมแซมระบบบำบัดน้ำเสีย โดยให้นักวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ศึกษาความเป็นไปได้ในการวางระบบท่อใหม่ให้เชื่อมต่อระหว่างสองฝั่งเข้าด้วยกัน (กรุงเทพธุรกิจ 28/08/45)

อนึ่ง สำหรับปัญหาของระบบบำบัดเดิมมีหลายส่วนด้วยกัน ที่สำคัญคือ ระบบท่อบรรวมน้ำแตกชำรุดมีน้ำใต้ดินซึมเข้ามา เกิดการชำรุดของบ่อบำบัดหลายจุดทั้งนี้ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นนับตั้งแต่ทางเทศบาลเพิ่งได้รับการส่งมอบจากกรมโยธาธิการ นั่นคือปี 2539 เป็นต้นมา

โครงการระบบบำบัดน้ำเสียรวม ต. เนินพระ
จ. ระยอง โครงการนี้กรมโยธาธิการก่อสร้างแล้วเสร็จตั้งแต่ปี 2541 ด้วยวงเงิน 319 ล้านบาท และได้ส่งมอบโครงการให้เทศบาลนครระยองดูแลเดินระบบ แต่ทางเทศบาลไม่ยอมรับมอบ ด้วยเหตุผลว่า ถ้ารับมอบเทศบาลก็ต้องใช้งบประมาณมหาศาลปรับปรุงซ่อมแซมระบบใหม่ เนื่องจากการก่อสร้างไม่ได้มาตรฐาน โดยบริเวณรอยต่อท่อส่งน้ำไม่เชื่อมต่อกัน ส่งผลให้ถนนยุบตัวตลอดแนว พร้อมทั้งเรียกร้องให้กรมโยธาธิการมาตรวจสอบความบกพร่องที่เกิดขึ้น

(มติชน 07/12/45)

โครงการระบบบำบัดน้ำเสียรวมเทศบาลตำบลหัวหิน จ. ประจวบคีรีขันธ์ มีปัญหาใช้การไม่ได้ทั้งที่ลงทุนไปถึง 34 ล้านบาท เนื่องจากการออกแบบไม่ถูกต้องหลายแห่ง แต่บริษัทผู้รับเหมากลับทิ้งงานไม่แก้ไข ทำให้น้ำเสียไม่ไหลมารวมที่บ่อบำบัด แต่กลับไหลลงทะเล สร้างความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อม เทศบาลจำต้องแก้ไขปรับปรุงโดยต่อท่อรวมเพื่อนำน้ำเสียไปบำบัดที่บ่อใหม่ที่บ้านเขาตะเกียบ

(มติชน 17/07/44)

เอกสารประกอบการเขียน

- กรมควบคุมมลพิษ. 2545. รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. 2544.
- กองบรรณธิการ. 2546. "หายนะบนลุ่มน้ำโขง", โลกสีเขียว ปีที่ 12 ฉบับที่ 1, มีนาคม - เมษายน 2546, หน้า 21 - 34
- กลุ่มแนวร่วมเกษตรกรภาคเหนือ. 2546. วิเคราะห์ร่างกฎหมายการชลประทาน. มีนาคม 2546
- กลุ่มแนวร่วมเกษตรกรภาคเหนือ. 2546. วิเคราะห์ร่างกฎหมายทรัพยากรน้ำ. มีนาคม 2546
- กลุ่มพิทักษ์รักท้องถิ่นคลองด่าน และอื่น ๆ. 2545. บ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่าน : โครงการผลาญชาติ. กลุ่มศึกษาและรณรงค์มลภาวะอุตสาหกรรม, ตุลาคม 2545
- คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยและการบำบัดน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในคณะกรรมการการปกครอง วุฒิสภา. 2545. "ปัญหาน้ำเสีย" เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องวิกฤตน้ำเสีย ชยะพิน ชยะอุตสาหกรรม, 2 ธันวาคม 2545
- โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ. 2543. ลำดับขั้นตอนและความเคลื่อนไหว : โครงการลุ่มน้ำสงคราม, เอกสาร, 29 สิงหาคม 2543
- โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติและอื่น ๆ. 2545. เอกสารประกอบการสัมมนา "ภาคประชาสังคมกับการจัดการน้ำในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง", 8 - 12 พฤศจิกายน 2545 ณ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- จิตติมา บ้านสร้าง. 2544. "แล้งหรือ...คือภัยร้าย", เมื่อปลายฝนหนาว. ชมนกนักข่าวสิ่งแวดล้อม, พฤศจิกายน 2544
- เพ็ญโฉม ตั้ง. 2544. "เอตปีขยับตรวจสอบโครงการบ่อบำบัดคลองด่าน", โลกสีเขียว ปีที่ 10 ฉบับที่ 3, กรกฎาคม - สิงหาคม 2544
- ภัสร์วชิ ศรีสุวรรณ. "โครงการลุ่มน้ำสงคราม ความพยายามที่ไม่เคยสิ้นสุดของ พพ.", โลกสีเขียว ปีที่ 10 ฉบับที่ 3, กรกฎาคม - สิงหาคม 2544, หน้า 10 - 11
- มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. 2544. เอกสารประกอบการสัมมนา สังเคราะห์สถานการณ์องค์ความรู้พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. 2545. แนวนโยบายการจัดการน้ำประเทศไทย เล่ม 1 - 2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- สิรินาฏ ศิริสุนทร. 2545. "เมื่อระบบบำบัดน้ำเสียไม่ไปถึงดวงดาว", เมื่อปลายฝนหนาว. ชมนกนักข่าวสิ่งแวดล้อม, พฤศจิกายน 2545
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2544. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง การสัมมนาเผยแพร่และรับฟังความคิดเห็นชุดโครงการวิจัยด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ, วันที่ 25 พฤษภาคม 2544 ณ ดิกลั่นไผ่ตรี ทำเนียบรัฐบาล
- สำนักงานทรัพยากรน้ำส่วนพระมหากษัตริย์. 2543. โครงการจัดทำกรอบและประสานการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา, ตุลาคม 2543
- สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2545. รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม 2544
- สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2545. ร่างรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม 2545
- ชาญณรงค์ เยาวเลิศ. "การจัดการน้ำในประเทศไทย : วิสัยทัศน์ที่ต้องปรับแก้", ปาจารยสาร ปีที่ 28 ฉบับที่ 2, พฤศจิกายน 2544 - กุมภาพันธ์ 2545

3. อากาศ

บทสรุปย่อ	104	• การตรวจวัดคุณภาพอากาศโดย คพ.	125
การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	105	- คุณภาพอากาศในกรุงเทพฯ :	125
• สถานการณ์โลกร้อน	105	<i>บริเวณพื้นที่ทั่วไป, บริเวณริมถนน,</i>	
• ความเคลื่อนไหวในระดับโลก	106	<i>จุดตรวจวัดชั่วคราว</i>	
- การประชุมระดับนานาชาติ	106	- คุณภาพอากาศในเขตปริมณฑล	128
- การไม่ร่วมมือของสหรัฐฯ	108	- คุณภาพอากาศในพื้นที่ต่างจังหวัด	129
• สถานการณ์ภายในประเทศ	109	• การตรวจวัดระดับเสียงโดย คพ.	129
- การให้สัตยาบันพิธีสารเกียวโต	109	- ระดับเสียงในกรุงเทพฯ และปริมณฑล :	129
- ความเคลื่อนไหวในโครงการพัฒนาสะอาด	110	<i>บริเวณริมถนน, บริเวณพื้นที่ทั่วไป</i>	
- การศึกษาวิจัยเพื่อรองรับภาวะโลกร้อน	111	- ระดับเสียงในต่างจังหวัด :	
• โอโซน	113	<i>บริเวณริมถนน, บริเวณพื้นที่ทั่วไป</i>	130
มลพิษอากาศและเสียง	114	กรณีเด่น	131
• สถานการณ์ปัญหา	114	• มลพิษจากโรงไฟฟ้าถ่านหินและ	131
- ภาพรวมมลพิษอากาศและเสียงในเมืองใหญ่	114	<i>เหมืองถ่านหินแม่เมาะ</i>	
- มลพิษจากการจราจรและขนส่ง	116	• มาตรการห้ามสูบบุหรี่ในอาคาร	135
- มลพิษจากเตาเผาศพ	118		
- มลพิษอากาศกับสุขภาพ	118		
• นโยบายและการแก้ไขปัญห	120		
- มาตรการด้านการจราจรและขนส่ง	120		
- นโยบายเกี่ยวกับเตาเผาศพ	122		
- ข้อเสนอการแก้ปัญหาก๊าซโอโซน	123		

บทสรุปย่อ

สถานการณ์อากาศและเสี่ยงในช่วงปี 2544 - 2545 นับเป็นช่วงที่มีประเด็นร้อนอย่างต่อเนื่องและมียุทธศาสตร์อย่างก้าวการสร้างความร่วมมือในการลดก๊าซเรือนกระจกทั้งในระดับประเทศและในระดับโลก

ประเด็นร้อนสุดในระดับนานาชาติคือการไม่ยอมให้สัตยาบันพิธีสารเกียวโตของสหรัฐฯ ซึ่งปลุกกระแสต้านและเรียกร้องจากเวทีเจรจาโลกร้อนทั่วโลก นอกจากนี้ยังมีประเด็นการต่อรองเพื่อให้พิธีสารเกียวโตยังคงดำเนินต่อไปอันเป็นผลให้เกิดการยินยอมให้ใช้ป่าไม้ดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (carbon sinks) และซื้อขายเครดิตคาร์บอนผ่านกลไกสะอาด (CDM) ได้อีกด้วย

ส่วนประเด็นภายในประเทศมีความคืบหน้าที่สำคัญคือ กรม. มีมติให้สัตยาบันพิธีสารเกียวโตก่อนที่ประเทศไทยจะไปให้สัตยาบันในที่ประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือเออีรซัมมิต เพียงหนึ่งวัน และต่อมา กรม. มีมติว่าโครงการในกลไกสะอาดต้องผ่านความเห็นชอบของ กรม. เท่านั้น เพื่อป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์ของประเทศพัฒนาแล้ว และสกัดกั้นโครงการที่อาจก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

สำหรับสถานการณ์ด้านมลพิษอากาศ กรมควบคุมมลพิษ (คพ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจวัดคุณภาพอากาศจะสรุปว่าในปี 2544 - 2545 ว่ามีแนวโน้มดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา ยกเว้นฝุ่นขนาดเล็กและโอโซนที่ตรวจพบเกินมาตรฐานในแทบทุกจุดทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากปัจจัยบ่งชี้ 2 ประการคือ สถิติการร้องทุกข์ของประชาชนและการเปิดเผยผลการวิจัยผลกระทบทางมลพิษต่อสุขภาพ รวมทั้งสถิติการเจ็บป่วย พบว่าสถานการณ์ปัญหามลพิษมีความรุนแรงไม่น้อย

ส่วนมาตรการในการแก้ปัญหาภัยอยู่ในรูปแบบการรณรงค์สร้างจิตสำนึกและการริเริ่มโครงการจากหน่วยงานของรัฐ เช่น การสาธิตการปรับแต่งและดูแลบำรุงรักษาเครื่องยนต์ของรถโดยสารประจำทางของ คพ. ร่วมกับบริษัทเอกชน 6 บริษัท, โครงการปิดถนนสี่ลมและถนนในเขตหัวเมืองหลักเพื่อประหยัดพลังงานลดมลพิษ และส่งเสริมการท่องเที่ยว และโครงการขบวนรถสีเขียวของ กทม. เป็นต้น

ด้านการบังคับใช้กฎหมาย สำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรมได้กำหนดค่าก่าจัดมลพิษ ระดับควันขาวและระดับไอระเหยสำหรับรถจักรยานยนต์ใหม่ที่เข้มงวดขึ้น จากระดับ 3 เข้าสู่ระดับ 4 โดยเมื่อมีการประกาศใช้มาตรฐานระดับ 5 ภายในปี 2546 จะทำให้จักรยาน 2 จังหวะหมดไป ส่วนมาตรการเกี่ยวกับเตาเผาศพ ในช่วงปี 2544 - 2545 คพ. ได้นำมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเมื่อ 25 ส.ค. 2542 มาใช้ตรวจมลพิษจากปล่องเตาเผาศพ และ กทม. ได้กำหนดให้วัดทั่วกรุงเทพฯ ต้องใช้เตาเผาศพที่ได้มาตรฐาน คพ. ภายในปี 2547

สำหรับสถานการณ์มลพิษทางเสียง จากการตรวจวัดพบว่าแหล่งที่มีปัญหามลพิษทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดคือบริเวณริมถนนที่มีการจราจรหนาแน่น ซึ่งพบว่า ทุกจุดที่มีการตรวจวัดในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ดังกว่าระดับเสียงโดยทั่วไป

ทางด้านกรณีปัญหามลพิษอากาศที่แม่เมาะ มีความคืบหน้าที่สำคัญคือ ชาวบ้านแม่เมาะได้นำผลยืนยันทางการแพทย์ว่ามีผู้เจ็บป่วยจากสารพิษโรงไฟฟ้าแม่เมาะจริงไปฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย ขณะที่ทาง กพผ. ยังเตรียมเปิดหน้าเหมืองถ่านหินใหม่ห่างจากตัวหมู่บ้านประมาณ 500 เมตรเท่านั้น ซึ่งคาดว่าจะเปิดเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษใหม่ อีกกรณีเด่นที่สำคัญคือ การที่กระทรวงสาธารณสุขออกมาตรการห้ามสูบบุหรี่ในสถานที่สาธารณะ 19 ประเภท โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 8 พ.ย. 2545 เป็นต้นไป

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

สถานการณ์โลกร้อน

นับตั้งแต่ต้นปี 2544 มืองค์ระหว่างประเทศที่ศึกษาและวิจัยด้านโลกร้อนทยอยเปิดเผยผลการวิจัยซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ภาวะโลกร้อนกำลังคุกคามสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนทั่วโลก

เริ่มจากคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือ IPCC (Intergovernment Panel on Climate Change) ได้ออกรายงานการประเมินฉบับที่ 3 โดยแถลงในที่ประชุมเชิงใช้ประเทศจีน เมื่อ 22 ม.ค. คาดการณ์ว่า ในศตวรรษที่ 21 อุณหภูมิโลกจะร้อนขึ้นเฉลี่ย 1.4-5.8 องศาเซลเซียส เนื่องจากการแพร่กระจายคาร์บอนไดออกไซด์และภาวะเรือนกระจก จากนั้นในการประชุมที่เจนีวากลางเดือนต่อมาก็มีการเปิดเผยรายงานอีกฉบับที่มีรายละเอียดถึง 1,000 หน้า รวบรวมโดยนักวิทยาศาสตร์ทั่วโลกและได้รับการรับรองจากรัฐบาลชาติต่าง ๆ ว่า ในอีกไม่กี่สิบปีข้างหน้า ประชากรทุกพื้นที่ของโลกจะเผชิญกับน้ำท่วมครั้งใหญ่ เชื้อโรคระบาด และความแห้งแล้งถึงขั้นลดผลผลิตการเกษตรในกลุ่มประเทศเขตร้อน ส่วนประชาชนในพื้นที่ต่ำของโลกจะเสี่ยงอันตรายจากระดับน้ำทะเลสูง พายุชายฝั่งรุนแรง ปริมาณน้ำแข็งบนยอดเขาทั่วโลกละลาย แนวปะการังเสียหาย (ผู้จัดการ 21/02/44)

นอกจากนี้ UNEP ยังได้ออกรายงานซึ่งรวบรวมข้อมูลโดยบริษัทประกันภัยในเยอรมนี ระบุว่า ในอีก 50 ปี ภาวะโลกร้อนจะสร้างความเสียหายให้แก่โลกคิดเป็นเงินปีละ 300,000 ล้านเหรียญสหรัฐ หรือประมาณ 12.9 ล้านล้านบาท โดยภาวะโลกร้อนจะทำให้เกิดภัยธรรมชาติ เช่น เกิดพายุไซโคลนบ่อยครั้งขึ้น พื้นที่แผ่นดินต่ำ เช่น สาธารณรัฐมัลดีฟส์ หมู่เกาะมาร์แชล และสหพันธรัฐไมโครนีเซียจะถูกน้ำทะเลท่วม การประมงได้รับความเสียหาย และเกิดการสูญเสียแหล่งน้ำสำหรับการดื่มและการเกษตรกรรม ฯลฯ

(ข่าวสด 05/02/44)

ด้านจุลสารวิจัยภูมิศาสตร์ของสหรัฐฯ ได้ตีพิมพ์ผลการวิจัยล่าสุดขององค์การบริหารการบินและอวกาศ

สหรัฐฯ (นาซ่า) จากการศึกษาความสว่างของโลกผ่านกล้องโทรทรรศน์ที่สถานีหอดูดาวหิมาลัยทางตอนใต้ของแคลิฟอร์เนีย พบว่าโลกมีแสงสว่างน้อยลง ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับอุณหภูมิโลกที่ร้อนขึ้น และนักฟิสิกส์แห่งสถาบันเทคโนโลยีนิวเจอร์ซีย์และแคลิฟอร์เนียเผยว่า ความสว่างของโลกลดลงกว่า 5 ปีก่อนร้อยละ 2.5 แสดงให้เห็นว่าสภาพอากาศกำลังเปลี่ยนแปลง (ข่าวสด 22/04/44)

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาที่ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกจะเป็นปัจจัยเอื้อให้โรคติดต่อชนิดต่างๆ เติบโตและแพร่กระจายได้ดี ซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อพืชพันธุ์สัตว์ป่า รวมทั้งมนุษย์ (มติชน 26/06/45)

อย่างไรก็ตาม สมาคมวิจัยสมุทรศาสตร์ระหว่างประเทศมีความเห็นแย้งว่า ระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้นอาจไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาโลกร้อน แต่น่าจะมีสาเหตุจากปัจจัยหลากหลาย รวมถึงรังสีของดวงอาทิตย์และการหมุนของโลก พร้อมยืนยันว่าอุณหภูมิโลกยังไม่ใช้ปัจจัยทำให้ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น ยกตัวอย่างในกลางศตวรรษที่ 1200 ที่มีอุณหภูมิสูงกว่าปัจจุบันราว 1 องศา แต่ระดับน้ำทะเลไม่เปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ หากเป็นไปตามทฤษฎีโลกร้อนของสหประชาชาติ หมู่เกาะมัลดีฟส์ก็ควรจมลงใต้ทะเลแล้ว แต่ระดับน้ำทะเลรอบเกาะมัลดีฟส์กลับลดลงในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา (กรุงเทพธุรกิจ 16/05/44)

ต่อมากลุ่มนักวิทยาศาสตร์แห่งสถาบันการศึกษาวิทยาศาสตร์แห่งชาติสหรัฐฯ ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านชั้นบรรยากาศ ผู้เชี่ยวชาญด้านมหาสมุทรศาสตร์ รวมทั้งกลุ่มที่เคยสงสัยประเด็นโลกร้อน เปิดเผยรายงานเมื่อ 6 มิ.ย. 2544 ยืนยันกระแสหลักทางวิทยาศาสตร์ที่ระบุว่า อุณหภูมิในชั้นบรรยากาศโลกกำลังสูงขึ้นจนสภาพอากาศเปลี่ยนแปลงเข้าขั้นวิกฤต และสถาบันวิทยาศาสตร์ฯ ยังได้เผยแพร่รายงานยืนยันโลกร้อนจริงในจังหวะที่ประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช จะเดินทางเยือนกลุ่มประเทศยุโรปหลายชาติ (ผู้จัดการ 09-10/06/44)

ส่วนรายงานฉบับของ UNEP เผยแพร่ในการประชุมว่าด้วยปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพบรรยากาศโลก ที่เมืองมาร์ราเกช ประเทศโมร็อกโก เมื่อ 8 พ.ย. 2544

ระบุว่า ภาวะโลกร้อนอาจทำให้ปริมาณผลผลิตธัญพืชซึ่งเป็นอาหารสำคัญของโลกลดลงถึงร้อยละ 30 ในช่วง 100 ปีข้างหน้า โดยอุณหภูมิโลกที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปล่อยก๊าซที่ก่อให้เกิดภาวะเรือนกระจก อาจส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตของธัญพืชสำคัญ เช่น ข้าวเจ้า ข้าวสาลี และข้าวโพด โดยผลผลิตธัญพืชที่สำคัญของโลกอาจลดลงถึงร้อยละ 10 ต่ออุณหภูมิที่เพิ่มขึ้น 1 องศาเซลเซียส (กรุงเทพธุรกิจ 09/11/44)

คำพยากรณ์ข้างต้นถูกตอกย้ำน้ำหนักเมื่อมีรายงานแจ้งความเสียหายจากภัยธรรมชาติอย่างรุนแรงจากทั่วโลก โดยเมื่อ 14 พ.ย. 2544 ผู้นำประเทศตุวาลูซึ่งเป็นเกาะตั้งอยู่ทางตอนเหนือของฟิลิปปินส์ที่มีพื้นที่ประมาณ 26 ตร.กม. ได้รับเอกราชจากอังกฤษเมื่อปี 2521 และเพิ่งเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติเมื่อ ก.ย. 2544 ตัดสินใจจะอพยพประชาชนทั้งหมด 11,000 คนไปที่นิวซีแลนด์เนื่องจากระดับน้ำในมหาสมุทรแปซิฟิกเพิ่มถึงขีดอันตราย โดยกรุงฟูนะฟูตี เมืองหลวงของตุวาลูต้องจมอยู่ในน้ำลึก 3.2 เมตร ขณะที่จุดสูงสุดที่สุดของตุวาลูอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลเพียง 4.5 เมตร (กรุงเทพธุรกิจ 17/11/44)

ส่วนในปี 2545 ก็มีรายงานข่าวแจ้งความเสียหายจากภาวะเอลนีโญในเอเชียว่า พื้นที่ฝั่งตะวันออกของอินเดียมีพายุฝนรุนแรง และเมื่อรวมกับน้ำท่วมในเนปาลและบังกลาเทศทำให้ยอดคนตายสูงถึง 700 ราย แต่พื้นที่อื่น ๆ ของอินเดียกลับร้อนและแล้งหนัก ส่วนเกาหลีเหนือ-ใต้และจีนก็มีพายุหนัก ทำให้แผ่นดินถล่มและน้ำท่วม มีผู้เสียชีวิต 84 ราย ด้านเวียดนามตกอยู่ในภาวะแล้งที่สุดใน 27 ปี แต่เวียดนามเหนือกลับมีน้ำท่วม ในฝั่งยุโรปเกิดพายุฝนตกหนักที่รัสเซีย ชายฝั่งทะเลดำมีพายุและน้ำท่วมทำให้มีผู้เสียชีวิต 58 ราย พื้นที่ยุโรปตอนกลางเกิดอุทกภัยทำให้คนในโรมาเนีย บัลแกเรีย และเชกเสียชีวิตรวม 7 ราย ด้านออสเตรเลียเผชิญสภาพน้ำท่วมเลวร้ายที่สุดในรอบ 100 ปี ส่วนในอังกฤษ สเปน และอิตาลี ต่างหนีไม่พ้นน้ำท่วมเช่นกัน (ข่าวสด 12/08/45)

นอกจากนี้ก่อนการประชุมเอิร์ธซัมมิต ที่โยฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ระหว่างวันที่ 26 ส.ค.-4 ก.ย. 2545 UNEP ยังได้เผยแพร่รายงาน "เมฆสีน้ำตาลของเอเชีย : ผลกระทบต่อภาวะอากาศและสิ่งแวดล้อม" จัดทำโดยนักวิทยาศาสตร์กว่า 200 คน ระบุว่า มีเมฆสีน้ำตาลก่อตัวหนาถึง 3.2 กม ลอยอยู่บรรยากาศชั้นบน

และปกคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ในแถบเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสามารถเคลื่อนตัวอีกครั้งหากปกคลุมทั่วทั้งโลกได้ในเวลาเพียงสัปดาห์เดียว และจะทำให้อุณหภูมิของยุโรปร้อนขึ้น โดยเมฆดังกล่าวทำให้แสงแดดที่ส่องลงมาในแถบเอเชียลดลงร้อยละ 10-15 ทำให้อุณหภูมิเย็นลง ส่งผลให้ฝนตกน้อยลง ซึ่งน้อยลงไปแล้วร้อยละ 20-40 ขณะเดียวกันยังไปเร่งความร้อนในภูมิภาคอื่น ๆ ของโลก (ข่าวสด 14/08/45)

ความเคลื่อนไหวในระดับโลก

การประชุมระดับนานาชาติ

ในการประชุมว่าด้วยอนุสัญญาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกครั้งที่ 5 (COP 5) เมื่อปลายปี 2543 กลุ่มอียิปต์เสนอข้อเสนอนำการปลูกต้นไม้เพื่อดูดซับคาร์บอนมาเป็นหนึ่งในกลไกการพัฒนาสะอาด หรือ CDM (Clean Development Mechanism) จนทำให้สหรัฐฯ เดินออกจากที่ประชุม อย่างไรก็ดี ในการประชุม รมต. สิ่งแวดล้อมโลกว่าด้วยอนุสัญญาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกครั้งที่ 6 (COP 6) รอบที่ 2 ที่กรุงบอนนี เยอรมนี เมื่อ 19-22 ก.ค. 2544 ที่ประชุมก็เห็นพ้องอนุมัติร่างข้อตกลงเกียวโตที่มีการประนีประนอมจนผ่านการเห็นชอบจากญี่ปุ่น อียู แคนาดา และรัสเซีย โดยอนุญาตให้มีการใช้พื้นที่ป่าและพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อดูดซับคาร์บอนเป็นโครงการในกลไก CDM ได้ในช่วงพันธกรณีแรก คือระหว่างปี 2551-2555 และให้ประเทศสมาชิกซื้อขายเครดิตคาร์บอนระหว่างกันได้ โดยจะมีการประชุมต่อรองรายละเอียดการดำเนินการในการประชุม COP 7 ส่วนระบบการบังคับนั้นที่ประชุมเห็นว่าควรเป็นไปในลักษณะที่กำหนดแรงจูงใจ ไม่ใช่การลงโทษ

นอกจากนี้ 20 ประเทศร่วมนำโดยอียูยังประกาศบริจาคเงินปีละ 410 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อช่วยชดเชยจากเงินแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของชั้นบรรยากาศโลก ขณะที่สหรัฐฯ ยังปฏิเสธ โดยอ้างว่าไม่สามารถลดการแพร่กระจายก๊าซเรือนกระจกที่อาจกระทบกับเศรษฐกิจของประเทศได้ (ผู้จัดการ 26/07 44)

อย่างไรก็ตาม กรีนพีซได้เรียกร้องมิให้ประเทศต่าง ๆ ใช้กลไกยืดหยุ่นอันเกิดจากการเจรจาครั้งนี้ และมุ่งเป้าแรงค์ให้ประเทศต่าง ๆ หันไปใช้มาตรการที่มีประสิทธิภาพอื่น ๆ แทน เช่น การเลิกใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล

โครงการปลูกป่า เพื่อกักเก็บคาร์บอนไดออกไซด์

ในการประชุม COP 7 เมื่อ พ.ย. 2544 ได้กำหนดให้โครงการปลูกป่าเพื่อกักเก็บคาร์บอนในพื้นที่ซึ่งเคยเป็นป่ามาก่อน (reforestation) และในพื้นที่ที่ไม่เคยเป็นป่ามาก่อนนานกว่า 50 ปี (afforestation) สามารถดำเนินการภายใต้ CDM ได้

โครงการ CDM แบบนี้ถือเป็นการลงทุนที่ถูกต้อง จึงเป็นที่ดึงดูดใจประเทศพัฒนาแล้ว โดยอาเจย์มาเธอร์ หัวหน้าทีมศึกษาการเปลี่ยนแปลงชั้นบรรยากาศโลกของธนาคารโลกคาดว่า โครงการดังกล่าวอาจทำให้งดต้นทุนในการลดการแพร่ก๊าซเรือนกระจกลดลงเหลือไม่ถึงร้อยละ 1 ของ GDP ระหว่างนั้นจนถึงปี ค.ศ. 2010 และจากงานวิจัยของคณะทำงานว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงชั้นบรรยากาศของสหประชาชาติพบว่า สำหรับสหรัฐอเมริกา การซื้อโควตาการแพร่ก๊าซจะช่วยลดต้นทุนในการบรรลุข้อตกลงเกียวโตได้ร้อยละ 0.09-0.66 ของ GDP ในปี 2010 เปรียบเทียบกับต้นทุนร้อยละ 0.42-1.96 ของ GDP หากปราศจากแนวทางนี้ สำหรับญี่ปุ่นจะลดต้นทุนลงได้ร้อยละ 0.10-0.33 ของ GDP เทียบกับร้อยละ 0.20-1.88 หากไม่ซื้อโควตา

อย่างไรก็ตาม วารสารเนเจอร์ของอังกฤษเผยแพร่รายงานของนักวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกนและมหาวิทยาลัยดุ๊ก รัฐนอร์ทแคโรไลนา สหรัฐฯ ที่ใช้เวลา 7 ปี ในการศึกษาวิจัยและพบว่า ป่าและต้นไม้ชนิดจำกัดไม่อาจกักเก็บคาร์บอนได้มากอย่างที่คาดไว้ ทั้งนี้เพราะการขาดแคลนน้ำและสารอาหารในดินจะทำให้ต้นไม้โตช้าลง

ที่มา : ไทยรัฐ 30/05/44; ผู้จัดการ 25/07/44

เป็นต้น (ผู้จัดการ 25/07/44) ด้านกองทุนสัตว์ป่าโลก หรือ WWF โจมตีว่า วิธีดังกล่าวจะทำให้โลกลดการแพร่ก๊าซเรือนกระจกได้ต่ำกว่าระดับพื้นฐาน คือปี ค.ศ. 1990 หรือ พ.ศ. 2533 เพียงร้อยละ 1.8 เท่านั้น (ผู้จัดการ 25/07/44)

ทั้งนี้ตามข้อกำหนดในพิธีสารเกียวโต ประเทศพัฒนาแล้วในกลุ่มประเทศที่เรียกว่า Annex-1 ซึ่งประกอบด้วยสหรัฐฯ ยุโรปส่วนใหญ่ และญี่ปุ่น ซึ่งรวมกันแล้วปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ถึงร้อยละ 55 ของปริมาณ

ก๊าซทั่วโลกต้องลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกให้ได้ร้อยละ 5 จากปีฐาน ขณะที่อียูเคยผลักดันให้มีการลดก๊าซเรือนกระจกให้ได้ร้อยละ 15 จากปีฐาน จึงจะสามารถแก้ปัญหาโลกร้อนได้

ส่วนการประชุมกลุ่มประเทศผู้นำอุตสาหกรรม 7 ชาติและรัสเซีย หรือ จี 8 ที่เมืองเจนัว ประเทศอิตาลี ยังไม่สามารถหาข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับสนธิสัญญาเกียวโตได้ (มติชน 24/07/44)

เมื่อมาถึงการประชุม COP 7 ที่เมืองมาร์ราเกช ประเทศโมร็อกโก ระหว่าง 29 ต.ค. - 9 พ.ย. 2544 มีประเด็นการเจรจา 4 ประเด็นหลัก คือ 1) การบังคับใช้กฎหมาย กฎระเบียบที่จะบังคับประเทศกลุ่มอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งยังคงตกลงกันไม่ได้ถึงแนวทางการดำเนินการลงโทษต่อชาติที่ละเมิดข้อตกลง 2) กลไกในการลดก๊าซเรือนกระจก 3) ผลกระทบป่าไม้ ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีพื้นที่ป่า 4) การแต่งตั้งคณะกรรมการในเรื่อง CDM โดยนำผู้แทนในภูมิภาคต่าง ๆ มาเป็นกรรมการบริหาร ในส่วนของเอเซียนจะเป็นผู้แทนจากประเทศอิหร่าน (กรุงเทพธุรกิจ 16/11/44; มติชน 20/11/44)

ทั้งนี้สำหรับการเจรจาเพื่อกำหนดค่าจำกัดความต่าง ๆ รวมทั้งวิธีการคิดคำนวณ การตรวจวัด และการกำหนดข้อมูลฐาน (baseline) ในโครงการ CDM ให้ทำในการประชุมครั้งต่อไป ซึ่งการประชุม COP 8 เกิดขึ้นเมื่อเดือน ต.ค. - พ.ย. 2545 อย่างไรก็ตาม การกำหนด CDM ได้มีการกำหนดขั้นตอนหลัก ๆ ในการดำเนินการไว้แล้ว และการดำเนินการตามกลไก CDM ถูกกำหนดให้สามารถเริ่มดำเนินการได้ย้อนหลังตั้งแต่ 1 ม.ค. 2543 แล้ว (ศร อักษรพร โฆษกคณะ 2545)

ส่วนการเตรียมการในระดับประเทศ อียูนับเป็นกลุ่มประเทศที่มีความซับซ้อนมากที่สุด โดย รมต. สิ่งแวดล้อมอียูลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ตั้งตลาดแลกเปลี่ยนโควตาการแพร่กระจายก๊าซเรือนกระจกระหว่างประเทศแห่งแรกของโลก ซึ่งหากแผนดังกล่าวได้รับการรับรองจากรัฐแห่งอียู นับตั้งแต่ปี 2005 เป็นต้นไป อุตสาหกรรมผู้สร้างมลพิษรายใหญ่ 6 แห่ง ได้แก่ พลังงาน เหล็กกล้า ซีเมนต์ แก้ว ปูนซีเมนต์ และกระดาษ ก็จะถูกจำกัดปริมาณการแพร่กระจายก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ แต่จะสามารถซื้อขายโควตาการแพร่กระจายก๊าซดังกล่าวภายใน 15 ประเทศสมาชิกอียู โดยชาติสมาชิกสามารถของดเว้น

สำหรับอุตสาหกรรมบางประเภทได้จนถึงปี ค.ศ. 2008 ซึ่งระบบโควตานั้นจะบังคับใช้เป็นกฎหมาย รวมถึงสามารถขอเพิ่มรายชื่ออุตสาหกรรมที่จะเข้าสู่ระบบโควตาภายหลังปีดังกล่าว (ผู้จัดการ 11/12/45)

เรื่องนี้มีความคืบหน้าในการประชุมเอิร์ธซัมมิต โดยที่ประชุมที่ประกอบด้วย รมต. จากทั่วโลกเห็นพ้องในร่างแผนปฏิบัติการในส่วนของการปกป้องชั้นบรรยากาศโลกร่างดังกล่าวระบุว่าประเทศที่ให้สัตยาบันแล้วเรียกร้องให้ประเทศอื่น ๆ ดำเนินรอยตามภายในเวลาที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีการเรียกร้องให้ชาติต่าง ๆ ร่วมมือกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกรอบโครงสร้างของสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงชั้นบรรยากาศโลก ซึ่งเป็นสนธิสัญญาต้นแบบของพิธีสารเกียวโต อย่างไรก็ตาม กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเฟรนด์ ออฟ ดิ เอิร์ธ วิพากษ์ว่าร่างแถลงการณ์นี้สะท้อนว่ายังมีการโต้เถียงสหรัฐฯ และออสเตรเลีย ที่ต่างปฏิเสธที่จะให้สัตยาบันรับรองพิธีสารเกียวโต (ผู้จัดการ 02/09/45)

สถานภาพล่าสุดเมื่อสิ้นปี 2545 ของพิธีสารเกียวโตคือ มีผู้ให้สัตยาบันแล้ว 94 ประเทศ โดยประเทศที่ปล่อยก๊าซสูงสุดในโลกอย่างสหรัฐฯ ยังยืนกรานที่จะไม่ให้สัตยาบัน และพิธีสารนี้ยังไม่มียกเว้นบังคับใช้ เพราะติดเงื่อนไขที่ว่าประเทศที่ให้สัตยาบันแล้วในกลุ่ม Annex-1 มีปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกรวมกันไม่ถึงร้อยละ 55 ของปริมาณการปล่อยทั้งหมดเมื่อปีฐาน ทั้งนี้ออสเตรเลียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ปฏิเสธที่จะให้สัตยาบัน ส่วนรัสเซียและแคนาดาก็ยังไม่ให้สัตยาบันเช่นกัน (โลกสีเขียว พย. - ธ.ค. 2545)

การไม่ร่วมมือของสหรัฐฯ

ความเป็นยักษ์ใหญ่ทั้งในด้านอำนาจทางการเมืองโลกและการเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เป็นอันดับหนึ่งของโลก คือปล่อยถึง 1 ใน 4 ของปริมาณก๊าซทั้งหมดที่มีการปล่อยออกมาทำให้สหรัฐฯ เป็นตัวแปรสำคัญในเวทีการเจรจาเรื่องการลดก๊าซเรือนกระจกเสมอมา

หลังจากที่นานาประเทศจำต้องยอมรับคำประกาศของประธานาธิบดีบิล คลินตัน ที่จะลดการปล่อยก๊าซลงเพียงร้อยละ 5 จากปีฐาน ซึ่งเป็นอัตราที่ไม่มีนัยสำคัญต่อการลดภาวะโลกร้อน ทั้งนี้เพื่อประคองให้พิธีสารเกียวโตเกิดขึ้นได้ในปี 2540 อีก 4 ปีต่อมา สหรัฐฯ ก็สร้างความ

ตื่นตะลึงให้สังคมโลกอีกครั้งเมื่อจอร์จ ดับเบิลยู บุช ผู้เพิ่งเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีไม่ถึง 2 เดือน แถลงอย่างเป็นทางการในวันที่ 28 มี.ค. 2544 ว่า สหรัฐฯ จะไม่สนับสนุนพิธีสารเกียวโต เพราะจะกระทบต่อผลประโยชน์เศรษฐกิจของประเทศ และยังไม่เป็นธรรม เนื่องจากไม่ได้กำหนดให้ประเทศกำลังพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น จีน อินเดีย ต้องลดปริมาณก๊าซที่ทำให้โลกร้อนด้วย ทั้งที่ก่อนหน้านี้ในระหว่างการหาเสียงเขาเคยระบุว่าจะลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ลง (กรุงเทพธุรกิจ 30/03/44)

การตัดสินใจครั้งนี้ทำให้กลุ่มอียูที่เพิ่งให้สัตยาบันไปไม่กี่วันถึงกับตะลึงงัน พร้อมกับชี้ว่า หากสหรัฐฯ ถอนตัวออกจากพิธีสารเกียวโตก็จะทำให้ชาวโลกรวมทั้งสหรัฐฯ อวดดี ไม่สนใจเพื่อนร่วมโลก นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบจากกลุ่มชาติสมาชิกอียู 15 ชาติ เจ้าพนักงานสำนักงานพิทักษ์สิ่งแวดล้อมสหรัฐฯ ที่กรุงวอชิงตัน เพื่อแจ้งทำที่วายุโรปวิตกกังวลต่อการกระทำดังกล่าว และยังส่งผู้แทนไปยังจีน รัสเซีย อิหร่าน และญี่ปุ่น เพื่อขอให้ช่วยสนับสนุนการให้สัตยาบันด้วย (มติชน 04/04/44)

เช่นเดียวกับรัฐบาลญี่ปุ่นที่ส่งตัวแทนไปสหรัฐฯ เพื่อโน้มน้าวให้ทำตามพิธีสารเกียวโต ซึ่งก่อนหน้านี้ รมต. สิ่งแวดล้อมญี่ปุ่นได้ประชุมผ่านโทรศัพท์กับ รมต. สิ่งแวดล้อมจากออสเตรเลีย แคนาดา นิวซีแลนด์ และนอร์เวย์ ซึ่งทั้งหมดเห็นด้วยที่จะให้ขุทบทวนการตัดสินใจอีกครั้งหนึ่ง (มติชน 05/04/44)

ต่อมาหน่วยงานควบคุมความร้อนโลกของสหประชาชาติได้เสนอแผนประนีประนอมเพื่อดึงสหรัฐฯ กลับมา โดยยอมเปิดทางให้ใช้ป่าไม้และพื้นที่เกษตรกรรมเป็นแหล่งดูดซับคาร์บอน ทั้งยังสามารถซื้อเครดิตด้านสิ่งแวดล้อมจากชาติอื่น ๆ ซึ่งเป็นมาตรการที่สหรัฐฯ เคยเสนอในการประชุมที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ เมื่อ พ.ย. 2543 แต่ยุโรปเป็นฝ่ายต่อต้านและทุ่มเถียงกันจนการประชุมปิดลงอย่างไร้ข้อสรุป (ผู้จัดการ 14-15/04/44)

มีการวิเคราะห์กันว่า สหรัฐฯ จะต้องออกนโยบายเกี่ยวกับโลกร้อนของตนเองเพื่อรักษาหน้าจากพิธีสารเกียวโต และเมื่อเปิดศักราชใหม่ปี 2545 ได้ไม่นาน ประธานาธิบดีสหรัฐฯ ก็เปิดเผยว่าจะชะลออัตราขยายตัวของการปล่อยก๊าซด้วยการลดความเข้มข้นของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้ได้ร้อยละ 18 ภายในระยะเวลา 10 ปี ภายใต้แผนชื่อ Clear Skies & Global Climate Change Initiatives

ซึ่งออสเตรเลีย แคนาดา และญี่ปุ่นต่างแถลงด้วยเนื้อหาคล้ายคลึงกันว่า ข้อเสนอของบราซิลด้านที่เป็นบวก แต่ยังไม่ได้เป็นทางเลือกที่ดีกว่าพิธีสารเกียวโต อีกทั้งสหรัฐอเมริกาควรกลับมาร่วมมือกับนานาชาติ (กรุงเทพธุรกิจ 15/02/45, ผู้จัดการ 16-17/02/45)

ส่วนในช่วงประชุมเวิร์กช็อป กรีนพีซ และสภาธุรกิจโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (WBCSD) ที่มีสมาชิกเป็นบริษัทข้ามชาติชั้นนำ 163 แห่ง เช่น เซฟรอน เท็กซากโซ บีพี ดูปองท์ เดมเลอร์ ไครสเลอร์ ฮอนด้า ฟอร์ด มิตซูบิชิ โซนี่ ฯลฯ ได้ออกแถลงการณ์เรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ให้สัตยาบันรับรองพิธีสารเกียวโต แต่ไม่ได้ระบุชื่อสหรัฐฯ หรือประธานาธิบดีบุชตรง ๆ (ผู้จัดการ 30/08/45)

สถานการณ์ภายในประเทศ

การให้สัตยาบันพิธีสารเกียวโต

ความเคลื่อนไหวภายในประเทศเพื่อผลักดันให้ประเทศไทยให้สัตยาบันหลังจากลงนามรับรองพิธีสารเกียวโตไปแล้วเมื่อ 2 ก.พ. 2542 ก็มีความเข้มข้นไม่แพ้เวทีโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงก่อนการประชุมเวิร์กช็อป เนื่องจากไทยอยู่ในกลุ่มประเทศที่ประชาคมโลกคาดหวังว่าจะให้สัตยาบันพิธีสารเกียวโตในการประชุมครั้งนี้ (ไทยรัฐ 09/08/45)

8 ส.ค. 2545 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีมติเห็นชอบให้กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ นำวาระเสนอ กรม พิจารณานำมติให้รัฐบาลไทยร่วมให้สัตยาบันในพิธีสารเกียวโต (มติชน 14/08/45) ซึ่งในที่สุดที่ประชุม ครม. วันที่ 27 ส.ค. ก็มีมติต่อเรื่องดังกล่าว ดังนี้ 1) ให้ประเทศไทยให้สัตยาบันต่อพิธีสารเกียวโต ตามความเห็นของคณะกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 2) มอบหมายให้กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เป็นหน่วยงานกลางประสานการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่สะอาด หรือ NACDM (National Authority for Clean Development Mechanism) ในเบื้องต้น (ข่าวสด 28/08/45) ซึ่งมติ ครม. นี้มีก่อนที่ประเทศไทยจะให้สัตยาบันที่กรุงโยฮันเนสเบิร์กเพียงวันเดียว

ต่อเรื่องนี้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐต่างก็ออกมาแสดงท่าทีสนับสนุนอย่างชัดเจน โดยสนธยา คุณปลื้ม รมว. วิทยาศาสตร์ฯ กล่าวว่า การให้สัตยาบันจะทำให้

ประชาคมโลกรับรู้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่รับผิดชอบสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงภัยที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และประเทศไทยจะมีโอกาสมีส่วนร่วมในการดำเนินการโครงการ CDM ซึ่งผลจากการศึกษาแบบจำลองคาดการณ์ว่า ประเทศไทยจะได้เงินทุนจากต่างประเทศประมาณ 1,000 - 2,000 ล้านบาท นอกจากนี้ยังรวมถึงการมีโอกาสนี้จะขอรับการสนับสนุนจากกองทุนต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นภายใต้พิธีสารเกียวโต และมีโอกาสเข้าร่วมเจรจาต่อรองภายใต้ประเทศภาคีพิธีสาร (กรุงเทพธุรกิจ 20/08/45) ส่วนสุรินทร์ วิวัฒน์สินทร์ ผอ. กองสิ่งแวดล้อมต่างประเทศ สผ. กล่าวว่า การให้สัตยาบันไม่ใช่เรื่องเสียหายเพราะไทยอยู่นอกกลุ่มประเทศ Annex-1 จึงไม่มีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติ (โลกสีเขียว พย - ธ.ค. 2545)

อย่างไรก็ตามในภาคนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนได้มีความเห็นแตกออกเป็น 2 ฝ่าย

ในกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนไทยอย่างเครือข่ายพลังงานทางเลือก โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ เรียกร้องให้ ครม. ชะลอการให้สัตยาบันและเร่งจัดเวทีสาธารณะให้ข้อมูลแก่ประชาชน ตลอดจนให้รัฐสภารับรู้ข้อมูลและร่วมพิจารณาการตัดสินใจ เพราะการให้สัตยาบันจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายและข้อตกลงของประเทศไทยที่ต้องให้สอดคล้องกับพิธีสารซึ่งจะมีผลกระทบกับคนไทยทั้งชาติ (มติชน 13/08/45)

ด้านองค์กรกองทุนสัตว์ป่าโลก สำนักงานประเทศไทยแสดงจุดยืนว่า ไทยต้องผลักดันให้พิธีสารเกียวโตมีผลบังคับใช้โดยเร็ว เพราะหากพิธีสารฉบับนี้ล้มก็จะมีพิธีสารฉบับใหม่เกิดขึ้น แล้วสหรัฐฯ ก็จะใช้อำนาจต่อรองเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องมีส่วนร่วมในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก นอกจากนี้ไทยยังมีโอกาสได้รับการลงทุนภายใต้โครงการ CDM อีกด้วย (กรุงเทพธุรกิจ 20/08/45) อย่างไรก็ตาม องค์กรกองทุนสัตว์ป่าโลกได้ตั้งข้อสังเกตว่า หากประเทศไทยจะรับโครงการประเภทนี้ จะต้องพิจารณาให้รอบคอบว่าไทยได้อะไร โครงการดังกล่าวจะสามารถทำให้บรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืนได้หรือไม่ และจะก่อให้เกิดผลกระทบหรือประเด็นอื่น ๆ ตามมาหรือไม่ เช่น การบุกรุกทำลายป่าในพื้นที่อื่น (leakage) ความถาวรในการกักเก็บคาร์บอนไดออกไซด์ (permanence), ผลกระทบต่อระบบนิเวศในป่า จากการปลูกป่าโดยใช้พันธุ์ไม้ชนิดเดียวกัน (mono-crop) รวมทั้งความมั่นคงในการใช้ที่ดิน

เพื่อการเกษตรและเพื่อผลิตอาหาร เป็นต้น (องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล สำนักงานประเทศไทย.)

ในมุมมองของนักวิชาการ ผศ.ดร. วุฒิ หวังวรกุล จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เห็นว่า การให้สัตยาบันเป็นการแสดงจุดยืนทางการเมืองระหว่างประเทศในด้านสิ่งแวดล้อม และสร้างความกดดันให้ประเทศพัฒนาแล้วแสดงความรับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

ส่วนจักรกฤษณ์ ควรพจน์ นักวิชาการด้านกฎหมาย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชกล่าวว่า ในระยะยาวไทยอาจเสียผลประโยชน์ เนื่องจากพิธีสารเกียวโตเป็นข้อตกลงที่เปลี่ยนแปลงได้ เช่น อาจมีการเปลี่ยนแปลงรายชื่อประเทศที่ต้องผูกพันลดก๊าซเรือนกระจก ซึ่งประเทศไทยติดอันดับหนึ่งในสิบประเทศกำลังพัฒนาที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากที่สุด (โลกสีเขียว พ.ย. - ธ.ค. 2545)

ความเคลื่อนไหวในโครงการพัฒนาสะอาด

ก่อนที่ที่ประชุม COP 6 จะกำหนดให้โครงการปลูกป่าเพื่อดูดซับคาร์บอนเป็นหนึ่ง CDM และให้สามารถซื้อขายเครดิตคาร์บอนได้ ในทางปฏิบัตินั้น บรรดากลุ่มประเทศพัฒนาแล้วได้เข้ามาติดต่อเสนอโครงการต่าง ๆ กับประเทศไทยอยู่แล้วเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้รวมถึงการติดต่อเข้ามาในช่วงปี 2544 - 2545 ด้วย เฉพาะประเทศญี่ปุ่นประเทศเดียวก็มีโครงการที่จะลงทุนในประเทศไทยถึง 150 โครงการ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมหนัก (บางกอกโพสต์ 18/08/45)

8 ส.ค. 2545 โซอีจิโร เซกิ เจ้าหน้าที่กระทรวงสิ่งแวดล้อมญี่ปุ่นกล่าวว่า ญี่ปุ่นเต็มใจให้ความช่วยเหลือแก่ 7 ประเทศเอเชีย คือ ไทย มาเลเซีย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย อินเดีย และจีน เพื่อการลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกโดยการอนุมัติในอีก 2 - 3 ปีข้างหน้า ซึ่งจะเป็นความช่วยเหลือในรูปแบบโครงการฝึกอบรมและการวิจัยเพื่อหามาตรการต่อต้านมลพิษ แต่ยังไม่มีการเปิดเผยตัวเลขเงินช่วยเหลืออย่างชัดเจน (กรุงเทพธุรกิจ 09/08/45)

ด้านธนาคารโลกได้เสนอเงินช่วยเหลือ 8 ล้านดอลลาร์สหรัฐให้แก่กลุ่มอุตสาหกรรมน้ำตาลของไทย โดยเสนอเงินให้โรงงานน้ำตาลมิตรผลในโครงการเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังชีวมวลขนาด 25 เมกะวัตต์ ในราคา 3 เหรียญสหรัฐต่อการลดก๊าซเรือนกระจก 1 ตัน ระยะเวลาโครงการ

ไทยกับการเผชิญภาวะโลกร้อน

สม. และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยได้วิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาผลกระทบต่อนโยบายโลกร้อนต่อประเทศไทย โดยสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์พบว่า ถ้าปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าของปี พ.ศ. 2533 จะส่งผลให้ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2540-2545 ไทยมีอุณหภูมิเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 2.5-3 องศาเซลเซียส จะส่งผลให้ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น ปริมาณน้ำฝนเปลี่ยนแปลง เกิดความแห้งแล้งและน้ำท่วม เกิดปัญหายุ่งยาก โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแนวโน้มที่แห้งแล้งมากขึ้น ส่วนภาคใต้อาจชุ่มชื้นมากขึ้น นอกจากนี้จะเกิดปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ชายฝั่ง เช่น รอบทะเลสาบสงขลา สุราษฎร์ธานี และกรุงเทพฯ

อุณหภูมิที่เพิ่มขึ้นจะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดน้อยลง ทำให้การระเหยของน้ำเพิ่มขึ้นด้วย คาดว่าอัตราการระเหยของน้ำในเขื่อนศรีนครินทร์เพิ่มสูงขึ้น ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำขนาดใหญ่ต่าง ๆ ของประเทศในช่วง 5-10 ปีข้างหน้าอาจลดลง โดยปริมาณน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาจะลดลงมากกว่าร้อยละ 34-44

ส่วนในด้านสุขภาพ ในอนาคตไทยอาจต้องเผชิญโรคใช้สมองอักเสบและมาลาเรีย

ที่มา : มติชน 06/08/45

10 ปี ซึ่งกองทุนนี้สนับสนุนโดยประเทศพัฒนาแล้ว 6 ประเทศคือ ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ สวีเดน นอร์เวย์ แคนาดา และฟินแลนด์ (บางกอกโพสต์ 18/08/45)

กรณีกองทุนป่าเขตร้อนที่ประเทศสหรัฐฯ เสนอเพื่อแลกกับการยืดระยะเวลาการชำระหนี้จำนวนกว่า 400 ล้านบาทให้ไทย 28 ปี และลดหย่อนหนี้ให้ไทย 9.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ นับเป็นอีกหนึ่งโครงการที่ถูกจับตามองและได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์แฝงไว้เกี่ยวกับการคว่ำบาตรเครดิตในพิธีสารเกียวโตอยู่ด้วย รวมทั้งการเข้ามาใช้ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ดังจะเห็นข้อความแฝงไว้ในกฎหมาย TFCA 1998 (Tropical Forest Conservation Act) ของสหรัฐฯ ที่ระบุชัดเจนว่า ป่าเขตร้อนมีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาอุณหภูมิโลกที่เปลี่ยนแปลง และสหรัฐฯ ควรใช้นโยบายระหว่างประเทศเพื่อแก้ปัญหานี้ โดยให้อำนาจกับฝ่ายบริหาร

ที่จะไปเปลี่ยนหนี้เงินกู้ที่มีกับรัฐบาลของประเทศกำลังพัฒนาให้เป็นกองทุนในการบูรณะ¹ (โลกสีเขียว พย. ๕๓: 2545)

ทั้งนี้ปัญหาประการหนึ่งของประเทศไทยก็คือ การที่ยังไม่มีมาตรการเตรียมรับมือกับเรื่องนี้อย่างชัดเจนพอ ในส่วนของคณะกรรมการ CDM แห่งชาติก็มีกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ รับหน้าที่ในลักษณะเบื้องต้นตามมติ ครม. 27 ส.ค. 2545 เท่านั้น การตอบสนองหรือปฏิสัมพันธ์กับโครงการและข้อเสนอทั้งหลายจึงขาดความชัดเจนไปด้วย อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 10 ก.ย. 2545 ครม. กลับมีมติไม่อนุญาตให้ต่างชาติเข้ามาใช้เครดิตคาร์บอนในประเทศไทย และไม่อนุญาตให้เข้ามาทำกิจกรรมใด ๆ ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดให้โครงการจากประเทศพัฒนาแล้วในรูปแบบความร่วมมือภายใต้ CDM จะต้องมีการนำเสนอให้ ครม. พิจารณาให้ความเห็นชอบเป็นกรณี ๆ ไป (กรุงเทพธุรกิจ 11/09/45) ซึ่งมตินี้ตีความได้ว่า ไทยสนับสนุนให้เกิดการลดก๊าซเรือนกระจกในประเทศพัฒนาแล้วเป็นหลัก ไม่ใช่ใช้กลไก CDM ในการลดการปล่อยในประเทศกำลังพัฒนาเป็นเครื่องมือหลัก แต่ก็ยังเปิดโอกาสให้โครงการ CDM ที่เกิดขึ้นได้ (องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลก สำนักงานประเทศไทย)

ด้าน สผ. ได้ศึกษาแล้วว่า ประเภทโครงการที่เหมาะสมทำ CDM มากที่สุดคือการลดในภาคพลังงาน โดยต้องมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีพร้อมมาด้วย ส่วนโครงการที่เหมาะสมน้อยที่สุดคือการปลูกป่า (โลกสีเขียว พย. - ๕๓: 2545)

นอกจากนี้ยังมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าการซื้อขายคาร์บอนเครดิตที่เกิดจากการดำเนินการร่วมกันภายใต้ CDM เป็นรูปแบบการค้าระหว่างประเทศแนวใหม่ ซึ่งอาจต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของ WTO ด้วย ทำให้เกิดปัญหาว่า กฎเกณฑ์การค้าระหว่างประเทศจะกระทบต่อการจัดการกลไก CDM อย่างไร และหากคาร์บอนเครดิตมีสถานะเป็นสินค้านั้นหมายถึงไทยจะต้องเปิดให้ประเทศที่พัฒนาแล้วที่เป็นสมาชิก WTO เข้ามาทำความตกลงใช้ประโยชน์ตามกลไก CDM โดยไม่มีการปิดกั้นและอย่างเท่าเทียมกันทุกประเทศ (จักรกฤษณ์ ควรพจน์ 2545)

การศึกษาวิจัยเพื่อรองรับภาวะโลกร้อน

จากการเปิดเผยของศักดิ์สิทธิ์ ตรีเดช เลขาธิการ สผ. ระบุว่า สผ. มีการวางแผนแห่งชาติว่าด้วยเรื่องการเมือง

ส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกของประเทศไทย โดยประสานความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (มติชน 08/04/44) และไทยได้เตรียมความพร้อมรับ CDM โดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลออสเตรเลียผ่านธนาคารโลก ศึกษาวิจัยโครงการ NSS-Thailand ซึ่งทั้ง 2 เรื่องมีกำหนดการแล้วเสร็จในเดือน พ.ย. 2544 (ไทยรัฐ 21/01/44)

นอกจากนี้สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) ยังเป็นศูนย์กลางประสานงานในเอเชียภายใต้โครงการ Asian Regional Research Programme in Energy, Environment and Climate (ARRPEEC) ซึ่งได้รับการสนับสนุนการศึกษาวิจัยจาก Swedish International Development Cooperation Agency (Sida) โดยในระหว่างปี 2542-2545 Sida และ AIT ได้นำโครงการ ARRPEEC เข้าสู่การศึกษาวิจัยแนวทางในการลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกจากการใช้พลังงานใน 4 กิจกรรม คือ 1) ภาคอุตสาหกรรม 2) การขนส่ง 3) การผลิตกระแสไฟฟ้า และ 4) การใช้เชื้อเพลิงชีวมวล โดยมีกว่า 10 ประเทศในเอเชียเข้าร่วมโครงการ เช่น จีน อินเดีย มาเลเซีย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ ฯลฯ

ส่วนงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโลกร้อนในหัวขั้ว 2 ปีที่ผ่านมาได้มีการวิจัยเรื่องผลกระทบจากการปลดปล่อยก๊าซมีเทนจากนาข้าวต่อการปลูกข้าวและการผลิตข้าวในประเทศไทย ซึ่งสนับสนุนทุนโดย สกว. งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการหาคำศักยภาพของก๊าซที่ทำให้โลกร้อนเพื่อนำเสนอตัวเลขที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประเทศชาติ ทั้งนี้เนื่องจาก UNEP เคยรายงานไว้ว่า ประเทศไทยปล่อยก๊าซมีเทนจากนาข้าวมากเป็นอันดับสองของโลกถึงร้อยละ 11.6 รองจากจีนที่ปล่อยก๊าซมีเทนร้อยละ 37.65 ซึ่งเป็นการคำนวณโดยอิงจากการทดลองที่สหรัฐฯ ถูกรับเข้ากับตัวเลขพื้นที่ปลูกข้าวของประเทศไทยที่รายงานต่อ FAO ว่า มีจำนวน 60 ล้านไร่ แต่ผลการศึกษาวิจัยกลับพบว่า วิธีการปลูกข้าว พันธุ์ข้าว ลักษณะของดินที่ต่างกันจะปล่อยก๊าซมีเทนในอัตราที่ต่างกัน เช่น ข้าวไร่ซึ่งไม่ใช้น้ำมีอัตราการปล่อยก๊าซมีเทนเท่ากับดินที่ไม่ได้ปลูกข้าว เป็นต้น (โลกสีเขียว พย. - ๕๓: 2544)

รศ.ดร. พัชรี้ แสงจันทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

¹ ดูรายละเอียดเรื่องกองทุนป่าเขตร้อนในบทประมวลสถานการณ์เรื่อง “ป่าไม้” หัวข้อ “กรณีสหรัฐฯ เสนอไทยตั้ง “กองทุนป่าเขตร้อน” หน้า 164 - 166

ก๊าซเรือนกระจกกับการผลิตกระแสไฟฟ้า

จากผลการศึกษาของ สผ. พบว่า

1. ในปี 2537 ประเทศไทยปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สุทธิ 202 ล้านตัน และสาขาการผลิตพลังงานปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์มากกว่าร้อยละ 60 หรือ 121 ล้านตัน

2. ไทยปล่อยก๊าซมีเทน 3.16 ล้านตัน โดยภาคเกษตรปล่อยกว่าร้อยละ 91

3. ก๊าซไนตรัสออกไซด์ ไทยปล่อยประมาณ 0.056 ล้านตัน ซึ่งมาจากภาคการเกษตรเกือบทั้งหมด

ส่วนผลการศึกษาการลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกในภาคการผลิตกระแสไฟฟ้าของไทย ของ น.ส. สมพร ธเนศวรณีย์ และ รศ.ดร. บัณฑิต ล้อมมีโชคชัย สถาบันเทคโนโลยีนานาชาติสิรินธร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้ศึกษาการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในภาคผลิตกระแสไฟฟ้าไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546-2560 สรุปได้ว่า

1. การพยากรณ์การใช้ไฟฟ้าของไทยพบว่า ความต้องการไฟฟ้าสูงสุดของวันจะสูงถึง 18,399 เมกะวัตต์ ในปี 2546 ทั้งนี้มีการคำนึงถึงภาวะเศรษฐกิจถดถอยของประเทศตั้งแต่ปี 2539-2545 ไว้แล้ว และจะเพิ่มเป็น 39,490 เมกะวัตต์ ในปี 2560 ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่า จำนวนโรงไฟฟ้าที่ต้องเพิ่มขึ้นกว่า 2 เท่า ในปี 2560

2. กำลังการผลิตไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้าในประเทศไทยอยู่ที่ 18,174 เมกะวัตต์ ในปี พ.ศ. 2541 และ 22,735 เมกะวัตต์ในปี พ.ศ. 2543 ซึ่งประกอบด้วยโรงไฟฟ้าพลังน้ำร้อยละ 6 โรงไฟฟ้าถ่านหินร้อยละ 19.2 โรงไฟฟ้าพลังความร้อนรวมร้อยละ 61.9 โรงไฟฟ้าน้ำมันเตาร้อยละ 9.8 และโรงไฟฟ้ากังหันแก๊สและดีเซลอีกร้อยละ 0.1

3. ทางเลือกการผลิตกระแสไฟฟ้าขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีและเชื้อเพลิงที่หาได้ ได้แก่ โรงไฟฟ้าพลังความร้อนที่ใช้ถ่านหินนำเข้า โรงไฟฟ้าพลังความร้อนที่ใช้น้ำมันเตา โรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วมที่ใช้ก๊าซธรรมชาติ

4. จากการศึกษาในโครงการ ARPEEC โดยใช้แบบจำลองการวางแผนทรัพยากรโดยรวมในการผลิตกระแสไฟฟ้า หรือที่เรียกว่า Integrated Resource

Planning (IRP) Model ที่พัฒนาโดยสถาบันเทคโนโลยีเอเชียพบว่า ในการผลิตกระแสไฟฟ้าตามแบบแผนดั้งเดิมที่ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ทำกัน กำลังติดตั้งโรงไฟฟ้าที่ต้องการในปี พ.ศ. 2560 เพิ่มขึ้นเป็น 49,406 เมกะวัตต์ โดยแบ่งเป็นโรงไฟฟ้าถ่านหินร้อยละ 54.1 โรงไฟฟ้าพลังความร้อนรวมร้อยละ 25.5 โรงไฟฟ้าน้ำมันเตาร้อยละ 6 โรงไฟฟ้าพลังน้ำร้อยละ 5.8 โรงไฟฟ้ากังหันก๊าซร้อยละ 0.7 และรับซื้อจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนร้อยละ 7.9 และภาคผลิตกระแสไฟฟ้าจะปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาสูงถึง 219 ล้านตัน (เทียบกับ 121 ล้านตันในปี 2537)

5. จากการศึกษาโดยใช้พลังงานทางเลือกที่สะอาดกว่าในการผลิตกระแสไฟฟ้า รวมถึงโรงไฟฟ้าประเภทที่ใช้ถ่านหินอย่างสะอาด เช่น Integrated Gasification Combined Cycle (IGCC) และ Fluidized Bed Combustion (FBC) โรงไฟฟ้าชีวมวล โรงไฟฟ้าแสงอาทิตย์ และเขื่อนขนาดเล็ก รวมถึงโครงการจัดการการใช้ไฟฟ้า (Demand-Side Management) โดยใช้แบบจำลองต้นทุนต่ำสุดระหว่างปี 2546-2560 พบว่า กำลังติดตั้งโรงไฟฟ้าที่ต้องการในปี 2560 เป็น 49,206 เมกะวัตต์ มีอัตราส่วนดังนี้ โรงไฟฟ้าถ่านหินร้อยละ 51.3 โรงไฟฟ้าพลังความร้อนรวมร้อยละ 28.8 โรงไฟฟ้าน้ำมันเตาร้อยละ 10.2 โรงไฟฟ้าพลังน้ำและเขื่อนขนาดเล็กร้อยละ 2.3 โรงไฟฟ้าชีวมวลร้อยละ 0.7 โรงไฟฟ้ากังหันก๊าซร้อยละ 1.2 และรับซื้อจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนร้อยละ 5.6

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าเทคโนโลยีสะอาดมีต้นทุนที่แพงกว่า ทำให้โรงไฟฟ้าประเภท IGCC และ FBC ไม่ถูกเลือกใช้ โดยมีโรงไฟฟ้าชีวมวลและเขื่อนขนาดเล็กเท่านั้นที่ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำสุด ปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากภาคการผลิตกระแสไฟฟ้าจะลดลงเล็กน้อยเป็น 202 ล้านตัน ในปี 2560 (เทียบกับ 219 ล้านตัน ในกรณีไม่มีการใช้เทคโนโลยีสะอาด)

ที่มา : คัดลอกจากบทความเรื่อง รศ.ดร. บัณฑิต ล้อมมีโชคชัย สาขาเทคโนโลยีพลังงาน สถาบันเทคโนโลยีนานาชาติสิรินธร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตีพิมพ์ในผู้จัดการ 26/07/44

หน. โครงการวิจัยการปลดปล่อยก๊าซมีเทนจากนาข้าวของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เผยผลการศึกษาว่าการปลดปล่อยก๊าซมีเทนจากดินเหนียวอยู่ในอัตราที่ต่ำกว่าการปลดปล่อยก๊าซมีเทนจากดินร่วน โดยวิธีการปลูกข้าวสามารถลดอิทธิพลของอินทรีย์วัตถุต่อการปล่อยก๊าซมีเทนได้เป็นอย่างมาก เช่น การทำนาหว่านน้ำตมสามารถลดปริมาณการปล่อยก๊าซมีเทนทั้งหมดลงได้ร้อยละ 58.97 สำหรับข้าว กข. 6 และร้อยละ 33.12 สำหรับข้าวหอมมะลิ 105 เป็นต้น (ผู้วิจัย 29/12/44)

ด้านกรมที่ดินได้เริ่มงานวิจัยเรื่อง การกักเก็บและสะสมปริมาณอินทรีย์คาร์บอนในดินจากการไถกลบและคลุมดินด้วยพืชปรับปรุงดินบางชนิด โดยศึกษาในชุดดินต่าง ๆ ที่เป็นตัวแทนคุณสมบัติดินในด้านสภาพความชื้นเนื้อดิน และองค์ประกอบทางแร่ ศึกษาทั้งในห้องปฏิบัติการและภาคสนาม ในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ. เพชรบุรี ศูนย์วิจัยและอบรมการพัฒนาที่ดินปากช่อง จ. นครราชสีมา จ. ร้อยเอ็ด และ จ. เพชรบูรณ์ การศึกษานี้จะเป็นข้อมูลสำคัญในการสนับสนุนการกักเก็บอินทรีย์คาร์บอนลงสู่ดิน รวมถึงอัตราการย่อยสลายสารประกอบอินทรีย์คาร์บอนในดิน โดยจะเป็นส่วนสำคัญที่บอกถึงการลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศ (มติชน 23/04/44)

ไอโซน

นักวิจัยของสำนักงานบริหารชั้นบรรยากาศและมหาสมุทรแห่งชาติของสหรัฐฯ ใช้บัลลูนตรวจวัดชั้นไอโซนบริเวณแถบขั้วโลกใต้พบว่า ชั้นบรรยากาศโลกมีความหนาแน่นขึ้น คือ 100 หน่วยดอบสัน (Dobson Unit : หน่วยวัดชั้นไอโซนเหนือศีรษะ) หลังจากมีระดับเบาบางมากที่สุดเมื่อปีที่แล้ว 98 หน่วยดอบสัน และเคยเบาบางที่สุดเพียง 88 หน่วยดอบสันเมื่อปี 2536 สำหรับในพื้นที่โลกแถบเขตร้อน ชั้นไอโซนจะมีค่าโดยเฉลี่ยประมาณ 250-300 หน่วยดอบสัน ส่วนในภูมิภาคที่มีสภาพอากาศปานกลางความหลากหลายของฤดูกาลจะสามารถทำให้ระดับชั้น

ช่องโหว่ไอโซน

ช่องโหว่บนชั้นไอโซนคือปรากฏการณ์ที่ชั้นบรรยากาศซึ่งปกป้องพื้นผิวโลกเริ่มเบาบางลงทุกที โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นเหนือบริเวณทวีปแอนตาร์กติกาในช่วงฤดูหนาว อันเป็นผลจากสารเคมีที่มนุษย์ปล่อยสู่ชั้นบรรยากาศ การเบาบางลงของชั้นไอโซนถือเป็นภาวะอันตรายอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่น เนื่องจากการขาดชั้นไอโซนจะทำให้รังสีที่ทำให้มนุษย์เป็นมะเร็งจากดวงอาทิตย์สามารถผ่านลงมาถึงโลกได้มากขึ้น

ไอโซนหนาแน่นขึ้นได้ คือสูงสุดถึง 470 หน่วยดอบสัน และอาจต่ำสุดประมาณ 300 หน่วยดอบสัน ส่วนพื้นที่ที่จัดว่าเผชิญกับปรากฏการณ์ช่องโหว่บนชั้นไอโซนนั้น จะมีชั้นบรรยากาศที่ต่ำกว่า 220 หน่วยดอบสัน (มติชน 24/10/44)

ในส่วนของความเคลื่อนไหวของประเทศไทย เมื่อวันที่ 9 ต.ค. 2544 ครม. เห็นชอบกับมาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนการลดและเลิกใช้สารทำลายชั้นบรรยากาศไอโซนตามที่กระทรวงการคลังเสนอ เพื่อให้เป็นไปตามพันธกรณีอนุสัญญาเวียนนาว่าด้วยการป้องกันชั้นบรรยากาศไอโซนและพิธีสารมอนทรีออลว่าด้วยการลดและเลิกใช้สารทำลายชั้นบรรยากาศไอโซน โดยให้เก็บภาษีสรรพสามิตอุตสาหกรรมที่ปล่อยก๊าซทำลายไอโซน 4 ประเภท คือ CFCs, Halon, Methyl Chloroform, Carbon Tetrachloride ในอัตราร้อยละ 15 ตั้งแต่วันที่กฎหมายมีผลบังคับใช้ จนถึงวันที่ 31 ธ.ค. 2545 และปรับเพิ่มร้อยละ 30 ตั้งแต่วันที่ 1 ม.ค. 2546 เป็นต้นไป ส่วนสาร HCFCs ซึ่งเป็นสารทดแทนของสาร ODSs และสาร Methyl Bromide ที่ใช้ในการอบและรมพืชให้ยกเว้นภาษีไว้ก่อน เพื่อไม่ให้มีผลกระทบกับเกษตรกรในขณะนั้น นอกจากนี้ยังมีมติให้ปรับเพิ่มอัตราอากรขาเข้า (ภาษีศุลกากร) สารทำลายชั้นบรรยากาศไอโซนทุกประเภท จากอัตราร้อยละ 1 ให้เป็นร้อยละ 5 (ผู้วิจัย 10/10/44)

มลพิษอากาศและเสียง

สถานการณ์ปัญหา

แนวโน้มปัญหาจากมลพิษอากาศและเสียงจะมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นทุกปี ดังจะเห็นได้ว่าในปี 2544 คพ. ได้ติดตามตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีเรื่องร้องทุกข์จากประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากมลพิษที่เกิดจากการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทั่วประเทศ รวมทั้งดำเนินการตามกฎหมาย จำนวนทั้งสิ้น 658 เรื่อง โดยเป็นปัญหาจากมลพิษอากาศและเสียง คือ ปัญหากลิ่นเหม็น ฝุ่นละอองและเขม่าควัน และเสียงดังถึง 474 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 72

ส่วนในปี 2545 มีการร้องเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 721 เรื่อง เป็นการร้องเรียนปัญหามลพิษทางอากาศและเสียง 564 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 78

ในส่วนของการร้องเรียนผ่าน กรอ. กระทรวงอุตสาหกรรม พบว่า ในจำนวนการร้องเรียนทั้งสิ้น 2,412 กรณี เป็นเรื่องมลพิษทางอากาศและเสียงถึง 1,913 กรณี หรือคิดเป็นร้อยละ 80

นอกจากตัวเลขการร้องเรียนข้างต้น สิ่งที่น่าสนใจให้ความรุนแรงของปัญหาอีกอย่างคือ ในช่วงสองปีนี้นับเป็นช่วงที่มีการเปิดเผยผลการศึกษาวิจัยผลกระทบจากมลพิษทางอากาศต่อสุขภาพและสถิติการเจ็บป่วยที่น่าสลดใจหลายชิ้น ซึ่งบ่งบอกในทิศทางเดียวกันว่า นับวันปัญหาสุขภาพอันเกิดจากมลพิษทางอากาศมีแต่รุนแรงขึ้น

มลพิษอากาศและเสียงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการคมนาคมขนส่งและกระบวนการผลิตต่าง ๆ เป็นสำคัญ ดังนั้นส่วนใหญ่แล้วเมืองใหญ่และย่านอุตสาหกรรมจึงต้องเผชิญปัญหาด้านนี้มากกว่าชุมชนเล็ก ๆ และเขตเกษตรกรรม ผลพวงต่อเนื่องของปัญหานี้กระทบโดยตรงกับสุขภาพ ซึ่งผลการศึกษากว่าหมื่นรายก็ชี้ให้เห็นว่า คนกรุงเทพฯ นั้นกำลังเจ็บป่วยกันเป็นจำนวนมาก

ภาพรวมมลพิษอากาศและเสียงในเมืองใหญ่

กรุงเทพฯ ในฐานะเมืองหลวงที่มีความแออัดทั้งประชากรและกิจกรรม นับเป็นพื้นที่ที่ต้องเผชิญกับปัญหามลพิษอากาศและเสียงหนักหน่วงที่สุด

เมื่อพิจารณาจากแหล่งกำเนิดจะพบว่า การจราจรและขนส่งนับเป็นแหล่งกำเนิดหลักของทั้งมลพิษทางอากาศและเสียง ขณะที่เตาเผาเสียก็เป็นอีกหนึ่งแหล่งที่มาสำคัญของมลพิษอากาศ นอกจากนี้ยังมีแหล่งอื่น ๆ ซึ่งมลพิษจากแหล่งทั้งหลายเหล่านี้ยังเชื่อมโยงไปถึงปริมาณก๊าซโอโซนที่กำลังเป็นปัญหาหลักอย่างหนึ่งของเมืองใหญ่ทั่วโลกอีกด้วย

จากการสำรวจปัญหาเหตุเดือดร้อนรำคาญของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขพบว่า สถานประกอบการกิจการเกี่ยวกับยานยนต์ เครื่องจักร หรือเครื่องกล ก็มีสัดส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาเหตุเดือดร้อนรำคาญแก่ชุมชนและบ้านเรือนบริเวณข้างเคียง ทั้งจากมลพิษประเภทตะกั่ว

ภาพ 3.1

สถิติข้อมูลเรื่องร้องเรียนของส่วนราชการ

หน่วยงาน/ประเภทของมลพิษ	มลพิษทางอากาศและเสียง	มลพิษทางน้ำ	กากของเสียและสารอันตราย	อื่นๆ	รวม
1. สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี	152	54	42	224	472
2. กรมอนามัย	20	3	5	1	29
3. กรมโรงงานอุตสาหกรรม	1,913	417	45	37	2,412
4. กรมควบคุมมลพิษ	474	104	58	22	658

ที่มา : 1) สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ม.ค.45

2) กรมอนามัย, ก.พ.45

3) กรมโรงงานอุตสาหกรรม, ม.ค.45

4) กรมควบคุมมลพิษ, ม.ค.45

อ้างอิง : รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ.2544

แคดเมียม แมงกานีส พรอท เบนซีน ไทลูอิน ไซลีน สไตรีน อะซีโตน ไฮโดรคาร์บอน ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ฝุ่นละออง และระดับเสียงดัง

ดังนั้น กรมอนามัยจึงจัดทีมศึกษามลพิษที่เกิดจากสถานประกอบการกิจการยานยนต์เครื่องจักรหรือเครื่องกลเพื่อนำผลมาทำหลักเกณฑ์และมาตรฐานเหตุรำคาญด้านฝุ่นละออง เสียง และสารพิษ เพื่อให้ท้องถิ่นนำไปประยุกต์ในพื้นที่ที่ทดลองคือกรุงเทพฯ และนนทบุรี ในเบื้องต้นพบว่า ประชาชนบริเวณรอบสถานประกอบการประเภทนี้จะได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาเรื่องเสียงและคุณภาพอากาศ ตลอดจนค่าความสกปรกจากน้ำทิ้งค่อนข้างสูง อันเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพทั้งระบบทางเดินหายใจ ระบบประสาท สายตา ผิวหนัง (มติชน 24/06/45)

ส่วนในเรื่องของเสียง ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมร่วมกับมูลนิธิป้องกันควันพิษฯ และ กทม. ศึกษาวิจัยในโรงเรียนที่อยู่ติดถนนใหญ่กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา 2,000 คนพบว่า ปัจจุบันโรงเรียนในเขตกรุงเทพฯ ได้รับผลกระทบจากเสียงที่รบกวนจากระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ทางรถไฟ ทางด่วนยกระดับและถนนที่อยู่ติดโรงเรียน ซึ่งเป็นระดับเสียงที่เกินมาตรฐาน โดยโรงเรียนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือโรงเรียนหลักสี่ เพราะอยู่ติดกับทางรถไฟ ถนน รถยนต์ และมีเสียงรบกวนจากการขึ้นลงของเครื่องบิน ซึ่งสร้างความรำคาญมีผลต่อการเรียนการสอน และเสี่ยงต่อโรคหูหนวก

ขณะที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมกำลังผลักดันให้ออกมาตรฐานระดับเสียงในห้องเรียน ซึ่งในญี่ปุ่นกำหนดไว้ที่ 45 เดซิเบลเอ แต่ปัจจุบันพบว่าระดับเสียงส่วนใหญ่จะเกิน (ผู้จัดการ 23/02/44)

ส่วนผลการศึกษาดูตามตรวจสอบผลกระทบเรื่องสิ่งแวดล้อมของการทางพิเศษแห่งประเทศไทย (กทพ.) ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลของ ดร. กฤษณ์ เทียรฆ ประสทธิ อาจารย์ภาควิชาวิศวกรรมสุขาภิบาล คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับ กทพ. ระหว่าง 1 มิ.ย. 2544 - 31 มี.ค. 2545 พบว่า ปริมาณเสียงน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะทางด่วนชั้นที่ 1 ในเขตบางนาซอยสุขุม 62 บริเวณแฟลตทหาร กระหวางกลาโหม หรือบริเวณทางด่วนที่ทับซ้อนกันหลาย ๆ ชั้น เช่น ที่ซอยหมอเหล็ง มีปริมาณเสียงถึง 80 เดซิเบลเอ (ระดับ

มาตรฐานคือ 70 เดซิเบลเอ) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอให้ กทพ. ทำกำแพงกันเสียง และให้มีการควบคุมความเร็วของรถที่วิ่งบนทางด่วน (มติชน 03/08/44)

นอกจากกรุงเทพฯ เมืองใหญ่อื่น ๆ ก็กำลังประสบปัญหาในทิศทางเดียวกัน ดังเช่นในกรณีของเชียงใหม่

จากรายงานโครงการศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบทางสุขภาพ กรณีศึกษาการพัฒนาเมืองและการขนส่งเมืองเชียงใหม่ : ระยะที่ 1 ซึ่งสำรวจและสรุปผลเมื่อ ก.ค. 2545 ระบุเรื่องสิ่งแวดล้อมของเชียงใหม่ไว้ว่า การขยายตัวอย่างรวดเร็วของเชียงใหม่ทำให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศที่รุนแรงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยมีแหล่งกำเนิดจากการเผาไหม้ของเชื้อเพลิงจากการจราจร การเผาป่า เผาไร่ ซึ่งสภาพของเมืองเชียงใหม่ที่คล้ายแอ่งกระทะทำให้เกิดกลุ่มหมอกควันสะสมอยู่ภายในแอ่ง ปริมาณยานพาหนะประเภทต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี ในย่านที่มีการจราจรหนาแน่นพบว่า มีฝุ่นขนาดเล็กสูงกว่ามาตรฐาน

ดร. สุพร คุตตะเทพ หัวหน้าภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่กล่าวในการเสวนามาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศในเมืองที่จังหวัดเชียงใหม่ จัดโดยมูลนิธิป้องกันควันพิษฯ ว่า อากาศของ จ. เชียงใหม่ในช่วงเดือน ก.พ - เม.ย. จะมีปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กอยู่ในขั้นวิกฤต และมีฝุ่น pm 2.5 ซึ่งเป็นฝุ่นที่มีขนาดเล็กและอันตรายมากที่สุดที่เกิดจากการเผาขยะในเขตเมือง การเผาวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร พลาสติกและสารประกอบออร์แกนิกต่าง ๆ ที่เป็นสารก่อมะเร็ง ทำให้เกิดสารไดออกซินแพร่กระจายในอากาศไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากโรงงาน 247 แห่งปล่อยควันพิษ และมีมลพิษจากยานยนต์ในพื้นที่ซึ่งมีมากถึง 700,000 คัน

ขณะที่อภิวัดณ์ คุณรักษ์ ผอ. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 10 กล่าวในงานเดียวกันว่า ในฤดูแล้งมักมีการร้องเรียนเรื่องการเผาสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ในการอบลำไย โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของเกษตรกร ซึ่งทำให้สารไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ก่อตัว ทำปฏิกิริยาเคมีในอากาศเกิดเป็นฝนกรดตกลงมาสะสมในดิน โดยระยะหลัง ๆ มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างน่ากลัว และยังไม่มียุทธศาสตร์ใดเข้ามาดูแลเรื่องนี้อย่างจริงจัง (มติชน 11/06/44)

ด้านสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้เปิดเผยผลการวิจัยเรื่อง ภาวะฝนกรดในแอ่งเชียงใหม่

และแอ่งแม่เมาะ ที่ระบุว่าปัญหามลภาวะทางอากาศมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดการสะสมของสารที่ก่อให้เกิดภาวะฝนกรดในประเทศไทย โดยเฉพาะภาคเหนือ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำ ดิน พืชพรรณ สิ่งก่อสร้าง และสุขภาพของประชาชน

แหล่งกำเนิดมลพิษในอากาศบริเวณแอ่งเชียงใหม่ ส่วนใหญ่มาจากน้ำมันเชื้อเพลิงของยานพาหนะมากกว่า โรงงานอุตสาหกรรม โดยออกมาในรูปของก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และไนโตรเจนไดออกไซด์ ทั้งในที่ราบลุ่มเชียงใหม่และลำพูน ส่วนแหล่งมลพิษของแอ่งแม่เมาะมาจากการบวนการผลิตกระแสไฟฟ้าของโรงไฟฟ้าแม่เมาะและเหมืองแร่ลิทไนต์ ทำให้เกิดฝุ่นละอองและซัลเฟอร์ไดออกไซด์ เกิดก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ โดยสามารถตรวจพบได้มากในหลายที่ เช่น หมู่บ้านหัวฝาย บ้านสบมะ บ้านสบป่าด และบ้านแม่จาง ทำให้ประชาชนล้มป่วยอย่างกะทันหัน และพืชผลการเกษตรเสียหาย²

นอกจากนี้พบว่า น้ำฝนหลายแห่งในแอ่งเชียงใหม่มีความเป็นกรดเล็กน้อย ส่วนแอ่งแม่เมาะมีความเป็นกรดปานกลางถึงน้อยมาก บางจุดมีความเป็นกรดสูง โดยเฉพาะในช่วงที่ระบบท่อกำจัดซัลเฟอร์ไดออกไซด์เกิดอุบัติเหตุหรือมีการแตกรั่ว หรือในกรณีเกิดปัญหาจากการทำเหมืองลิทไนต์และกระบวนการผลิตกระแสไฟฟ้าของโรงไฟฟ้าแม่เมาะ (กรมมลพิษ 2541/44)

มลพิษจากการจราจรและขนส่ง

กองตรวจมลพิษ คพ. ได้รวบรวมสถิติการตรวจจับรถควันดำเกินมาตรฐานในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล พบว่า ปี 2543 มีรถควันดำเกินมาตรฐานทั้งสิ้น 109,924 คัน คิดเป็นร้อยละ 52.1 ของปริมาณรถที่เรียกตรวจทั้งหมด ส่วนในปี 2544 ตั้งแต่ ม.ค.-ส.ค. มีรถควันดำเกินมาตรฐาน 57,250 คัน คิดเป็นร้อยละ 41 ของปริมาณรถที่เรียกตรวจทั้งหมด (ไทยรัฐ 24/11/44) และจากการตรวจสอบตั้งแต่ปี 2539 ถึงปัจจุบัน พบรถโดยสารร่วมบริการและรถมินิบัสร้อยละ 60 ยังปล่อยควันดำเกินมาตรฐาน (กรมมลพิษ 17/10/45)

นอกจากนี้พบว่า การปล่อยควันดำเริ่มขยายวงเป็นรถแท็กซี่มากขึ้น เนื่องจากไม่มีเวลาดูแลเครื่องยนต์ (ไทยรัฐ 24/11/44)

รถจักรยานยนต์นับเป็นอีกแหล่งกำเนิดมลพิษทางอากาศที่สำคัญ โดยจากข้อมูลของมูลนิธิป้องกันควันพิษฯ ระบุว่า ในปี 2544 จำนวนรถจักรยานยนต์ในกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นเป็น 2 ล้านคัน จากปี 2542 ที่จดทะเบียนไว้ 1.66 ล้านคัน ในจำนวนนี้ร้อยละ 90 เป็นจักรยานยนต์ 2 จังหวะที่ปล่อยก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ซึ่งสร้างควันขาวถึงร้อยละ 80 (กรมมลพิษ 28/12/44) ทั้งนี้สมัยที่จัดตั้งรถตุ๊กตุ๊ก เป็นผู้ว่าฯ กทม. ธนาคารโลกเคยให้งบประมาณ กทม. ศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะมลพิษที่เกิดจากรถจักรยานยนต์แล้วสรุปผลการศึกษาล่าสุดท้ายว่า ในเขต

ภาค 3.2

ผลการตรวจวัดระดับตะกั่วในเลือดของกลุ่มนักเรียน				
โรงเรียน	จำนวนนักเรียน ที่ตรวจวัด (คน)	ช่วงค่าที่ตรวจวัดได้ (ug โบโครัม/dl)	ค่าเฉลี่ย (ug โบโครัม/dl)	จำนวนนักเรียน ที่มีระดับตะกั่วในเลือด 10 ug/dl (คน)
วัดจักรวรรดิ	99	3.00 - 16.17	6.28	6
วัดแก้วแจ่มฟ้า	62	3.18 - 12.04	6.06	3
วัดศรีเทพ	123	3.30 - 18.33	5.94	2
วัดปทุมวนาราม	141	3.12 - 11.74	5.73	6
วัดหัวลำโพง	144	3.05 - 9.80	5.26	-
บ้านลาดพร้าว	207	3.00 - 12.77	4.88	4
● รวม	776	3.00 - 18.33	5.58	21

ที่มา : กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

อ้างอิง : รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. 2544

² ดูประเด็นเรื่องผลกระทบจากโรงไฟฟ้าและเหมืองแม่เมาะเพิ่มเติมในข่าวดังกล่าวที่ หัวข้อ "มลพิษจากโรงไฟฟ้าถ่านหินและเหมืองถ่านหินแม่เมาะ" หน้า 131 - 135 และจากบทประมวลสถานการณ์เรื่อง "พลังงาน" หัวข้อ "มลพิษและปัญหาที่แม่เมาะ" หน้า 328

จากภาพ 3.3

ผลการตรวจวัดระดับตะกั่วในเลือดของกลุ่มตำรวจจราจร

สถานีตำรวจนครบาล	จำนวนตำรวจ ที่ตรวจวัด (คน)	ช่วงค่าที่ตรวจวัดได้ (ug ไมโครกรัม/dl)	ค่าเฉลี่ย (ug ไมโครกรัม/dl)	จำนวนตำรวจ ที่มีระดับตะกั่วในเลือด 10 ug/dl (คน)
วัดจักรวรรดิ	99	3.00 - 16.17	6.28	6
บก.จร	267	3.00 - 17.29	5.55	10
บางโพธิ์พวง	9	3.51 - 19.15	9.29	2
มักกะสัน	23	3.07 - 13.92	7.52	4
บางกอกน้อย	18	3.95 - 15.60	7.42	1
วัดพระยาไกร	10	4.77 - 10.52	7.31	1
ปทุมวัน	20	3.51 - 15.38	6.90	1
หัวขวาง	13	4.25 - 10.48	6.77	2
ทุ่งมหาเมฆ	27	3.31 - 13.15	6.76	3
ปราชญ์	25	3.39 - 11.37	6.63	2
บุปผาราม	30	3.20 - 12.40	6.56	5
ท่าเรือ	31	3.34 - 10.63	6.45	1
ดินแดง	27	3.20 - 11.68	6.14	1
บางรัก	29	3.28 - 13.54	5.84	2
สุขุมวิท	24	3.09 - 17.38	5.57	1
บางขุนเทียน	18	3.16 - 10.58	5.44	1
บางซื่อ	35	3.24 - 9.44	5.41	-
บางนา	40	3.11 - 9.31	5.28	-
ทุ่งสองห้อง	20	3.11 - 14.32	5.19	1
ทองหล่อ	35	3.22 - 7.59	5.15	-
คลองตัน	31	3.27 - 9.22	5.13	-
ปากคลองสาน	12	3.11 - 8.80	5.13	-
ยานนาวา	23	3.41 - 7.81	5.11	-
พระโขนง	42	3.09 - 11.18	5.07	1
● รวม	809	3.00 - 19.15	5.86	39

ที่มา : วิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ดำเนิน : รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. 2544

กรุงเทพฯ มีรถจักรยานยนต์ถึง 500,000 คัน หรือร้อยละ 50 ที่สภาพเครื่องยนต์เสื่อมแต่ยังนำออกมาใช้งานกันอยู่ ซึ่งทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ (ผู้จัดทำ 25/07/49)

ส่วนการรณรงค์ให้ผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ 2 จังหวะเปลี่ยนมาใช้รถ 4 จังหวะแทนไม่ได้ผลมากนัก เนื่องจากประชาชนไม่สามารถซื้อรถใหม่ได้ ทั้งยังมีผู้ผลิตรถแบบ 2 จังหวะออกมาจำหน่ายด้วย (ผู้จัดทำ 10/07/49)

สำหรับสถานการณ์ด้านสารตะกั่วในบรรยากาศ ในช่วงปลายปี 2545 ประเทศไทยได้รับเชิญให้ขึ้นนำเสนอความสำเร็จในด้านการจัดการมลพิษทางอากาศต่อที่ประชุมเอิร์ธซัมมิต โดยอธิบดี คพ. ชี้ว่า ปริมาณตะกั่วในบรรยากาศได้ลดลงอันเป็นผลมาจากการยกเลิกการใช้

สารตะกั่วในน้ำมันเบนซินในปี 2539 โดยปัจจุบันปริมาณตะกั่วในบรรยากาศอยู่ในระดับ 0.09 มค.ก./ลบ.ม. ขณะที่มาตรฐานกำหนดให้ไม่เกิน 1.5 มค.ก./ลบ.ม. และจากการสำรวจของ คพ. ร่วมกับ กทม. ครั้งล่าสุดพบว่า เด็กนักเรียนในกรุงเทพฯ มีสารตะกั่วในเลือดเฉลี่ย 2.58 มค.ก./มล. ซึ่งลดลงมาจากปี 2539 ที่เคยวัดได้เฉลี่ย 8.56 มค.ก./มล. และเคยวัดได้ค่าสูงสุดในปีนั้นถึง 55.80 มค.ก./มล. แต่ค่าสูงสุดที่วัดได้ในปี 2543 เป็น 18.33 มค.ก./มล. และมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ (ผู้จัดทำ 10/07/49)

ทั้งนี้ คพ. ได้ร่วมกับวิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศึกษาแนวโน้มระดับตะกั่วในเลือดของตำรวจจราจรและเด็กนักเรียนในเขตกรุงเทพฯ

ในปี 2543-2544 โดยคัดเลือกเด็กนักเรียนในโรงเรียนที่เคยมีการดำเนินโครงการศึกษาปัญหาตะกั่วในบรรยากาศกับสถานะสุขภาพอนามัยของเด็กนักเรียน ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขเมื่อปี 2536 พบว่า ระดับตะกั่วในเลือดของนักเรียนมีค่าลดลงเฉลี่ยร้อยละ 42 ส่วนการคัดเลือกตำรวจจราจรที่เคยมีประวัติผลการตรวจวัดหาระดับตะกั่วในเลือดและปฏิบัติหน้าที่บนท้องถนนไม่น้อยกว่า 4 ชั่วโมง/วัน อย่างน้อย 5 วัน/สัปดาห์ โดยนำผลการตรวจวัดระดับตะกั่วในเลือดของตำรวจจราจรในปี 2543 มาเปรียบเทียบกับข้อมูลระดับตะกั่วในเลือดในอดีตของคนเดียวกัน พบว่า ตำรวจจราจรมากกว่าร้อยละ 90 มีค่าเฉลี่ยระดับตะกั่วในเลือดลดลง และเมื่อนำค่าเฉลี่ยของระดับตะกั่วในเลือดที่ตรวจวัดได้ของสถานีตำรวจนครบาลบางโพธิ์บางรัก ลุมพินี บางซื่อ บางนา ทองหล่อ และกองบังคับการตำรวจจราจร มาเปรียบเทียบกับข้อมูลระดับตะกั่วในเลือดปี 2537 พบว่า ระดับตะกั่วเฉลี่ยในเลือดมีค่าเฉลี่ยลดลงร้อยละ 67 (กรมควบคุมมลพิษ 2545)

มลพิษจากเตาเผาศพ

จากการสำรวจการปล่อยไดออกซินจากเตาเผาศพในเขตกรุงเทพฯ เมื่อปี 2544 โดย คพ พบว่า ถึงแม้วัดหลายแห่งจะหันมาใช้ระบบเตาเผาที่มีประสิทธิภาพแล้ว แต่ก็ยังตรวจพบไดออกซิน พิ่วแธ่นเกินค่ามาตรฐานนับ 100 เท่า (ค่ามาตรฐานการเกิดไดออกซินในเตาเผาขยะของไทยและทั่วโลกคือ 30 นาโนกรัมโทโทล) ทั้งนี้ นอกจากเทคโนโลยีของเตาเผาและวิธีปฏิบัติงานของอุปกรณ์และผู้ควบคุมการเผาแล้ว ยังมีปัจจัยหลักอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของสาเหตุ เช่น อุณหภูมิขณะเผาสูงกว่า 200 องศาเซลเซียส สารอินทรีย์คาร์บอนที่มาจากโลงศพ โลงศพและวัสดุประดับอื่น ดอกไม้จันทน์และเชื้อเพลิงอื่น ๆ รวมทั้งการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและสัตว์เพื่อรักษาเนื้อไม้ก่อนที่จะนำมาทำโลง สารประเภทออร์แกนโนคลอรีนที่สะสมในไขมันของร่างกายผู้เสียชีวิต นอกจากนี้ยังมีสารคลอรีนในกระบวนการเผาซึ่งเป็นตัวการสำคัญที่สุดภายใต้สภาวะการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ โดยสารคลอรีนมาจากผลิตภัณฑ์พลาสติกที่ใช้ในโลงศพ และที่ใช้ห่อหุ้มศพบางราย

จารุพงศ์ บุญหลง รองอธิบดี คพ. ยืนยันว่า ไม่มีเตาเผาศพใด ๆ ในเมืองไทยที่ปราศจากไดออกซิน และ

เตาเผาศพที่มีคุณภาพและกำจัดไดออกซินได้ 100% ยังไม่ถูกนำมาใช้ ซึ่งราคาอาจจะแพงถึง 100 ล้านบาท และสามารถทำได้ในลักษณะเตาเผาศพรวม (ผู้ตรวจ 27/12/44) อย่างไรก็ตาม รองอธิบดี คพ. ก็ได้แย้งสมมติฐานของกรีนพีซเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ออกมาเปิดเผยว่า ผู้ที่มีบ้านเรือนและทำงานอยู่ใกล้เตาเผาขยะและเตาเผาศพ ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญที่ทำให้เกิดไดออกซินมีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงโครโมโซมในร่างกาย โดยชี้ว่า ไดออกซินที่เกิดจากเตาเผาในรูปควันไฟและเถ้าถ่านนั้น หากเข้าไปในร่างกายโดยผ่านระบบทางเดินหายใจจะไม่มีผลมากนัก เพราะปอดจะทำหน้าที่กรองสิ่งที่แปลกปลอมเข้าไปได้ทั้งหมด แต่ที่น่าเป็นห่วงคือไดออกซินที่ปนเปื้อนอยู่ในแหล่งน้ำและอาหารต่างหาก

ในด้านนโยบายการแก้ปัญหาไดออกซินในภาพรวมขณะนี้ คพ. ได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ระหว่างการปรับปรุงมาตรฐานการผลิตที่ก่อให้เกิดสารพิษไดออกซินในโรงงานอุตสาหกรรมและหน่วยงานต่าง ๆ แต่ คพ. ได้ออกมายอมรับว่าเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เนื่องจากไดออกซินไม่ใช่สารเคมีที่ผลิตออกมาใช้ทั่วไป แต่เป็นสารที่เกิดจากกระบวนการผลิต และต้องใช้งบประมาณจำนวนมากหลายซึ่งประเทศไทยยังไม่มีความพร้อม แต่จะทำแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยอาศัยความร่วมมือจากภาคเอกชน (มติชน 02/05/44)

มลพิษอากาศกับสุขภาพ

ชมรมผู้ป่วยโรคภูมิแพ้แห่งประเทศไทยได้เก็บสถิติในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาพบว่า ประเทศไทยมีผู้ป่วยโรคแพ้อากาศหรือโรคภูมิแพ้ทางจมูกเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า คือเป็นหวัดเรื้อรัง น้ำมูกไหล จามบ่อย หรือมีไซนัสอักเสบและอาการคันตาร่วมด้วย ส่วนอีกกลุ่มเป็นโรคของทางเดินหายใจส่วนล่าง คือ โรคหืด มีอัตราเพิ่มขึ้น 3 เท่าหรือประมาณร้อยละ 13 ของประชากร สาเหตุเพราะมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น มลพิษ หรือการที่ไม่ได้รับอากาศบริสุทธิ์ (ผู้ตรวจ 09-10/11/44)

ส่วนผลการวิจัยเรื่องการศึกษาหาความชุกของโรคภูมิแพ้ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ซึ่งเปิดเผยในการประชุมวิชาการรามาริบัติปี 2544 ระบุว่า ในการสำรวจประชากรจำนวน 1,823 คน พบว่าร้อยละ 46.7 มีอาการเข้าได้กับโรคภูมิแพ้ระบบทางเดินหายใจ เป็นโรคภูมิแพ้ทางจมูกร้อยละ 41.6 มีโรคหอบหืดร้อยละ 16.6 และมี

ประชากรที่เป็นทั้งสองโรคร้อยละ 11.5 สำหรับโรคภูมิแพ้ทางผิวหนังพบว่า มีผู้เข้าได้กับโรคนี้ร้อยละ 18.2 และประชากรที่เป็นโรคภูมิแพ้ทั้งระบบทางเดินหายใจและผิวหนังมีร้อยละ 12.1 อย่างไรก็ตาม เมื่อแบ่งเขตการสำรวจออกเป็นเขตย่อยพบว่า เขตสมุทรปราการมีอุบัติการณ์ของโรคภูมิแพ้ระบบทางเดินหายใจมากที่สุดถึงร้อยละ 57.7 และมีความแตกต่างจากเขตอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยร้อยละ 51.5 ของผู้ประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม รับจ้าง พนักงานรถเมล์ หรือค้าขายในตลาด มีอุบัติการณ์ของโรคนี้สูงสุด (มติชน 07/05/44)

ด้านสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ซึ่งมีสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ทรงเป็นหัวหน้าโครงการวิจัยได้เปิดเผยผลการวิจัยเรื่องการประเมินความเสี่ยงอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของตำรวจจราจรในกรุงเทพฯ ที่เกิดจากการได้รับมลพิษทางอากาศว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรที่ปฏิบัติหน้าที่บนถนนในกรุงเทพฯ ได้รับสาร polycyclic Aromatic Hydrocarbons ซึ่งเป็นสารพิษจากไอเสียอยู่ตลอดเวลา มีอัตราเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพ เช่น โรคระบบทางเดินหายใจ หรือมะเร็งปอด สูงกว่าตำรวจที่อยู่ในสำนักงานที่มีเครื่องปรับอากาศ (มติชน 24/06/45)

สอดคล้องกับผลการวิจัยในโครงการปัญหาคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานขับรถโดยสารประจำทาง ขสมก. ที่ดำเนินการภายใต้การสนับสนุนของสกว. ซึ่งระบุว่า คนขับรถ ขสมก. ต้องเผชิญปัญหาสุขภาพต่าง ๆ มากมายทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นโรคระบบหัวใจและหลอดเลือด ภาวะความดันโลหิตสูง โรคระบบทางเดินหายใจ โดยพบข้อมูลการเจ็บป่วยของพนักงาน ขสมก. จากโรคต่าง ๆ ในปี 2544 มากถึง 10,180 ราย ป่วยเป็นโรคทางเดินหายใจมากที่สุดจำนวน 1,929 ราย ในจำนวนพนักงานขับรถประมาณ 8,000 คนพบว่าแต่ละคนจะต้องมีอาการเจ็บป่วยจากการปฏิบัติงานอย่างน้อย 1 ครั้ง/ปี (กรุงเทพ 14/09/45)

ส่วนผลจากการรวบรวมงานวิจัยในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาของ สสส. พบว่า ปริมาณฝุ่นละอองโดยรวมมีแนวโน้มลดลง หลังจากที่เคยเพิ่มสูงสุดเมื่อปี 2536 ขณะทีฝุ่นขนาดเล็กกลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และยังพบว่าในวันที่สภาพมลพิษทางอากาศในกรุงเทพฯ สูงขึ้น ทำให้จำนวนผู้เสียชีวิตที่ไม่ได้เกิดจากอุบัติเหตุสูงตามไปด้วย ส่วนการเจ็บป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจในกรุงเทพฯ

ได้เพิ่มสูงขึ้นมาตลอด จาก 1.2 ล้านรายในปี 2534 หรือร้อยละ 15 ของการเจ็บป่วยทั้งหมด เพิ่มขึ้นเป็นเกือบร้อยละ 25 ในช่วงปี 2539-2540

นอกจากนี้ยังพบว่า การเพิ่มขึ้นของฝุ่นขนาดเล็กทุก ๆ 30 มก./ลบ.ม.มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ 3 อย่าง คือ 1) การเพิ่มขึ้นร้อยละ 12-26 ของอาการโรคระบบทางเดินหายใจ 2) การเพิ่มขึ้นร้อยละ 5-18 ของการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลด้วยโรคระบบทางเดินหายใจและโรคหัวใจ 3) การเพิ่มขึ้นของการเสียชีวิต (ไม่รวมการบาดเจ็บ) ร้อยละ 3-16 ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า มลพิษทางอากาศฝุ่นละอองเป็นสาเหตุเกือบครึ่งหนึ่งของการเจ็บป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ และเป็นสาเหตุร้อยละ 20-70 ของการเข้ารับรักษาในโรงพยาบาลด้วยโรคระบบทางเดินหายใจและโรคหัวใจ รวมทั้งเป็นสาเหตุให้คนกรุงเทพฯ เสียชีวิตประมาณ 1,000-2,000 คน/ปีเลยทีเดียว (ผู้จัดการ 14/09/44)

ในทำนองเดียวกัน คพ. ได้ประเมินสถานการณ์มลพิษทางอากาศในเขตกรุงเทพฯ ในรอบ 5 ปีที่ผ่านมาว่า

ฝุ่นขนาดเล็ก

ฝุ่นละอองที่มีอยู่ในบรรยากาศมีขนาดตั้งแต่ 0.002 ไมครอน ซึ่งเป็นกลุ่มของโมเลกุล มองด้วยตาเปล่าไม่เห็น ต้องใช้จุลทรรศน์แบบอิเล็กตรอนส่องไปจนถึงขนาดใหญ่มากกว่า 500 ไมครอนขึ้นไป ซึ่งเป็นฝุ่นทรายขนาดใหญ่มองเห็นได้ด้วยตาเปล่า (ฝุ่นที่มองเห็นได้ด้วยตาเปล่ามีขนาดตั้งแต่ 50 ไมครอนขึ้นไป)

ฝุ่นละอองเป็นสารที่มีความหลากหลายทางด้านกายภาพและองค์ประกอบ อาจมีสภาพเป็นของแข็งหรือของเหลว ฝุ่นละอองที่แขวนลอยอยู่ในอากาศได้นานมักเป็นฝุ่นละอองขนาดเล็ก ซึ่งมีขนาดเล็กกว่าเส้นผ่าศูนย์กลางน้อยกว่า 10 ไมครอน เนื่องจากมีความเร็วในการตกตัวต่ำ หากมีแรงกระทำจากภายนอกเข้ามาเป็นส่วนเกี่ยวข้อง เช่น การไหลเวียนของอากาศ กระแสลม เป็นต้น จะทำให้แขวนลอยอยู่ในอากาศได้นานมากขึ้น ฝุ่นละอองที่มีขนาดใหญ่ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางใหญ่กว่า 100 ไมครอน อาจแขวนลอยอยู่ในบรรยากาศได้เพียง 2-3 นาที แต่ฝุ่นละอองที่มีขนาดเล็กกว่า 0.5 ไมครอน อาจแขวนลอยในอากาศได้นานเป็นปี

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ

คุณภาพอากาศโดยรวม โดยเฉพาะปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็กและขนาดใหญ่ (ฝุ่นรวม) เริ่มดีขึ้นเรื่อย ๆ โดยเมื่อปี 2539 ฝุ่นรวมเคยสูงเกินกว่ามาตรฐาน 7 เท่า แต่ขณะนี้เกินมาตรฐานเพียง 2 เท่า อย่างไรก็ตาม ก็ยังถือว่าเป็นอันตรายต่อมนุษย์ (ในรูป 12/05/44)

ดร. สุวัฒน์ หวังวงศ์พัฒนา รองอธิบดี คพ. กล่าวว่า ขณะนี้ในกรุงเทพฯ มีค่าเฉลี่ยปริมาณฝุ่นตลอดปีมากถึง 67 มค.ก./ลบ.ม. ซึ่งยังอยู่ในระดับเกินมาตรฐานถึง 17 มค.ก./ลบ.ม. โดยหากฝุ่นเกินมาตรฐานเฉลี่ย 10 มค.ก./ลบ.ม. จะส่งผลให้ประชาชนตายก่อนวัยอันควร 700 คน/ปี ดังนั้นปริมาณฝุ่นที่เกินมาตรฐานถึง 17 มค.ก./ลบ.ม. จะทำให้คนตายก่อนวัยอันควรประมาณ 1,400 คน/ปี

ทั้งนี้จากข้อมูลของธนาคารโลกระบุว่า ถ้ามลพิษทางอากาศด้านฝุ่นละอองของกรุงเทพฯ ลดลงร้อยละ 20 จะมีผลประโยชน์ต่อสุขภาพคิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ได้สูงถึง 400-1,600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ/ปี หรือประมาณ 16,000-72,000 ล้านบาท (รูปที่ 14/05/44)

อนึ่ง สถานการณ์มลพิษอากาศโดยเฉพาะฝุ่นขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน (พีเอ็ม 10) กำลังกลายเป็นปัญหาในเมืองใหญ่ทั่วโลก ดังจะเห็นได้ว่าคณะกรรมการควบคุมภาวะอากาศของรัฐแคลิฟอร์เนียได้ประเมินว่า ร้อยละ 99 ของชาวแคลิฟอร์เนียกำลังมีปัญหาสุขภาพจากฝุ่นละอองพิษ ทำให้เมื่อ 20 มี.ย. 45 คณะกรรมการฯ ได้กำหนดมาตรฐานฝุ่นขนาดเล็กใหม่จากเดิม 30 มค.ก./ลบ.ม. เป็นไม่เกิน 20 มค.ก./ลบ.ม. ซึ่งถือว่าเป็นมาตรฐานที่เข้มงวดที่สุดในโลก แต่สำหรับค่ามาตรฐานฝุ่นขนาดเล็กในประเทศไทยยังคงอยู่ที่ 120 มค.ก./ลบ.ม. (มติชน 22/08/45)

อีกอุบัติเหตุหนึ่งคือการแพร่กระจายของก๊าซเรดอนในบรรยากาศในพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งก๊าซชนิดนี้มีผลต่อการเกิดโรคมะเร็งปอด โดยกรมการแพทย์ได้เปิดเผยผลการวิเคราะห์การป่วยด้วยโรคมะเร็งในคนไทยที่ผ่านมว่า ภาคเหนือ โดยเฉพาะ จ. เชียงใหม่และ จ. ลำปาง มีการชุกของโรคมะเร็งปอดสูงที่สุดในไทย และจากการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างการสัมผัสก๊าซเรดอนในอาคารบ้านเรือนกับอุบัติการณ์มะเร็งปอดที่ จ. เชียงใหม่พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน โดยมีปัจจัยการสูบบุหรี่ช้ำเป็นตัวหนุน (กรุงเทพธุรกิจ 10/05/44) นอกจากนี้ พป. ยังได้ขยายผลไปศึกษาผลกระทบของก๊าซเรดอนใน 4 จังหวัดภาคใต้ ซึ่งเป็นที่ตั้งของเหมืองแร่ดีบุก โดยทาง

ก๊าซเรดอน

ก๊าซเรดอนเป็นก๊าซกัมมันตรังสีมีน้ำหนักกว่าอากาศทั่วไปถึง 7 เท่าครึ่ง เกิดจากการละลายตัวของธาตุยูเรเนียมและเรเดียมที่มีอยู่ในดินและแทรกซึมเข้าไปในหินปูนอัสัย โดยเฉลี่ยพบความเข้มข้นของก๊าซเรดอนในดีโล่งทั่วไปอยู่ระหว่าง 3-5 เบคเคอเรล/ลูกบาศก์เมตร และจะสลายตัวหมดไปประมาณ 4 วัน

เมื่อคนสูดก๊าซเรดอนเข้าไปในปอดก๊าซจะแผ่รังสีแอลฟาออกมาทำลายเนื้อเยื่อในบริเวณที่กัมมันตรังสีเกาะอยู่ จากรายงานของฝ่ายสาธารณสุขสหรัฐฯ แสดงว่า มีชาวอเมริกันเสียชีวิตจากมะเร็งปอดเนื่องจากก๊าซเรดอนในอาคารปีละ 5,000-12,000 คน

ที่มา : กรุงเทพธุรกิจ 10/05/44

แร่ดีบุกจะมีสารกัมมันตรังสีและจะมีก๊าซเรดอนฟุ้งปนในอากาศอีกด้วย

ทั้งนี้จากการวิจัยด้านวิธีวัดปริมาณเรดอนในไทยพบว่า ในห้องที่ปิดทึบและห้องใต้ดินมีก๊าซเรดอนมากแต่ไม่สูงมากจนเกิดอันตรายแบบปัจจุบันทันด่วน และในสหรัฐฯ เคยศึกษาพบว่า โดยปกติในอากาศจะมีปริมาณก๊าซเรดอนประมาณ 1 พิโคคูรี/ลิตรอากาศ ส่วนคณะกรรมการวิทยาศาสตร์แห่งสหประชาชาติระบุว่าก๊าซเรดอน 4 พิโคคูรี/ลิตรอากาศ หรือประมาณ 4 เท่าของอากาศปกติ จะเพิ่มอัตราการเสี่ยงมะเร็งปอดเป็น 3 เท่าของคนไม่สูบบุหรี่ ถ้าเข้มข้น 20 พิโคคูรี/ลิตรอากาศ อัตราเสี่ยงจะเพิ่มขึ้นเป็น 15 เท่า (มติชน 10/05/44)

นโยบายและการแก้ไขปัญหา

มาตรการด้านการจราจรและขนส่ง

ในรอบสองปีที่ผ่านมาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทยอยนำมาตรการและโครงการต่าง ๆ มาใช้เพื่อลดปัญหาควนดำ เช่น คพ. กรมการขนส่งทางบก และกองบัญชาการตำรวจจราจร มีมาตรการติดสติ๊กเกอร์รถยนต์ที่ปล่อยควันดำและให้เวลา 15 วันในการแก้ไขเครื่องยนต์ แต่ก็ได้ผลเฉพาะรถยนต์ส่วนบุคคล ส่วนในรถเมล์ โดยเฉพาะรถมินิบัส ยังไม่สามารถควบคุมได้ เพราะส่วนใหญ่รู้เวลาตรวจจับและหลบเลี่ยงการใช้เส้นทาง (มติชน 24/11/44)

ด้าน คพ. กำลังศึกษาวิจัยโครงการสถิติการปรับแต่งและดูแลบำรุงรักษาเครื่องยนต์ของรถโดยสารประจำทางเพื่อประหยัดพลังงานและลดมลพิษ โดยมี 6 บริษัทเข้าร่วม ใช้เวลาวิจัย 8 เดือน รวมทั้งได้มีการนำรถเมล์ไฟฟ้ามาทดลองวิ่งในเขตกรุงเทพฯ ตามเส้นทางรถประจำทางสาย 36 พบว่ามลพิษที่ออกมาจากตัวรถมีน้อยมากเมื่อเทียบกับรถโดยสารยุโรป หรือรถร่วมบริการอื่น ๆ เพราะมีระบบการเผาไหม้ที่สมบูรณ์กว่า ทางบริษัทธนบุรีประกอบยนต์ ซึ่งเป็นบริษัทให้เช่าและซ่อมแซมรถยุโรปกับ ขสมก. สนใจนำเครื่องยนต์ต้นแบบชนิดนี้ไปใช้กับรถของบริษัทตัวเอง โดยอยู่ระหว่างการปรับปรุงให้มีขนาดเล็กลง คาดว่าจะแล้วเสร็จช่วงต้นปี 2546 ส่วนในอนาคตจะมีการนำรถไฟฟ้านี้มาวิ่งแทนรถร่วมบริการหรือไม่ขึ้นอยู่กับการลงทุนของภาคเอกชน (กรุงเทพธุรกิจ 17/10/45)

นอกจากนี้ คพ. และกรมการขนส่งทางบกได้มีแนวคิดปรับลดมาตรฐานไอเสียเครื่องยนต์ดีเซล หรือที่เข้าใจกันในชื่อค่าตรวจวัดควันดำ จากร้อยละ 50 เหลือเพียงร้อยละ 30-40 ซึ่งจะต้องนำเข้าหรือในคณะกรรมการควบคุมมลพิษและเสนอไปยังคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติต่อไป (ไทยรัฐ 12/05/44) อย่างไรก็ตาม จนถึงปี 2545 ยังไม่มีความคืบหน้าในประเด็นดังกล่าว

ส่วนความคืบหน้าเกี่ยวกับการบังคับใช้ข้อกำหนดค่ามาตรฐานการระบายมลพิษสำหรับรถจักรยานยนต์ใหม่³ของ สมอ. นั้น ได้มีการกำหนดค่าจำกัดมลพิษระดับควันขาว และระดับไอระเหยที่เข้มงวดขึ้น จากระดับ 3 เข้าสู่มาตรฐานระดับ 4 โดยเริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 30 ก.ค. 2544 และเมื่อสิ้นสุดปี 2545 สมอ. ยังอยู่ในขั้นตอนออกกฎหมายบังคับใช้ระดับ 5 และอยู่ในช่วงให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยื่นคัดค้าน คาดว่าจะประกาศใช้ได้ภายในปี 2546 เมื่อมาตรฐานระดับ 5 ประกาศใช้ รถจักรยานยนต์ 2 จังหวะที่มีข้อจำกัดทางด้านเทคโนโลยี ทำให้ลดมลพิษตามมาตรฐานได้ยากก็จะหมดไป โดยขณะนี้ยังมีการผลิตเพียงไม่กี่รุ่นเท่านั้น (สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ สมอ. เม.ย. 2546)

ทางด้าน กทม. ได้เริ่มดำเนินโครงการขบวนรถสีเขียว ระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2545-2549 เพื่อเป็นแนวทางลดปริมาณมลพิษทางอากาศจากยานพาหนะภายใน

ได้กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลดขนาดของยานพาหนะเพื่อการประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิง การบำรุงรักษาเครื่องยนต์ การเปลี่ยนไปใช้เชื้อเพลิงที่สะอาดกว่า เช่น แก๊สธรรมชาติ การติดตั้งอุปกรณ์เพื่อลดมลพิษจากยานพาหนะดีเซล การทดแทนยานพาหนะเก่าด้วยยานพาหนะที่มีมลพิษน้อยกว่า เช่น เปลี่ยนจากรถจักรยานยนต์ 2 จังหวะเป็น 4 จังหวะ เป็นต้น โดยในโครงการใช้รถร่วมกัน (car pool) ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการขบวนรถสีเขียว กองสารสนเทศภูมิศาสตร์ กทม. ได้ทำแผนที่เส้นทางเดินรถในเขตกรุงเทพฯ แบ่งเป็น 8 เส้นทาง ให้เป็นเส้นทางที่ประหยัดพลังงานในการใช้รถรับ-ส่งข้าราชการและรับส่งเอกสาร (ผู้จัดการ 10/07/46)

อีกโครงการหนึ่งที่มีการดำเนินการไปในช่วงเดือน พ.ย. 2544 คือโครงการปิดถนนสีลม ตามนโยบายประหยัดพลังงาน ลดมลพิษ และส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีการปิดถนนในช่วงวันอาทิตย์เวลา 09.00-24.00 น. ซึ่งจากข้อมูลของ คพ. ที่ตั้งจุดตรวจวัดที่ รพ. กรุงเทพคริสเตียนทุกวันอาทิตย์ระบุว่า ปริมาณฝุ่นและก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ลดลงถึงร้อยละ 50 (ข่าวสด 07/12/44) เช่นเดียวกับโครงการถนนคนเดินที่ถนนท่าแพ อ. เมือง จ. เชียงใหม่ ในช่วงวันอาทิตย์ เวลา 12.00-24.00 น. ซึ่งเริ่มโครงการเมื่อ 3 ก.พ. 2545 ผลการตรวจวัดคุณภาพอากาศพบว่าปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์ลดลงร้อยละ 24 และฝุ่นขนาดเล็กลดลงร้อยละ 49 (ผู้จัดการ 05/12/46) อย่างไรก็ตาม โครงการดังกล่าวนี้ยังเป็นเพียงโครงการเฉพาะกิจ

ด้านภาคประชาชนได้มีความเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการแก้ปัญหามลพิษเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ โดยมีองค์กรนำคือมูลนิธิป้องกันควันพิษฯ เริ่มจากการตั้งเครือข่ายชุมชนเพื่อเฝ้าระวังและร่วมแก้ไขปัญหามลพิษซึ่งมีตัวแทนชุมชนจาก 50 ชุมชนเข้าร่วม ต่อมาแกนนำเครือข่ายดังกล่าวล่ายรายชื่อประชาชน 5,000 คน เสนอต่อ รมช. คมนาคมเรียกร้องไม่ให้นำรถควันดำของ ขสมก. และรถร่วมบริการออกมาวิ่งให้บริการ และให้รัฐบาลยกเลิกสัมปทานเดินรถกับรถร่วมบริการที่มีควันดำเกินมาตรฐาน

(กรุงเทพธุรกิจ 06/12/44, ไทยรัฐ 19/11/45)

ต่อมาเมื่อวันที่ 4 พ.ย. 2545 มูลนิธิป้องกันควันพิษฯ พร้อมด้วยแกนนำชุมชนในพื้นที่ทั่วกรุงเทพฯ

³ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับมาตรฐานการระบายมลพิษสำหรับจักรยานยนต์ใหม่ในหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2542-2543 บทประมวลสถานการณ์เรื่อง "อากาศ" หน้า 121

กว่า 100 คนได้รวมตัวบริเวณสามแยกพระโขนง ถนนสุขุมวิท เพื่อเดินรณรงค์เรียกร้องให้คนกรุงเทพฯ ปฏิเสธการใช้บริการรถโดยสารประจำทางที่ปล่อยควันดำ พร้อมทั้งไต่ยื่นฟ้อง ขสมก. และ คพ. ต่อศาลปกครอง ในข้อหาละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 56 (3) และมาตรา 62 ทั่วไป โดยศาลได้ประทับรับฟ้องเป็นคดีดำหมายเลข 2027/45 และหมายเลข 2028/45 (ราชกิจ 05/11/45)

ทั้งนี้มูลนิธิป้องกันควันพิษฯ เสนอแนะให้รัฐบาลปล่อยเงินกู้ประมาณ 5,000 ล้านบาทโดยไม่คิดดอกเบี้ยแก่รถร่วมเอกชน เพื่อเปลี่ยนรถใหม่หรือเปลี่ยนเครื่องยนต์ประกอบด้วยรถโดยสารธรรมดา 2,188 คัน รถมินิบัส 1,180 คัน และรถโดยสารปรับอากาศ 632 คัน (ไทยรัฐ 18/11/45)

นโยบายเกี่ยวกับเตาเผาศพ

ในช่วงปี 2544-2545 นับเป็นช่วงที่มีความเคลื่อนไหวสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ กล่าวคือ คพ. ได้นำมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เมื่อ 25 ส.ค. 2542 มาใช้ตรวจมลพิษจากปล่องเตาเผาศพ โดยกำหนดหลักเกณฑ์ว่าเตาเผาศพต้องมีห้องเผาสองห้อง ห้องแรกเอาไว้เผาศพ ส่วนอีกห้องสำหรับเผาวันและกลืนเพื่อให้ก๊าซที่ออกจากปล่องปลอดมลภาวะ ซึ่งเตาเผาชนิดนี้มีราคาเฉลี่ย 2.6 ล้านบาท (กรุงเทพธุรกิจ 20/07/45)

ขณะเดียวกันผู้บริหาร กทม. ก็ได้เห็นชอบให้สำนักอนามัยยกร่างข้อบัญญัติการควบคุมมลพิษจากฌาปนสถาน เพื่อยังคับให้วัดทั่วกรุงเทพฯ ก่อสร้างฌาปนสถานตามที่ กทม. กำหนด (ผู้จัดการ 06/03/44)

ทั้งนี้ กทม. กำหนดว่าภายในปี 2547 วัดทั่วกรุงเทพฯ ต้องใช้เตาเผาศพที่ได้มาตรฐาน คพ. โดยกำหนดให้วัดในเขตชั้นใน 20 เขตต้องจัดสร้างเตาเผาที่ได้มาตรฐานให้ครบภายในปี พ.ศ. 2545 วัดในเขตชั้นกลาง 20 เขตให้จัดสร้างเสร็จภายในปี พ.ศ. 2546 และวัดในเขตชั้นนอกอีก 10 เขตให้สร้างเสร็จภายในปี พ.ศ. 2547 โดยวัดจะต้องเป็นผู้จัดสร้างเอง หากครบกำหนดแล้วมีวัดใดฝ่าฝืน จะใช้ พ.ร.บ. สาธารณสุขก่อนเหตุเดือดร้อนรำคาญเข้าดำเนินการ (กรุงเทพธุรกิจ 20/07/45) ซึ่งจำนวนวัดที่ต้องดำเนินการตามแผนดังกล่าวนี้ในระหว่างปี 2545-2547 มี 40 แห่ง 35 แห่ง และ 37 แห่ง ตามลำดับ (มติชน 10/09/45)

ในส่วนวัดขนาดเล็กที่มี 40-50 วัด ที่เผาศพเพียงเดือนละ 2-3 ราย ซึ่งหากติดตั้งเตาเผาศพเองอาจไม่คุ้มค่า

มาตรฐานเตาเผาศพ

คพ. ได้จัดทำหลักเกณฑ์ทางวิชาการและแนวปฏิบัติสำหรับเตาเผาศพตามมติของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติครั้งที่ 2/2545 ดังนี้

ลักษณะของเตาเผาศพ

1. มีห้องเผาย่างน้อย 2 ห้องแรก โดยห้องแรกเป็นห้องเผาศพ และห้องที่สองหรือห้องสุดท้ายเป็นห้องเผาวันและกลืน
2. ระยะเวลาในการเผาไหม้ของห้องเผาที่สองหรือห้องสุดท้ายไม่น้อยกว่า 1 วินาที
3. อุณหภูมิในห้องเผาที่สองหรือห้องสุดท้ายไม่น้อยกว่า 1,000 องศาเซลเซียส
4. เชื้อเพลิงที่ใช้ในการเผาไหม้เป็นน้ำมันดีเซลหรือก๊าซ
5. มีระบบตรวจวัดอุณหภูมิในห้องเผาศพและห้องเผาวันและกลืน
6. มีระบบควบคุมมลพิษทางอากาศอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อควบคุมการระบายมลพิษทางอากาศให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

การเดินเตาเผาศพ

1. ก่อนเผาศพให้ติดเตาเผาห้องที่สองหรือห้องสุดท้ายให้มีอุณหภูมิไม่น้อยกว่า 900 องศาเซลเซียส
2. ควบคุมอุณหภูมิในห้องเผาที่สองหรือห้องสุดท้ายไม่ให้ต่ำกว่า 1,000 องศาเซลเซียส ตลอดระยะเวลาที่มีการเผาไหม้ในห้องเผาทั้งโรงหรือห้องเผา
3. ระหว่างการเผาศพ ให้บันทึกอุณหภูมิในห้องเผาที่สองหรือห้องสุดท้ายลงในแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลการทำงานของเตาเผาศพ ให้รวบรวมเป็นข้อมูลแสดงการทำงานของเตาเผาศพ
4. บำรุงรักษาอุปกรณ์ เครื่องมือ และเตาเผาศพตามคู่มือการใช้งานหรือคำแนะนำของบริษัทผู้ผลิตเตา
5. ตรวจสอบความถี่กับแสงของเขม่าควันจากเตาเผาศพขณะที่มีการเผาศพด้วยวิธีสังเกตจนเห็นให้เป็นไปตามมาตรฐานความถี่แสงของเขม่าควันจากปล่องเตาเผาศพไม่เกินร้อยละ 10
6. การควบคุมให้เป็นไปตามมาตรฐานต้องไม่ใช่วิธีทำให้เจือจาง

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ

และไม่มียิงประมาณนั้น กทม. ภายใต้การบริหารของสมัคร สุนทรเวช มีแนวคิดจะติดตั้งเตาเผาพลาสมาลพิษ 4 มุมเมืองเพื่อให้ผู้มียาได้น้อยหรือคนยากจนใช้บริการ (ผู้จัดการ 09/03/44) อย่างไรก็ตาม จากผลสำรวจเบื้องต้นพบว่า คนกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะมีเตาเผาพลาสมาลพิษ แต่ยังไม่คุ้นที่จะเผาพลาสมาลพิษเพราะเป็นประเพณีของไทย มาแต่ช้านาน (กรุงเทพธุรกิจ 25/07/45)

ส่วนในต่างจังหวัดก็มีความเคลื่อนไหวเรื่องนี้เช่นกัน อาทิ เมืองพัทยาประกาศจะใช้วัดชัยมงคลเป็นพื้นที่รื้อถอนสร้างเตาเผาพลาสมาลพิษ หลังจากพบว่าการเผาพลาสมาลพิษกลิ่นแสบก่อกวนเที่ยวและประชาชน เนื่องจากวัดตั้งอยู่กลางเมืองซึ่งมีทั้งโรงแรมและสถานประกอบการจำนวนมาก สำหรับงบการก่อสร้างประมาณ 1.5 ล้านบาท ทางเมืองพัทยาจะออกให้ส่วนหนึ่ง และทางวัดออกส่วนหนึ่ง

(ข่าวสด 12/01/44)

ด้านเทศบาลเมืองตรังก็ได้กำหนดโครงการก่อสร้างเตาเผาพลาสมาลพิษ โดยจะทำโครงการรื้อถอนวัดมัชฌิมาภูมิ งบประมาณราว 10 ล้านบาท (มติชน 28/08/44)

ข้อเสนอการแก้ปัญหาก๊าซไอโซน

ข้อมูลจากการตรวจวัดคุณภาพอากาศของ คพ. ตั้งแต่ปี 2539-2542 ใน 14 สถานี ในเขตกรุงเทพฯ ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร พบว่า ตลอดช่วง 4 ปี ค่าสูงสุดรายชั่วโมงของไอโซนเกินมาตรฐานทุกสถานี จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว คพ. จึงได้ว่าจ้าง บริษัทแอร์แอนด์เวสต์ เทคโนโลยี จำกัด สำรวจและวิเคราะห์องค์ประกอบของไอโซน เพื่อแก้ปัญหามลพิษทางอากาศในกรุงเทพฯ

การศึกษานี้เสร็จสิ้นเมื่อ ส.ค. 2544 มีผลสรุปว่า ไอโซนในบรรยากาศของกรุงเทพฯ มีค่าเกินมาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศของประเทศไทยเป็นพื้นที่กว้างขวาง โดยค่าสูงสุดมักเกิดในช่วงฤดูหนาว ความเข้มข้นสูงสุดที่ตรวจพบอยู่ที่ทิศใต้และทิศเหนือ ในแนวลมสุ่มตะวันตกเฉียงเหนือ - ตะวันตกเฉียงใต้ ตามทิศทางลมหลักของกรุงเทพฯ

การเกิดไอโซนในกรุงเทพฯ มีลักษณะเหมือนกับที่เกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ โดยเกิดขึ้นในวันที่มีแสงแดดจัด ลมค่อนข้างสงบ และเกิดในรัศมีที่กว้าง เช่น พบห่างจากแหล่งจราจรหลักในเมืองได้หลายสิบกม. เพราะต้องใช้เวลาในการเกิดปฏิกิริยา ช่วงเวลาที่เกิดเริ่มตั้งแต่ 9 น. ค่า

สูงสุดอยู่ที่ประมาณ 13 น. การลดลงของไอโซนจะช้ากว่าที่อื่น ซึ่งกว่าไอโซนจะลดต่ำสุดก็เป็นเวลามืดแล้ว (19 น.) ทั้งนี้เพราะลมในกรุงเทพฯ มีความรุนแรงในตอนบ่ายมากกว่าตอนเช้า ทำให้ไอโซนระบายออกจากเมือง แม้ว่าจะยังมีไนโตรเจนออกไซด์ (NO_2) ไนตริกออกไซด์ (NO) และแสงแดดอยู่มากในตอนบ่ายก็ตาม (สิ่งที่น่าสังเกตคือ NO_2 ไม่ต่างกันมากนักในแต่ละช่วงของวัน)

ในการศึกษาองค์ประกอบของไฮโดรคาร์บอนในบรรยากาศและแหล่งกำเนิดพบว่า ไอเสียรถยนต์และสารระเหยพวกตัวทำละลายจากอุตสาหกรรมมีความไวต่อปฏิกิริยาการเกิดไอโซนค่อนข้างสูง และมีการระบายออกสู่อากาศค่อนข้างมากกว่าการเผาหญ้าหรือแหล่งกำเนิดอื่น ๆ โดยแหล่งกำเนิดที่มีทั้งการระบายเป็นปริมาณมาก และมีความไวต่อปฏิกิริยาการเกิดไอโซนอันดับแรกคือไอเสียรถยนต์

มาตรการที่รัฐกำหนดไว้เดิม เช่น การกำหนดมาตรฐานไอเสียของยานพาหนะ การเปลี่ยนเชื้อเพลิงของโรงไฟฟ้าในกรุงเทพฯ การควบคุมสารระเหยจากน้ำมันเบนซิน พบว่ามีผลในการชะลอปัญหาไม่ให้อันตรายมากขึ้นเท่านั้น และจากแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ประเมินสถานการณ์ในอนาคต (พ.ศ. 2548-2553) พบว่า มาตรการที่ได้วางไว้จนถึงปี 2548 ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ไอโซนหยุดการเพิ่ม มาตรการที่ได้ผลคือจะต้องลดสารตั้งต้นให้ได้ถึงร้อยละ 33 ขึ้นไปเท่านั้น

สำหรับผลกระทบต่อสุขภาพ พบว่า หากในปี 2553 การดำเนินการต่าง ๆ ยังคงเป็นไปเท่าที่มีในปัจจุบัน และไม่มีการเพิ่มเติมอีก ประชาชนน่าจะมีความสามารถของปอดลดลงจากค่าปกติ สำหรับคนที่ออกกำลังกายปานกลางและมาก (ลดลงร้อยละ 10 หรือมากกว่า) และอาจมีอาการระคายเคืองลำคอ เยื่อเมือกเซลล์ ผู้ที่มีอาการหอบหืดอาจมีอาการรุนแรงขึ้น

ข้อเสนอแนะของการศึกษานี้คือ ให้มีการศึกษาพิจารณาแนวทางการลดมลพิษสารไฮโดรคาร์บอนและออกไซด์ของไนโตรเจน (NO_x) ทั้งนี้เพราะผลการศึกษาพบว่า มีผลต่อการเกิดไอโซนในกรุงเทพฯ ค่อนข้างขัดแย้งกัน โดยเฉพาะจากยานพาหนะ แต่หากเทคโนโลยีของยานพาหนะยังคงเป็นเช่นในปัจจุบันและปริมาณยานพาหนะยังคงเพิ่มขึ้น จะไม่สามารถแก้ปัญหาไอโซนในอนาคตได้

ข้อเสนอกลยุทธ์และมาตรการในการควบคุมก๊าซไอโซน

มาตรการ/วิธีการควบคุม	ความพร้อมด้านต่าง ๆ (นโยบายและงบประมาณ)	สัมฤทธิ์ผลต่อการลดไอโซน	หมายเหตุ
1. การเปลี่ยนเชื้อเพลิงจากน้ำมันเตามาใช้ก๊าซธรรมชาติ ***	- ทำได้ทันทีในกรณี Gas Turbines ของโรงจักรพระนครใต้ 2 หน่วยในปัจจุบันและอีก 3 หน่วยในอนาคต	- ลด NO _x ได้ประมาณร้อยละ 50 และลด SO ₂ เป็นผลพลอยได้	- ปตท. จะต้องจัดหาก๊าซให้เพียงพอ และต้นทุนจะผันแปรกับราคาก๊าซ และน้ำมันเตา
2. การควบคุมไอระเหยจากการขนส่งและเติมน้ำมันเบนซิน ***	- สทท. กฟ. ร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ และภาคเอกชน ดำเนินการสำหรับคลังน้ำมัน กรุงเทพฯ และปริมณฑลไปแล้ว จะพิจารณาในส่วนสถานีบริการและรถขนส่งน้ำมันต่อไป	- ได้ผลทั้งทางด้านความปลอดภัยและลดสารไฮโดรคาร์บอน (ลดไฮโดรคาร์บอนระเหยจากน้ำมันเบนซินจาก 2.78 กรัม/ลิตร เป็น 0.35 กรัม/ลิตร) (สทท. 2538)	- ต้นทุนเพิ่มประมาณ 4.7 บาท/ลิตร น้ำมันเบนซิน
3. การควบคุมไอเสียจากยานพาหนะ 3.1 การตรวจสภาพยานพาหนะที่เข้มงวด ***	3.1 กรมการขนส่งทางบก จะต้องจัดให้เป็นความสำคัญเร่งด่วน โดยเฉพาะสารไฮโดรคาร์บอนและออกไซด์ของไนโตรเจน	3.1 มีมาก โดยเฉพาะจากรถจักรยานยนต์และรถยนต์เก่า (ไฮโดรคาร์บอน) (ไม่นำมาใช้ใน scenarios เพราะยังไม่มีการศึกษาถึงประสิทธิภาพที่แท้จริง)	3.1 เรื่องนี้เรื้อรังมานาน และมีการศึกษาของ สทท. ว่าต้นทุนการตรวจสภาพและบำรุงรักษาประจำปีที่เหมาะสมจะสูงถึง 1,500 บาท/คัน (ปัจจุบัน 150 บาท/คัน)
3.2 การลดจำนวนรถเก่าที่ไม่ติด Catalytic Converter และรถจักรยานยนต์ 2 จังหวะ ***	3.2 สนับสนุนให้มีโครงการแลกซื้อรถเก่า ซึ่งปัจจุบัน กทม. ร่วมกับมีลิตรอกิจการยานยนต์และหน่วยงานอื่นกำลังดำเนินการอยู่	3.2 มีมาก เพราะรถเก่าจะมีมลพิษมากกว่ารถที่มีเทคโนโลยีควบคุมมลพิษ (ไม่นำมาคิดใน scenarios เพราะเป็นมาตรการที่ยังเป็นไปได้ยาก)	3.2 นโยบายควรมาจากรัฐบาลในส่วนที่นอกเหนือจากพื้นที่ กทม. เพราะ กทม. มีการทำงานเฉพาะในพื้นที่ กทม. เท่านั้น
3.3 การห้ามรถบรรทุกเข้าในเขตเมืองเพื่อลด NO _x ***	3.3 กรมการขนส่งทางบก จัดทำสถานีขนส่งสินค้า ขานเมืองขึ้นแล้ว 4 แห่ง	3.3 เป็นการลดที่แหล่งกำเนิด (ไม่นำมาคิดใน scenarios เพราะประเมินสัมฤทธิ์ผลไม่ได้)	3.3 เป็นมาตรการที่เริ่มดำเนินการไปแล้ว
4. การควบคุมสารตั้งต้นจากอุตสาหกรรม 4.1 การควบคุม NO _x โดยกำหนดมาตรฐานการระบายไอเสียให้เข้มงวดขึ้น **	4.1 กรม. จะต้องสำรวจและกำหนดมาตรฐาน โดยเฉพาะสำหรับแหล่งกำเนิดที่มีการใช้เชื้อเพลิงจำนวนมาก และศึกษาขีดความสามารถของโรงงานใหม่และเก่าที่จะปรับปรุงให้ได้ตามมาตรฐานใหม่	4.1 อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ส่วนมากอยู่ในสมุทรปราการ เทนีสของกรุงเทพฯ จึงน่าจะได้อย่างมาก (ประเมินว่าหากกำหนดมาตรฐานให้มีการควบคุม NO _x หรือเปลี่ยนเชื้อเพลิงจะตัดมลพิษได้ประมาณ 50%)	4.1 มาตรฐานที่กำหนดลดเน้นการควบคุมแหล่งกำเนิดใหญ่ ซึ่งให้ความร้อนสูงและเกิด NO _x มาก ส่วนค่าใช้จ่ายจะต้องมีการศึกษาโดยละเอียด

4.2 ควบคุมไฮโดรคาร์บอน โดยกำหนดมาตรฐาน ระบายนํ้าเสียจากการผลิต การระเหยให้เข้มงวดขึ้น **	4.2 ดำเนินการเช่นเดียวกับ ข้อ 4.1 และจะต้องศึกษา เทคโนโลยี, ตลอดจน สนับสนุนการพัฒนา เทคโนโลยีที่มีราคาเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ	4.2 จะได้ผลในเรื่องการลด ปัญหากลิ่นเหม็นด้วย โดยกำหนดมาตรฐานทำให้ ลดได้ประมาณร้อยละ 80	4.2 คาดว่าต้องใช้เวลา เตรียมการพอสมควร (3-5 ปี)
5. การใช้เทคโนโลยี ทดแทนการลดสารตั้งต้น ของโอโซน 5.1 เชื้อเพลิงสะอาด **	5.1 มีการใช้เชื้อเพลิงที่ สะอาดขึ้นสำหรับยานพาหนะ แต่จะต้องผลักดันการปฏิบัติ ต่อไป	5.1 ได้ผลมาก แต่ขึ้นกับ ระดับของการปฏิบัติและ เทคโนโลยีในภาคนี้ (ไม่พำนํ้ามาคิดใน Scenarios)	5.1 คาดว่าต้องใช้เวลา ในการเตรียมการพอสมควร (3-5 ปี) และยังไม่ประเมิน ค่าใช้จ่ายแน่นอนไม่ได้
5.2 ยานพาหนะที่มีมลพิษ น้อย **	5.2 ขึ้นกับเทคโนโลยีที่ มาจากต่างประเทศ	5.2 เช่นเดียวกับข้อ 5.1 แต่อาจตั้งเป้าเพียงนัก ควบคุมให้ NO _x และ ระดับสารไฮโดรคาร์บอน คงที่ที่ระดับปี พ.ศ. 1997	5.2 เช่นเดียวกับข้อ 5.1
6. มาตรการควบคุมอย่าง เข้มงวดที่สุด 6.1 มาตรการควบคุม NO _x และสารไฮโดรคาร์บอนให้ เท่าเดิม หรือลดลง โดยใช้ มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ (สำหรับอุตสาหกรรม)*	6.1 ในกรณีที่มีมาตรการต่าง ๆ ไม่มีผลเพียงพอ จำเป็นต้อง ใช้มาตรการ เช่น Emission Quota, การซื้อขายมลพิษ (trade-off)	6.1 ได้ผลเมื่อกระบวนการ เกิดโอโซนมีความชัดเจน เพื่อให้ การควบคุมได้ผล ดีที่สุด	6.1 อาจรวมมาตรการเช่น Lowest Available Emission Reduction (LAER) เข้ามาบังคับด้วย
6.2 การจำกัดการใช้ ยานพาหนะส่วนบุคคล เช่น กำหนดสถานที่ห้าม ยานพาหนะเข้า การห้าม ใช้รถบางวัน*	6.2 มาตรการมีผลกระทบต่ ประชาชน จะดำเนินการได้ก็ ต้องมีปัญหาโอโซนมีความ ชัดเจนมากขึ้น	6.2 เช่นเดียวกับข้อ 6.1	
หมายเหตุ : *** แรงดันมาก ** แรงดันปานกลาง * ไม่แรงดัน (มาตรการระยะยาว) ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ. 2544.			

การตรวจวัดคุณภาพอากาศโดย คพ.

คพ. สรุปภาพรวมผลการตรวจวัดคุณภาพอากาศ
ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดในช่วงปี พ.ศ. 2544-2545
ว่าดีขึ้นกว่าในแต่ละปีตามลำดับ แต่ยังมีปัญหาที่ต้องแก้ไข
คือฝุ่นขนาดเล็กและโอโซน สำหรับสารมลพิษอื่น ๆ ได้แก่
ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ และ

ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ และสารตะกั่ว ยังคงมีปริมาณ
อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

คุณภาพอากาศในกรุงเทพฯ

คพ. โดยกองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง
ได้ตรวจวัดคุณภาพอากาศ โดยแบ่งออกเป็นการตรวจวัด
บริเวณพื้นที่ทั่วไปและบริเวณริมถนน ซึ่งมีทั้งที่เป็นสถานี

ตรวจวัดคุณภาพอากาศแบบต่อเนื่องตลอดปี และจุดตรวจวัดแบบชั่วคราว

บริเวณพื้นที่ทั่วไป

คุณภาพอากาศในปี 2544 ไม่ต่างจากในปี 2545 กล่าวคือปัญหาหลักยังเป็นฝุ่นขนาดเล็กซึ่งพบเกินมาตรฐานในหลายพื้นที่ ปัญหารองลงมาคือโอโซน พบเกินมาตรฐานในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ส่วนฝุ่นรวมหรือฝุ่นขนาดใหญ่เกิน 100 ไมครอน ซึ่งตรวจวัดเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ นั้น พบว่ามีปัญหาเล็กน้อยยกเว้นก๊าซโอโซนที่พบว่าเป็นปัญหาหลักโดยเกินมาตรฐานเกือบทุกสถานี สำหรับสารมลพิษอื่น ๆ ได้แก่ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ และก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ และสารตะกั่ว ยังคงมีปริมาณอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

ฝุ่นรวมเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ในปี 2544 ตรวจวัดได้ในช่วง 0.05-0.49 มก./ลบ.ม. โดยพบค่าสูงสุดบริเวณสนามกีฬาการเคหะชุมชนห้วยขวาง เนื่องจากการปรับปรุงพื้นผิวสนามกีฬา ส่วนในปี 2545 ตรวจวัดได้อยู่ในช่วง 0.01-0.99 มก./ลบ.ม. ค่าสูงสุดที่ สนง. เคหะคลองจั่น วัดได้ 0.99 มก./ลบ.ม. จากการตรวจวัด 10 สถานี พบว่าเกินมาตรฐาน 2 สถานี อีกแห่งคือที่ทำการไปรษณีย์ราชบุรณะ วัดได้ 0.61 มก./ลบ.ม.

บริเวณริมถนน

เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า ในปี 2544 คุณภาพอากาศบริเวณริมถนนดีขึ้นกว่าปี 2543 แต่ยังคงพบสารมลพิษบางชนิดเกินมาตรฐาน เช่น ฝุ่นขนาดเล็ก ฝุ่นรวม นอกจากนี้ยังพบก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์เกินมาตรฐานเป็นครั้งคราวในบางสถานี ส่วนสารมลพิษอื่น ๆ ได้แก่ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซโอโซน และสารตะกั่ว ยังมีปริมาณอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

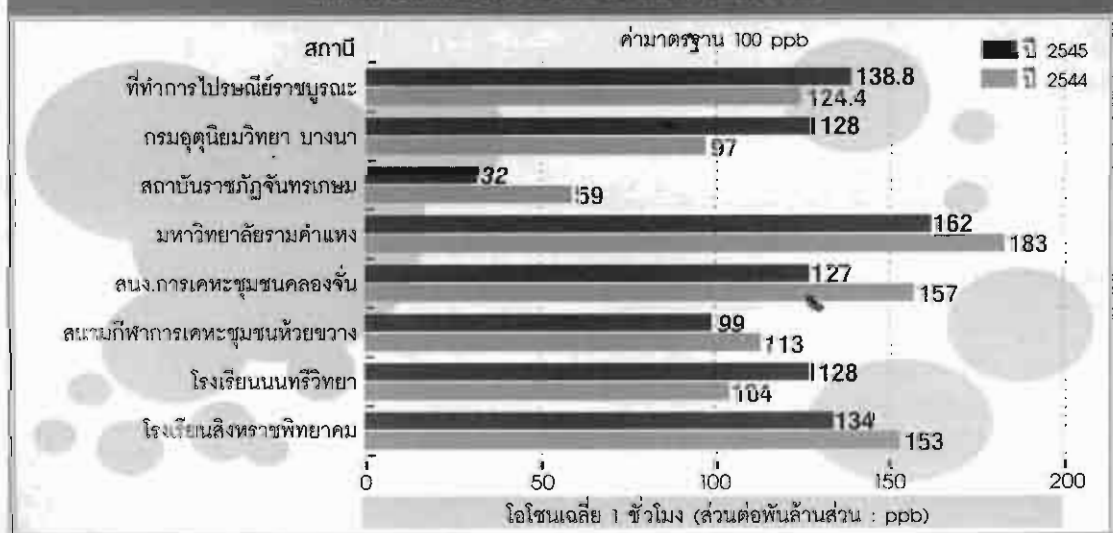
ส่วนในปี 2545 พบมลพิษทางอากาศที่เกินมาตรฐานได้แก่ ฝุ่นขนาดเล็ก ก๊าซโอโซน ฝุ่นรวม และก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ โดยในบริเวณริมถนนจะมีปัญหามากกว่าพื้นที่ทั่วไป เนื่องจากยานพาหนะเป็นแหล่งกำเนิดหลัก

จุดตรวจวัดชั่วคราว

จากการตรวจวัดคุณภาพอากาศแบบตั้งจุดตรวจวัดชั่วคราว 21 จุด จุดละ 2 - 3 สัปดาห์ ในปี 2544 พบว่า มีปัญหาหลักคือฝุ่นขนาดเล็กและฝุ่นรวม ส่วนก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์และสารตะกั่วยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ขณะที่ผลการตรวจวัดในปี 2545 สรุปได้ว่า พบก๊าซโอโซนเป็นสารมลพิษทางอากาศหลัก รองลงมาคือฝุ่นขนาดเล็ก ขณะที่ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์เกินมาตรฐานเป็นครั้งคราวในบางสถานี สำหรับสารมลพิษอื่นยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

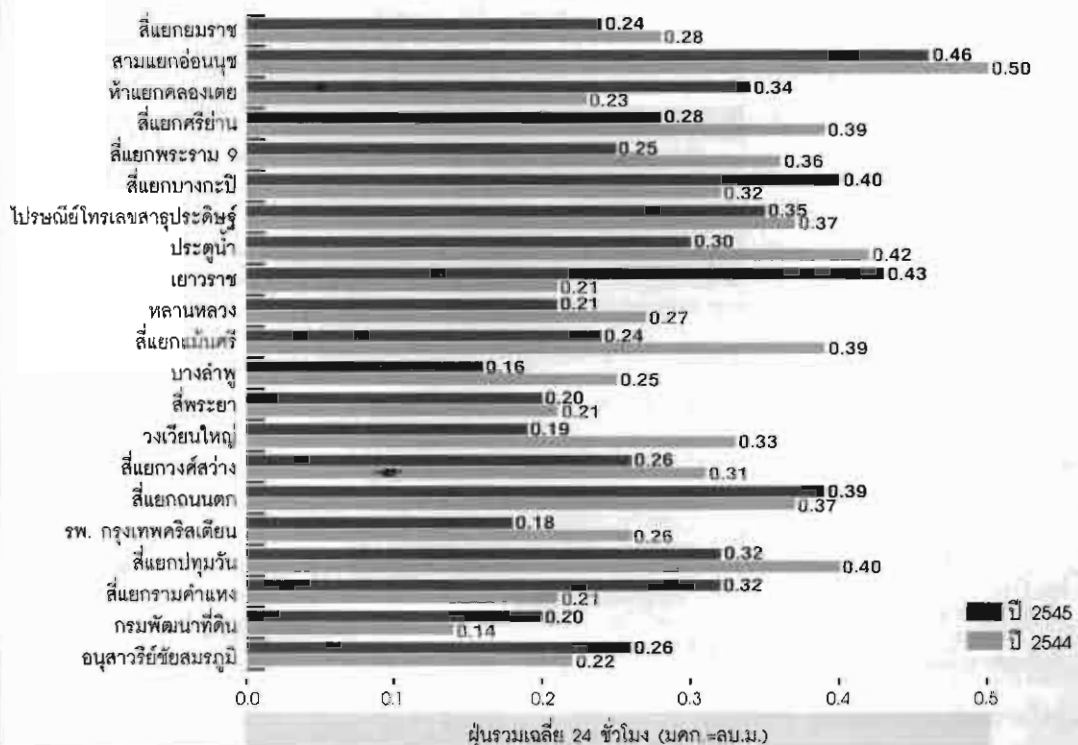
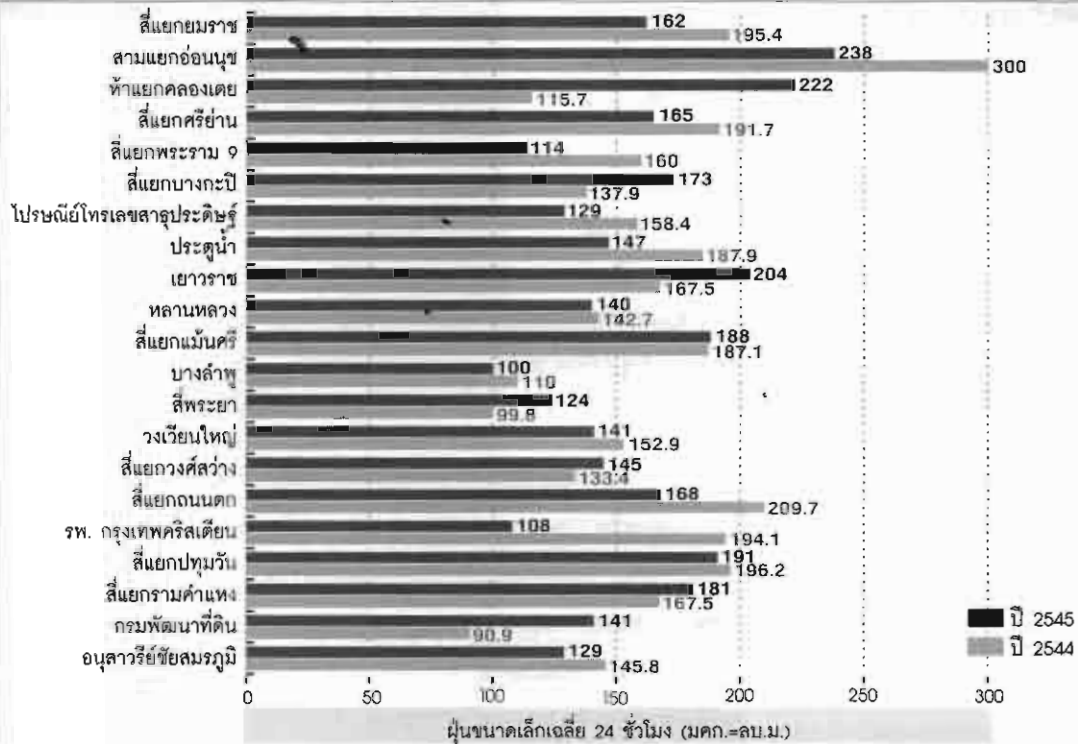
ภาพที่ 3.4

ไอโซนเฉลี่ย 1 ชั่วโมงสูงสุด จากจุดตรวจวัดพื้นที่ทั่วไปกรุงเทพฯ เปรียบเทียบปี 2544 และ 2545

ภาพที่ 3.5

แผ่นอะอองเฉลี่ย 24 ชั่วโมงสูงสุด จากจุดตรวจวัดแบบชั่วคราว บริเวณริมถนนในกรุงเทพมหานคร ปี 2544 และ 2545

คุณภาพอากาศในเขตปริมณฑล

ผลการตรวจวัดคุณภาพอากาศในเขตปริมณฑล 5 จังหวัด คือ สมุทรปราการ สมุทรสาคร ปทุมธานี นนทบุรี และนครปฐม รวม 11 สถานี ในปี 2544 พบว่าฝุ่นขนาดเล็กเฉลี่ย 24 ชั่วโมงมีค่าสูงสุดเกินมาตรฐานเกือบทุกสถานี โดยตรวจวัดได้อยู่ในช่วง 10.0-343.2 มค.ก./ลบ.ม. บริเวณที่มีปัญหามากที่สุดคือ จ.สมุทรปราการ รองลงมาคือชุมชนและบางพื้นที่ที่มีค่าฝุ่นขนาดเล็กถึง 338.5 มค.ก./ลบ.ม. ทั้งนี้เพราะบริเวณดังกล่าวมีแหล่งกำเนิด

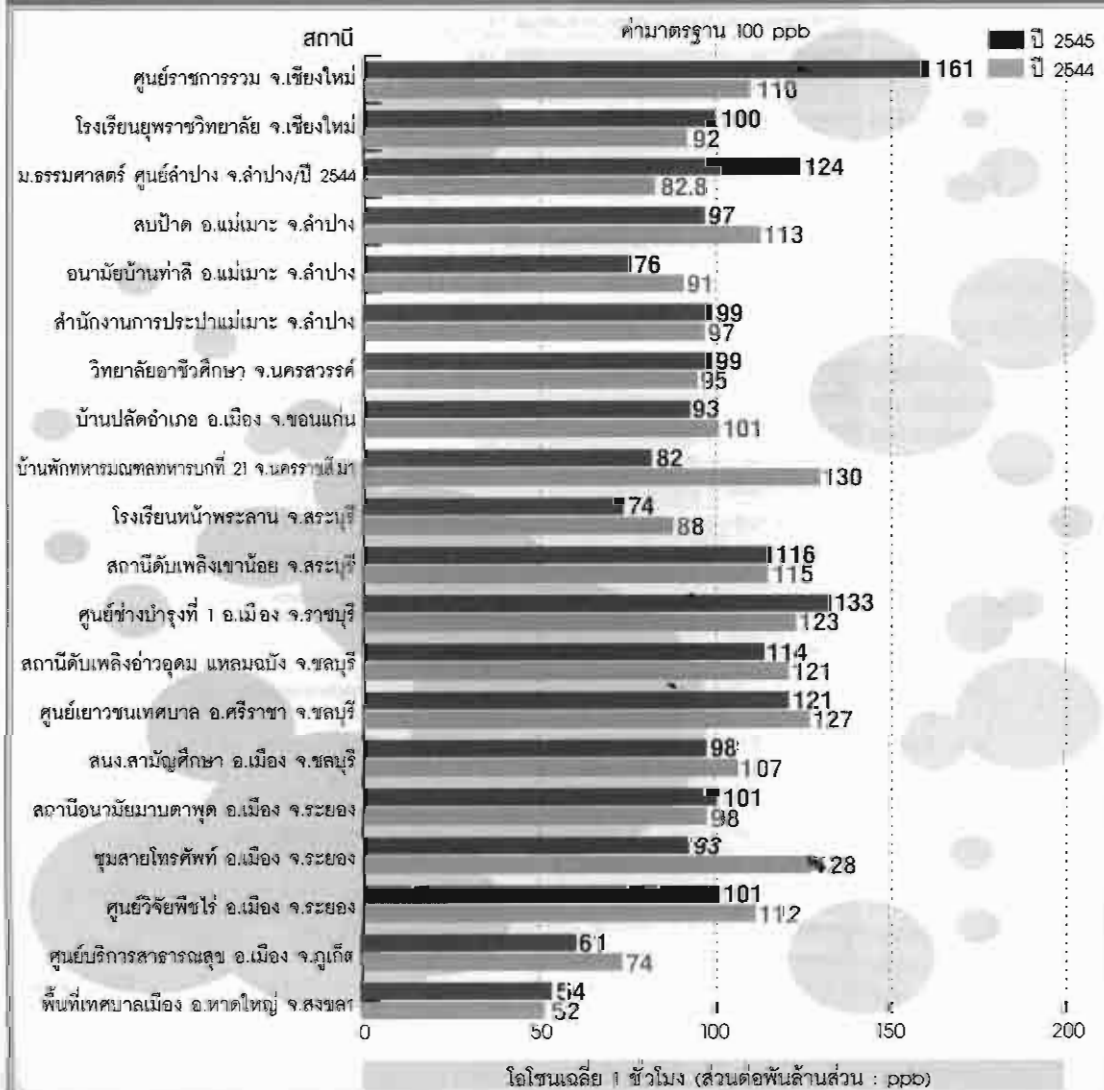
มากมาย ไม่ว่าจะเป็นยานพาหนะ ทั้งทางบกและทางน้ำ รวมทั้งโรงงานอุตสาหกรรม

เปรียบเทียบกับปี 2545 พบว่าฝุ่นขนาดเล็กยังคงเป็นปัญหาหลัก โดยตรวจวัดได้อยู่ในช่วง 12.2-293.4 มค.ก./ลบ.ม. พบค่าสูงสุดเกินมาตรฐานเกือบทุกสถานี ยกเว้นบริเวณศาลากลางจังหวัดสมุทรสาครและมหาวิทยาลัยศิลปากร จ. นครปฐม บริเวณที่มีปัญหามากที่สุดคือ จ. สมุทรปราการเช่นกัน

เช่นเดียวกับปัญหาโอโซน ที่ในปี 2544 ก๊าซโอโซน

อากาศ 3.6

โอโซนเฉลี่ย 1 ชั่วโมงสูงสุด จากจุดตรวจวัดพื้นที่ต่างจังหวัด เปรียบเทียบกับปี 2544 และ 2545

คนไทย 200,000 คน เสี่ยงเป็นโรคปอดฝุ่นหิน

ดร.ภักดี โพธิศิริ อธิบดีกรมการแพทย์เปิดเผยว่า ในปี 2544 ประเทศไทยพบผู้ป่วยโรคซิลิโคสิส หรือโรคปอดฝุ่นหิน จำนวน 84 ราย ส่วนใหญ่เป็นกรรมกรในกิจการโรงโม่ บด และย่อยหิน ที่สุดฝุ่นเล็ก ๆ ของผลึกซิลิกาบริสุทธิ์หรือซิลิคอนไดออกไซด์เข้าไปในปอดสะสมจนทำให้เกิดเยื่อปอดเกิดพังผืด ทำให้หายใจหอบเหนื่อยง่าย ไม่เมื่อยล้า ซึ่งมักจะทำให้เกิดโรคปอดได้เร็วกว่าคนทั่วไป โรคนี้เริ่มระยะเวลาก่อนตัวไม่น้อยกว่า 3-5 ปี คาดว่าขณะนี้จะมีผู้เสี่ยงโรคนี้ประมาณ 200,000 คน

ขณะนี้กรมอนามัยได้จัดทำโครงการป้องกันและควบคุมโรคระบบทางเดินหายใจเป็นเวลา 10 ปี (พ.ศ. 2544-2553) ภายใต้ความร่วมมือระหว่างกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เพื่อควบคุมฝุ่นในสถานประกอบการ ให้ความรู้ผู้ประกอบการและผู้ใช้แรงงาน การใช้อุปกรณ์ป้องกันฝุ่น รวมทั้งการตรวจสุขภาพผู้ประกอบอาชีพ

ทั้งนี้ในการประชุมเครือข่ายศูนย์ประสานงานองค์การอนามัยโลกด้านอาชีวอนามัยครั้งที่ 5 องค์การอนามัยโลกเรียกร้องให้ทุกประเทศเร่งหามาตรการป้องกันเร่งด่วน โดยในการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติในปี 2545 จะมีการบรรจุงานอาชีวอนามัยว่าด้วยสุขภาพผู้ประกอบอาชีพทุกประเภทเป็นนโยบายระดับโลก โดยได้มอบหมายให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางประสานงานป้องกันและควบคุมโรคซิลิโคสิสในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย

ที่มา : มติชน 18/12/44; กรุงเทพธุรกิจ 17/12/44

เฉลี่ย 1 ชั่วโมง ตรวจวัดได้อยู่ในช่วง 0-167.0 ppb พบสูงสุดบริเวณแขวงทางหลวงการพนบุรี ต. อ้อมน้อย จ. สมุทรสาคร ส่วนในปี 2545 ตรวจวัดได้อยู่ในช่วง 0-175.0 ppb พบสูงสุดบริเวณมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จ. นครสวรรค์

คุณภาพอากาศในพื้นที่ต่างจังหวัด

พื้นที่ต่างจังหวัดพบว่าฝุ่นขนาดเล็กเป็นปัญหาหลัก รองลงมาคือก๊าซโอโซน สำหรับสารมลพิษอื่นยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

ทั้งนี้ในปี 2544 ฝุ่นขนาดเล็กเฉลี่ย 24 ชั่วโมง พบค่าสูงสุดที่ จ. สระบุรี บริเวณโรงเรียนหน้าพระลาน ซึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรมโม่บดและย่อยหิน ส่วนปี 2545 พบค่าสูงสุดที่สถานีอนามัยบ้านท่าสี่ อ. แม่เมาะ จ. ลำปาง แต่จุดที่มีค่าเฉลี่ยทั้งปีสูงสุดคือที่ โรงเรียนหน้าพระลาน จ. สระบุรี

ในปี 2544 ก๊าซโอโซนเฉลี่ย 1 ชั่วโมง พบสูงสุดบริเวณบ้านพักทหารมณฑลทหารบกที่ 1 อ. เมือง จ. นครราชสีมา ส่วนในปี 2545 พบสูงสุดที่บริเวณโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จ. เชียงใหม่

การตรวจวัดระดับเสียงโดย คพ.

ระดับเสียงในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

ในการตรวจวัดคุณภาพเสียงของ คพ. ในกรุงเทพฯ แบ่งออกเป็น การตรวจวัดบริเวณริมถนน การตรวจวัดบริเวณพื้นที่ทั่วไปที่เป็นที่พักอาศัยของประชาชน และการตรวจวัดจากจุดตรวจวัดชั่วคราว ได้ผลโดยสรุปดังนี้

บริเวณริมถนน

ในปี 2544 พบว่า ระดับเสียงที่ห่างจากถนนสายหลักไม่เกิน 50 เมตร มีค่าระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง อยู่ระหว่าง 61-89 เดซิเบลเอ โดยเฉพาะบริเวณแยกพาหุรัดนั้น บางช่วงพบว่าระดับเสียงสูงถึง 80.5 เดซิเบลเอ ซึ่งอาจเป็นปัญหาและมีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของประชาชนที่อยู่บริเวณดังกล่าว หากได้ฟังเป็นเวลานาน

ส่วนในปี 2545 พบว่า ค่าระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ของทุกจุดตรวจวัดอยู่ในช่วง 65.7- 83.6 เดซิเบลเอ ซึ่งระดับเสียงที่ตรวจวัดได้ส่วนใหญ่ดังเกินมาตรฐานระดับเสียงโดยทั่วไปที่มีสนิมกีดขวางการเคหะห้วยขวางที่พบว่าร้อยละ 91 ของจำนวนข้อมูลทั้งหมดมีค่าไม่เกินมาตรฐาน

บริเวณพื้นที่ทั่วไป

ในปี 2544 พบว่ามีค่าระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมงอยู่ระหว่าง 53-75 เดซิเบลเอ โดยบริเวณในกรุงเทพฯ ที่มีระดับเสียงเกินมาตรฐานได้แก่โรงเรียนนนทรีวิทยา ส่วนในจังหวัดปริมณฑล ได้แก่ บริเวณศาลากลางจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งแหล่งกำเนิดเสียงส่วนใหญ่มาจากยานพาหนะ

ภาพที่ 3.7

ส่วนการตรวจวัดระหว่าง ม.ค. - ต.ค. 2545 ระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมงอยู่ในช่วง 54.2-98.4 เดซิเบลเอ โดยที่วงเวียน 22 กรกฎาคม และสถานีไฟฟ้าอยุธยาบุรีพบว่า ร้อยละ 99 ของข้อมูลที่ได้ตรวจวัดได้ มีระดับเสียงเฉลี่ยเกินกว่า 70 เดซิเบลเอ ที่สถานีโรงเรียนนันทวิทยา และสถานีโรงเรียนสิงหราชพิทยาคมมีระดับเสียงประมาณร้อยละ 40 เกินกว่าค่ามาตรฐานระดับเสียงโดยทั่วไป ที่สถานีมหาวิทยาลัยรามคำแหง และสถานีสำนักงานเขตคลองจั่นพบว่าน้อยกว่าร้อยละ 5 ที่มีระดับเสียงเกินค่ามาตรฐาน

ทั้งนี้ พบว่าระดับเสียงทั่วไปนั้นใกล้เคียงกับข้อมูลที่ได้ตรวจวัดได้ในปี 2543 ซึ่งมีค่าสูงกว่าระดับเสียงในปี 2544 โดยส่วนใหญ่เกินกว่า 5 เดซิเบลเอ ทั้งนี้ ณ สถานีโรงเรียนสิงหราชพิทยาคม ระดับเสียงในปี 2545 เพิ่มขึ้นอย่างเด่นชัดเป็น 98 เดซิเบลเอ และเพียงสถานีการไฟฟ้าอยุธยาบุรีเท่านั้นที่ระดับเสียงมีการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มลดลง แต่ก็ยังเป็นระดับที่น้อยมาก (น้อยกว่า 0.5 เดซิเบลเอ)

นอกจากนี้ จากการตรวจวัดระดับเสียงบริเวณที่พักของประชาชนริมคลองแสนแสบซึ่งมีการเดินเรือพบว่า ในปี 2544 มีค่าระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง อยู่ระหว่าง 59-64 เดซิเบลเอ เมื่อเปรียบเทียบกับค่าระดับเสียงเฉลี่ย 1 ชั่วโมงสูงสุดในช่วงเวลาเร่งด่วนที่มีบริการเรือโดยสาร (06.00-10.00 น.) กับช่วงที่ไม่มี (00.00-04.00 น.) พบว่ามีค่าแตกต่างกันมากกว่า 10 เดซิเบลเอ สำหรับปี 2545 คพ. ไม่ได้ตรวจวัดระดับเสียงบริเวณคลองแสนแสบ

ระดับเสียงในต่างจังหวัด

การวัดระดับเสียงในต่างจังหวัดแบ่งออกเป็น การวัดบริเวณริมถนนและพื้นที่ทั่วไป

ในปี 2544 จากการตรวจวัดระดับเสียงในเมืองศูนย์กลางความเจริญ 12 จังหวัด รวม 16 สถานี พบว่าบริเวณที่มีปัญหามลพิษทางเสียงจะเป็นบริเวณริมถนนเช่นเดียวกับในกรุงเทพฯ แต่จำนวนวันที่มีค่าระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมงเกินมาตรฐานระดับเสียงโดยทั่วไปส่วนใหญ่ไม่เกินร้อยละ 2 ของจำนวนวันที่ตรวจวัดทั้งหมด

บริเวณริมถนน

ในปี 2544 บริเวณที่มีเสียงดังที่สุดได้แก่ บริเวณหน้าโรงเรียนหน้าพระลาน ถนนพหลโยธิน จ. สระบุรี มีค่าระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง เกินค่ามาตรฐานเกือบทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 80 ของจำนวนวันที่ตรวจวัด เนื่องจากเป็นเส้นทางที่มีรถบรรทุกหินเป็นจำนวนมาก รองลงมาได้แก่ หน้าเทศบาลนครหาดใหญ่ ถนนผดุงภักดี จ. สงขลา ซึ่งบางวันมีค่าระดับเสียงสูงถึง 87 เดซิเบลเอ แต่จำนวนวันที่มีค่าระดับเสียงเกินมาตรฐานมีเพียงร้อยละ 16 ของจำนวนวันที่ตรวจวัด

ส่วนในปี 2545 พบว่าระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง จากการจราจรอยู่ในช่วง 55-85 เดซิเบลเอ ยกเว้นสถานีสำนักงานแหลมฉบัง พบว่าข้อมูลร้อยละ 65 มีค่าเกิน 70 เดซิเบลเอ และพบค่าเกินกว่า 100 เดซิเบลเอด้วย

ในขณะที่สถานีโรงเรียนหน้าพระลาน มีข้อมูลร้อยละ 97 เกินค่ามาตรฐาน ส่วนสถานีศูนย์เยาวชนเทศบาลตำบลศรีราชาและสถานีศูนย์บริการสาธารณสุขจังหวัดภูเก็ตมีระดับเสียงร้อยละ 5 เกินค่ามาตรฐาน สถานีอื่นนอกจากนี้มีค่าระดับเสียงน้อยกว่าร้อยละ 2 ที่เกินค่ามาตรฐาน

บริเวณพื้นที่ทั่วไป

ในปี 2544 มีค่าระดับเสียงอยู่ระหว่าง 52-84 เดซิเบลเอ โดยบริเวณที่มีระดับเสียงสูงสุดคือ สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดชลบุรี ซึ่งมีค่าระดับเสียงเกินเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 48 ของจำนวนวันที่ตรวจวัด

ส่วนในปี 2545 พบว่าไม่มีสถานีใดมีระดับเสียงเกินกว่าค่ามาตรฐาน ยกเว้นสถานีโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จ. เชียงใหม่ แต่ก็พบเพียง 1 วัน

กรณีเด่น

มลพิษจากโรงไฟฟ้าถ่านหินและเหมืองถ่านหินแม่เมาะ

23 ก.ค. 2544 ตัน วังโน ศรีบุตร วงศ์ชนะ และคำ อินคำปา ซึ่งเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบ้านหัวฝาย หมู่ 1 ต. บ้านดง อ. แม่เมาะ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเหมืองลิกไนต์ ของ กฟผ. ได้ไปตรวจร่างกายกับ พญ. อรพรรณ เมธาตติกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีวอนามัย รพ. ราชวิถี ผลการวินิจฉัยพบว่า บุคคลทั้งสามรายป่วยเป็นโรคฝุ่นหินในปอด หรือโคโมไนโอซิส (ผู้จัดการ 11-12/08/44)

ต่อมา คพ. และ สนนท. พร้อมด้วยแกนนำชาวบ้านร่วมกันแถลงข่าวว่า นับตั้งแต่วันที่ 1 ม.ค. - 26 ก.ค. 2544 มีชาวบ้านหมู่บ้านหัวฝาย ทางสูง และหัวยี่เป็ด ซึ่งตั้งอยู่ใกล้บริเวณโรงไฟฟ้าแม่เมาะเข้ารับการรักษากว่าที่โรงพยาบาลแม่เมาะจำนวน 300 คน รวมจำนวนที่เข้ารับการรักษากว่า 1,046 ครั้ง จึงเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ปัญหา 3 ระยะ โดยปัญหาเร่งด่วนคือให้รัฐบาลสั่งให้กระทรวงสาธารณสุขส่งทีมแพทย์ที่มี พญ.อรพรรณ เมธาตติกุล เป็นหัวหน้า มาตรวจพื้นที่ที่ชาวบ้านได้รับความเจ็บป่วยและอพยพราษฎรออกจากพื้นที่ โดยจ่ายค่าชดเชยและ

โรคฝุ่นหินในปอด

โรคฝุ่นหินในปอดหรือโคโมไนโอซิส พบในกลุ่มคนทำงานในเหมืองถ่านหิน (Coal Workers Pneumocostis) เป็นโรคปอดอักเสบจากฝุ่นที่สะสมอยู่ในปอดเนื่องจากหายใจเอาฝุ่นชนิดต่าง ๆ ที่ปนเปื้อนอยู่ในบรรยากาศการทำงานและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เป็นโรคที่พบมากในตะวันตกยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม

ลักษณะโรคคือ เมื่อฝุ่นขนาดเล็กเข้าสู่ทางเดินหายใจ ส่วนที่หายใจเข้าไปจะตกลงค้างอยู่ในปอดระยะแรกก่อให้เกิดการระคายเคืองทางเดินหายใจและอักเสบ อาจเกิดแผลเล็ก ๆ ในปอด จากนั้นร่างกายจะมีการบวนการอักเสบมากำจัดฝุ่นตกค้าง และมีพังผืดห่อหุ้มปอดจนกลายเป็นพังผืด ทำให้เนื้อปอดสูญเสียคุณสมบัติในการยืดหยุ่นและการแลกเปลี่ยนก๊าซ ลดการขยายตัวระดับความรุนแรงของโรคขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของฝุ่นในอากาศ พื้นที่ที่ปอดที่อักเสบ และปฏิกิริยาของร่างกายแต่ละบุคคล โรคแทรกซ้อนที่พบมากได้แก่วัณโรคและโรคปอดบวม

ที่มา : ผู้จัดการ 13/08/44

จัดพื้นที่ทำกินให้ 15 ไร่ ส่วนในระยะกลางและระยะยาวให้เร่งฟื้นฟูสภาพชุมชนวิถีชีวิตให้ศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อประเมินผลและกำหนดมาตรการฟื้นฟู (ผู้จัดการ 15/08/44)

จากนั้นในวันที่ 11 ก.ย. ผู้เสียหายได้ยื่นบันทึกเรียกร้องให้ กฟผ. ชดเชยค่าเสียหายจากการป่วยเป็นโรคเรื้อรัง จำนวน 120 ล้านบาท (ผู้จัดการ 17/09/44) และในวันที่ 18 ก.ย. ก็ได้ยื่นคำฟ้องต่อศาลเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนเป็นค่าละเมิดมูลค่ารายละ 102 ล้านบาท รวม 306 ล้านบาท โดยศาลได้รับคำฟ้องแล้ว (ผู้จัดการ 19/09/44)

ด้าน กฟผ. ได้ชี้แจงผ่านเอกสารข่าวสารการไฟฟ้าแม่เมาะ ฉบับวันที่ 26 ต.ค. 2544 ว่า ผู้ป่วยทั้ง 3 รายเป็นผู้ป่วยเก่าที่ป่วยเป็นโรคหอบหืดเรื้อรัง (COPD) ซึ่งเกิดจากการสูบบุหรี่จัด และคนไข้ทั้งสามราย มีประวัติสูบบุหรี่จัด ต้องกินยารักษาเมื่อมีอาการ นอกจากนี้ กฟผ. ยังระบุว่า จากสถิติของราษฎรที่เข้ามารับการตรวจโรคจากหน่วยตรวจโรคเคลื่อนที่ของ กฟผ. พบว่า จำนวนผู้ป่วยที่เป็นโรคทางเดินหายใจเรื้อรังเทียบระหว่างปี 2540-2544 เริ่มลดลง จากเดิมที่เคยมีอยู่ประมาณร้อยละ 35.77 เหลือเพียงร้อยละ 24.77 เท่านั้น และในปีงบประมาณ 2544 มีราษฎรแม่เมาะมาขอรับบริการที่หน่วยตรวจโรคเคลื่อนที่ทั้งสิ้น 8,672 คน หรือประมาณร้อยละ 21.72 ของจำนวนราษฎรทั้งหมด โรคที่ตรวจพบอันดับ 1 คือ โรคกล้ามเนื้อหัวใจกระดูก ประมาณร้อยละ 23.10 ส่วนโรคทางเดินหายใจเพียงร้อยละ 13.77 (ผู้จัดการ 02/11/44)

โรงไฟฟ้าแม่เมาะยังได้อ้างถึงผลการศึกษาของวิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ดำเนินการศึกษาผลกระทบมาเป็นเวลา 5 ปี ว่า ตั้งแต่มีการติดตั้งเครื่อง FGD⁴ ปัญหาคุณภาพอากาศในพื้นที่ อ. แม่เมาะมีแนวโน้มลดลงตลอด อาการทางหายใจของกลุ่มตัวอย่างผู้ใหญ่มีแนวโน้มความเสี่ยงลดลงในกลุ่มอาการไอเรื้อรัง ได้แก่ อาการไอ อาการมีเสมหะ และอาการหายใจมีเสียงวี๊ด ส่วนกลุ่มตัวอย่างเด็กมีแนวโน้มความเสี่ยงลดลงในกลุ่มอาการที่เรื้อรังเช่นกัน นอกจากนี้ ค่าสมรรถภาพปอดของกลุ่มตัวอย่างควบคุมดีกว่าของกลุ่มศึกษาเล็กน้อย และค่าสมรรถภาพของปอดของทั้งสองกลุ่มอยู่ในเกณฑ์ปกติ จึงสรุปว่าจากผลการศึกษาแสดงให้เห็น

เห็นว่าปริมาณก๊าซซัลเฟอร์ ในระดับที่เป็นอยู่ปัจจุบันไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพแบบเฉียบพลัน แต่ปัจจุบันยังไม่มีผลการศึกษาผลกระทบจากก๊าซซัลเฟอร์ และมลพิษอื่นจากการสัมผัสระยะยาว (ผู้จัดการ 01/10/45)

อย่างไรก็ตาม การกล่าวอ้างของทางโรงไฟฟ้าดูจะมีความคลาดเคลื่อนอยู่ เพราะแท้จริงแล้วรายงานการศึกษาระบุถึงผลของการสัมผัสมลพิษในระยะยาวกับอาการทางระบบหายใจไว้ว่า “กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงในการเกิดโรคระบบทางเดินหายใจมากกว่ากลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ควบคุม โดยในกลุ่มผู้ใหญ่มีความเสี่ยงสูงในการเกิดอาการไอเรื้อรัง มีเสมหะเรื้อรัง และหายใจมีเสียงวี๊ด มีความเสี่ยงปานกลางในกลุ่มอาการหอบหืด อหิวาต์ และไข้หวัด ส่วนผลการวิเคราะห์ในกลุ่มเด็ก พบว่า มีความเสี่ยงต่ออาการต่าง ๆ เช่นเดียวกับกลุ่มผู้ใหญ่ ต่างกันที่กลุ่มเด็กมีความเสี่ยงน้อยต่ออาการหอบหืด” ทั้งนี้ความหมายของคำว่า “กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา” ก็คือประชากรในพื้นที่ อ. แม่เมาะ ส่วน “กลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ควบคุม” หมายถึงประชากรใน อ. เมือง และ อ. เมืองปาน ที่มีลักษณะภูมิศาสตร์และความเป็นอยู่คล้าย อ. แม่เมาะ แต่ต่างกันตรงที่ไม่มีโรงไฟฟ้าเป็นแหล่งกำเนิดของมลพิษ

นอกจากนี้รายงานการศึกษายังชี้ว่า กลุ่มศึกษามีอาการคงอยู่ (persistent) โดยเฉพาะไอเรื้อรังและมีเสมหะเรื้อรัง มีอัตราความเสี่ยงสูงขึ้นจากปี พ.ศ. 2537 - 2543 มากกว่าในกลุ่มควบคุม และระบุว่า อาจเป็นผลมาจากการสัมผัสก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่ปล่อยจากโรงไฟฟ้า ในช่วงปี พ.ศ. 2537 - 2538 ซึ่งทำให้เกิดการทำลายระบบทางเดินหายใจอย่างถาวร (วิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

ทางด้าน พญ. อรพรรณ เมธาดีกุลกุล กล่าวในการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องวิธีการดูแลรักษาสุขภาพและการป้องกันสิทธิ ที่ศาลาประชาคม อ. แม่เมาะ จ. ลำปางว่า ร้อยละ 80 ของผู้ป่วยที่แม่เมาะเป็นโรคระบบทางเดินหายใจที่เกิดจากก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์แน่นอน และยืนยันได้ว่าจะมีอาการรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ หากยังไม่มีการแก้ไขปัญหา (มติชน 08/09/45)

4 ดูรายละเอียดเรื่องการติดตั้งเครื่อง FGD ได้ในหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2540 - 2541 บทประมวลสถานการณ์เรื่อง “พลังงาน” หน้า 290 - 293

สรุปผลการศึกษาสุขภาพคนแม่เฒ่า

ภายหลังจากที่เกิดเหตุการณ์มลพิษอากาศในปี 2535 จนเป็นเหตุให้ประชาชนใน อ. แม่เฒ่าล้มป่วยกันเป็นจำนวนมาก และมีสัตว์เลี้ยงติดโรคจนพิษผลภรรมาทรเลียหาย ต่อมา กรม. จึงได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อแก้ปัญหาพิษและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมบริเวณโรงไฟฟ้าพลังความร้อนและเหมืองถ่านหินลิกไนต์แม่เฒ่า นำมาสู่การจัดทำโครงการศึกษาผลกระทบจากมลพิษทางอากาศต่อสุขภาพประชาชน อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดลำปาง โดยว่าจ้างวิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดำเนินการระหว่าง พ.ศ. 2538 - 2542

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า พื้นที่อำเภอแม่เฒ่ามีมลพิษที่สำคัญคือ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และ PM-10 โดยแนวโน้มของก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ลดลงอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับการติดตั้งเครื่อง FGD แต่ภาพรวมของ PM-10 ยังคงอยู่ในระดับสูง

ในเรื่องผลกระทบต่อสุขภาพสรุปภาพรวมได้ว่าการสัมผัสมลพิษทางอากาศในระยะยาวมีผลต่ออาการทางเดินหายใจ ทั้งในผู้ใหญ่และเด็ก รวมทั้งการเจริญเติบโตของสมรรถภาพปอดในเด็ก ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนใน อ. เมืองและ อ. เมืองปาน ที่ไม่มีแหล่งกำเนิด

ของสารพิษเหมือน อ. แม่เฒ่า พบว่า คนแม่เฒ่ามีอัตราเสี่ยงต่อการเกิดอาการระบบทางเดินหายใจแบบเฉียบพลันและแบบเรื้อรังสูงกว่าถึง 3 เท่า ทั้งนี้ผลกระทบดังกล่าวน่าจะเกิดจากการเสริมฤทธิ์กันของมลพิษต่าง ๆ มากกว่าเป็นผลของก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์เท่านั้น เพราะแม้จะยังเหลือปริมาณก๊าซซัลเฟอร์ฯ ลดลง แต่อัตราเสี่ยงต่อการเกิดอาการระบบทางเดินหายใจของคนแม่เฒ่าก็ยังสูงอยู่

ส่วนผลการตรวจร่างกายในกลุ่มตัวอย่างผู้ใหญ่ในระบบต่าง ๆ เช่น ตา คอ จมูก ไส้ลม และผิวหนัง ปี 2537/2538 ส่วนใหญ่ไม่มีความแตกต่างในกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม แต่พบว่ามีอาการผิดปกติของตา คอ จมูก และผิวหนังในกลุ่มคนแม่เฒ่าสูงกว่าพื้นที่เปรียบเทียบ 1.6-3.3 เท่าตัว

นอกจากนี้พบว่า คนแม่เฒ่ายังมีความสูญเสียเชิงเศรษฐกิจมากกว่ากลุ่มที่ศึกษาเปรียบเทียบ โดยเกิดจากทั้งค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและการสูญเสียรายได้เนื่องจากไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ

ที่มา : ผู้จัดการ 14/08/44; รายงานสรุปการศึกษามลกระทบจากมลพิษทางอากาศต่อสุขภาพประชาชน อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดลำปาง

ส่วนสถานการณ์ด้านมลพิษ คพ. ได้ตรวจสอบเพื่อประเมินผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาเรื่องฝุ่นละอองบริเวณโรงไฟฟ้าแม่เฒ่า พบว่า สถานการณ์ฝุ่นละอองขนาดเล็กปี 2544 ยังไม่ดีเท่าที่ควร โดยค่าสูงสุดของปริมาณฝุ่นละอองในบรรยากาศลดลงเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2543 ค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมงสูงสุดยังคงเกินมาตรฐานเกือบ 3 เท่า และค่าเฉลี่ย 1 ปี มีค่าใกล้เคียงปี 2543 ซึ่งแสดงว่ามาตรการการลดปัญหาฝุ่นละอองจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่แม่เฒ่า เช่น การก่อสร้างทางหลวง การเผาวัสดุทางการเกษตร รวมทั้งการทำเหมืองลิกไนต์ ไม่ได้ถูกนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง

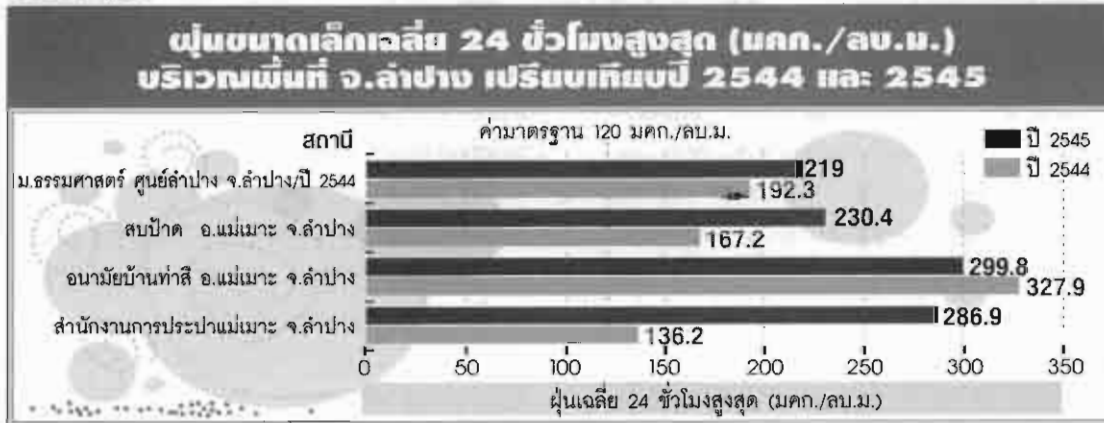
ส่วนผลการติดตามตรวจสอบความสั่นสะเทือนในปี 2544 บริเวณหมู่บ้านทางสูงเก่าและห้วยคิง และพื้นที่ปฏิบัติการเหมืองแม่เฒ่าพบว่า ค่าความสั่นสะเทือนจากกิจกรรมการระเบิดเพื่อเปิดหน้าดินของเหมืองถ่านหิน และการระเบิดเหมืองหินปูนที่นำมาใช้ในระบบกำจัดก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์มีค่าความเร็วอนุภาคสูงสุดของความ

สั่นสะเทือนอยู่ระหว่าง 0.043-4.000 มล./วินาที ในช่วงความถี่ 2-19 เฮิรตซ์ ซึ่งค่าระดับความสั่นสะเทือนที่ตรวจวัดในขณะที่มีการระเบิดไม่เกินกว่าค่ามาตรฐานตามประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เรื่องกำหนดมาตรฐานควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากการทำเหมืองหิน

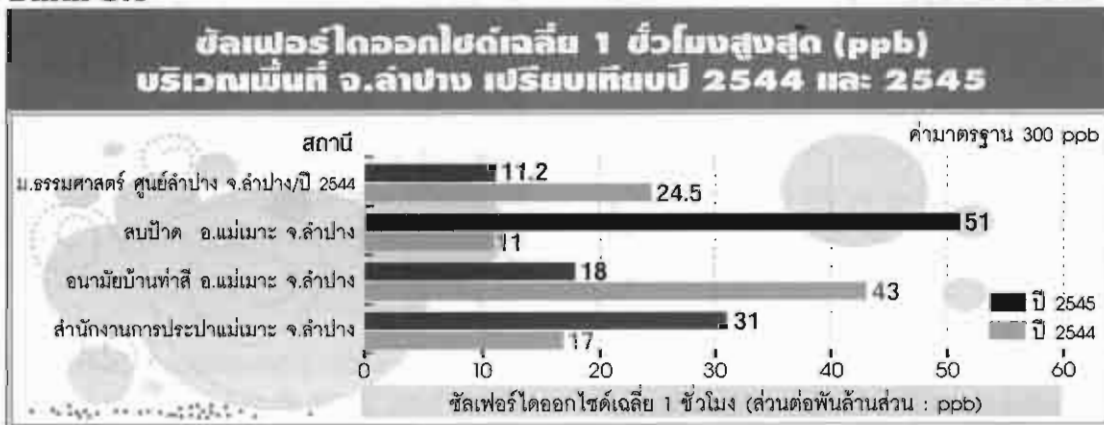
นอกจากนี้ คพ. ยังได้ตรวจสอบระดับเสียงของหมู่บ้านห้วยคิงและทางสูง (ใหม่และเก่า) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลระดับเสียงพื้นฐานก่อนการขยายการเปิดงานหน้าดินของเหมืองถ่านหินลิกไนต์แม่เฒ่าระยะห่างจากหมู่บ้านทั้งสองประมาณ 500 ม. โดยผลการตรวจวัดระดับเสียงพื้นฐานจำนวน 3 ครั้งพบว่า ค่าระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมงอยู่ในช่วง 46.7-66.1 เดซิเบลเอ (ตามควบคุมเฉลี่ย 2545)

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากมีการเปิดหน้าเหมืองเมื่อวันที่ 18 มี.ค. 2545 ชาวบ้านประมาณ 200 คนก็เข้าร้องเรียนต่อ ผวจ. ลำปางว่าได้รับความเดือดร้อนเรื่องกลิ่นเหม็นจากการเผาไหม้ของถ่านหินลิกไนต์ เสียงจากการทำงานของเครื่องจักร และแรงสั่นสะเทือนของการระเบิดหิน

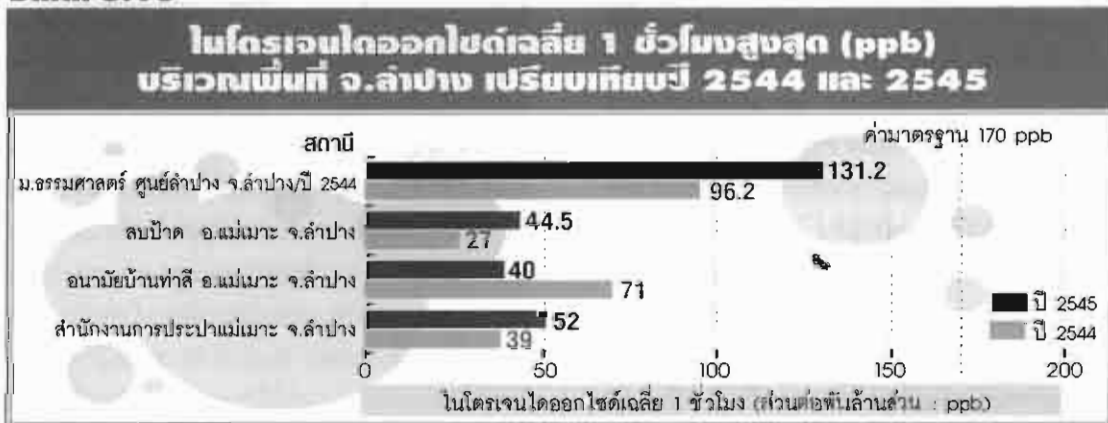
ภาพที่ 3.8

ภาพที่ 3.9

ภาพที่ 3.10

ทำให้พื้นผนังแตกร้าว รวมทั้งฝุ่นละอองฟุ้งกระจาย ทำให้เกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคทางเดินหายใจตั้งแต่เดือน ธ.ค. 2544 เป็นต้นมา ซึ่งทางจังหวัดรับปากว่าจะทำหนังสือถึงผู้ว่า กฟผ. เพื่อสั่งให้บริษัทอิตาเลียนไทย จำกัด ผู้รับสัมปทานขยายเหมืองจาก กฟผ. หยุดทำงานตั้งแต่วันที่ 21.00-06.00 น. ถ้าหาก กฟผ. ไม่สามารถดำเนินการได้ทางจังหวัดจะใช้กฎหมายตาม พ.ร.บ. สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม โดยให้ อบต. แม่เมาะ ใช้อำนาจดำเนินการทางกฎหมายกับ กฟผ. ต่อไป ทั้งนี้มีการนัดหมายให้ชาวบ้านส่งตัวแทนมาฟังผลในวันที่ 26 มี.ค. 2545 (มติชน 19/03/45)

ส่วนในช่วงฤดูหนาวที่ปริมาณก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์จะสูงขึ้นเพราะความกดอากาศนั้น โรงไฟฟ้าแม่เมาะเคยผลการตรวจในเดือน ก.ย. 2545 ว่า ใน 1 ชั่วโมงก๊าซซัลเฟอร์ฯ มีค่าความเข้มข้นเฉลี่ยอยู่ที่ 68 มค.ก./ลบ.ม. ซึ่งสูงกว่าที่วัดได้ในฤดูปกติที่ 42 มค.ก./ลบ.ม. จากค่ามาตรฐาน 780 มค.ก./ลบ.ม. ปริมาณฝุ่นละออง (TSP) มีค่าความเข้มข้นเฉลี่ยอยู่ที่ 72 มค.ก./ลบ.ม. (24 ชั่วโมง) จากมาตรฐาน 330 มค.ก./ลบ.ม. ฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 10 มค.ก./ลบ.ม. (24 ชั่วโมง) และก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO₂) มีค่าความเข้มข้นเฉลี่ยอยู่ที่ 43 มค.ก./ลบ.ม. จากมาตรฐาน 320 มค.ก./ลบ.ม. (1 ชั่วโมง) (ผู้จัดการ 23/10/45)

นั่นหมายถึงทุกตัวล้วนไม่เกินมาตรฐาน อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งก็ยังคงมีการร้องเรียนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เนืองๆ ดังเช่นกรณีการร้องเรียนผ่านเว็บไซต์ "ระดมท้วงติงจากใจนายกรัฐมนตรีนะ" ว่า ในคืนวันที่ 14 ธ.ค. 2545 มีกลิ่นก๊าซซัลเฟอร์รุนแรงระหว่างเส้นทางจากบ้านสบจาง ต. นาลัก กับ ต. แม่เมาะ อ. แม่เมาะ

สิทธิพร รัตนมาศ ผู้ว่า กฟผ. กล่าวชี้แจงเรื่องนี้ว่า ในวันดังกล่าวมีค่าเฉลี่ยก๊าซซัลเฟอร์ฯ สูงสุดไม่เกิน 6 มค.ก./ลบ.ม. ซึ่งถือว่ามีความเสี่ยงที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้มาก และข้อมูลดังกล่าวสามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ โดยโปรแกรมนี้จะสามารถนำไปติดตั้ง ทำเนียบรัฐบาลในโอกาสต่อไปด้วย เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐคอยตรวจสอบได้ตลอดเวลา (ผู้จัดการ 18/12/45)

มาตรการห้ามสูบบุหรี่ในอาคาร

EPA หน่วยงานด้านสาธารณสุขของสหรัฐฯ วิจัยว่ามลภาวะในอาคารเป็น 1 ใน 5 ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีความ

เสี่ยงต่อสุขภาพมากที่สุด เพราะคนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตร้อยละ 90 อยู่ภายในอาคาร ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดมลพิษภายในอาคารมากที่สุดคือควันบุหรี่ โดยพบว่าคนที่ทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานที่สูบบุหรี่ในสถานที่ทำงานที่ไม่ได้แบ่งพื้นที่ปลอดบุหรี่ ภายใน 20 ปีจะมีโอกาสเป็นโรคมะเร็งปอดมากกว่าคนที่ทำงานในสถานที่ปลอดควันบุหรี่ 500 เท่า นอกจากนี้ควันบุหรี่ยังทำให้คนอเมริกันป่วยเป็นโรคมะเร็งปอดปีละกว่า 3,000 คน และตายด้วยโรคหัวใจปีละกว่า 6,000 คน (มติชน 13/07/44)

ในประเทศไทย ได้มีการสำรวจสถานที่สาธารณะประเภทต่าง ๆ ที่ พ.ร.บ.คุ้มครองสุขภาพผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 กำหนดให้จัดเป็นสถานที่ปลอดบุหรี่และต้องจัดแบ่งพื้นที่ปลอดบุหรี่ให้มีสัดส่วนที่เหมาะสมทั่วประเทศจำนวน 1,234 แห่ง โดยแบ่งเป็น 5 ประเภท คือ

1. สถานที่ที่กฎหมายกำหนดให้ปลอดบุหรี่ทั้งหมด ได้แก่ รถโดยสารประจำทาง รถแท็กซี่ เรือโดยสาร ที่พักผู้โดยสาร ห้องสมุดประชาชน ร้านขายยาติดเครื่องปรับอากาศ คลินิก ศาสนสถาน ร้านอาหารในศูนย์การค้าที่ติดเครื่องปรับอากาศ สำรวจรวมทั้งสิ้น 466 แห่ง มีที่ปฏิบัติตามกฎหมายเพียงร้อยละ 2.4 เท่านั้น

2. สถานที่ที่กำหนดให้ปลอดบุหรี่ทั้งหมด ยกเว้นห้องพักและห้องทำงานส่วนตัว ได้แก่ โรงเรียน อาคารศิลปะ โรงพยาบาล สถานรับเลี้ยงเด็ก อาคารท่าอากาศยาน สนามกีฬาในร่ม สำรวจทั้งสิ้น 97 แห่ง ปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมายเพียงร้อยละ 12 เท่านั้น

3. สถานที่ที่จะต้องจัดบริเวณให้มีเขตสูบบุหรี่ได้ ได้แก่ อาคารมหาวิทยาลัย อาคารแสดงสินค้าติดเครื่องปรับอากาศ สถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ ธนาคาร สถาบันการเงิน สำนักงานต่าง ๆ สำรวจทั้งสิ้น 347 แห่ง ปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมายเพียงร้อยละ 1.7

4. ตู้โดยสารรถไฟ กฎหมายกำหนดให้จัดเขตปลอดบุหรี่อย่างน้อยร้อยละ 75 ปรากฏว่าจากการสำรวจตู้รถไฟ 24 ตู้ ผิดกฎหมายทั้งหมด

5. สถานที่จำหน่ายอาหารจัดเลี้ยง เฉพาะบริเวณที่มีเครื่องปรับอากาศ ผู้ประกอบการต้องจัดเขตปลอดบุหรี่ให้เหมาะสม ปรากฏว่า สำรวจ 300 แห่ง ปฏิบัติตามกฎหมายเพียงร้อยละ 9 เท่านั้น (มติชน 13/07/44)

ต่อมาในวันที่ 18 ส.ค. 2545 ได้มีการออกประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2545 บังคับ

สถานที่สาธารณะ 19 ประเภท ซึ่งขณะทำการหรือให้บริการเป็นเขตปลอดบุหรี่ 100% ประกอบด้วย 1) ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มหรือสถานที่จัดเลี้ยงที่มีระบบปรับอากาศ 2) รถยนต์โดยสารประจำทาง 3) รถยนต์โดยสารรับจ้าง 4) ตู้โดยสารรถไฟที่มีระบบปรับอากาศ 5) เรือโดยสาร 6) เครื่องบินโดยสารภายในประเทศ 7) ที่พักโดยสารเฉพาะบริเวณที่มีระบบปรับอากาศ 8) ลิฟต์โดยสาร 9) ตู้โทรศัพท์สาธารณะ 10) รถรับส่งนักเรียน 11) ห้องสมุด 12) โรงหนัง 13) ร้านตัดผม ร้านตัดเสื้อ สถานเสริมความงาม ร้านขายยา หรือสถานที่ให้บริการอินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะบริเวณที่มีระบบปรับอากาศ 14) ห้างสรรพสินค้า ศูนย์การค้าหรือสถานที่จำหน่ายสินค้าเฉพาะบริเวณที่มีระบบปรับอากาศ 15) สถานที่ออกกำลังกายเฉพาะที่มีระบบปรับอากาศ 16) คลินิก 17) ศาสตสถานเฉพาะบริเวณที่ประกอบศาสนกิจ 18) สุขา 19) ท่าเทียบเรือสาธารณะ

นอกจากนี้ยังกำหนดให้สถานที่สาธารณะอีก 5 ประเภทที่อยู่ในขณะทำการหรือให้บริการเป็นที่ปลอดบุหรี่ 100% ยกเว้นห้องส่วนตัวและห้องทำงานส่วนตัวของผู้ปฏิบัติงานในสถานที่ดังกล่าว ซึ่งสถานที่สาธารณะอีก

5 ประเภทนี้ประกอบด้วย 1) โรงเรียนหรือสถานศึกษาที่ต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา 2) อาคารจัดแสดงศิลปวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์สถานหรือหอศิลป์ 3) สถานศึกษาทั้งโรงเรียน มหาวิทยาลัย และระดับมหาวิทยาลัย 4) อาคารพิพิธภัณฑ์ โรงพยาบาล เนิร์สเซอรี และ 5) สนามกีฬาในร่ม

ประกาศฉบับนี้ยังกำหนดให้สถานที่ต่อไปนี้อาจจัดให้มีเขตสูบบุหรี่เป็นการเฉพาะอย่างชัดเจน มีระบบระบายควันและอากาศเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ประกอบด้วย อาคารของมหาวิทยาลัย วิทยาลัย หรือสถาบันระดับอุดมศึกษา บริเวณแสดงสินค้าหรือนิทรรศการเฉพาะที่มีระบบปรับอากาศ สถานที่ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ธนาคารและสถาบันการเงิน สำนักงานที่มีระบบระบายอากาศ อาคารท่าอากาศยาน และโบกี้รถไฟที่ไม่มีระบบปรับอากาศในขบวน

ทั้งหมดนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 8 พ.ย. 2545 เป็นต้นไป โดยสถานประกอบการที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย จะมีโทษปรับ 20,000 บาท ส่วนผู้ฝ่าฝืนสูบบุหรี่ในสถานที่ที่จัดเป็นเขตปลอดบุหรี่ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 2,000 บาท

(มติชน 22/08/45)

เอกสารประกอบการเขียน

กรมควบคุมมลพิษ. 2544. *การสำรวจและวิเคราะห์องค์ประกอบของไอโซนเพื่อแก้ปัญหาหมอกพิษทางอากาศในกรุงเทพมหานคร*. เอกสาร. สิงหาคม 2544

กรมควบคุมมลพิษ. 2545. *รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. 2544*.

กองทุนสัตว์ป่าโลกสากล สำนักงานประเทศไทย ไม่ปรากฏปี. *ประเทศไทยกับโครงการซีดีเอ็ม ฝ่ายพลังงานและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ*. เอกสารสำเนา

กองบรรณาธิการ. 2545. "วิกฤตโลกร้อน รุนแรงไม่รับผิดชอบ", *โลกสีเขียว* ปีที่ 11 ฉบับที่ 5, พฤศจิกายน - ธันวาคม 2545

กิตติ สิงหาปัด. 2544. "โลกร้อน. ร้อนโลก ร้อนเรา", *เมื่อปลาสงินดาว*. ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม, พฤศจิกายน 2544

เกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์. 2544. "นาข้าวไทยในฐานะจำเลยปัญหาโลกร้อน", *โลกสีเขียว* ปีที่ 10 ฉบับที่ 5, พฤศจิกายน - ธันวาคม 2544

จักรกฤษณ์ ควรวจน์. 2545. "พิธีสารเกียวโตกับ WTO". *กรุงเทพธุรกิจ* 20 สิงหาคม 2545

เจษฎา เหลืองแจ่ม. 2543. *อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ*. กรมป่าไม้, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง อนุสัญญาระหว่างประเทศกับสิ่งแวดล้อมไทย

วุฒิ หวังวัชรกุล. *พิธีสารเกียวโต อย่าสับสนบนความซับซ้อนและความไม่เข้าใจ*. เอกสารสำเนา

กลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism : CDM). เอกสารสำเนา

อัษฎาพร ไกรพานนท์, ดร. 2545. *การปลูกป่าเพื่อคิดเครดิตคาร์บอนตามพิธีสารเกียวโต*, เอกสารประกอบการสัมมนาในการประชุมการป่าไม้ประจำปี 2545 "ศักยภาพของป่าไม้ต่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจไทย", สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, วันที่ 18 กันยายน 2545 ณ กรมป่าไม้

รายงานสรุปการศึกษาผลกระทบจากมลพิษทางอากาศต่อสุขภาพประชาชน อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง, เอกสารสำเนา

4. ป่าไม้

บทสรุปย่อ	138
ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า	139
• พื้นที่	139
- ป่าอนุรักษ์	140
- การปลูกป่า	141
• ไม้	143
• สัตว์ป่า	146
นโยบายการจัดการป่า	147
• ผลพวงของการปฏิรูประบบราชการ	147
• นโยบายการเพิ่มพื้นที่ป่าและ การจัดการที่ดินในเขตป่า	148
• การผลักดัน พ.ร.บ. ป่าชุมชน	149
ปัญหา	152
• การจัดการป่าไม้ – ที่ดินและปัญหาคนกับป่า	152
- กรณีปัญหาป่าแก่งกะฮาม - ป่าภูสีฐาน	153
• การลักลอบตัดไม้และล่าสัตว์ป่า	156
- กรณีการลักลอบตัดไม้	156
- กรณีการลักลอบล่าสัตว์ป่า	158
• ไฟป่า	159
กรณีเด่น	161
• โครงการยุทธศาสตร์ 7.5 แสนไร่	161
• กรณีสหรัฐฯ เสนอไทย ตั้ง “กองทุนป่าเขตร้อน”	164

บทสรุปย่อ

ตัวเลขพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยจากการประเมินล่าสุดพบว่ามีอยู่ 107,531,250 ไร่ แม้จะคิดเป็นเพียงร้อยละ 33.40 ของพื้นที่ประเทศ แต่ตัวเลขนี้ก็มากกว่าผลการสำรวจครั้งก่อนถึงประมาณ 20 ล้านไร่ อย่างไรก็ตาม ในแวดวงผู้เกี่ยวข้องยังคงคลางแคลงใจและไม่ยอมรับว่าพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจริง เนื่องจากการป่าไม้ใช้วิธีประมวลผลข้อมูลที่ได้จากภาพถ่ายดาวเทียม ยังไม่ได้ตรวจสอบทางภาคพื้นดิน

ส่วนสถานการณ์ทางด้านนโยบายป่าไม้มีความเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างในช่วงปลายปี 2545 อันเนื่องมาจากการปฏิรูประบบราชการ มีการแบ่งเนื้องานด้านการอนุรักษ์ออกมาชัดเจนขึ้น แต่สำหรับความเคลื่อนไหวหลัก ๆ ในรอบสองปี ยังคงเป็นไปในแนวทางเดิม ๆ นโยบายการเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ยังคงเดินหน้าต่อไป แม้ด้วยอัตราเร่งที่ไม่เด่นชัดเท่าในรอบปี 2542 - 2543 ก็ตาม ในขณะที่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับกรมป่าไม้ที่เป็นผลพวงจากนโยบายดังกล่าวนี้ก็ยังคงดำรงอยู่และปะทุขึ้นเป็นจุด ๆ และเป็นระยะ ๆ กรณีที่เด่นในรอบสองปีนี้ก็คือกรณีที่เกิดขึ้นที่ป่าแก่งกะฮาม - ป่าภูสีฐาน

ส่วนเรื่องของร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนที่ภาคประชาชนผลักดัน ในช่วงต้นปีแรกมีความคืบหน้าของการพิจารณาโดยผ่านสภาล่างไปได้ แต่แล้วเมื่อถึงสภาสูงกลับมีการแก้ไขเนื้อหา กระทั่งย้อนกลับมาอยู่ในวงวนแห่งการถกเถียงในประเด็นเดิม ๆ เช่น การขอจัดตั้งป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ ขอบเขตการใช้ประโยชน์ เป็นต้น

คล้ายคลึงกับเรื่องของโครงการปลูกป่ายุคาลิปตัสที่ทางรัฐบาลจีนเสนอไว้ตั้งแต่เมื่อหลายปีก่อน ซึ่งก่อกระแสคัดค้านอย่างกว้างขวางจนกระทั่งเรื่องซาไป แต่ในช่วงกลางปี 2544 เรื่องนี้กลับมาเป็นกระแสอีกครั้ง เมื่อรัฐบาลพยายามผลักดันและเตรียมการรองรับในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งก็จุดประกายการคัดค้านขึ้นอีกครั้งเช่นกัน ทว่าในที่สุดเรื่องก็ซาลงอีกครั้งเมื่อทางรัฐบาลจีนเริ่มหันเหไปขอความร่วมมือจากประเทศอื่น

ในรอบสองปีนี้มีอีกความเคลื่อนไหวหนึ่งที่เกิดขึ้นและจบลงภายในช่วงเวลาอันสั้น แต่นับว่ามีนัยสำคัญไม่น้อย นั่นคือกรณีที่รัฐบาลสหรัฐฯ เสนอยกหนี้ดอกเบี้ยเงินกู้ให้แก่ประเทศไทยแลกเปลี่ยนกับการจัดตั้งกองทุนป่าเขตร้อน เรื่องนี้เป็นที่รับรู้ในระดับสาธารณะต่อเมื่อ ครม. มีมติเห็นชอบในระดับหลักการไปแล้ว ภายใต้การผลักดันอย่างแข็งขันของทางกรมป่าไม้ ทว่าด้วยการออกมาเตือนภัยและให้ข้อมูลจากหลาย ๆ ฝ่าย เกี่ยวกับผลประโยชน์เบื้องหลังทั้งในมิติทรัพยากรชีวภาพและการหาทางออกกรณีการลดก๊าซเรือนกระจก ในที่สุดรัฐบาลไทยก็ตัดสินใจยกเลิกข้อตกลงนี้

ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

พื้นที่

หากนับจากปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นปีที่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก และเป็นปีที่มีการจัดทำสถิติป่าไม้ขึ้นเป็นครั้งแรกด้วยนั้น จำนวนพื้นที่ป่าของเมืองไทยนับได้ว่ามีแต่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ตลอดช่วงเกือบ 40 ปีที่ผ่านมา กล่าวคือ จากจำนวน 171.02 ล้านไร่ หรือร้อยละ 53.33 ของพื้นที่ประเทศ ในปี 2504 คงเหลือเพียง 81.07 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 25.28 ในปี 2541

อย่างไรก็ดี ในปี 2543 ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้ ได้ประเมินพื้นที่ป่าไม้ในเบื้องต้นภายใต้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ซึ่งเป็นการประมวลผลข้อมูลจากแผนที่ต้นร่างการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ที่ได้จากการแปลความภาพถ่ายดาวเทียมมาตราส่วน 1 : 50,000 ใน 76 จังหวัด พบว่า พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นประมาณ 20 ล้านไร่ หรือราวร้อยละ 8 (ผู้จัดทำ, มติชน 10/31/43) ตัวเลขพื้นที่ป่าของประเทศไทยอย่างเป็นทางการล่าสุดนี้จึงอยู่ที่ 107,531,250 ไร่ หรือประมาณ 172,050 ตร.กม. ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 33.40 ของพื้นที่ประเทศ (ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้ 2543 น. 81)

กรมป่าไม้ซึ่งรับผิดชอบในเรื่องนี้โดยตรงระบุสาเหตุสำคัญของการเพิ่มขึ้นของตัวเลขดังกล่าวไว้ในรายงานประจำปี 2544 ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงมาตราส่วนของภาพถ่ายทางดาวเทียมที่นำมาใช้ในการแปล จากเดิมใช้ 1 : 250,000 มาเป็น 1 : 50,000 ทำให้ได้รายละเอียดของประเภทการใช้ที่ดินมากขึ้น

2. การทดแทนของป่าไม้ตามธรรมชาติซึ่งเกิดเนื่องจากการยกเลิกสัมปทานทำไม้ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 และการที่กรมป่าไม้ประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มขึ้น ประกอบกับการป้องกันการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าไม้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

3. การปลูกป่าทดแทน

4. ความร่วมมือจากประชาชนกับภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

อย่างไรก็ตาม แม้กรมป่าไม้จะยืนยันว่าในรอบสองปีมานี้พื้นที่ป่าทั่วประเทศไม่มีการลดลง มีแต่จะเพิ่มขึ้นดังตัวเลขข้างต้น แต่ในความเป็นจริงกรมป่าไม้เองก็ยังไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าส่วนที่เพิ่มขึ้นมานั้นเป็นป่าที่สมบูรณ์

ภาพ 4.1

พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทย ถึงกึ่งปี 2504-2543

ปี	ทั้งประเทศ		ภาคเหนือ		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคกลาง		ภาคใต้	
	ล้านไร่	ร้อยละ	ล้านไร่	ร้อยละ	ล้านไร่	ร้อยละ	ล้านไร่	ร้อยละ	ล้านไร่	ร้อยละ
พื้นที่	320.70	100	106.03	33.05	105.53	32.91	64.94	20.25	44.20	13.78
● 2504*	171.02	53.33	72.67	68.54	44.32	41.99	35.51	54.69	18.29	41.89
● 2519**	124.01	38.67	63.95	60.32	25.93	24.57	21.54	33.16	12.59	28.43
● 2524***	100.48	31.33	55.92	52.74	16.94	16.05	17.17	26.44	10.45	23.65
● 2529***	92.77	28.93	51.78	48.84	15.57	14.75	15.92	24.52	9.49	21.48
● 2534***	85.44	26.64	48.21	45.47	13.62	12.91	15.19	23.39	8.4	19.02
● 2538***	82.18	25.62	46.18	43.55	13.29	12.59	14.92	22.98	7.78	17.61
● 2541****	81.07	25.28	45.66	43.06	13.11	12.43	10.03	23.81	7.57	17.15
● 2543****	107.53	33.40	61.29	57.00	16.85	15.67	18.54	17.24	10.86	10.10

ที่มา : * เริ่มสถิติ 2504 ** กรมป่าไม้ 2532 *** สถิติการป่าไม้ของประเทศไทย 2542 **** สถิติการป่าไม้ของประเทศไทย 2544

ซึ่งเป็นหัวใจของระบบนิเวศมากน้อยเพียงใด เพราะตัวเลขดังกล่าวเป็นเพียงผลการประเมินเบื้องต้นจากการสำรวจดาวเทียม ซึ่งรวมป่าทุกประเทศ ยกเว้นสวนผลไม้และสวนยางพาราเท่านั้น ยังไม่มีการตรวจสอบทางภาคพื้นดิน (กรมทรัพยากร 13/88/44) ทั้งนี้กรมป่าไม้เองก็ระบุว่าในการใช้ตัวเลขล่าสุดนี้จะต้องกำกับที่มาไว้ด้วยทุกครั้ง (ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้ 2545 น. 61)

ต่อเรื่องนี้หลายฝ่ายจึงเสนอแนะว่า กรมป่าไม้ควรที่จะทำการสำรวจอย่างละเอียดทางภาคพื้นดินอีกครั้ง ทั้งนี้องค์การอนุรักษ์หลายองค์การประเมินว่าตัวเลขร้อยละ 33.40 ของกรมป่าไม้เป็นตัวเลขที่สูงเกินจริง แท้จริงแล้วตัวเลขพื้นที่ป่าสมบูรณ์ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตอนุรักษ์นั้นน่าจะอยู่ที่ร้อยละ 12 - 17 ของพื้นที่ประเทศเท่านั้น (ผู้จัดทำ 2544)

ด้านมูลนิธิธรรมานาซึ่งเป็นองค์การอนุรักษ์องค์กรหนึ่งถึงกับยืนยันหนักแน่นว่า ปัจจุบันพื้นที่ป่าจริง ๆ มีเหลืออยู่แต่ในเขตอนุรักษ์ที่มีเนื้อที่ประมาณ 44.94 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 14 ของพื้นที่ประเทศเท่านั้น (ผู้จัดทำ 08/03/45)

ป่าอนุรักษ์

พื้นที่ป่าอนุรักษ์หมายถึงพื้นที่ป่าที่มีสถานภาพทางกฎหมายที่แน่ชัด และเป็นพื้นที่ที่สงวนและคุ้มครองไว้ซึ่งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เพื่อรักษาความสมดุลทางธรรมชาติเอาไว้ โดยหลักการแล้วพื้นที่ป่าอนุรักษ์จะถูกกำหนดโดยกฎหมายป่าไม้ และมติคณะรัฐมนตรีตามวาระต่าง ๆ เช่น กำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า รวมทั้งพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติมที่ต้องการอนุรักษ์ไว้เฉพาะเพื่อการต่าง ๆ

ทั้งนี้ หากมองถึงความเข้มงวดของกฎหมายพื้นที่ป่าอนุรักษ์เองก็แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่อนุรักษ์เด็ดขาด (พื้นที่คุ้มครอง) เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวและนันทนาการ เช่น อุทยานแห่งชาติต่าง ๆ (คณะ 2544)

ในรอบสองปีนี้ นโยบายการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติมยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องตามแผนพัฒนาฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ที่กำหนดเป้าหมาย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ให้ได้ร้อยละ 25 ของพื้นที่

รูปที่ 4.2

เนื้อที่ป่าไม้ของไทย จำนวนถนบกมของปี 2543 (หน่วย : ไร่-กม.)

ภาค	เนื้อที่ภาค	ป่าดงดิบ	ป่าเบญจพรรณ	ป่าเต็งรัง	ป่าดง	ป่าปลูก	ป่าชายเลน	รวมพื้นที่ป่าธรรมชาติ	เนื้อที่สวนป่า	พื้นที่ป่าป่าน้ำท่วมซ้ำซาก	พื้นที่ป่าที่ไม่ใช่ป่า	ป่ารอขึ้นคดีกับป่าไม้
เหนือ	172,271.3	10,875.6	66,201.3	8,062.1	0	0	0	94,417.8	1,943.9	1,637.0	74,212.7	56.92
ตะวันออกเฉียงเหนือ	167,715.2	7,658.2	8,889.8	7,928.8	0	362.0	0	25,260.0	947.5	747.2	140,760.0	16.07
กลาง	67,215.9	4,209.6	14,439.3	6,977.7	1.4	0	0	20,239.5	302.6	884.2	45,789.7	31.88
ตะวันออก	36,509.1	6,213.8	1,158.7	2,435.1	1.0	0	0	7,732.0	350.8	1,491.0	28,277.3	22.55
ใต้	71,402.0	14,531.4	12.0	0	286.7	3.8	10.5	17,155.6	6.7	215.9	54,023.9	24.34
●รวมทั้งหมด	515,113.6	52,589.6	90,791.0	16,713.0	289.1	365.8	195.7	164,865.4	3,561.4	3,633.3	343,063.6	33.40

ที่มา: สถิติกรมป่าไม้และกรมทรัพยากร 2544
 หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บในตารางแสดงค่าประมาณจากพื้นที่ป่าไม้
 หมายเหตุ: 1. ข้อมูลพื้นที่ป่าไม้ที่รวมอยู่ในพื้นที่ป่าไม้ 80,000 ไร่หรือมากกว่า ปี พ.ศ. 2543
 2. ข้อมูลการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ปี 2543

ประเทศ โดยทั้งหมดนี้จะต้องจัดทำเครื่องหมายแสดงแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์ให้ชัดเจน (กรมป่าไม้ 2544)

อย่างไรก็ดี เนื่องจากในช่วงปลายปี 2542 ต่อต้นปี 2543 นั้นมีการสำรวจจัดตั้งพื้นที่อนุรักษ์แห่งใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก¹ โดยเฉพาะในส่วนของอุทยานแห่งชาตินั้นเพิ่มจำนวนขึ้นจากปี 2541 ถึง 18 แห่ง (กรมป่าไม้ 2544) ดังนั้นการดำเนินการในช่วงสองปีนี้จึงเป็นเรื่องของขั้นตอนสืบเนื่องเป็นส่วนใหญ่ ตัวเลขพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่ได้เพิ่มในลักษณะก้าวกระโดดเช่นเดิม ทว่าก็ยังมีการสำรวจและเตรียมการประกาศเพิ่มเติมต่อไป²

ณ สิ้นปี 2545 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 59 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 22,344,467 ไร่ ในจำนวนนี้เป็นเขตฯ ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วจำนวน 65 แห่ง และที่มีการสำรวจจัดตั้งแล้วเตรียมประกาศอีก 4 แห่ง³ ส่วนจำนวนอุทยานแห่งชาติโดยรวมแตกต่างจากเมื่อปี 2543 ไม่มากนัก โดยในส่วนของอุทยานทางบกนั้นคงตัวอยู่ที่ 114 แห่ง แต่เนื้อที่เพิ่มเป็น 39,627,648.04 ไร่ ซึ่งเท่ากับเพิ่มขึ้น 356,766 ไร่ ขณะที่อุทยานทางทะเลเพิ่มจำนวนขึ้น 2 แห่ง เป็น 26 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 4,086,974.52 ไร่ รวมจำนวนอุทยานแห่งชาติทั้งสิ้น 140 แห่ง

สำหรับอุทยานแห่งชาติที่ได้รับการประกาศใน

ราชกิจจานุเบกษาแล้วมี 102 แห่ง ซึ่งเท่ากับปี 2543 โดยแบ่งเป็นอุทยานทางบก 81 แห่ง เนื้อที่ประมาณ 29 ล้านไร่ และอุทยานทางทะเล 21 แห่ง เนื้อที่ประมาณ 3.6 ล้านไร่ และมีพื้นน้ำประมาณ 2.7 ล้านไร่

นอกจากนี้ยังมีวนอุทยาน 67 แห่ง เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 55 แห่ง สวนพฤกษศาสตร์ 15 แห่ง และสวนรุกขชาติอีก 54 แห่ง

การปลูกป่า

ความคืบหน้าโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ ที่เริ่มต้นจากปี พ.ศ. 2537 - 2539 และขยายเวลาจนถึงปี 2545 ปรากฏว่าในที่สุดยังคงไม่สามารถปิดโครงการได้ ทั้งนี้เพราะผลการดำเนินการยังห่างไกลจากเป้าหมายเดิมคือ 5.5 ล้านไร่อยู่พอสมควร โดยตัวเลขล่าสุดที่ศูนย์ปฏิบัติการโครงการฯ กรมป่าไม้ ให้อำเภอ วันที่ 30 มิ.ย. 2545 ระบุว่า พื้นที่ที่ได้รับการปลูกป่าไปแล้วในส่วนที่เป็นเขตอนุรักษ์คือ 3.44 ล้านไร่ นอกพื้นที่อนุรักษ์ 0.87 ล้านไร่ ส่วนการปลูกตามถนนลำลองและสองฝั่งแม่น้ำสายสำคัญ ๆ ทำได้ 74,587 กม.

ในที่สุดทางศูนย์ปฏิบัติการโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ กรมป่าไม้ จึงได้ยื่นขอขยายเวลาโครงการออกไปอีก 5 ปี คือ ตั้งแต่ปี 2546 จนถึงปี 2550

ป่าไม้ 4.3

พื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและนันทนาการ ระหว่างปี 2540-2544

รายการ	2540		2541		2542		2543		2544	
	แห่ง	ตร.กม.	แห่ง	ตร.กม.	แห่ง	ตร.กม.	แห่ง	ตร.กม.	แห่ง	ตร.กม.
● อุทยานแห่งชาติ	82	42,332.26	87	44,182.12	96	48,927.81	102	52,226.10	102	52,283.52
● วนอุทยาน	66	860.61	65	867.71	66	851.11	68	852.12	67	870.49
● เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	44	32,011.89	46	32,671.84	48	33,433.51	53	34,848.80	55	34,897.76
● เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	43	2,972.39	44	3,101.83	49	3,304.55	49	3,304.55	48	2,379.15
● สวนพฤกษศาสตร์	15	58.49	15	58.49	15	58.96	15	58.96	15	58.96
● สวนรุกขชาติ	49	30.81	53	34.32	53	35.83	54	36.08	54	36.08

ที่มา : สถิติของกรมป่าไม้ของประเทศไทย 2544

¹ ดูรายละเอียดได้ในหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2542 - 2543 บทประมวลสถานการณ์เรื่อง "ป่าไม้" หัวข้อ "ป่าอนุรักษ์" หน้า 138 และหัวข้อ "การเพิ่มพื้นที่ป่าและการจัดการที่ดินในแปลงป่า" หน้า 147 - 150

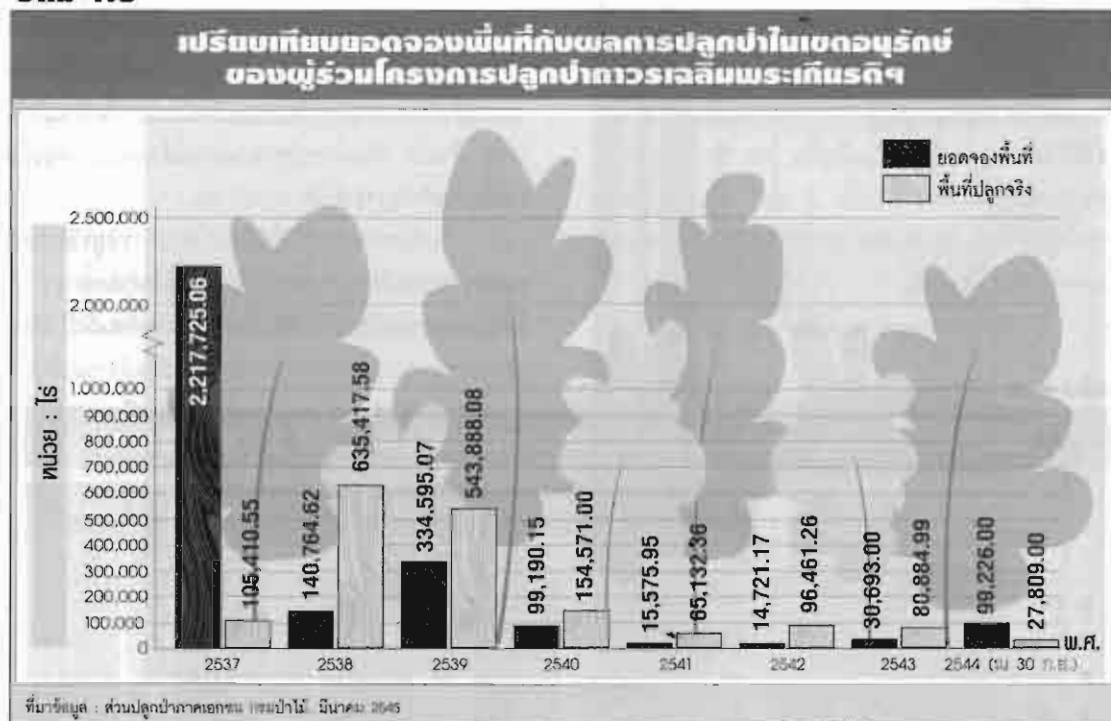
² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคเดียวกันนี้ หัวข้อ "การเพิ่มพื้นที่ป่าและการจัดการที่ดินในแปลงป่า" หน้า 148 - 149

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคเดียวกันนี้ หัวข้อ "การเพิ่มพื้นที่ป่าและการจัดการที่ดินในแปลงป่า" หน้า 148 - 149

ภาพ 4.4

ภาพ 4.5

ซึ่งเรื่องนี้ผ่านความเห็นชอบจาก ครม. เป็นที่เรียบร้อยแล้ว
(กรมป่าไม้ 2545)

ปัญหาสำคัญในการดำเนินการปลูกป่าโครงการนี้ก็คือการที่ภาคเอกชนซึ่งจองพื้นที่ปลูกป่าในเขตอนุรักษ์ไว้ยกเลิกการจอง หรือไม่สามารถดำเนินการได้เต็มตาม

จำนวนที่จอง กล่าวคือ ในขณะที่ยอดจองพื้นที่ที่ปลูกป่า ณ ปลายปีงบประมาณ 2544 มีอยู่ถึง 2,952,491.02 ไร่ หรือนับเฉพาะในปีแรกที่เริ่มโครงการก็สูงกว่า 2.2 ล้านไร่แล้ว⁴ แต่ทว่าการปลูกจริงกลับทำได้เพียงแค่ 1,712,574.82 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 55 ของยอดจองเท่านั้น ทางศูนย์

⁴ ดูรายละเอียดได้ในหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2542 - 2543 บทประมวลสถานการณ์เรื่อง "ป่าไม้" ตาราง "ป่าไม้ 4.7" หน้า 141

ภาพ 4.6

รายการ	ตั้งแต่เริ่มปลูก ถึงปี 2539	2540	2541	2542	2543	2544
● การปลูกสร้างสวนป่าด้วยเงินงบประมาณ	6,451.84	62.03	65.92	92.83	54.77	39.43
● การปลูกป่าตามโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ ปีที่ 50	2,998.85	302.68	102.11	153.46	129.72	160.05
● การปลูกป่าโดยองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้	270.25	0.00	0.00	59.24	7.10	0.00
● การปลูกป่าโดยงบประมาณของ บริษัท ไม้ขีดไทย จำกัด	11.74	7.01	6.19	6.94	3.78	3.41
● การปลูกป่าด้วยเงินนอกงบประมาณตามประกาศ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	125.64	2.34	9.71	13.37	14.78	19.14
● การปลูกป่าด้วยเงินบูรณะทรัพย์สิน	208.69	6.51	8.98	0.40	0.54	1.36
รวม	10,067.01	380.57	192.91	326.26	210.69	222.38

ปฏิบัติการโครงการ กรมป่าไม้ จึงเป็นผู้เข้าทำการปลูก
แทนในส่วนที่เหลืออีกประมาณ 1.24 ล้านไร่

ดังนั้นเมื่อรวมประมาณ 3.44 ล้านไร่ ณ ปลายปี
2545 ดังกล่าวจึงเท่ากับเป็นผลงานของกรมป่าไม้กับภาค
เอกชนที่ร่วมโครงการฝ่ายละครึ่ง ๆ

สำหรับสาเหตุที่ทำให้ภาคเอกชนยกเลิกพื้นที่ปลูก
ป่าที่จองไว้ซึ่งส่งผลให้โครงการเป็นไปอย่างล่าช้า นำไป
สู่การต้องขอขยายเวลาออกไปถึง 2 ครั้ง รวมครั้งนี้ด้วยนั้น
กรมป่าไม้ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการให้เหตุผลว่า ปัญหาหลัก
น่าจะเกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นตั้งแต่กลางปี 2540
วิกฤตดังกล่าวส่งผลให้เอกชนผู้เข้าร่วมโครงการที่จองพื้นที่
ไว้ต้องขอยกเลิกกลางคันทั้งที่ยังไม่ได้มีการลงมือปลูก ด้วย
เห็นว่าการเข้าร่วมโครงการจะเป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่าย
ขององค์กร

เหตุผลนี้สอดคล้องกับสถิติที่ศูนย์ปฏิบัติการโครง
การฯ รวบรวมไว้ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า นับจากปี
2541 ถึงปี 2543 อันเป็นช่วงที่ประเทศประสบปัญหา
เศรษฐกิจ ยอดจองพื้นที่ปลูกป่าจากภาคเอกชนลดลงจาก
ระยะเริ่มต้นโครงการ คือช่วงปี 2538 - 2539 ถึง 10 - 15
เท่า แต่ในปี 2544 ซึ่งเป็นช่วงที่เศรษฐกิจฟื้นตัวบ้างแล้ว
ภาคเอกชนก็ได้หันมาให้ความสนใจกับโครงการปลูกป่าอีก
ครั้ง

นอกจากพืชเศรษฐกิจแล้ว ศูนย์ปฏิบัติการโครง
การฯ กรมป่าไม้ ยังระบุถึงปัญหาอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อโครงการ
ได้แก่ ปัญหาราษฎรเข้ามาบุกรุกจับจองพื้นที่ที่จะปลูกและ

ไม่สามารถไถ่ถอนจากพื้นที่ได้ ปัญหาจากระเบียบปฏิบัติ
ของกรมป่าไม้เองที่ค่อนข้างยุ่งยากและขาดประสิทธิภาพ
รวมทั้งปัญหาการขาดบุคลากรและงบประมาณ (กรมป่าไม้ 2545)

ไม้

ปัจจุบันแม้จะมีเทคโนโลยีผลิตวัสดุทดแทนเข้ามา
อย่างมากมายในตลาดบริโภค แต่หาความต้องการใช้ไม้
ของไทยกลับยังอยู่ในปริมาณที่สูงมาก จำยังมีแนวโน้มว่า
จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

จากการศึกษาของคณะจัดทำแผนแม่บทเพื่อการ
พัฒนาป่าไม้แห่งชาติพบว่า ความต้องการใช้ไม้ท่อนในปี
2535 อยู่ที่ตัวเลข 9.25 ล้าน ลบ.ม. และจะเพิ่มขึ้นเป็น
27.0 ล้าน ลบ.ม. ในปี 2560 หรือเพิ่มขึ้นสูงถึงร้อยละ 116
ในระยะเวลา 25 ปี ขณะที่กำลังการผลิตไม้ภายในประเทศ
ในปี 2535 มีเพียง 3.7 ล้าน ลบ.ม. เท่านั้น ทั้งนี้เป็นผล
มาจากนโยบายการปิดป่าตั้งแต่ปี 2532

เหตุดังกล่าวทำให้ไทยต้องพึ่งพาไม้ใช้สอยจาก
ประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะในกลุ่มอาเซียนด้วยกัน โดยที่
มาเลเซียและลาวยังคงเป็น 2 ประเทศหลักที่ขายไม้แก่ไทย
(กรมป่าไม้ 2544)

ส่วนไม้จากพม่า บริษัทเอกชนไทยทั้ง 4 ราย
ซึ่งประกอบด้วย บริษัท บีเอฟยูริช จำกัด บริษัทสหยา
รณเกทลี จำกัด บริษัทเอสเอสเอฟมาทาคูดีคอต จำกัด และ
บริษัทผลพนา จำกัด ที่เคยได้รับสัมปทานทำไม้ในพม่า

ภาพ 4.7

การไปไม้ภายในประเทศ (หน่วย : 1,000 ลบ.ม.)

ปี	(1) ปริมาณไม้ที่ผลิตได้	(2) ปริมาณไม้ป่าเข้า	(3) ปริมาณไม้ส่งออก	(4) = (1)+(2)-(3) ปริมาณไม้ใช้ภายในประเทศ
2531	2,048.1	1,123.3	181.1	2,990.3
2532	919.0	2,506.0	53.3	3,373.7
2533	491.6	3,340.9	48.6	3,783.9
2534	231.5	3,280.8	57.8	3,454.5
2535	119.4	3,814.4	45.1	3,888.7
2536	64.9	3,168.2	53.8	3,179.3
2537	62.3	4,065.7	62.4	4,065.6
2538	34.9	3,463.6	80.5	3,418.0
2539	43.9	3,151.8	45.4	3,150.3
2540	59.7	2,358.6	79.7	2,338.6
2541	54.8	1,239.7	108.2	1,186.3
2542	50.2	1,723.6	231.6	1,542.2
2543	46.4	1,514.4	378.7	1,182.1
2544	41.3	1,802.3	403.0	1,440.6

ที่มาข้อมูล : (1) กรมป่าไม้
(2) กรมศุลกากร
ที่มาตาราง : สถิติการป่าไม้ของประเทศไทย 2544

ภาพ 4.8

แต่ถูกรัฐบาลไทยระงับการนำเข้ามากกว่า 4 ปี ผลักดันเรื่องนี้อีกครั้งเมื่อกลางเดือน พ.ศ. 2544 และครั้งนี้รัฐบาลไทยได้ยอมรับการนำเข้าไม้จากจีนผ่านทางจิงก่าว โดยให้ทางบริษัทฯ ประสานงานกับทางการพม่า เพื่อให้ทันวันเวลาที่แน่นอนที่จะเข้าไปตรวจสอบไม้ดังกล่าว (ผู้จัดการ 12-28/05/44)

อย่างไรก็ตาม การที่ประเทศเพื่อนบ้านบางประเทศมีแนวโน้มหยุดการส่งออกไม้ก่อน ยกเว้นไม้ที่แปรรูปแล้ว (ภาพ 4.8: 2544) ประกอบกับการพม่าไม่ตัดสินใจระงับการนำเข้าไม้จากพม่าในเวลาต่อมา (มติชน ผู้จัดการ 28/05/44) ทำให้ไทยจำเป็นต้องซื้อไม้ในราคาที่สูงขึ้นกว่าปีก่อนค่อนข้างมาก ตัวเลขล่าสุดในปี 2544 ไทยมีการนำเข้าทั้งไม้ก่อน

ภาพ 4.9

ปริมาณไม้ที่ตัดออกจากป่า ปี 2540-2544					
รายการ	2540	2541	2542	2543	2544
ไม้ทรงห้าม	4,198	12,667	4,685	5,495	4,498
ไม้นอกทรงห้าม	28,183	14,396	21,974	20,648	17,079
ไม้รองกลาง	27,339	27,737	23,579	20,238	19,755
• สัก	12,849	11,902	10,568	10,168	7,957
• กระยาสูบ	14,490	15,835	13,011	10,068	11,798
● รวม	59,720	54,800	50,238	46,379	41,332

ที่มา : สถิติการป่าไม้ของประเทศไทย 2544

ภาพ 4.10

เปรียบเทียบไม้ก่อนและไม้แปรรูปส่งออก ระหว่างปี พ.ศ.2531-2544						
พ.ศ.	ไม้ก่อน		ไม้แปรรูป		รวม	
	ลบ.ม.	บาท	ลบ.ม.	บาท	ลบ.ม.	บาท
2531	93,868	76,641,194	87,218	1,201,863,818	181,086	1,278,505,012
2532	1,788	1,949,028	51,530	1,168,074,679	53,318	1,170,023,707
2533	58	776,513	48,591	1,213,360,732	48,649	1,214,137,245
2534	112	1,644,165	57,669	1,338,712,948	57,781	1,340,357,133
2535	1	111,355	45,084	1,244,353,488	45,085	1,244,464,843
2536	1,687	2,574,077	52,119	1,409,161,481	53,806	1,411,735,558
2537	606	2,055,335	61,745	1,791,210,679	62,351	1,793,266,014
2538	26,163	32,113,826	54,370	2,184,019,100	80,533	2,216,132,926
2539	13	685,119	45,348	1,945,414,457	45,361	1,946,099,576
2540	87	1,359,066	79,569	2,228,733,485	79,656	2,230,092,551
2541	11,982	35,749,243	96,250	2,541,324,561	108,232	2,577,073,794
2542	42	2,446,063	231,642	4,105,461,198	231,684	4,107,907,261
2543	146	799,032	378,587	5,232,382,743	378,733	5,233,181,775
2544	347	788,359	402,556	5,516,515,336	402,903	5,517,303,695

ที่มา : สถิติการป่าไม้ของประเทศไทย 2544

และไม้แปรรูปรวม 1,802,330 ลบ.ม. หรือคิดเป็นมูลค่า 15,267 ล้านบาท โดยมีการนำเข้าจากมาเลเซียมากที่สุดคือ 734,120 ลบ.ม. คิดเป็นมูลค่า 5,826,855,828 บาท รองลงมาได้แก่ประเทศลาว ปริมาณ 402,719 ลบ.ม. มูลค่า 2,938,582,122 บาท ส่วนพม่าแม้จะยังไม่ยอมให้ 4 บริษัทนำเข้า แต่ทางไทยก็ลักลอบนำเข้าอันดับ 3 คือ 143,849 ลบ.ม. มูลค่า 2,635,649,848 บาท

นอกจากนี้ยังมีการนำเข้าในปริมาณที่เป็นหลักแสน ลบ.ม. จากประเทศต่าง ๆ ดังนี้ สหรัฐอเมริกา

157,025 ลบ.ม. มูลค่า 1,181,769,450 บาท อินโดนีเซีย 118,504 ลบ.ม. มูลค่า 695,021,316 บาท และนิวซีแลนด์ 117,787 ลบ.ม. มูลค่า 594,970,595 บาท ส่วนที่เหลือเป็นการนำเข้าจากประเทศต่าง ๆ อีกกว่า 60 ประเทศ ในปริมาณที่แตกต่างกันตั้งแต่ไม่ถึง 1 ลบ.ม. จนถึงเกือบ 40,000 ล้านบาท

สำหรับชนิดไม้ที่นำเข้ามากที่สุดก็คล้าย ๆ กับปีก่อน ๆ คือไม้ยาง โดยนำเข้ารวมทั้งไม้ท่อนและไม้แปรรูป 247,388 ลบ.ม. รองลงมาได้แก่ไม้สน 135,259 ลบ.ม. และ

ไม้สัก 91,622 ลบ.ม. แต่หากคิดเป็นมูลค่า ไม้สักที่มีปริมาณการนำเข้าเป็นอันดับ 3 นั้น ยังคงมีมูลค่าสูงที่สุดคือ 2,090,168,678 บาท ขณะที่ไม้ยางมีมูลค่ารองลงมาคือ 1,493,525,246 บาท ส่วนไม้สนมีมูลค่า 936,746,734 บาท ทางด้านไม้ที่ผลิตได้จากสวนป่าของไทย ในปี 2544 มีปริมาณ 41,330 ลบ.ม. ในจำนวนนี้เป็นไม้ของกลางถึง 19,760 ลบ.ม. (กรมป่าไม้ 2544)

ส่วนเรื่องการส่งออก ในปี 2544 มีการส่งออกไม้ท่อนจำนวน 347 ลบ.ม. มูลค่า 788,359 บาท ไม้แปรรูป 402,556 ลบ.ม. มูลค่า 5,516,515,336 บาท เป็นการส่งออกไปยังประเทศญี่ปุ่น ชองกง จีน สหรัฐฯ และออสเตรเลียมากที่สุดเมื่อพิจารณาจากมูลค่า ส่วนชนิดไม้ที่ส่งออกมากที่สุดยังคงเป็นไม้ยางพารา รองลงมาได้แก่ ประดู่ สัก และสนประดิพัทธ์ ตามลำดับ (กรมป่าไม้ 2544)

สำหรับสาเหตุที่ทำให้การส่งออกไม้ซุงท่อนมีปริมาณต่ำกว่าไม้ที่แปรรูปแล้วค่อนข้างมาก ทั้ง ๆ ที่มีความต้องการของตลาดนั้น เป็นเพราะมิติ กรม. ในอดีตที่ห้าม อ.อ.ป. ซึ่งเป็นหน่วยงานเดียวที่ทำไม้ ไม้ให้ขายไม้ซุงท่อน ยกเว้นไม้ที่แปรรูปแล้วเท่านั้น เพราะเกรงว่าการขายไม้ซุงท่อนจะทำให้การตรวจสอบเป็นไปอย่างยากลำบากและการลักลอบตัดไม้จากป่าจะเพิ่มขึ้น ในช่วงปี 2544 ทาง อ.อ.ป. จึงมีการผลักดันเพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบายนี้ ด้วยเหตุผลว่า ปัจจุบันตลาดต้องการไม้ชนิดนี้สูง และเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ อ.อ.ป. เองด้วย อย่างไรก็ตามการกรมป่าไม้แย้งว่า แนวทางดังกล่าวของ อ.อ.ป. จะเป็นการเปิดช่องให้มีการนำไม้ออกจากป่ามากขึ้น และอาจได้ไม่คุ้มเสีย (กรุงเทพธุรกิจ 10/07/44)

สัตว์ป่า

ด้วยเหตุที่สัตว์ป่ามีถิ่นอาศัยเฉพาะในผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ และจำเป็นต้องเป็นป่าผืนใหญ่พอสมควร (ผู้จัดการ 19/06/45) ดังนั้นในเมื่อตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีประเทศไทยสูญเสียพื้นที่ป่าไปกว่า 2 ใน 3 ส่วน ย่อมทำให้สัตว์ป่าหลายชนิดลดจำนวนลงจนอยู่ในขั้นวิกฤต และบางชนิดอย่างเช่น สมัน กระซู่ กรูปี นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร ฯลฯ ถึงกับสูญหายไปจากป่าเมืองไทยอย่างถาวร

ปัจจุบันแม้หลายฝ่ายจะตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้มากขึ้น โดยมีข้อกฎหมายและมาตรการต่าง ๆ ออกมาอย่างมากมาย

หากสถานการณ์สัตว์ป่าก็ยังไม่ดีขึ้นเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะปัจจุบันความต้องการสัตว์ป่าของตลาดยังมีอยู่มาก และมูลค่าทางการค้าก็สูงไม่แพ้ธุรกิจผิดกฎหมายใดๆ (ผู้จัดการ 19/06/45, กรุงเทพธุรกิจ 20/07/45)

เหตุนี้จึงทำให้เกิดการลักลอบล่าสัตว์ป่ากันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการล่าช้างเพื่อเอางา ดังที่พบว่ากว่าร้อยละ 90 ของธุรกิจการค้าสัตว์ป่าเป็นการค้าช้าง (ไทยรัฐ 08/03/44) ขณะที่ข่าวคราวการลักลอบค้าสัตว์ป่าคุ้มครองอย่างตัวนกกิ่งเกิดขึ้นอย่างหนาแน่นแทบไม่เว้นวันในช่วงปลายปี 2545 เพราะมูลค่าทางการค้าในแต่ละครั้งมีนับล้าน ๆ บาท (มติชน 23/07/45 กรุงเทพธุรกิจ 16/09/45) นอกจากนี้ยังมีการล่าสัตว์ป่าเพื่อนำเอายวัยวะต่าง ๆ มาทำเครื่องประดับ เช่น กระเป๋า เข็มขัด พวงกุญแจ ฯลฯ หรือแม้แต่ นำเนื้อมาบริโภค

สำหรับสถานภาพของสัตว์ป่าในปัจจุบัน ล่าสุดในปี 2545 มีรายงานการสำรวจสัตว์ป่าร่วมกันระหว่างส่วนวิจัยสัตว์ป่า กรมป่าไม้ และคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ระบุว่า ประเทศไทยมีชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่เป็นสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมกว่า 300 ชนิด นก 973 ชนิด นอกนั้นเป็นสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก รวม ๆ แล้วอีกกว่า 1,000 ชนิด (กรมป่าไม้ 2545)

ในจำนวนนี้มีสัตว์หลากหลายชนิดที่ถูกคุกคามจนน่าเป็นห่วง กระทั่งกองทุนสัตว์ป่าโลก สำนักงานประเทศไทยออกมาเปิดเผยว่า ไทยติดอันดับที่ 12 ของโลก และเป็นอันดับที่ 3 ของทวีปเอเชีย ในเรื่องการคุกคามสัตว์ป่า โดยเฉพาะสัตว์จำพวกนกถูกคุกคามถึง 137 ชนิดพันธุ์ (ผู้จัดการ 19/06/45)

นอกจากนี้ยังมีชนิดพันธุ์อื่น ๆ ที่ถูกคุกคามจนอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์เป็นอย่างยิ่งได้แก่ ค้างคาวคุณทิตติ ชะนีมือดำ ช้างป่า ควายนก กวางผา เสือโคร่ง เสือลายเมฆ รวมทั้งสัตว์จำพวกนก เช่น นกยูง นกเงือก ปากย่น นกเงือกดำ และนกแต้วแล้วท้องดำ โดยเฉพาะในกรณีหลังนั้นนับว่าน่าห่วงอย่างยิ่ง เพราะจากการประเมินล่าสุดโดยองค์กรอนุรักษ์นกจากประเทศอังกฤษ ในปี 2544 พบว่า นกแต้วแล้วท้องดำเหลืออยู่บนโลกประมาณ 9 คู่ บริเวณผืนป่าลุ่มต่ำเขานอจู้จี้ อ. คลองท่อม จ. กระบี่เท่านั้น (กรุงเทพธุรกิจ 05/05/44 ผู้จัดการ 19/06/45 26/03/45 มติชน 28/11/45) ซึ่งลดลงเนื่องจากมีการบุกรุกพื้นที่ป่าลุ่มต่ำบริเวณเขานอจู้จี้กันอย่างกว้างขวาง (กรุงเทพธุรกิจ 15/03/44)

ในทางด้านนโยบาย ดร.สมโภชน์ ศรีโกสามาตร ผช. ผอ. โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย กล่าวในการประชุมกลุ่มนิเวศและอนุรักษ์สัตว์ป่าที่มหาวิทยาลัยมหิดลว่า การที่ผู้บริหารระดับสูงเกี่ยวกับสัตว์ป่ามองว่าสัตว์ป่าเป็นสิ่งสวยงามและมุ่งเน้นที่จะให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมทำให้วิถีชีวิตของพวกมันเปลี่ยนไป และเป็นการอนุรักษ์ที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องจะต้องทบทวนและปรับแนวทางการอนุรักษ์เพื่อให้สัมฤทธิ์ผล

อย่างไรก็ดี ท่ามกลางวิกฤตประชากรสัตว์ป่าไทยก็มีการค้นพบสัตว์ป่าสายพันธุ์ใหม่ ๆ เช่นกัน เช่น ในปี 2544 คณะสำรวจจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ค้นพบมดสายพันธุ์ใหม่ที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร จ. กาญจนบุรี และเขตสงวนชีวมณฑล

ห้วยทาก จ. ลำปาง ซึ่งหลังจากตรวจสอบแล้วพบว่ายังไม่พบเห็นที่ไหนในโลก (ข่าวสด 02/12/44)

ขณะที่สำรวจจากกรมป่าไม้ก็พบนกบางชนิดที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อนในประเทศไทย (แต่มีในต่างประเทศ) บริเวณยอดเขาโมโกจูในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จ. กำแพงเพชร โดยเป็นนกขนาดเล็กมีลักษณะเด่นตรงหน้าผากและกระหม่อมมีสีน้ำตาลอมส้ม-แสดสวยงามมาก ได้รับการตั้งชื่อว่า “นกมุนกรหน้าผากน้ำตาล” หรือ “Rusty - capped Fulvetta” (ข่าวสด 02/06/44)

นอกจากนี้ ทางคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ยังมีการค้นพบแมลงหางดีดสายพันธุ์ใหม่ถึง 2 วงศ์ ซึ่งสามารถใช้เป็นดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าได้เป็นอย่างดี (มติชน 08/05/45)

นโยบายการจัดการป่า

ผลพวงของการปฏิรูประบบราชการ

พลันที่ พ.ร.บ. ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 ต.ค. 2545 นโยบายการจัดการป่าที่เคยผูกขาดอยู่กับกรมป่าไม้ก็ถูกจับตามองขึ้นมาในทันที เพราะการปฏิรูประบบราชการดังกล่าวมีผลทำให้กรมป่าไม้เดิมถูกผ่าออกเป็น 2 ส่วน นั่นคือ ส่วนที่ทำหน้าที่ดูแลกำกับทิศทางป่าเสื่อมโทรม ป่าเศรษฐกิจ และสำนักส่งเสริมการปลูกป่า ยังคงขึ้นอยู่กับกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรฯ ตามเดิม ขณะที่งานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้-สัตว์ป่าทั้งหมดถูกแยกออกมาแล้วยกระดับขึ้นเป็นกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ตั้งขึ้นใหม่ (ข่าวสด 20/05/45 โทรทัศน์ 20/11 45)

การแยกงานป่าไม้ออกมาเป็น 2 ส่วน แม้จะเป็นแนวทางเชิงนโยบายที่สากลอมรับและอาจทำให้งานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและงานพัฒนาป่าเศรษฐกิจดีขึ้น ตามที่ สว. เสียงช้างมากแปรญัตติ (มติชน 02/10/45) แต่ในทางปฏิบัติกลับสร้างความยุ่งยากขึ้นไม่น้อย เพราะเนื้องานยังมีการซ้อนทับกันอยู่หลายส่วน โดยเฉพาะเรื่องพื้นที่

เพราะป่าอนุรักษ์บางแห่งที่ขึ้นอยู่กับอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภายใต้การกำกับของกรมอุทยานฯ ใหม่ ยังไปคาบเกี่ยวอยู่กับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่กรมป่าไม้เป็นผู้ดูแล ในทางกลับกัน พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติบางแห่งที่ขาดความสมบูรณ์กลับกำลังถูกผนวกเป็นอุทยานแห่งชาติตามนโยบายการเพิ่มพื้นที่อนุรักษ์ที่ผ่าน ๆ มา

ทั้งนี้ยังไม่นับทัศนคติในทางต่อต้านของเจ้าหน้าที่ในองค์กร (ไทยรัฐ 20/11/45) ดังปรากฏว่าเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้มีท่าทีไม่เห็นด้วยอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเห็นว่าการแยกกรมป่าไม้จะทำให้อัตรากำลังลดน้อยลงไป ซึ่งจะส่งผลให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้เช่นเดิม และการเหลือเพียงแค่ส่วนส่งเสริมการปลูกป่านั้นจะทำให้กรมป่าไม้เป็นเพียงแค่งานเล็ก ๆ งานหนึ่งที่ไม่มีความท้าทายอะไร นอกจากส่งเสริมให้คนปลูกต้นไม้ (มติชน 18/10/45) นอกเหนือจากประเด็นเรื่องการซ้อนทับของเนื้องานบางส่วนและแรงต้านของคนในต้นสังกัดเดิมดังกล่าวแล้ว ดูเหมือนวิธีการของรัฐบาลเองก็อาจทำให้เกิดความสับสนไม่น้อย

แก้วสรร อติโพธิ โฆษก กมธ. สิ่งแวดล้อมวุฒิสภา กล่าวหลังการประชุมเกี่ยวกับการจัดส่วนราชการกระทรวงทรัพยากรฯ ว่า ในความเป็นจริงพบว่ารัฐบาลได้มี

พ.ร.ก. แบ่งอำนาจของกรมป่าไม้โดยชัดต่อ พ.ร.บ. ปรับปรุงกระทรวงฯ ที่ผ่านสภาฯ ซึ่งกำหนดให้กรมป่าไม้ที่อยู่ในกระทรวงเกษตรฯ จะต้องได้อำนาจตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนและ พ.ร.บ. ป่าไม้ควบคุมการทำป่า แต่ปรากฏว่ารัฐบาลกลับออก พ.ร.ก. โดยเอาอำนาจตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนฯ ไปไว้กับกรมอุทยานฯ (ผู้จัดการ 29/10/45)

แต่สิ่งที่นักวิชาการและ อพช. ด้านสิ่งแวดล้อมห่วงใยที่สุดก็คือ การที่โครงสร้างราชการใหม่จะส่งผลกระทบต่อการจัดการป่าอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเรื่องป่าชุมชนที่ยังเป็นข้อถกเถียงดูจะหาข้อยุติยากที่สุด (มติชน 30/09/45; กรุงเทพธุรกิจ 07/10/45)

ทั้งนี้เพราะตามโครงสร้างใหม่จะทำให้ส่วนงานป่าชุมชนที่สังกัดสำนักส่งเสริมการปลูกป่ายังคงขึ้นอยู่กับกรมป่าไม้เดิม ซึ่งตีความเสร็จสรรพแล้วว่าให้ดูแลพื้นที่ป่าเศรษฐกิจนอกเขตอนุรักษ์ (มติชน 27/09/45) ขณะที่ข้อเรียกร้องของชาวบ้านคือต้องการทำป่าชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ด้วย แต่พื้นที่ดังกล่าวกลับขึ้นอยู่กับกรมอุทยานฯ กระทรวงทรัพยากรฯ ซึ่งเป็นคนละกระทรวงกัน (ข่าวสด 30/09/45)

มองอย่างเป็นธรรมอาจกล่าวได้ว่า การปรับโครงสร้างหน่วยงานด้านป่าไม้ใหม่ก็คือรูปธรรมของความพยายามที่จะแก้ปัญหาป่าไม้ในระดับนโยบาย อย่างไรก็ตามความไม่ชัดเจนและการไม่แต่ละลงสู่ระดับปฏิบัติก็ดูเหมือนจะเป็นจุดอ่อนที่สำคัญ เพราะหากผู้ปฏิบัติซึ่งก็คือข้าราชการกรมป่าไม้เดิม ๆ ที่โอนย้ายตามไป ไม่เข้าใจในหลักการและไม่ยอมปรับเปลี่ยนทัศนคติจากเดิม แนวทางการทำงานของกรมอุทยานฯ ก็คงไม่มีอะไรแตกต่างจากกรมป่าไม้ และอาจจะก่อปัญหาในรูปการเดิม ๆ อีก (ผู้จัดการ 29/10/45)

ทิศทางการป่าไม้ไทยจะดีขึ้นกว่าแต่ก่อนหรือไม่จึงเป็นเรื่องที่ต้องรอดูกันต่อไป

นโยบายการเพิ่มพื้นที่ป่าและการจัดการที่ดินในเขตป่า

นโยบายการจัดการป่าของเมืองไทยยังคงมุ่งเน้นแนวทางการประกาศพื้นที่อนุรักษ์เพิ่มขึ้นจากเดิมเป็นเป้าหมายหลัก ตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2534 - 2538) ว่าให้มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ร้อยละ 25

และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 15 ของประเทศ ส่วนเป้าหมายรองนั้นคือการพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์นั้น ๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแบบครบวงจร (ข่าวสด 20/05/45)

ในรอบสองปีที่ผ่านมาแม้จำนวนอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่ประกาศจัดตั้งแล้วอย่างเป็นทางการจะไม่ยับยั้งเพิ่มจากปี 2543 มากนัก กล่าวคือ อุทยานทางบกยังคงอยู่ที่ 102 แห่งเท่าเดิม ขณะที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพิ่มขึ้น 2 แห่ง⁵ แต่ในแง่ของพื้นที่ก็เพิ่มขึ้นทั้งสองส่วน คือประมาณ 110,000 ไร่ และ 30,600 ไร่ ตามลำดับ

นอกจากนี้ ผลจากที่มีการเร่งสำรวจจัดตั้งป่าอนุรักษ์แห่งใหม่ ๆ เป็นจำนวนมากในรอบสองปีก็เกื้อหนุนทำให้มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติที่อยู่ระหว่างเตรียมการประกาศเป็นจำนวนมาก ในส่วนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้นมี 4 แห่ง ได้แก่ เขตฯ โตนบริวดี จ. พังงา, เขตฯ ภูค้อ-ภูกระแต จ. เลย, เขตฯ บุญศรี-ยอดโพน จ. อุบลราชธานี และเขตฯ กระพูน จ. นครศรีธรรมราช ในขณะที่มีอุทยานแห่งชาติ (เฉพาะทางบก) ที่พร้อมประกาศจัดตั้งเป็นทางการอยู่ถึง 33 แห่ง ซึ่งในระยะเวลาก่อนหน้านี้ ทางกรมป่าไม้เตรียมจะประกาศอย่างน้อย 2 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูแลนคา จ. ชัยภูมิ และอุทยานแห่งชาติคลองพนม จ. สุราษฎร์ธานี (ส่วนอุทยานแห่งชาติ, กรมป่าไม้ 2545)

นั่นเท่ากับว่า ขณะนี้มีพื้นที่ที่กำลังจะแปรเป็นอุทยานอีกประมาณ 10.59 ล้านไร่ และที่จะแปรเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอีกประมาณ 0.5 ล้านไร่

ขณะเดียวกัน การสำรวจหาพื้นที่เหมาะสมเพื่อประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์แห่งใหม่หรือเพื่อขยายเนื้อที่อุทยานและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าก็ยังคงดำเนินการต่อไป ดังเช่น ในช่วงปี 2544 ทางส่วนอุทยานแห่งชาติได้ดำเนินการสำรวจเบื้องต้นเพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการจัดตั้งหรือขยายเขตอุทยานแห่งชาติอีก 11 แห่ง เป็นต้น

หากพิจารณาจากสัดส่วนความต้องการเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นร้อยละ 25 หรือคิดเป็นพื้นที่ถึง 80 ล้านไร่ ขณะที่กรมป่าไม้ระบุว่า ตัวเลขโดยรวมของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทุกประเภทขณะนี้อยู่ที่ 68 ล้านไร่ทั่วประเทศ (มติชน 14/05/45) ก็จะพบว่า การดำเนินต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นสอดคล้อง

⁵ ดูเพิ่มเติมในบทความก่อนหน้านี้หัวข้อ "พื้นที่" หน้า 139 - 140

อย่างยิ่งกับส่วนต่างที่ยังขาดอยู่ 12 ล้านไร่

จากการสำรวจของกรมป่าไม้ในเดือน ก.ค. 2544 พบว่า ในพื้นที่ที่ถูกประกาศเป็นเขตอนุรักษ์มีประชากรอาศัยอยู่ไม่น้อยกว่า 0.46 ล้านครอบครัวหรือราว ๆ 3 ล้านคน ครอบคลุมพื้นที่ป่าถึง 8 ล้านไร่ทั่วประเทศ (กรุงเทพมหานคร 10/03/44: ผู้จัดการ 21/03/44)

ดังนั้น จึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่า นโยบายการเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้ทำให้มีผู้คัดค้านอยู่ในเขตป่าเป็นจำนวนมาก (กรุงเทพมหานคร 06/03/45) และอย่างกว้างขวางทั่วทุกหัวระแหง (กรุงเทพมหานคร 10/03/44)

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ เข้ามาเป็น รมช. เกษตรฯ รับผิดชอบกำกับดูแลกรมป่าไม้เมื่อต้นปี 2544 ดูเหมือนนโยบายเกี่ยวกับการจัดการที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่เคยมีลักษณะแข็งกร้าว ตายตัว และค่อนข้างมือคด (ต่อชาวบ้าน) ก็ดูจะมีท่าทีผ่อนปรนขึ้น ประพัฒน์กล่าวอย่างชัดเจนหลังเข้ารับตำแหน่งว่า แต่ไปเป้าหมายของกรมป่าไม้ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จะต้องทำไปพร้อม ๆ กับการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งในสังคม โดยเฉพาะปัญหาคนที่เข้าไปอยู่ในเขตป่าซึ่งกรมป่าไม้เกี่ยวพันโดยตรง (กรุงเทพมหานคร 10/03/44) โดยแนวทางปฏิบัติที่กรมป่าไม้จะนำมาใช้ลดปัญหาดังกล่าว คือ โครงการหมู่บ้านป่าไม้ซึ่งใช้ยุทธศาสตร์ชุมชนเข้ามาผสมผสาน ซึ่งจะจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการนำร่องก่อน 5 อุทยาน (กรุงเทพมหานคร 10/03/44: ผู้จัดการ 21/03/44)

แต่ทั้งนี้ผู้กุมนโยบายใหญ่ตกปากรับคำและวางแนวทางแก้ปัญหาไว้เช่นนี้แล้ว ทว่าในอีกไม่กี่เดือนต่อมาก็ยังเกิดปฏิบัติการที่ข้าราชการกรมป่าไม้เข้ากดดัน ช่มชู้ และคุกคามชาวบ้านกรณีป่าแก่งกะเบา จ. กาฬสินธุ์ และป่าภูสีฐาน จ. มุกดาหารให้ออกจากพื้นที่⁶ (ผู้จัดการ 12/07/44)

ผู้ที่ติดตามเรื่องนี้อย่างใกล้ชิดหลายคนจึงเสนอว่า กรมป่าไม้จะต้องไม่เร่งประกาศพื้นที่อนุรักษ์อย่างขาดความระมัดระวัง และทุกครั้งที่ประกาศจะต้องคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร 02/05/45) พร้อมกันนั้น

ต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่า การเพิ่มพื้นที่อนุรักษ์ไม่ใช่แนวทางการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนโดยตัวมันเอง เพราะถึงแม้จะประกาศเพิ่มพื้นที่สำเร็จ แต่หากไม่สามารถรักษาสภาพป่าดั้งเดิมเอาไว้ได้ก็ไร้ประโยชน์ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ใหม่ ด้วยวิธีการจัดการเชิงซ้อน หรือการจัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร 06/02/45)

ส่วนในซีกของชาวบ้านที่เป็นผู้เผชิญปัญหาที่มีข้อเรียกร้องตลอดมาว่า ภาครัฐจะต้องแก้ไขปัญหาระยะยาว โดยเร่งรื้อปรับแก้กฎหมายป่าไม้ที่มีอยู่ทั้ง 5 ฉบับ⁷ ให้มีลักษณะที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนตามที่พวกเขาสวมควรจะได้รับ (ผู้จัดการ 14-15/07/44)

แต่ข้อเสนอและข้อเรียกร้องเหล่านี้ยังไม่ได้รับการขานรับหรือตอบสนองแต่อย่างใด นโยบายการเพิ่มพื้นที่ป่าและการจัดการที่ดินในพื้นที่ป่าจึงยังคงเป็นปมเรื้อรังสำคัญของความขัดแย้งและก่อให้เกิดการปะทุของปัญหาอย่างต่อเนื่อง⁸

การผลักดัน พ.ร.บ. ป่าชุมชน

หลังจากที่การผลักดันร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนทั้ง 6 ฉบับ⁹ ต้องสะดุดลงอีกครั้งเมื่อปลายปี 2543 ด้วยเหตุที่รัฐบาล ชวน หลีกภัย ซึ่งบริหารประเทศในขณะนั้น ออกพระราชกฤษฎีกายุบสภา ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อเดือน พ.ย. ปีเดียวกัน ปีต่อมา ในวันที่ 30 พ.ค. ชาวบ้านตัวแทนป่าไม้-ที่ดินภาคอีสาน สมัชชาป่าชุมชนภาคเหนือ ตัวแทนดูแลรักษาป่าภาคใต้ และกลุ่มอนุรักษ์ป่าพรุคันธรี ก็รวมตัวกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อเรียกร้องให้แก้ไขข้อขัดแย้งเรื่องการจัดการป่าชุมชนกับระบบราชการ (มติชน 31/05/44)

ร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนได้รับการพิจารณาใหม่โดยที่ประชุม ส.ส. อีกครั้งเมื่อวันที่ 31 ต.ค. 2544 (ผู้จัดการ 01/11/44) หลังจากที่ย่างกฎหมายฉบับดังกล่าวได้ผ่านการ

⁶ ดูรายละเอียดทั้งสองกรณีในบทความนี้ หัวข้อ “กรณีปัญหาป่าแก่งกะเบา - ป่าภูสีฐาน” หน้า 153 - 156

⁷ ดูรายละเอียดกฎหมายทั้ง 5 ฉบับในหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2542 - 2543 บทประมวลสถานการณ์เรื่อง “ป่าไม้” หัวข้อ “การเพิ่มพื้นที่ป่าและการจัดการที่ดินในพื้นที่ป่า” หน้า 150

⁸ ดูรายละเอียดในบทความนี้ หัวข้อ “การจัดการป่าไม้ - ที่ดินและปัญหากับป่า” หน้า 152 - 153

⁹ ดูรายละเอียดกฎหมายทั้ง 6 ฉบับในหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2542 - 2543 บทประมวลสถานการณ์เรื่อง “ป่าไม้” หัวข้อ “การเพิ่มพื้นที่ป่าและการจัดการที่ดินในพื้นที่ป่า” หน้า 150

พิจารณาจาก กมช. วิสามัญสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีประเด็นปัญหาชาติวิรัช รมช. เกษตรา (ในขณะนั้น) เป็นประธาน ตั้งแต่เดือน ส.ค. แล้ว (ผู้จัดทำ 06/07/44)

จากฐานความคิดที่เห็นชอบในหลักการ 'คนอยู่กับป่า' ทำให้ที่ประชุม ส.ส. พิจารณาร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวโดยใช้เวลาเพียง 1 สัปดาห์ด้วยมติเอกฉันท์เมื่อวันที่ 7 พ.ย. 2544 (ผู้จัดทำ 08/11/44; มติชน 05/03/45)

การผ่านร่างกฎหมายในครั้งนั้นจะสร้างความพึงพอใจให้แก่ชาวบ้านที่ร่วมกันเข้าชื่อกว่า 50,000 คน เพื่อเสนอกฎหมายฉบับนี้เป็นอย่างมาก เพราะชาวบ้านและหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเห็นว่า ที่ประชุมสภากลางได้คงหลักการเดิมของร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนฉบับประชาชนเอาไว้ตามที่ชาวบ้านเรียกร้อง (ผู้จัดทำ 14/03/45) โดยเฉพาะประเด็นที่ให้ชาวบ้านสามารถทำป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ได้ (มติชน 18/01/45)

อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาของ ส.ว. ต่อมาเมื่อวันที่ 26 พ.ย. ปีเดียวกันนั้น ร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนกลับต้องพบกับจุดสะดุดอีกครั้ง เพราะเรื่องแม้วุฒิสภาจะยอมรับในหลักการส่วนใหญ่ของร่างกฎหมายนี้ (มติชน 27/11/44) แต่ก็มีมีการแปรญัตติและให้ตั้ง กมช. วิสามัญจำนวน 27 คน เพื่อพิจารณาประเด็นที่ยังเป็นข้อถกเถียงโดยเฉพาะในมาตรา 18 วรรค 4 ที่กล่าวว่า ให้ชาวบ้านสามารถทำป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ได้ (มติชน 18/01/45) ก่อนจะส่งกลับให้วุฒิสภาชี้ขาดอีกครั้งในวันที่ 15 มี.ค. 2545 (มติชน 05/03/45; กรุงเทพธุรกิจ 08/03/45)

ในระหว่างรอผลการแปรญัตตินี้เอง ทางองค์กรอนุรักษ์ที่มีแนวคิดไม่เห็นด้วยกับการรับรองสิทธิการจัดทำป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ เช่น เครือข่ายอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ กรีนพีชเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีสำนักงานอยู่ในประเทศไทย ก็ออกมาแสดงท่าทีคัดค้านร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนโดยเฉพาะมาตรา 18 ที่เปิดโอกาสให้ทำป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ได้ และมาตรา 31 ที่เปิดกว้างให้ทำไม้และล่าสัตว์บางชนิดในป่าอนุรักษ์ได้ (มติชน 18/01/45)

ท่าทีของ ผอ. กรีนพีชเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ระบุว่า ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์อาจเป็นต้นเหตุให้ปริมาณป่าไม้ในเขตอนุรักษ์ลดลง (มติชน 27, 31/01/45) กลายเป็นประเด็นที่ อพช. ด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่ผลักดันเรื่องป่าชุมชนมาโดยตลอดพากันวิจารณ์ และในเวลาต่อมาทางโครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ กลุ่มเครือข่ายป่าชุมชน 5 ภาค ตลอดจนองค์กรเอกชนที่ทำงานเรื่อง

สาระสำคัญของร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน ที่ผ่านการพิจารณาจาก สภาผู้แทนราษฎรและถูกปรับแก้ โดยวุฒิสภา

มาตรา 18 เกี่ยวกับการจัดตั้งป่าชุมชน ในร่างเดิมของสภาผู้แทนราษฎรมีลักษณะคือ ผู้มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี ส่วนไม่น้อยกว่า 50 คน สามารถขอขึ้นจัดตั้งป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ได้ โดยต้องมีพฤติกรรมการรักษาป่าต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปีก่อนจะขอจัดตั้ง แต่วุฒิสภาได้แก้ไขให้มีจำนวนประชาชนไม่น้อยกว่า 100 คน เป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม รักษาป่ามาไม่น้อยกว่า 5 ปี นับตั้งแต่ พ.ร.บ. ฉบับนี้มีผลบังคับใช้ จึงจะขอจัดตั้งป่าชุมชนได้ แต่ถ้ายังไม่ถึง 5 ปี ให้ยื่นคำขอต่อคณะกรรมการป่าชุมชนในระดับจังหวัดภายใน 3 ปีนับแต่วันที่ พ.ร.บ. นี้ใช้บังคับ

มาตรา 29 เกี่ยวกับการขยายแนวเขตป่าชุมชน สภาผู้แทนฯ ระบุว่า ให้ขอเปลี่ยนแปลงแนวเขตได้ แต่วุฒิสภาแก้ไขว่าจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงแนวเขตป่าชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์มิได้

มาตรา 31 เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่า ร่างเดิมของสภาผู้แทนฯ ให้ใช้ประโยชน์จากการตัดไม้ในป่าชุมชนได้เพื่อยังชีพและสาธารณประโยชน์ แต่ห้ามทำการค้า โดยได้รับยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายป่าไม้ ซึ่งวุฒิสภาได้พิงข้อความคำว่า 'ยกเว้น' ออก ทำให้การทำให้เพื่อการใช้สอยต่าง ๆ ต้องได้รับการอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายป่าไม้

ที่มา : กรุงเทพธุรกิจ 15/03/45; มติชน 05, 15/03/45

ทรัพยากรกับชุมชนท้องถิ่น ถึงกับทำหนังสือถึงกรีนพีชสากลประเทศเนเธอร์แลนด์ เพื่อขอทราบจุดยืนในเรื่องนี้ (มติชน 31/01/45)

จากนั้นในวันที่ 12 ก.พ. 2544 องค์กรประชาชนที่เรียกร้องร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนก็รวมตัวกันเคลื่อนไหวอีกครั้งที่ จ. พิษณุโลก โดยคราวนี้มี กปอพช. เครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือตอนล่าง และเครือข่ายสิ่งแวดล้อมภาคประชาชนจังหวัดพิษณุโลกเป็นแกนนำ เพื่อแสดงเจตนารมณ์ที่จะผลักดัน พ.ร.บ. ป่าชุมชนฉบับประชาชน

ต่อวุฒิสภา พร้อมทั้งได้ยื่นหนังสือเปิดผนึกถึงประธานวุฒิสภาและ ส.ว. โดยหนังสือมีสาระสำคัญ 4 ประเด็น ดังนี้

1. ขอให้ที่ประชุมวุฒิสภาพิจารณาร่างลงมติยืนยันตามเนื้อหา ร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน พ.ศ.... ฉบับที่ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรโดยให้มีการแก้ไข
2. หากมีการแก้ไข ต้องเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมและสร้างแรงจูงใจให้เกิดการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ยั่งยืนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา 46

3. หมวด 4 มาตรา 18 วรรคสุดท้าย ขอให้พิจารณาให้รอบคอบ ควรคำนึงถึงพี่น้องและชนเผ่าที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในการรักษาป่า

4. ขอให้การเลือกสรรผู้มาเป็นกรรมการป่าชุมชนระดับจังหวัดและกรรมการป่าชุมชนระดับนโยบายเป็นไปด้วยความรอบคอบ มิให้มีการครอบงำและขึ้นจากฝ่ายราชการและการเมือง (ผู้จัดการ 13/02/45)

หลังจากนั้นกระแสความเคลื่อนไหวเรื่อง พ.ร.บ. ป่าชุมชนก็เป็นไปอย่างเข้มข้นอีกครั้ง เพราะทางฝ่ายคัดค้าน อาทิ มูลนิธิธรรมนาคสมพันธ์อนุรักษ์ป่าต้นน้ำภาคเหนือ (ปิง วัง ยม น่าน) และองค์กรอนุรักษ์ป่าต้นน้ำภาคเหนือ-ภาคกลางและภาคใต้กว่า 28 องค์กร ก็ได้เข้ายื่นหนังสือคัดค้านร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ต่อประธานวุฒิสภาเช่นกัน (กรุงเทพธุรกิจ ผู้จัดการ 05/03/45)

ขณะที่ทางฝ่ายสนับสนุนก็ออกแรงกดดันวุฒิสภาอย่างหนักอีกครั้งเมื่อวันที่ 13 มี.ค. 2545 ก่อนครบกำหนดที่จะชี้ขาดร่างกฎหมายฉบับนี้เพียง 2 วัน โดยทาง กปอพช. และเครือข่ายพันธมิตรทุกสาขากว่า 200 องค์กร ได้ออกแถลงการณ์เรียกร้องต่อวุฒิสภาให้ยืนยัน พ.ร.บ. ป่าชุมชนฉบับประชาชนตามร่างที่ผ่านสภาผู้แทนราษฎรเดิม พร้อมทั้งยังเสนอหลักการสำคัญต่อ ส.ว. 5 ประเด็น คือ

1. หลักการเรื่องสิทธิชุมชนในการจัดการป่า โดยเฉพาะในพื้นที่อนุรักษ์เป็นหลักการสากลทั่วโลก
2. หลักการสิทธิชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรเป็นหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญมาตรา 46
3. การบัญญัติกฎหมายเพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่เป็นจริง พ.ร.บ. ป่าชุมชนที่รับรองสิทธิและสนับสนุนให้ประชาชนที่ขณะนี้อาศัยอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์กว่า 4.6 แสนครัวเรือน ครอบคลุมพื้นที่ 8.1 ล้านไร่อย่างถูกกฎหมาย จะเป็นการสร้างหลักประกันให้กับป่าอนุรักษ์โดยรวม

4. ป่าชุมชนเป็นฐานของทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น การปิดกั้นสิทธิชุมชนต่อทรัพยากรจะเป็นการบั่นทอนศักยภาพของประเทศ

5. ร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนฉบับประชาชนคือก้าวสำคัญของการเมืองภาคประชาชน และก้าวสำคัญของระบบการเมืองและระบบนิติศาสตร์ไทย เพราะประชาชนเป็นผู้สร้างและผ่านการรับรองจากสภาผู้แทนฯ อย่างเป็นเอกฉันท์

จึงขอเรียกร้องให้ ส.ว. สนับสนุนเจตนารมณ์ของประชาชนโดยยืนยัน พ.ร.บ. ป่าชุมชนร่างเดิมทั้ง 3 มาตรา และพิจารณาปรับปรุงแก้ไขในมาตราอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับหลักการสิทธิชุมชน เพื่อการจัดการทรัพยากรที่สมดุลและยั่งยืน (กรุงเทพธุรกิจ ผู้จัดการ 14/03/45)

อย่างไรก็ดี ในที่สุดวันที่ 15 มี.ค. 2545 ที่ประชุมเสียงข้างมาก ส.ว. ก็ยืนยันตามคำแปรญัตติเดิม ซึ่งมีประเด็นสำคัญคือ ไม่ยินยอมให้ทำป่าชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ และมีมติผ่านร่างกฎหมายฉบับดังกล่าววาระ 3 ออกมาด้วยคะแนน 107 ต่อ 58 เสียง โดยเสียงข้างน้อยนั้นเห็นด้วยกับร่าง ส.ส. เดิมที่อนุญาตให้ทำป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ได้ (กรุงเทพธุรกิจ 16/03/45) ทั้งนี้โดยไม่สนใจต่อการชุมนุมของเครือข่ายป่าชุมชน 4 ภาคกว่า 500 คนที่รวมตัวกันเพื่อรอฟังการพิจารณาที่หน้าอาคารรัฐสภาแต่อย่างใด (มติชน 16/03/45) สร้างความไม่พอใจต่อผู้ชุมนุมรอฟังผลการพิจารณา และก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการสายสังคมอย่างกว้างขวาง โดยนักวิชาการเหล่านั้นเห็นพ้องกันว่า การตัดสินใจของวุฒิสภาเป็นการตัดสินใจที่มืดครึ้มต่อการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากร ทั้งยังไม่เข้าใจปัญหาที่แท้จริง และมักจะกลับสนว่าป่าอนุรักษ์เป็นป่าบริสุทธิ์ที่ไม่มีมนุษย์อาศัยอยู่แล้ว (ข่าวสด 11/05/45)

ดังนั้น เมื่อห้ามทำป่าชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ก็จะส่งผลให้ชาวบ้านกว่า 4.6 แสนครอบครัวที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กว่า 8.1 ล้านไร่เป็นผู้ถูกกฏป่าทันที (กรุงเทพธุรกิจ 06/03/45)

ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ สะท้อนความเป็นจริงผ่านบทความไว้ว่า พ.ร.บ. ป่าชุมชนเป็นกฎหมายที่สะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมไทย เพราะปัจจุบันมีคนเกือบ 10 ล้านคนอาศัยและทำมาหากินอยู่ในเขตป่าชุมชนเหล่านี้จำนวนมากได้ออกกฎระเบียบของตนเองในการดูแลรักษา และใช้ประโยชน์จากป่ามาอย่างยาวนาน โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับระบบนิเวศวัฒนธรรม มีองค์ความรู้

เรื่องการใช้ประโยชน์ และการทดแทนซึ่งเป็นหลักการ วนวัฒนวิธีก่อนที่กรมป่าไม้นำมาใช้เสียอีก ดังนั้นการออก พ.ร.บ. ป่าชุมชนจึงเป็นการออกกฎหมายรองรับสิทธิของ ชุมชนที่มีอยู่จริง (กรุงเทพฯ 18/01/45) ไม่ใช่การยกพื้นที่ป่า ให้ชุมชนเข้าไปทำลายดังที่ ส.ว. เข้าใจกัน (กรุงเทพฯ 16/02/45)

อย่างไรก็ตาม ทางเครือข่ายป่าชุมชน 4 ภาค ยืนยัน ว่า จะรวมตัวกันผลักดันเรื่องนี้อีกครั้งเมื่อร่างกฎหมาย ฉบับดังกล่าวถูกส่งกลับไปยังที่ประชุม ส.ส. เป็นวาระ 2 (กรุงเทพฯ 16/03/45)

แต่ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม จนถึงปลายปี 2545 ที่ประชุม ส.ส. กลับยังไม่มีการเคลื่อนไหวใด ๆ เกี่ยวกับ ร่างกฎหมายฉบับนี้ นอกจากเพียงแค่บรรจุไว้ในระเบียบวาระการประชุมเท่านั้น

นอกจากนี้ การปรับโครงสร้างการบริหารราชการ ใหม่ก็ทำให้ความหมายของงานป่าชุมชนถูกตีกรอบ ไปโดยปริยายว่าเป็นเรื่องของการปลูกป่าเพื่อการค้า ไม่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และมิติทางสังคม¹⁰

เมื่อเป็นเช่นนั้น ทิศทางของร่างกฎหมายที่ชาวบ้าน ต่อสู้มาตลอดนับ 10 ปีก็อาจต้องสะดุดลงอีกครั้ง และ ดูเหมือนครั้งนี้อาจพบปัญหาที่ยุ้งยากขึ้นกว่าเดิมอีก

ส่วนที่อดีต ร.ม.ช. เกษตรา ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ เคยยืนยันยอมรับหลักการคนอยู่กับป่า รวมถึงการ รับปากเป็นมั่นเป็นเหมาะไว้ว่า เรื่องของป่าชุมชนจะมีการ ตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างกรมป่าไม้กับกรมอุทยานฯ ที่ตั้งขึ้นใหม่ เพื่อหาข้อยุติ แต่จนถึงขณะนี้คือสิ้นปี 2545 ก็ยังไม่มียะไรคืบหน้าในเรื่องนี้แม้แต่น้อย (กรุงเทพฯ 07/10/45, ผู้จัดการ 08/10/45)

ปัญหา

โดยทั่วไปผู้คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่า ปัญหาเกี่ยวกับป่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับการบุกรุกทำลายป่าโดยชาวบ้านรอบ ๆ ผืนป่าเสียเป็นส่วนใหญ่ หรือไม่อย่างต้ออาจเข้าใจว่า มีนายทุน ข้าราชการ หรือแม้แต่หนการเมืองเป็นผู้ หนุนหลังให้เกิดกรณีดังกล่าว หรือหากมองปัญหาได้กว้าง กว่านั้น ก็อาจเข้าใจว่ามีปัญหาไฟป่าเข้ามาเกี่ยวข้องบ้างใน บางครั้งและบางพื้นที่

แต่หาว่าในความเป็นจริงพบว่า ยังมีอีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งเป็นต้นเหตุที่แท้จริงที่ทำให้การจัดการป่าไม้อาจเป็น ไปอย่างยั่งยืน และยังส่งผลให้เกิดปัญหาการค้ำชั่งเรื่อง 'คน กับป่า' มาทุกยุคทุกสมัย นั่นก็คือปัญหาที่เกิดจากนโยบาย การจัดการป่าที่ผิดพลาด อันเป็นปัญหาระดับโครงสร้างที่ เกิดจากการรวมศูนย์ทรัพยากรโดยรัฐมานานนับศตวรรษ

การจัดการป่าไม้ – ที่ดินและปัญหาคนกับป่า

ปัญหาการจัดการป่าและเรื่องของคนกับป่าเป็น ผลพวงที่ผูกติดมาบนนโยบายการเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยไม่คำนึงถึงมิติทางสังคม การประกาศเขตป่าอนุรักษ์

ในระยะเวลาที่ผ่านมาไม่เคยมีการกันเขตชุมชนออกมาจาก เขตป่าแต่อย่างใด (ข่าวสด 20/05/45)

ส่วนการหาพื้นที่รองรับก็มักไปซ้อนทับกับที่ทำกิน ของชาวบ้านกลุ่มอื่น ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาระหว่าง ชาวบ้านกับชาวบ้านด้วยกัน เรื่องนี้เห็นได้ชัดดังกรณีที่เกิด ขึ้นกับชาวบ้านป่าดงลาน อ. สีชมพู จ. ขอนแก่น ที่ถูก อพยพออกมาจากเขตป่าสงวนฯ ดงลาน แต่ผืนอยู่ที่ทำกิน ที่รัฐเตรียมไว้ให้กลับไปซ้อนทับกับที่ทำกินของชาวบ้าน หนองหญ้าปล้อง บ้านชำขาว บ้านชำจำปา ฯลฯ จนเกิด ความขัดแย้งและเป็นข่าวครึกโครมเมื่อ 2 - 3 ปีก่อน (กรุงเทพฯ 01/02/44)

ทั้งนี้ยังไม่แน่ว่าหากมีความพยายามที่จะหาพื้นที่ รองรับจริง ที่ดินที่เตรียมไว้รองรับนั้นก็ล้วนเป็นผืนดิน ชนิดเลวที่ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ๆ ได้ ทั้งยังน้อยกว่าที่เคยมีอย่างเทียบกันไม่ได้

สำหรับในรอบ 2 ปีมานี้ แม้จะไม่มีข่าวเจ้าหน้าที่ รัฐบุกรุกเข้ารื้อทำลายที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในพื้นที่ต่าง ๆ หนาหูเช่นปีก่อน ๆ แต่ปัญหาเรื่องคนกับป่าที่มีต้นทางมา จากข้อผิดพลาดข้างต้นก็ยังคงไม่หมดไป

¹⁰ ดูรายละเอียดในบทความนี้ หัวข้อ "ผลพวงของการปฏิรูประบบราชการ" หน้า 147 - 148

ทั้งที่ผู้กุมนโยบายด้านป่าไม้อย่างประเสริฐ ปัญญา
ชาติรักษ์ รมช. เกษตรฯ ยอมรับหลักการที่ว่า หากวาง
กติกาทางสังคมที่ดี ‘คนในป่าย่อมสามารถอยู่ร่วมกับป่า’ ได้
(กรุงเทพธุรกิจ 10/03/44) อีกทั้งในทางปฏิบัติยังมีมติ ครม. วันที่
3 เม.ย. 2544 ที่ผ่อนผันให้ชาวบ้านสามารถทำกินในที่ดิน
เดิมที่ถูกทางการประกาศทับได้ ตลอดจนห้ามเจ้าหน้าที่ชมชู้
คุกคาม และอพยพชาวบ้านระหว่างที่วางแผนทางแก้ปัญหา
จากกรณีดังกล่าว (ผู้จัดการ 12/07/44) แต่ในทางปฏิบัติกลับ
เกิดการสับสนและแตกต่างออกไป โดยเฉพาะในเขตพื้นที่
ทางภาคเหนือและอีสานนั้นดูจะยังสวนทางกับสิ่งที่รัฐบาล
พูดไว้เลยทีเดียว เพราะในทั้ง 2 พื้นที่ยังมีการเข้าจับกุม
และดำเนินคดีชาวบ้านอยู่เช่นเดิม

คนในป่าทางภาคเหนือที่เคยถูกภาครัฐบีบบังคับ
กดดัน และตราหน้ามาตลอดว่าเป็นผู้บุกรุกป่ายังคงต้อง
พบกับมาตรการทางแพ่งที่กรมป่าไม้ไม่น่ามาบังคับใช้รับเป็น
ตัวเงิน โดยเฉพาะชาวบ้านจาก จ. น่าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็น
ชาวเขา บางคนโดนปรับถึง 200,000 บาท ในข้อหาบุกรุก
พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติแม่ป๋านานฝั่งตะวันออกตอนใต้
ทั้งที่ผืนดิน 3 ไร่ที่ถูกกล่าวหาว่าบุกรุกนั้นเคยเป็นที่อยู่
มาก่อน

เหตุการณ์ทำนองนี้ยังไปเกิดขึ้นกับชาวบ้านผา
น้ำย่อย ต. พญาแก้ว อ. เชียงกลาง จ. น่าน ซึ่งเป็นชาว
ลัวะอีกกว่า 10 คน โดยชาวบ้านเหล่านั้นถูกจับกุมดำเนิน
คดีและสั่งฟ้องศาลในข้อหาบุกรุกทำลายป่าสงวนแห่งชาติ
ภูคา-ภูแดง จ. น่านเช่นกัน ทั้ง ๆ ที่ชาวบ้านเหล่านั้น
ก็ตั้งชุมชนอยู่ในป่าก่อนที่จะมีกฎหมายควบคุมป่าเสียอีก
(มติชน 17/05/44)

ส่วนบนแผ่นดินอีสาน ชาวบ้านดั้งเดิมอย่างชาว
แก่งกะเบา อ. สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์ ก็ถูกเจ้าหน้าที่ระดับ
ล่างของกรมป่าไม้เข้าจับกุมและดำเนินคดีในข้อหาบุกรุก
อุทยานแห่งชาติภูพาน - ป่าสงวนแห่งชาติแก่งกะเบา
จ. กาฬสินธุ์ ขณะที่ชาวบ้านป่าภูสีฐาน อ. ดงหลวง
จ. มุกดาหาร อีกกว่า 60 รายถูกดำเนินการด้วยข้อหา
เดิม ๆ คือบุกรุกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน จ. มุกดาหาร
(ผู้จัดการ 14-15/07/44)

การดำเนินคดีทั้งทางแพ่งและอาญาอย่างเต็มที่

ของกรมป่าไม้ทำให้ตัวแทนของสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ
(สกน.) ออกมาแสดงความเห็นว่า รู้สึกข้องใจในมาตรฐาน
การพิจารณาปัญหาของกรมป่าไม้ เพราะมีนายทุนรายใหญ่
ที่เชิงใหม่บุกรุกป่าทำสนามกอล์ฟ แต่อธิบดีกรมป่าไม้
กลับระบุว่ามีความผิดเล็กน้อย ให้ระงับการพิจารณา
แต่กับชาวบ้านธรรมดา ๆ กลับดำเนินคดีอย่างเข้มงวด
(ผู้จัดการ 10/08/44)

อย่างไรก็ตาม ในที่สุด รมช. เกษตรฯ ก็ลงมาเป็น
ผู้เจรจาแก้ปัญหาให้แก่ทั้ง 2 พื้นที่ จนได้ข้อยุติระดับหนึ่ง
เมื่อวันที่ 12 ก.ค. 2544 (ผู้จัดการ 14-15/07/44) ก่อนที่ในวันที่
21 ธ.ค. ปีเดียวกัน จะได้ร่วมหารือแก้ไขปัญหาคือชาย
เกษตรกรภาคเหนือ (คนก.) ภายใต้กรอบปัญหาที่สมาชิก
คนจนยื่นเสนอทั้ง 14 กรณีปัญหา (กรณีปัญหา 14
อุทยานฯ ทับที่ชาวบ้าน) แต่แก้ไขได้เพียง 3 กรณี ส่วน
ที่เหลือยังหาข้อยุติไม่ได้ (ผู้จัดการ 22-23/12/44)

ท่ามกลางความขัดแย้งและข้อเรียกร้องที่รัฐมัก
ปฏิเสธชาวบ้านจนกลายเป็นปัญหาลูกกลมไม่รู้จบนี้ มีนัก
วิชาการบางท่านที่เฝ้าติดตามและศึกษาเรื่องอย่างใกล้ชิด
เสนอทางออกว่า เพียงแค่ภาครัฐปรับเปลี่ยนความคิดและ
ยอมรับในสิทธิของชุมชนบ้าง เรื่องก็จะยุติได้ (ผู้จัดการ 14/10/45)

กรณีปัญหาป่าแก่งกะเบา - ป่าภูสีฐาน

ปัญหาความขัดแย้งที่คาราคาซังมากกว่า 20 ปีของ
กรณีป่าแก่งกะเบา อ. สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์ และเคย
เป็นข่าวครึกโครมเมื่อครั้งที่ปลดประสพ สุรัสวดี อธิบดี
กรมป่าไม้ นำกำลังเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้และเจ้าพนักงาน
ปกครองกว่า 2,000 นาย พร้อมอาวุธครบมือ เข้าไล่
ทำลายที่ดินทำกิน และจับกุมแกนนำชาวบ้านแก่งกะเบา
ดำเนินคดีตั้งแต่กลางปี 2543¹¹ ยังคงเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อ
ต่อมา

การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้รัฐเร่งแก้ปัญหา
กรณีป่าแก่งกะเบา รวมทั้งกรณีป่าไม้ที่ดินอีสานอื่น ๆ
รวม 40 กรณี เป็นรูปเป็นร่างจริงจึงเมื่อวันที่ 11 ก.ย. 2544
เมื่อชาวบ้านจากเครือข่ายองค์กรชาวบ้านป่าไม้ที่ดินภาค
อีสาน (อปท.) ทั้งจากกลุ่มสมาชิกชาวนาชาวไร่เพื่อรองรับ
สิทธิที่ดินทำกินและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ (สทท.) และ

¹¹ ดูรายละเอียดกรณีปัญหาป่าแก่งกะเบาในหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2542 - 2543 บทประมวลสถานการณ์เรื่อง “ป่าไม้” หัวข้อย่อย
“กรณีบ้านแก่งกะเบา จ. กาฬสินธุ์” หน้า 163 - 166

ที่มาของปัญหากรณีป่า ภูสีฐาน อ. ดงหลวง จ. บุณฑริก

กรณีปัญหาป่าภูสีฐานเกิดจากการดำเนินการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐานของกรมป่าไม้ในปี 2533 และได้ดำเนินโครงการจัดสรรที่ดินรองรับการอพยพชาวบ้านบริเวณห้วยยาง - ห้วยไผ่ บนพื้นที่จำนวน 2,000 ไร่ แต่พื้นที่รองรับไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน เพราะการประกาศเขตฯ ในคราวนั้นส่งผลให้เกษตรกรได้รับผลกระทบถึง 350 ครอบครัว มีที่ดินทำกินจำนวน 409 แปลง รวม 6,234 ไร่

ผู้ได้รับผลกระทบอาจจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ชาวบ้านได้รับผลกระทบเนื่องจากการถูกเจ้าหน้าที่ผลักดันให้อพยพ บ้านโนนเป่าก่อ อ. คำชะอี จ. บุณฑริก 59 ครอบครัว 85 แปลง เนื้อที่ 1,566 ไร่ จนนำไปสู่การถูกจับกุมดำเนินคดี 8 ราย และถูกออกหมายเรียก 54 ราย

2. การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฯ ที่ทับที่ทำกิน

- 2.1 พื้นที่บ้านดงหมู อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์ 53 ครอบครัว 80 แปลง 1,031 ไร่

- 2.2 พื้นที่บ้านนาอี อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์ 128 ครอบครัว 143 แปลง 2,890 ไร่

- 2.3 พื้นที่ดงน้ำเตียง-อ. คำชะอี จ. บุณฑริก 51 ครอบครัว 55 แปลง 1,055 ไร่

3. ถูกพื้นที่จัดสรรเพื่อรองรับทับที่ทำกิน

- 3.1 พื้นที่บ้านดงหมู อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์ 17 ครอบครัว 17 แปลง 228 ไร่

- 3.2 พื้นที่บ้านนาอี อ. เขาวง จ. กาฬสินธุ์ 9 ครอบครัว 161 ไร่

ที่มา : ผู้จัดการ 13/07/44

สมัชชาคนจน (สคจ.) จากหลายพื้นที่ปัญหาในจังหวัดภาคอีสานได้ทยอยเดินทางมารวมตัวกันที่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดขอนแก่น และตั้งเวทีปราศรัยเพื่อเรียกร้องการแก้ปัญหาจากรัฐบาล (ผู้จัดการ 12/07/44)

แม้จะเป็นการรวมตัวกันถึง 40 กรณีปัญหา แต่ปัญหาเร่งด่วนหลัก ๆ ที่ชาวบ้านยื่นเสนอให้รัฐบาลเร่ง

แก้ไขคือ กรณีปัญหาอุทยานแห่งชาติภูพาน-ป่าแก่งกะคาม อ. สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์ และกรณีปัญหาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน อ. ดงหลวง จ. บุณฑริก ทั้งนี้เพราะก่อนหน้านี้ได้มีข้อตกลงร่วมกันในการแก้ปัญหาดังกล่าวแล้ว โดย กรม. มีมติเมื่อวันที่ 3 เม.ย. 2544 ให้แนวทางการแก้ปัญหาที่ชัดเจนว่า ให้เจ้าหน้าที่รัฐยุติการข่มขู่ คุกคาม และอพยพโยกย้ายชาวบ้าน ทั้งยังผ่อนผันให้ชาวบ้านอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่เดิมได้ตามปกติวิสัย ซึ่งทางเครือข่ายฯ เห็นว่าน่าจะนำไปสู่การแก้ปัญหาในระดับพื้นที่อย่างแท้จริงได้ (ผู้จัดการ 12, 13, 14-15/07/44)

แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติก็คือ ชาวบ้านแก่งกะคามจำนวน 77 ครอบครัวที่เคยถูกเจ้าหน้าที่รัฐขับไล่ออกจากพื้นที่ทำกินซึ่งเป็นพื้นที่ที่รัฐเองเป็นผู้จัดสรรเพื่อรองรับชาวบ้านที่อพยพออกมาจากป่าชั้นในจำนวน 1,400 ไร่ พร้อมทั้งยังถูกออกหมายจับทั้งหมดและอยู่ระหว่างการดำเนินคดีถึง 9 รายนั้น กลับไม่สามารถเข้าไปทำมาหากินในพื้นที่ดังกล่าวได้ เพราะถูกเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้กีดกันอย่างหนัก (ผู้จัดการ 14-15/07/44) ทั้งที่เมื่อมองตามแนวทางการแก้ปัญหาจากมติ กรม. ล่าสุดแล้ว พวกเขามีสิทธิเต็มที่ที่จะเข้าไปทำกินและเก็บเกี่ยวผลผลิตในพื้นที่ดังกล่าว (ผู้จัดการ 13/07/44)

ทางด้านป่าภูสีฐาน อ. ดงหลวง จ. บุณฑริก ก็เช่นกัน กรมป่าไม้ยังดำเนินการกีดกันคุกคามให้ชาวบ้านโนนเป่าก่อจำนวน 59 รายอพยพออกจากชุมชนและที่ทำกินบนเนื้อที่ 1,566 ไร่ รวมทั้งดำเนินคดีชาวบ้าน 8 ราย (ผู้จัดการ 14-15/07/44) ในวันที่ 8 เม.ย. 2544 และหลังจากนั้นอีกเพียง 2 เดือนคือวันที่ 5 มิ.ย. 44 ยังออกหมายจับเพิ่มเติมอีก 5 ราย ก่อนที่จะมีการออกหมายจับชาวบ้านแบบเหวี่ยงแหอีกถึง 46 ครอบครัวในช่วงกลางเดือน มิ.ย. (ผู้จัดการ 12/07/44) ทั้งที่ความจริงพวกเขามีสิทธิเต็มที่ในพื้นที่ทำกินเช่นเดียวกับกรณีชาวบ้านป่าแก่งกะคาม

ระหว่างที่มีการชุมนุมนี้เอง ทางเครือข่ายฯ จึงได้ออกแถลงการณ์เสนอแนวทางแก้ปัญหาที่เป็นฝ่ายถูกกระทำดังนี้

1. ให้ รมช. เกษตรฯ ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ มีคำสั่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามมติ กรม. 3 เม.ย. 2544 อย่างเคร่งครัด

2. ให้ดำเนินการกับข้าราชการนอกคอกที่ไม่ปฏิบัติตามมติดังกล่าว

3. ให้หยุดโครงการอพยพชาวบ้านที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน จ. มุกดาหาร

4. ให้ยุติการข่มขู่จับกุมดำเนินคดีชาวบ้านทุกกรณี และให้ชาวบ้านทำกินในที่ดินเดิมได้อย่างปกติสุข

5. ให้คณะกรรมการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก ดำเนินการแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจนทั้ง 40 กรณีให้แล้วเสร็จภายในสิ้นเดือน ก.ย. 2544 (ผู้จัดการ 12/07/44)

หลังการประชุม 1 วัน คือวันที่ 12 ก.ค. 2544 รมช. เกษตรฯ ได้เดินทางมาพบผู้ชุมนุมและเป็นประธานในการประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจนกรณีปัญหาป่าไม้ที่ดินดังกล่าว (ผู้จัดการ 14-15/07/44)

มติที่ประชุมสรุปแนวทางแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของชาวบ้านผู้เดือดร้อนกรณีป่าภูสีฐานว่า ผ่อนผันให้ชาวบ้านเข้าไปทำกินในที่ทำกินเดิมได้ โดยทางการจะให้การผ่อนปรนหยุดการดำเนินการจับกุมในระหว่างการรอการแก้ปัญหาระยะยาว แต่ชาวบ้านต้องไม่บุกรุกหรือขยายที่ทำกินไปจากเดิม

ส่วนการแก้ปัญหาระยะยาว เพื่อวางรูปแบบการอยู่เป็นชุมชนภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐานนั้น ได้มอบให้คณะทำงานแก้ปัญหาป่าไม้ระดับจังหวัดไปดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการนักวิชาการที่เป็นกลางศึกษาผลกระทบทั้งด้านสังคมและระบบนิเวศภายใน 1 ปี เพื่อดำเนินการต่อไป

ส่วนแนวทางการแก้ปัญหากรณีป่าแก้งกะอามนั้น ที่ประชุมได้สรุปทางออกเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านทั้ง 77 รายว่า ควรอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปทำประโยชน์ปลูกพืชไร่ในที่ 1,400 ไร่ได้ตามปกติ โดยใช้พื้นที่ระหว่างแปลงปลูกต้นไม้ที่กรมป่าไม้ได้เข้าไปปลูกไว้ ทั้งนี้เพื่อให้ถูกต้องตามขั้นตอนกฎหมาย ให้กรมป่าไม้ทำเรื่องเสนอให้ กรม. อนุมัติให้ราษฎรกลุ่มดังกล่าวเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติภูพานได้

สำหรับการจัดแบ่งพื้นที่นั้นให้ป่าไม้เขต ป่าไม้จังหวัด และทางอุทยานฯ ร่วมกันตั้งคณะทำงานเพื่อไม่ให้เกิดพื้นที่ป่าและแปลงต้นไม้ที่ปลูกไว้ ขณะที่การแก้ปัญหาระยะยาวให้คณะกรรมการระดับจังหวัดร่วมกันหาทางออก เพื่อเสนอแนวทางพิจารณาระดับนโยบายต่อไป

(ผู้จัดการ 13/07/44)

หลังจากมติที่ประชุมเข้าสู่การรับรู้ของชาวบ้านผู้ชุมนุม แม้จะมีเสียงสะท้อนว่าแสดงให้เห็นถึงความ

ผลการพิจารณาแก้ปัญหาของ คณะกรรมการแก้ปัญหาป่าไม้ที่ดิน เมื่อ 12 ก.ค. 2544

นอกจากพิจารณาแก้ปัญหากรณีป่าภูสีฐานและป่าแก้งกะอามแล้ว การประชุมคณะกรรมการแก้ปัญหาป่าไม้ที่ดินเมื่อวันที่ 12 ก.ค. 2544 ยังสรุปทางออกกรณีปัญหาป่าไม้ที่อยู่ในความรับผิดชอบของ ส.ป.ก. ตามข้อเรียกร้องของสมาชิกคนจนอีก 8 กรณีปัญหา

1. กรณีป่าดงลาน อ. สิริมวง จ. ขอนแก่น ขอให้เพิ่มรายชื่อราษฎรที่ตกหล่น

2. กรณีป่าดงคำ กิ่ง อ. ข่าสูง จ. ขอนแก่น ขอให้กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ให้ ส.ป.ก. ดำเนินการ

3. กรณีป่าสงวนกสิกร บ้านเทพพนมและบ้านโนนสวรรค์ จ. ชัยภูมิ ขอให้จัดงบประมาณให้ ส.ป.ก. ชัยภูมิ เพื่อออกเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ให้กับราษฎร

4. กรณีบ้านป่านายงกลัก บ้านห้วยขี้บนาย บ้านห้วยหินฝน บ้านบึงเวียง จ. ชัยภูมิ ขอให้จัดงบประมาณให้ ส.ป.ก. ชัยภูมิ เพื่อออกเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ให้กับราษฎร

5. กรณีป่าดงหมู แปลง 1 อ. ดงหลวง จ. มุกดาหาร ขอให้ประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดิน และจัดงบประมาณให้ ส.ป.ก. มุกดาหาร เพื่อออกเอกสาร ส.ป.ก. 6. กรณีป่าดงเมา อ. นาทม จ. นครพนม ขอให้จัดงบประมาณให้ ส.ป.ก. นครพนมเพื่อออกเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ให้กับราษฎร

7. กรณีป่าดงหมู อ. ราชพนม จ. นครพนม ขอให้เพิ่มรายชื่อราษฎรที่ตกหล่น และให้กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ให้ ส.ป.ก. ดำเนินการ

8. กรณีป่าดงเขตร ป่าดงสิริมวง ป่าห้วยทอใหญ่ และป่าดงขี้บอนเขก จ. พะนงกาย ขอให้จัดงบประมาณให้ ส.ป.ก. พะนงกาย เพื่อออกเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ให้กับราษฎร

ที่มา : ผู้จัดการ 13/07/44

พยายามที่จะแก้ปัญหาของประชาชนที่ประชุมฯ เป็นอย่างมากก็ตาม แต่กระนั้นก็จะสร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้านไปในเวลาเดียวกันด้วย

เลื่อน ศรีสุโพธิ์ เลขาธิการ สดท. และที่ปรึกษา สัมภาษณ์คนจน แก่นนำชาวบ้านแก่งกะฮามให้ความเห็นต่อเรื่องนี้ว่า ที่ประชุมไม่สามารถได้ข้อสรุปที่ชัดเจนที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาเดือดร้อนอย่างแท้จริง ได้เพียงข้อยุติในการผ่อนคลายความเดือดร้อนเฉพาะหน้าระดับพื้นที่เท่านั้น (ผู้จัดการ 14-15/07/44)

สอดคล้องกับโน สารหงษ์ แก่นนำอีกคนของป่าแก่งกะฮามที่กล่าวว่า ผิดหวังกับผลการประชุมมาก เนื่องจากไม่มีความชัดเจนเพียงพอในการแก้ปัญหา และดูเหมือนว่าการแก้ปัญหาหระยะยาวอาจต้องมานับหนึ่งใหม่อีกครั้ง (ผู้จัดการ 13/07/44) เพราะปัญหาดังกล่าวผ่านกระบวนการตั้งคณะกรรมการศึกษาหลายรัฐบาลแล้ว (ผู้จัดการ 14-15/07/44) โดยหลังจากที่พวกเขาต่อสู้เรียกร้องมาตั้งแต่ปี 2525 ในสมัยของรัฐบาล พล. อ. ชวลิต ยงใจยุทธ ก็ได้มีมติ ครม. 29 เม.ย. 2540 ออกมาเพื่อแก้ปัญหาแล้ว โดยกำหนดให้มีการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐกับชาวบ้าน กระทั่งสามารถกันแนวเขตที่ทำกินเดิมเพื่อพิจารณาเพิกถอนออกจากเขตอุทยานฯ แต่เมื่อเปลี่ยนเป็นรัฐบาลชวน หลีกภัย ทุกอย่างก็พังครืน

แม้การประชุมจะไม่คืบหน้า แต่ทางเครือข่ายฯ ก็กำหนดท่าทีชัดเจนแต่เบื้องต้นอยู่แล้วว่า ไม่ว่าผลการเจรจาออกมาอย่างไร ชาวบ้านในทุกพื้นที่ปัญหาก็จะกลับเข้าไปทำประโยชน์ในพื้นที่ทำกินเดิม (ผู้จัดการ 13/07/44) และหากกรมป่าไม้ยังไม่เลิกระราน พวกเขาก็จะประสานงานกับองค์กรประชาชนทั้งเหนือ อีสาน กลาง และตะวันออก เพื่อร่วมกันหามาตรการในการดำเนินการกับกรมป่าไม้ เพราะเชื่อว่าการแก้ปัญหาหระยะยาวนั้น อาจต้องให้ข้าราชการโดยเฉพาะกรมป่าไม้ซึ่งเป็นต้นทางของปัญหาทั้งหมดปรับปรุงตัวเอง เพื่อให้ทันต่อสภาพปัญหาสังคมสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อนทับกันหลายมิติ โดยเฉพาะเรื่องของคนกับป่า (ผู้จัดการ 14-15/07/44)

การลักลอบตัดไม้และล่าสัตว์ป่า

กรณีการลักลอบตัดไม้

ช่วงกลางปี 2544 กลุ่มอนุรักษ์กาญจนและตัวแทนมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ได้เดินทางเข้าไปที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร และได้พบว่า บริเวณ “ป่าเขาช้างเผือก” อยู่ในพื้นที่หมู่ 1 ต.ไล่โว่ อ. สังขละบุรี ที่

ชาวบ้านแจ้งเบาะแสนั้น มีการลักลอบตัดต้นประดู่ที่แต่ละต้นมีเส้นผ่าศูนย์กลางถึง 1.5 และ 2 ม. ไปกว่า 10 ต้นจริง นอกจากนี้ยังพบรอยบากบนต้นประดู่เพื่อเตรียมที่จะตัดอีกกว่า 100 ต้น และพบต้นสะตอที่คนนำมาปลูกในพื้นที่อีกเป็นจำนวนมาก (ข่าวสด 26/05/44)

หลังทราบเรื่อง กำพล วรพิทยุท ผวจ. กาญจนบุรีกล่าวว่า ทางจังหวัดพร้อมที่จะดำเนินการปราบปรามกรณีดังกล่าวอย่างจริงจัง เพราะตระหนักว่าพื้นที่ป่าเมืองกาญจน์เป็นพื้นที่ที่สำคัญ และได้กำชับให้นายอำเภอทุกแห่งดูแลเรื่องนี้อย่างใกล้ชิด แต่สำหรับทางป่าไม้จังหวัดกาญจนบุรีกลับออกมาปฏิเสธว่า ร่องรอยการตัดโค่นต้นประดู่ที่กลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรีเข้าไปตรวจสอบนั้นเป็นร่องรอยเก่าซึ่งตัดไปแล้วกว่า 2 ปี ขณะที่เจ้าของพื้นที่อย่างหัวหน้าเขตฯ ทุ่งใหญ่ฯ ก็ออกมากล่าวในทิศทางเดียวกันว่า มีการตัดไม้ทั้งหมด 4 จุด และมีเพียงจุดเดียวที่ตัดมาประมาณ 5 เดือน นอกนั้นตัดมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 - 10 ปี (ข่าวสด 27/05/44)

ด้านกลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรียืนยันว่าที่เปิดเผยข้อมูลครั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้เกิดกระบวนการดูแลป่าทุ่งใหญ่ฯ ซึ่งเป็นมรดกโลกอย่างจริงจัง ส่วนการนำเสนอขอเข้ามาปลูกแสดงให้เห็นว่ามิกลุ่มนายทุนเตรียมยึดพื้นที่ในเขตฯ ทุ่งใหญ่ฯ และเจ้าหน้าที่ต้องรับผิดชอบ (ข่าวสด 26, 27/05/44)

แต่หากทุกอย่างยังไม่ได้รับการแก้ไข หรือไม่มีความชัดเจนในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะเรื่องที่มีนายทุนบุกรุกป่ากว่า 5,000 ไร่เพื่อปลูกสะตอ (ข่าวสด 26, 28/05/44) ทางกลุ่มก็พร้อมที่จะนำเสนอข้อมูลต่อคณะกรรมการผืนป่าตะวันตก รวมทั้งจะนำเสนอข้อมูลต่อ รมช. เกษตรฯ และ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นรม. ต่อไป (ข่าวสด 28/05/44)

ข่าวคราวการลักลอบโค่นป่าทุ่งใหญ่ฯ ปลูกสะตอ ยังไม่จบลงท้ายและยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนไม่ว่าระดับใด พอเช้าปลายปี 2544 ก็มีข่าวเกี่ยวกับแก๊งตัดไม้หอม (ไม้กฤษณา) กลางป่าลึกในอุทยานแห่งชาติปางสีดา จ. สระแก้ว

กรณีดังกล่าวถูกเปิดเผยเมื่อวันที่ 22 ต.ค. 2544 โดย พล.ต.ต. เสกสันต์ อุ่นสำราญ ผบก.ภ. สระแก้ว ได้รับการประสานงานจากเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ปางสีดาว่า มีกลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวน 11 คน เข้าไปทัศนศึกษาในป่า แล้วถูกพรานป่าใช้ปืนยิง ทำให้พลัดหลงอยู่ในป่า จึงขอกำลังตำรวจช่วยออกค้นหา (ไทยรัฐ 23/10/44)

กองกำลังผสมตำรวจและเจ้าหน้าที่ป่าไม้กว่า 100

ไม้หอมกับอุทยานแห่งชาติปางสีดา

อุทยานฯ ปางสีดาเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์และมีไม้หอมหรือไม้กฤษณากระจายตัวอยู่ค่อนข้างมากทั่วอุทยานฯ โดยนอกเหนือจากอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ที่นี้คือที่พบไม้หอมมากที่สุด นอกจากนี้ รอบ ๆ อุทยานฯ มีโรงต้มกลั่นไม้หอมอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งทุกแห่งล้วนเป็นของนักการเมืองท้องถิ่นที่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองไม่กล้าแตะต้อง

ราคาค่างวดของไม้หอมมีสูงมาก ยิ่งถ้าเป็นไม้ที่ไม่สมบูรณ์ (แม้ไม้จะมีสีดี) จะขายเจ้าโรงกลั่นได้ราคามันไม่ถึงครึ่งหนึ่งของไม้ที่สมบูรณ์ ๆ บาท และหลังจากที่ผ่านกระบวนการกลั่นเป็นไม้หอมออกมาแล้ว เมื่อส่งไปขายยังตะวันออกกลางยังมีมูลค่าที่สูงขึ้นไปอีกหลายเท่า

ที่มา : ข่าวสด 24, 28/10/44

นายออกค้นหาทั้งภาคพื้นดินและทางอากาศ กระทั่งได้พบกลุ่มนักท่องเที่ยวดังกล่าวกลางป่าลึก และนำทั้งหมดออกมาอย่างปลอดภัย (ไทยรัฐ, ข่าวสด 23/10/44)

แก้ว ตอนคำ พนักงานป่าไม้ซึ่งเป็นผู้นำทางเปิดเผยหลังได้รับการช่วยเหลือว่า ระหว่างนำคณะท่องเที่ยวดินสำรวจป่าปางสีดาและตั้งแคมป์กลางป่าตั้งแต่วันที่ 20 ต.ค. 2544 ได้พบกลุ่มคนชาย-หญิงพูดภาษาเขมรกว่า 20 คน พร้อมทั้งพบกองไม้หอมที่ถูกตัดกองไว้เป็นจุด ๆ จำนวนมาก (ข่าวสด 23/10/44) ด้วยมั่นใจว่าเป็นพรานป่าที่เข้ามาลักลอบล่าสัตว์และตัดไม้หอมแน่นอน (ข่าวสด 24/10/44) จึงแสดงตัวขอเข้าตรวจค้น แต่ปรากฏว่ากลุ่มพรานดังกล่าวแตกหนีและย้อนกลับมาใช้อาวุธสงครามยิงใส่ (กรุงเทพธุรกิจ 24/10/44) จนต้องพากันหลบเข้าไปยังที่ที่ปลอดภัยและรอจนรุ่งเช้าจึงตัดสินใจเดินเท้าออกมาขอความช่วยเหลือจากทางอุทยานฯ (ข่าวสด 24/10/44)

ด้าน พล.ต.ต. เสกสรรค์ ผบ.ภ. สระแก้ว ซึ่งเป็นหัวหน้าชุดไล่ล่า ระบุว่า พรานป่ากลุ่มนี้เป็นชาวเขมรลักลอบล่าสัตว์และตัดไม้หอมมานานแล้ว โดยมีแรงหนุนจากนายทุนคนไทยที่อยู่ อ. วัฒนานคร จ. สระแก้ว (ไทยรัฐ 23/10/44; มติชน 24/10/44)

จากนั้นตลอดระยะเวลา 1 สัปดาห์หลังเกิดเหตุทางจังหวัดสระแก้วก็ระดมกำลังชุดปฏิบัติการกว่า 500 นาย

ปิดล้อมป่าปางสีดา (กรุงเทพธุรกิจ 24/10/44) กระทั่งในวันที่ 28 ต.ค. 2544 จึงสามารถจับกุมกลุ่มคนที่ลักลอบเข้ามาตัดไม้หอม เป็นชาวเขมร 3 คนและคนไทยอีก 1 คน พร้อมกับของกลางเป็นไม้หอมบรรจุในถุงปุ๋ย 4 กระสอบ น้ำหนักรวมกว่า 40 ก.ก. ได้กลางป่าอุทยานฯ ปางสีดา (ข่าวสด 28/10/44)

อย่างไรก็ตาม หลังการสอบสวนที่ทำให้รู้ว่ากลุ่มพรานเขมร-ไทยทั้ง 4 คนที่โดนจับที่หลังไม่ใช่กลุ่มเดียวกับแก๊งพรานเขมรที่ไล่ยิงนักท่องเที่ยวนั้นมาก่อน และทางบ้านเมืองกำลังต้องการตัวอยู่นั้น (ข่าวสด 28/10/44) ก็อาจเป็นปากคำสำคัญที่ทำให้รู้ว่า แท้จริงแล้วพวกตัดไม้หอมในป่าปางสีดามีอยู่มากกว่า 1 กลุ่ม และทั้งหมดล้วนแต่ชำนาญพื้นที่ในการที่จะเข้าจะออกผืนป่า เพราะอาศัยอยู่รอบ ๆ อุทยานฯ ทั้งสิ้น

ดังนั้นไม่ว่ารัฐบาลจะมีมาตรการกวาดล้างเข้มงวดเพียงใด เรื่องเหล่านี้ก็จะมีวันหมดสิ้นไปง่าย ๆ หากยังเน้นเฉพาะในด้านของการไล่ล่าปลายทาง

สำหรับการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าที่เป็นกรณีส่งท้ายปี 2545 นั้น เกิดขึ้นเกือบได้สุด ณ อุทยานแห่งชาติทะเลบัน อ. ควนโดน จ. สตูล โดย พล.อ. ทาญ สีสานนท์ ส.ว. สตูล ได้รับเรื่องร้องเรียนจากชาวบ้านว่ามีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในเขตอุทยานฯ จึงได้เดินทางไปตรวจสอบผลปรากฏว่ามีต้นไม้ถูกกานบริเวณโดนต้นให้ยืนตายเป็นจำนวนมากจริง และยังพบร่องรอยการตัดไม้ทำลายป่าในอุทยานฯ อีกหลายแห่ง

หลังลงพื้นที่ ส.ว. สตูล ซึ่งเป็นประธานที่ปรึกษา กมธ. สิ่งแวดล้อมวุฒิสภาอยู่ด้วยเปิดเผยว่าตนได้รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการลักลอบแปรรูปไม้ในเขตอุทยานฯ ทะเลบันและที่อื่น ๆ มาตลอด และจากการตรวจสอบทำให้ทราบว่าพื้นที่ป่าได้ถูกทำลายไปแล้วหลายหมื่นไร่ แต่เจ้าหน้าที่กลับละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ และปล่อยให้เรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างโจ่งแจ้ง (ข่าวสด 02/12/45)

การถูก ส.ว. สตูลวิพากษ์วิจารณ์ว่าบกพร่องในหน้าที่ทำให้ผู้รับผิดชอบในพื้นที่อย่างณรงค์พล หมึกทอง หัวหน้าอุทยานฯ ทะเลบันร้อนตัว และถึงกับเสนอย้ายผู้บังคับบัญชาซึ่งได้แก่ ผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานฯ และพนักงานพิทักษ์ป่ารวมทั้งสิ้น 3 นาย (ข่าวสด 03/12/45) แต่วิชัย แลลมวิไล ผอ. สำนักป้องกันและปราบปราม กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรฯ (ตามโครงสร้างใหม่) ระบุว่า เรื่องดังกล่าวยังมีเงื่อนไขและน่าสงสัย

ภาพ 4.11

สถิติเกี่ยวกับการป่าไม้ ระหว่าง ค.ศ. 2543 - ค.ศ. 2544			
ประเภท	รายการ	จำนวน	ปริมาตร
1. ผลคดี	จับกุมการกระทำผิด	8,419 คดี	
	ผู้ต้องหา	3,970 ราย	
2. พื้นที่	พื้นที่ป่าถูกแผ้วถาง	27,788 ไร่/242 งาน	1,672,670 ตร.ว.
3. ของกลางไม้	ไม้สักพื้น	26,963 ท่อน	4,389.360 ลบ.ม.
	ไม้สักแปรรูป	95,106 แผ่น	872.187 ลบ.ม.
	ไม้กระยาเสยพื้น	53,283 ท่อน	9,970.620 ลบ.ม.
	ไม้กระยาเสยแปรรูป	219,270 แผ่น	2,979,936.000 ลบ.ม.
4. ของป่าหวงห้าม	แผ่นไม้	19,351 กก./36 กระสอบ	
	ไม้ไฟ	35,323 ลำ/3,750 ซีก/1.13 ลบ.ม.	
	ชิ้นไม้กฤษณา	6,029.50 กก./3 ซีดน้ำมัน/2 ขวดครึ่ง	
	ไม้ดีเค็ด	500.50 กก.	
	มะขามเทศ	90 กก.	
	กล้วยไม้ป่า	12,714 ต้น/155 กระเช้า/51 กล้อง	
	จับนก	3 ต้น	
	หมอนข้าวหมกแกงลิง	24 ต้น	
	เปลือกบง	54,141 กก.	
	เปลือกยาง	55 กก.	
	หวาย	1,251 กก./792 เส้น	
	มูลค้างคาว	5,146 กก.	
5. สัตว์ป่าและซาก	ใบลาน	102,000 ใบ	
	หน่อไม้	1,800 กก.	
	สัตว์ป่าชนิดต่างๆ	3,636 ตัว/324 กก./262 ซาก	
	สัตว์ป่าคุ้มครอง	351 ตัว	
	ซากสัตว์ป่าคุ้มครอง	130 ตัว	

ที่มา : หน่วยงานปฏิบัติในพื้นที่ในสังกัดสำนักงานป่าไม้เขตและสำนักงานป่าไม้จังหวัด

เพราะหัวหน้าอุทยานฯ จะต้องสอบสวนเรื่องนี้เสียก่อน จึงเสนอข้ายได้ และหากเกิดการลักลอบตัดไม้ในพื้นที่ หัวหน้าอุทยานฯ จะต้องรับผิดชอบโดยตรง จะปฏิเสธไม่ได้ (ข่าวสด 02/12/45) นอกจากนี้ ผอ. ส่วนปราบปรามฯ ยังตั้งข้อสังเกตว่า กรณีไม้ทะเลบันอาจมีการกระทำผิดมากกว่าที่เป็นข่าว ทั้งนี้ส่วนปราบปรามฯ จะประสานไปยังกรมอุทยานฯ ต่อไป ขณะที่วิจิตร วิชัยสาร ผวจ. สตูล เอง กล่าวทำนองเดียวกันว่า เรื่องการตัดไม้อุทยานฯ ทะเลบันทางจังหวัดจะดำเนินการอย่างเด็ดขาดและหัวหน้าอุทยานฯ จะต้องออกมาชี้แจงให้ชัดเจนถึงการเสนอข้ายเจ้าหน้าที่ทั้ง 3 คน (ข่าวสด 03/12/45)

อย่างไรก็ตาม ยังไม่พ้นที่จะมีความชัดเจนว่า

ใครเป็นผู้ละเมิดปฏิบัติหน้าที่ หรือไม่ในอุทยานแห่งชาติ ทะเลบันถูกตัดไปเป็นจำนวนเท่าใด เรื่องนี้ก็เงียบหายไป เช่นกับที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วครั้งแล้วครั้งเล่าในหลาย ๆ กรณีหลาย ๆ อุทยานฯ

กรณีการลักลอบล่าสัตว์ป่า

สำหรับสถานการณ์การลักลอบล่าสัตว์ป่าในช่วงปี 2544 และ 2545 นั้นก็ยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเกือบทุกผืนป่าสำคัญ ๆ ของประเทศ หลังการสูญเสียกวางป่าจากเขตา หัวเขาแข้ง และช้างป่าจากเขตา เขาลำดวนในให้กับกลุ่มพรานโหดไปก่อนหน้านี้แล้วตั้งแต่ช่วงปลายปี 2542 และปลายปี 2543 ตามลำดับ

ไฟป่า

จากสถิติที่ผ่านมาชี้ชัดว่า เกือบร้อยละ 100 ของไฟป่านั้นเกิดจากฝีมือมนุษย์ โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้งคือในราวเดือน ก.พ. - มี.ค. ของทุกปีจะยิ่งเกิดถี่และรุนแรง ขยายวงกว้างจนยากจะควบคุม

สำหรับในรอบ 2 ปีนี้ สถานการณ์ไฟป่าทั่วประเทศยังเป็นตัวเลขที่น่าวิตก โดยในช่วงปี 2544 ไฟป่าได้เผาผลาญพื้นที่ป่าทั่วประเทศไป 168,570.36 ไร่ ขณะที่พอเข้าสู่ช่วงปี 2545 ไฟป่าก็ไหม้ไหม้พื้นที่ป่าไปถึง 253,390.55 ไร่ หรือมากกว่าปีก่อนเกือบ 1 แสนไร่ อย่างไรก็ตาม ตัวเลขดังกล่าวเป็นการรายงานจากศูนย์ปฏิบัติการควบคุมไฟป่าและสถานีควบคุมไฟป่าทั่วประเทศ (63 จังหวัด) ในสังกัดสำนักควบคุมไฟป่า กรมป่าไม้เท่านั้น

ในขณะที่หากเป็นการแปรผลจากภาพถ่ายดาวเทียมที่ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้ทำไว้ สถานการณ์ไฟป่าทั่วประเทศจะสูงกว่าที่ศูนย์ปฏิบัติการฯ รายงานไว้ถึง 2 หรือ 3 เท่า นั่นคือ ในฤดูกาลไฟป่าปี 2544 ไฟป่าได้เผาผลาญพื้นที่ป่าไปถึง 476,182.79 ไร่ ขณะที่ในช่วงปี 2545 นั้น แม้ส่วนวิเคราะห์ฯ จะยังไม่ได้ตัวเลขที่แน่ชัดออกมา แต่ก็มีการยืนยันในระดับหนึ่งว่า เพียงแค่ 6 เดือนแรกของปี ไฟป่าได้เผาผลาญพื้นที่ป่าไปแล้วถึง 2.5 แสนไร่ (กรมธน 2545) และก็มีแนวโน้มว่าจะรุนแรงกว่าปี 2544 อย่างแน่นอน ทั้งนี้เป็นเพราะผลของปรากฏการณ์เอลนีโญด้วย (ข่าวสด 11/03/45)

สำหรับในแง่พื้นที่ ในส่วนที่เป็นการประเมินจากภาพถ่ายดาวเทียมพบว่า มีพื้นที่ป่าในอุทยานฯ ทั่วประเทศถูกไฟไหม้ในปี 2544 เป็นจำนวน 44,022.78 ไร่ ขณะที่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าใหม่ไป 59,646.83 ไร่ (กรมป่าไม้ 2545)

นอกจากนี้ยังพบว่า ไฟป้ามักจะเกิดซ้ำเดิมในผืนป่าสำคัญ ๆ อย่างเช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง อุทยานฯ ดอยอินทนนท์ และอุทยานฯ ภูกระดึง ฯลฯ เป็นต้น

โดยเฉพาะในเขตฯ ห้วยขาแข้งซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไฟและป่าเต็งรัง ซึ่งถือเป็นเชื้อเพลิงชั้นดี (ผู้จัดการ 08/03/45) มักจะเป็นพื้นที่แรก ๆ ที่ถูกไฟป่ารุกราน โดยในต้นปี 2544 เกิดไฟป่าเป็นจุด ๆ และขยายวงกว้างอย่างรวดเร็วบริเวณเขาชะบะเคียน ซึ่งห่างจากศูนย์วิจัยสัตว์ป่าซับป่าที่มีสัตว์ป่าชุกชุมเพียงแค่ 10 ก.ม. (ไทยรัฐ 25/02/44)

พอเข้าต้นปี 2544 ก็มีข่าวช้างป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งจำนวนถึง 5 ตัวถูกพรานล่าเพื่อเอางาและหลบหนีไปอย่างลอบนวลอีกครั้ง (ข่าวสด 06, 07/04/44) และในวันที่ 2 ต.ค. 2544 กระทั่งโดนแห่งป่ารอยต่อระหว่างเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน จ. ฉะเชิงเทรา กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว จ. จันทบุรี หนักกว่า 1 ตัน ก็ตกเป็นเหยื่อของมนุษย์อีกครั้ง แต่เจ้าหน้าที่ก็สามารถรวบตัวผู้กระทำผิดได้ทันท่วงที (ข่าวสด 04/10/44)

ศิริธรณ์ ไชยวงศ์ หัวหน้าหน่วยป้องกันและรักษาป่าที่ 8 เขาไฟ จ. สระแก้ว กล่าวว่า หลังได้รับแจ้งจากชาวบ้านว่ามีกลุ่มพรานที่มีนายทุนหนุนหลังเข้ามาลักลอบล่าสัตว์ป่า ทางหน่วยฯ จึงออกตรวจสอบ พบรถปิกอัพวิ่งสวนออกมาจากป่าจึงขอตรวจค้น ปรากฏว่า คนที่นั่งมาในรถกระโดดหนีลงป่าข้างทางไปได้ 7 คน ส่วนที่เหลือ 10 คนรวบตัวไว้ได้ พร้อมของกลาง ซึ่งได้แก่ซากกระต๊อที่ถูกล่าและออกเป็นชิ้นเนื้อหนักถึง 650 ก.ก. และหัวกระต๊อขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังมีซากชะนีมือดำซึ่งเป็นสัตว์คุ้มครองอีก 1 ตัว

คล้ายหลังจากการสูญเสียกระต๊อเพียง 8 เดือน ในคืนวันที่ 20 พ.ค. 2545 ช้างป่าแห่งเขตฯ เขาอ่างฤๅไน ก็ถูกรถปิกอัพที่วิ่งมาด้วยความเร็วสูงพุ่งเข้าชนอย่างจัง ขณะออกหากินบริเวณถนนความมั่นคงสายบ้านหนองคอก-วังน้ำฝน ที่ตัดผ่ากลางผืนป่าเขาอ่างฤๅไน จนทำให้ทั้งช้างและคนขับรถเสียชีวิตทั้งคู่

เหตุการณ์นี้สะท้อนว่า มิใช่มีเพียงแค่การลักลอบล่าเท่านั้นที่คุกคามเสถียรภาพของสัตว์ป่า หากแม้แต่อันตรายจากยานพาหนะซึ่งไม่น่าจะเกิดก็ยิ่งเกิดขึ้นได้ และก็เชื่อว่าจะเป็นอุบัติเหตุครั้งแรก เพราะก่อนหน้านี้ก็มีช้างป่าถูกรถชนตายไป 2 ตัวและเจ็บอีก 1 ตัวมาแล้ว เพียงแต่เรื่องเหล่านี้ไม่ค่อยเป็นข่าวสู่การรับรู้ของสาธารณชนเท่านั้น (กรุงเทพธุรกิจ 03/06/45) ในขณะที่อธิบดีกรมป่าไม้ยังคงเดินหน้านำผลักดันโครงการลาดผิวถนนในเขตฯ ป่าเขาอ่างฤๅไนด้วยแอสฟัลต์รวมระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 60 ก.ม. ด้วยเหตุผลด้านการท่องเที่ยว (ข่าวสด 14/09/44)

ส่วนในผืนป่าที่มีมาตรการคุ้มครองอย่างเข้มงวดอย่างเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จ. อุทัยธานี ก็ปรากฏข่าวการลักลอบล่าสัตว์ทั้งช้างป่า กระต๊อ และวัวแดงอย่างจงใจตลอดช่วง 6 เดือนหลังของปี 2545 (ผู้จัดการ

ภาพ 4.12

เปรียบเทียบความถี่และพื้นที่เสียหายจากไฟฟ้า ปีงบประมาณ 2544-2545					
สถานีควบคุมไฟฟ้า		จำนวนที่เกิดไฟฟ้า (ครั้ง)		จำนวนพื้นที่เสียหาย (ไร่)	
		2544	2545	2544	2545
1. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 31 (เชียงใหม่)		4,071	4,275	30,436.75	31,335.50
2. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 32 (เชียงราย)		678	964	4,366.24	6,054.55
3. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 33 (แพร่) *ใหม่*		396	441	4,479.50	4,841.00
4. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 34 (ตาก) *ใหม่*		588	615	9,783.00	7,707.70
5. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 35 (พิษณุโลก)		600	872	14,710.50	16,960.35
6. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 21 (นครราชสีมา)		560	755	32,321.00	34,916.35
7. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 22 (อุบลราชธานี) *ใหม่*		423	511	5,703.00	6,772.00
8. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 23 (ขอนแก่น)		592	897	19,130.00	33,841.25
9. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 24 (สกลนคร) *เปลี่ยน*		937	922	12,305.00	10,212.70
10. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 11 (อุทัยธานี) *เปลี่ยน*		272	305	7,704.38	33,637.50
11. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 12 (กาญจนบุรี)		433	450	9,500.50	9,477.00
12. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 13 (ฉะเชิงเทรา)		367	341	11,215.00	16,900.00
13. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 41 (ชุมพร)		36	278	1,855.50	10,643.50
14. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 42 (สุราษฎร์ธานี) *เปลี่ยน*		8	188	504.00	21,323.00
15. ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าที่ 43 (นราธิวาส)		121	160	4,556.00	8,768.50
● รวม		10,082	11,974	168,570.37	253,390.55

ที่มา : สำนักควบคุมไฟฟ้า 2545

ที่มา : สำนักควบคุมไฟฟ้า 2545

โดยศูนย์ควบคุมไฟฟ้ายางงานว่า ไฟฟ้าห้วยขาแข้งปี 2544 เผาผลาญพื้นที่ไป 6,639 ไร่ ส่วนปี 2545 สูงถึง 32,445 ไร่ (กรมป่าไม้ 2545)

ขณะที่ทางภาคอีสานประเดิมฤดูไฟป่าปี 2544 ที่อุทยานแห่งชาติตาดโตน จ. ชัยภูมิ ซึ่งถูกไฟป่าเผาผลาญพื้นที่ไปถึง 16,285 ไร่ และในปี 2545 จำนวน 13,601 ไร่ (กรมป่าไม้ 2545) ซึ่งกิตติ เตียวตระกูลวัฒน์ หัวหน้าสถานีควบคุมไฟฟ้า จ. ชัยภูมิ ให้ความเห็นว่า การเกิดไฟป่าในภาคอีสานส่วนใหญ่มาจากการที่ชาวบ้านจุดไฟเพื่อเก็บหาของป่าอย่างยอดผักหวาน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะผักหวานเมื่อถูกไฟเผาจะแตกยอดอ่อน นอกจากนี้ก็เป็นการจุดเพื่อล่าสัตว์ เช่น แก้ง กวาง รวมทั้งสัตว์เล็กอื่น ๆ (กรุงเทพธุรกิจ 21/02/44)

สำหรับทางภาคเหนือ ไฟป่าได้ลุกลามไปทุกพื้นที่ภาคเหนือตอนบนตั้งแต่ช่วงเดือน ต.ค. 2543 จนถึงเดือน ก.ย. 2545 โดยศูนย์ควบคุมไฟฟ้าภาคเหนือทั้ง 5 ศูนย์ (ครอบคลุมภาคเหนือตอนบนทุกจังหวัด) ให้ตัวเลขไฟป่าในปี 2544 ไว้ที่ตัวเลข 63,775.99 ไร่ ขณะที่ปี 2545 เป็นตัวเลข 66,899.10 ไร่ (กรมป่าไม้ 2545)

ทางด้านการจัดการไฟป่า ในปี 2544 กรมป่าไม้ได้ปรับเปลี่ยนและขยายศูนย์ควบคุมไฟฟ้าเพิ่มเป็น 15 ศูนย์ทั่วประเทศ โดยมีการปรับเปลี่ยนศูนย์ฯ ภาคกลางที่ 2 (ห้วยขาแข้ง) เป็นศูนย์ฯ ที่ 11 (อุทัยธานี) ศูนย์ฯ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ 3 (นครพนม) เป็นศูนย์ฯ ที่ 24 (สกลนคร) และศูนย์ฯ ภาคใต้ที่ 2 (นครศรีธรรมราช) เป็นศูนย์ฯ ที่ 42 (พังงา) ส่วนที่เพิ่มขึ้นมาอีก 3 ศูนย์นั้นได้แก่ศูนย์ฯ ที่ 22 (อุบลราชธานี) ศูนย์ฯ ที่ 33 (แพร่) และศูนย์ฯ ที่ 34 (ตาก) (กรมป่าไม้ 2545)

โดยทั้งหมดนี้มีหน่วยปฏิบัติงานคือ สถานีควบคุมไฟป่าจังหวัด 63 จังหวัด ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการไฟป่า 4 ศูนย์ ศูนย์วิจัยไฟป่าห้วยขาแข้ง 1 ศูนย์ สำนักงานป่าไม้เขต 21 เขต และสำนักงานป่าไม้จังหวัด 66 จังหวัด ซึ่งสามารถดำเนินการดับไฟป่าได้ครอบคลุมพื้นที่ป่าจำนวน 36,188,369 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 44.63 ของพื้นที่ป่าทั่วประเทศ (กรมป่าไม้ 2544)

ถึงแม้อธิบดีกรมป่าไม้จะยอมรับว่า ไฟป่าเป็นปัญหาของทุกคน ไม่ใช่กรมป่าไม้แต่เพียงผู้เดียว (ไทยรัฐ

เป็นไปตามนโยบายกระทรวงเกษตรฯ ในแผนงานด้าน ป่าไม้ที่เน้นการฟื้นฟูป่า โดยเฉพาะการส่งเสริมการปลูกไม้ เศรษฐกิจโดยภาคเอกชน (มติชน 20/05/44; กทม.ป.ว. 2544)

ขณะที่ทางการเงินก็ออกมายืนยันอย่างหนักแน่นว่า ที่เสนอให้ไทยเป็นผู้ปลูกเพราะโครงการดังกล่าวเป็น โครงการขนาดใหญ่ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรไทย ส่วนเรื่องมลพิษที่จะเกิดขึ้นนั้น ไม่น่าจะมีปัญหา เพราะจีน จะใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการกำจัด (กรุงเทพธุรกิจ 23/08/44)

หลังจากนั้นที่ประชุมคณะกรรมการกลั่นกรองฯ ชุดที่ 5 ได้มีมติเมื่อวันที่ 15 ส.ค. 2544 ให้ดึงบริษัท เอกชนเข้ามาร่วมลงทุนในโครงการฯ แทนบริษัทเกษตร รุ่งเรืองซึ่งเป็นธุรกิจการเกษตรขนาดใหญ่ที่ขอลถอนตัวออกไป เพราะมีปัญหาเรื่องการเงิน (กรุงเทพธุรกิจ 16/08/44)

ท่าทีของรัฐบาลไทยยิ่งเด่นชัดขึ้นอีกเมื่อมีการ บรรจุเรื่องดังกล่าวเข้าสู่การประชุม ครม. วันที่ 28 ส.ค. 2544 เพื่อให้เร่งพิจารณาเรื่องนี้ให้เป็นรูปธรรม และ เร่งจัดทำร่างความตกลงเพื่อลงนามทั้ง 2 ฝ่ายโดยเร็ว ก่อนที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นรม. ไทยจะเดินทางไป เยือนจีน (ข่าวสด 28/08/44)

และยิ่งชัดเจนขึ้นอีกครั้งเมื่อปิดพิงค์ ฟิงงูญ ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงเกษตรฯ ออกมาชี้ให้ 3 หน่วย งานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยสำนักงานเศรษฐกิจการ เกษตร ส.ป.ก. และกรมส่งเสริมการเกษตร จัดทำแผนงาน ร่วมกันและดำเนินการสำรวจเกษตรกรที่ต้องการเข้าร่วม โครงการฯ แบบ Contact Farming ทั้งนี้โดยที่รัฐมีพื้นที่ สวนป่าของกรมป่าไม้ อ.อ.ป. และบริษัทไม้อัดไทย จำกัด ซึ่งกระจายอยู่ในพื้นที่ป่าไม้ภาคตะวันออก (จ. ฉะเชิงเทรา) รวมกัน 80,377 ไร่อยู่แล้ว ยังขาดพื้นที่อีก 1 ล้านไร่ (ปลูกจริง 7.5 แสนไร่ พื้นที่สำรองวัตถุดิบอีก 2.0 แสนไร่) ทั้งนี้เพื่อเสนอความเป็นไปได้ของโครงการฯ ต่อคณะ กรรมการกลั่นกรองฯ ชุดที่ 5 ซึ่งตั้งขึ้นมาเพื่อการนี้ โดยเฉพาะต่อไป (ผู้จัดการ 16/08/44; ไทยรัฐ 17/08/44; กรุงเทพธุรกิจ 23/08/44)

นอกจากนี้ยังมีรายงานที่แน่ชัดว่า มีความเป็นไปได้ว่าภาครัฐอาจพิจารณาจัดตั้งโรงงานเยื่อกระดาษที่ สวนป่าของ อ.อ.ป. ที่ ต. คลองตะเภา อ. ท่าตะเกียบ จ. ฉะเชิงเทรา ซึ่งมีพื้นที่สวนป่าในบริเวณนี้ประมาณ 6,000 ไร่ และมีโครงการชลประทานแควระบบ-สียัด สำหรับใช้เป็นแหล่งน้ำในการผลิต (ข่าวสด 28/08/44)

ความเป็นมาโครงการ ปลูกป่ายูคาลิปตัส 7.5 แสนไร่

โครงการปลูกป่ายูคาลิปตัสเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ทางรัฐบาลจีนต้องการการลงทุนในการปลูกป่ายูคาลิปตัส 7.5 แสนไร่ พร้อมทั้งจัดตั้งโรงงานเยื่อกระดาษ เพื่อผลิต กระดาษส่งกลับไปยังประเทศจีน โดยจีนมีความพร้อม ที่จะนำเงินมาลงทุนในโครงการดังกล่าวถึง 1,000 ล้าน เหรียญสหรัฐ (รวม 45,000 ล้านบาท) โดยมีการแสดงความจำนงมาตั้งแต่ปี 2540 ซึ่งขณะนั้นมี พล. อ. ชวลิต ยงใจยุทธ เป็น นรม. แต่ด้วยเหตุที่เป็นโครงการขนาดใหญ่และมีผู้คัดค้านอย่างกว้างขวาง ทั้งในประเด็นการ ปลูกป่าจะเป็นการขังพื้นที่ทำกินของเกษตรกรผู้ยากจน ทั้งเรื่องผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมต่อดินและน้ำที่จะเกิด จากตัวปลูกฯ เอง ก็ทำให้ไม่มีความคืบหน้า กระทั่งเกิด ผลัดเปลี่ยนรัฐบาลขึ้นมามาก่อน

ในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย โครงการนี้ถูก นำมาพิจารณาและเกิดการผลักดันเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น เพราะมีมติ ครม. วันที่ 1 และ 23 ก.พ. 2543 เห็นชอบ ในหลักการให้มีการจัดตั้งบริษัทร่วมทุนปลูกป่าไทย - จีน รวมทั้งมีการส่งตัวแทนไปเจรจากับรัฐบาลจีน และให้ กรมป่าไม้ทำการสำรวจรังวัดพื้นที่ที่จะรองรับโครงการ ตลอดจนมีการอนุมัติ ครม. วันที่ 8 ก.ย. 2535 ที่ไม่ อนุญาตให้เอกชนเข้าทำประโยชน์ในที่ดินป่าสงวน แห่งชาติเกิน 50 ไร่ออกเพื่อการนี้โดยเฉพาะ

แต่ทว่าในท้ายที่สุดเมื่อเห็นว่าไทยยังขาดความ แน่ชัดในประเด็นพื้นที่โครงการและผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทางการเงินจึงเงียบหายไป

มาถึงยุค 'คิดใหม่ ทำใหม่' ในรัฐบาลปัจจุบัน โครงการปลูกป่ายูคาลิปตัส เป็นประเด็นขึ้นมาอีกครั้งเมื่อ นรม. จีนเดินทางมาเยือนไทย และทางการไทยก็หมอบ มั่นมั่นเชื่อว่า นี่จะเป็นโครงการฯ ที่ช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจ

ที่มา : มติชน 20/05/44; ผู้จัดการ 29/08/44; ไทยรัฐ 30/08/44

ดูเหมือนความจงใจที่จะทำทุกอย่างอย่างรวบรัด ของรัฐบาลยิ่งทำให้หลายฝ่ายเกิดคำถามและพากันออกมา ท้วงติง (กรุงเทพธุรกิจ 16, 28/08/44; มติชน 28/08/44)

กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ เองทั้งวางแผนและตั้งข้อสังเกตว่า รัฐบาลจัดแบ่งพื้นที่ที่จะปลูก

ให้เหมาะสม (โซนนิ่ง) และปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกจากภาคตะวันออกไปยังพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินน้อยกว่า เช่นย้ายไปยังภาคอีสานตอนล่าง ทั้งนี้เพราะผลการศึกษาของ สผ. บอกชัดว่า การปลูกยูคาฯ ทำให้ดินเสื่อมสภาพ นอกจากนี้ควรมีการศึกษาความเหมาะสมด้านสิ่งแวดล้อมของสถานที่ตั้งโรงงานเยื่อกระดาษด้วย เนื่องจากน้ำทิ้งจากกระบวนการผลิตเป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อมสูง

(กรุงเทพธุรกิจ 29/08/44)

หรือแม้แต่สภาพภูมิ หรือ สศช. ก็ยังออกโรงแสดงความเห็นว่า โครงการดังกล่าวต้องศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการโดยละเอียด และต้องจัดทำประชาพิจารณ์ก่อน (กรุงเทพธุรกิจ 28/08/44)

ขณะที่ อพช. ที่เคยศึกษากรณีการปลูกยูคาฯ ในภาคอีสานอย่างมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติก็ออกมากล่าวคัดค้านอย่างหนักแน่นโดยชี้ว่า การปลูกยูคาฯ ในประเทศไทยที่ผ่านมามีผลกระทบกับดินและน้ำ ที่สำคัญถือเป็นการช่วงชิงพื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่ยากจนและทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ส่วนการที่รัฐบาลพยายามนำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุม ครม. อย่างเร่งด่วนโดยไม่สนใจข้อคัดค้านของชาวบ้านอาจทำให้โครงการดังกล่าวมีปัญหาตามมาเหมือนกรณีท่อก๊าซไทย-มาเลเซียที่ลงนามไปก่อนค่อยจัดทำประชาพิจารณ์ก็เป็นได้ (ข่าวสด 28/08/44, กรุงเทพธุรกิจ 29/08/44)

นอกจากนี้ ชาวบ้านบริเวณรอยต่อ 5 จังหวัดภาคตะวันออกที่อาจเป็นพื้นที่รองรับโครงการก็ได้ออกมาแสดงจุดยืนว่าจะคัดค้านโครงการนี้อย่างถึงที่สุดเพราะเห็นว่ายูคาฯ นอกจากจะทำลายดินและน้ำแล้ว ยังมีผลต่อระบบนิเวศของป่ารอยต่อ 5 จังหวัดซึ่งเป็นป่าผืนสุดท้ายของภาคตะวันออกด้วย (ผู้จัดการ 02-03/02/44)

เสียงวิพากษ์วิจารณ์ที่ค่อนข้างจะมีน้ำหนักและเป็นไปอย่างกว้างขวางส่งผลให้ประธานคณะกรรมการกลั่นกรองฯ ชุดที่ 5 ออกมาชี้แจงว่า ต้องมีการตั้งคณะทำงานศึกษารายละเอียดทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคม ชุมชน และความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ โดยมีซูชิฟ หายูสวัสดิ์ รมว. เกษตรฯ เป็นประธานร่วมกับกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ กระทรวงการคลัง และ สศช. และจะทำประชาพิจารณ์กับประชาชนในพื้นที่ก่อนเสนอคณะกรรมการกลั่นกรองฯ ชุดที่ 5 แน่นนอน (กรุงเทพธุรกิจ 16/08/44) พร้อมกันนั้นได้ยืนยันว่า ทุกอย่างต้องเป็นไปตามขั้นตอน ถ้าหากเห็นว่าโครงการ

นี้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติก็ทำ แต่ถ้าเห็นว่ามีผลกระทบไม่คุ้มก็ไม่ทำ (ไทยรัฐ 29. 31/08/44)

ทว่าทางด้าน รมว. เกษตรฯ กลับมีปฏิกิริยาแข็งกร้าวต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์ และระบุว่า กระทรวงเกษตรฯ เพียงแค่กำหนดพื้นที่เป้าหมายในขั้นแรกไว้ 3 จังหวัด คือ สระแก้ว ปราจีนบุรี และฉะเชิงเทรา เพื่อรองรับโครงการเท่านั้น ถึงอย่างไรก็ต้องมีการทำประชาพิจารณ์ในพื้นที่ก่อน ส่วนกรณีที่บอกว่าหากมีการตั้งโรงงานเยื่อกระดาษที่ จ. ฉะเชิงเทรา จะเป็นการยกพื้นที่ป่าให้เอกชนถึง 6,000 ไร่ นั้น รมว. เกษตรฯ ปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริง เพราะรัฐบาลยังไม่มีกำหนดดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ (มติชน 29/08/44, ไทยรัฐ 30/08/44)

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางข้อถกเถียงที่ยังไม่ทันได้ข้อสรุป ปรากฏว่าในระหว่างวันที่ 27-29 ส.ค. 2544 ที่ นคร. ไทยและคณะเยือนจีนอยู่นั้น มีรายงานข่าวยืนยันแน่ชัดว่า ได้มีโทรศัพท์สายด่วนจากปักกิ่งถึงวิษณุ เครืองาม เลขาธิการ ครม. เพื่อสั่งถอนวาระรับทราบโครงการรวมทุนปลูกยูคาฯ ไทย-จีนออกจากที่ประชุม ครม. วันที่ 28 ส.ค. 2544 และให้ชะลอเรื่องเอาไว้ก่อน (กรุงเทพธุรกิจ, มติชน, ข่าวสด, ผู้จัดการ 29/08/44) ซึ่งมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าอาจเป็นการลดแรงเสียดทานจากกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งอาจเป็นการดูท่าทีของจีนไปด้วยในตัว (ไทยรัฐ, ข่าวสด 29/08/44)

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความคลางแคลงใจของหลายฝ่าย การผลักดันอนุมัติโครงการปลูกยูคาฯ ที่รัฐบาลหมายมั่นปั้นมือจะให้ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจ (มติชน 20/05/44, 29/08/44) กลับเบี่ยงทิศทางไปจากเดิมหลังจากที่ นคร. กลับจากเยือนจีน ทั้งนี้ นคร. ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ได้แจ้งให้จีนรับทราบแล้วว่าไทยกำลังศึกษาความเป็นไปได้ในเรื่องของสิ่งแวดล้อมและการลงทุน ซึ่งปัจจุบันมี 2 ลักษณะ คือ ใช้พื้นที่ในประเทศไทยทั้งหมด หรือใช้พื้นที่ร่วมกับประเทศกัมพูชา (ผู้จัดการ 29/08/44) รวมทั้งยังอาจจะช่วยเหลือให้ความร่วมมือรัฐบาลจีนจัดหาวัตถุดิบจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีความพร้อมและประสงค์จะร่วมโครงการ (ไทยรัฐ 28/08/44) ทั้งนี้เพราะปัจจุบันกัมพูชา พม่า และลาวยืนยันว่าพร้อมที่จะร่วมโครงการเช่นกัน (ไทยรัฐ 29/08/44)

หากพิจารณาจากลำดับขั้นตอนของเหตุการณ์อาจกล่าวได้ว่า ท่าทีที่อ่อนลงของรัฐบาลไทยน่าจะเป็น

ผลสืบเนื่องมาจากการเจรจาหรือในเรื่องนี้เมื่อครั้งที่ นคร. ไปเยือนจีนในช่วงปลายปี 2544 ยังไม่สามารถหาข้อยุติในประเด็นสำคัญๆ ได้ โดยเฉพาะเรื่องพื้นที่สวนป่า 7.5 แสนไร่ที่จะรองรับโครงการ (กรุงเทพฯ 16/08/44) รวมทั้งการที่รัฐบาลจีนเองแสดงเจตนาออกมากว่า หากไทยยังไม่สามารถอธิบายปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนเข้าใจได้ (ผู้จัดการ 29/08/44) ก็จะไม่เร่งรัดโครงการ (ข่าวสด 30/08/44) และพร้อมจะย้ายไปลงทุนประเทศอื่นแทน (กรุงเทพฯ 16/08/44)

ดังนั้นกระแสการผลักดันโครงการจึงเป็นอันเงียบหายไป และจนถึงปลายปี 2545 ก็ยังคงไม่มีการเคลื่อนไหวใด ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้

แต่โครงการปลูกป่ายูคาลิปตัส 7.5 แสนไร่ก็ยังไม่ได้ถูกยกเลิกไปอย่างสิ้นเชิง และไม่มีใครกล้ายืนยันว่าจะไม่กลับเป็นประเด็นขึ้นมาอีก เพราะที่ผ่าน ๆ มาเมื่อใครขึ้นมาเป็นรัฐบาลก็มักจะหยิบยกเรื่องนี้ขึ้นมาพิจารณา และมักจะผลักดันโครงการดังกล่าวอย่างเต็มตัวทุกครั้ง

กรณีสหรัฐฯ เสนอไทยตั้ง “กองทุนป่าเขตร้อน”

ปลายปี 2544 มีข่าวออกมาว่า สหรัฐฯ เสนอที่จะยกหนี้ดอกเบี้ยสะสมที่ไทยต้องจ่ายจำนวน 9.51 ล้านเหรียญสหรัฐ หรือคิดเป็นเงินไทย 418 ล้านบาท ซึ่งเป็นดอกเบี้ยเงินกู้ที่ทางการไทยผูกพันมาแต่อดีตและต้องชำระคืน พร้อมกับเงินสบทบอีกจำนวนหนึ่ง แลกกับเงื่อนไขว่าทางการไทยจะต้องนำเงินดังกล่าวไปจัดตั้งเป็น “กองทุนป่าเขตร้อน” (มติชน 21, 28/02/45 ข่าวสด 24/02/45) ซึ่งเรื่องนี้กลายเป็นประเด็นร้อนข้ามปีไปทันที

ทั้งนี้เพราะพอเรื่องดังกล่าวได้รับการเปิดเผยหลังจากที่มีมติ ครม. ไปแล้ว ทั้งนักกฎหมาย นักวิชาการ และเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ต่างออกมาตั้งข้อสังเกตและวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่า การเห็นแก่เงินเพียงเล็กน้อยนั้น อาจนำไปสู่หายนะทางสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ 21/02/45) และความใจกว้างของอเมริกาก็มีน้อยบางอย่างซ่อนเร้นอยู่ โดยเฉพาะประเด็นสัดส่วนของคณะ

กรรมการกองทุนฯ จำนวน 9 คน ซึ่งเป็นข้าราชการไทย 2 คน สหรัฐฯ 2 คน และอีก 5 คนมาจาก อพช. ซึ่งต้องได้รับการยอมรับจากสหรัฐฯ นั้น (ข่าวสด 21/02/45) ทำให้หลายฝ่ายหวั่นวิตกว่า หากไทยยินยอมตามข้อตกลงก็เท่ากับว่า เป็นการเปิดประตูให้สหรัฐฯ เข้าถึงทรัพยากรป่าไม้ของไทยอย่างถูกกฎหมาย เช่นเดียวกับกรณีข้าวหอมมะลิที่อเมริกาเข้าไปวิจัยจนสำเร็จ กระทั่งไทยต้องพยายามหาทางอย่างยากลำบากเพื่อคัดค้านไม่ให้สหรัฐฯ นำไปยื่นจดสิทธิบัตร¹² (ข่าวสด 24/02/45)

นอกจากนี้ยังเกรงว่าไทยอาจตกเป็นเครื่องมือสหรัฐฯ ในเรื่องคาร์บอนเครดิต (Carbon Credit) (มติชน 28/02/45) ที่สหรัฐฯ ไม่ยอมรับรองการลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศในพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) (ข่าวสด 21/02/45) แต่กลับมาผลักดันให้รวมภาคการอนุรักษ์ป่าไม้ในการคิดเครดิตด้วย¹³ (มติชน 28/02/45)

แม้ข้อสังเกตของหลายฝ่ายจะทำให้ฝ่ายการเมืองมีท่าทีอ่อนลง โดยทาง ครม. มีมติให้สุรเกียรติ์ เสถียรไทยรมว. ต่างประเทศเป็นประธานศึกษาถึงข้อเสียเปรียบที่สหรัฐฯ ห่มกเมตอยู่ในร่างสัญญา (ข่าวสด, มติชน 20/02/45) แต่ข้อเท็จจริงก็คือว่า ครม. ได้มีมติตั้งแต่เมื่อวันที่ 18 ก.ย. 2544 เห็นชอบในหลักการที่จะให้ปรับหนี้ด้วยการตั้งกองทุนฯ ดังกล่าวไปแล้ว (ผู้จัดการ 21/02/45)

นอกจากนี้ทางด้านฝ่ายปฏิบัติอย่างอธิบดีกรมป่าไม้ก็ยังคงมีท่าทียืนยันแข็งกร้าวมาก โดยระบุว่าผู้คัดค้านการตั้งกองทุนฯ เป็นพวกประสาธ ความจริงไทยไม่เสียอะไรเลย มีแต่ได้กับได้ เพราะกิจกรรมที่กำหนดในสัญญามี 5 อย่างคือ 1) การจัดตั้งป่าอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พื้นที่รักษาพืชพันธุ์ 2) ฝึกอบรมการรักษาป่า 3) ปลูกป่า 4) พัฒนาระบบการรักษาป่า 5) พัฒนาชีวิตชุมชนท้องถิ่นโดยจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาป่าชายเลน (มติชน 20/02/45)

ขณะเดียวกัน เท็ด โอเซียส เจ้าหน้าที่สิ่งแวดล้อมสหรัฐฯ ประจำภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิกก็ออกมาแถลงและยืนยันเงื่อนไขเวลาว่า การตั้งกองทุนจะเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายไทย และหากไทยไม่ลงนามจัดตั้ง

¹² ดูรายละเอียดในเล่มเดียวกันนี้ บทประมวลสถานการณ์เรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพ” หัวข้อ “กรณีนักวิจัยอเมริกันปรับปรุงพันธุ์ข้าวหอมมะลิ” หน้า 227 - 231

¹³ ดูรายละเอียดในเล่มเดียวกันนี้ บทประมวลสถานการณ์เรื่อง “อากาศ” หัวข้อ “การประชุมในระดับนานาชาติ” หน้า 106 - 108 หัวข้อ “การไม่ร่วมมือของสหรัฐฯ” หน้า 108 - 109 และ “ความเคลื่อนไหวในโครงการพัฒนาสะอาด” หน้า 110 - 111

มูลเหตุและที่มาที่ไปของกองทุนป่าเขตร้อน

กองทุนป่าเขตร้อนเป็นความพยายามที่ประเทศที่พัฒนาแล้วและที่เป็นเจ้าหนี้ของสหรัฐอเมริกา เพื่อริเริ่มที่จะผลักดันให้เกิดขึ้น โดยแสดงเจตจำนงผ่านกระทรวงเกษตรฯ ของไทยเมื่อปลายปี 2544 ว่าจะยกหนี้ดอกเบี้ยสะสมที่ไทยต้องจ่าย โดยมีเงื่อนไขว่าไทยต้องนำเงินเหล่านี้ไปตั้งกองทุน

นอกจากนี้สหรัฐฯ ยังแสดงความพร้อมจะลดหนี้ให้ประเทศไทยอีกจำนวน 1.19 ล้านเหรียญ จากยอดเงินกู้ทั้งหมดจำนวน 23.86 ล้านเหรียญหรือราว 1.050 ล้านบาท ที่ไทยกู้จากสหรัฐฯ ผ่านทางสำนักงานเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสหรัฐฯ หรือยูเอสเอ (USAID) และทางบริษัทคอมโมดิตี เครดิต เพื่อนำมาใช้พัฒนาประเทศในโครงการต่าง ๆ อาทิ โครงการพัฒนาการบริหารงานการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โครงการวางแผนประชากร ฯลฯ รวม 7 โครงการ ตั้งแต่ปี 2524

ตลอดระยะเวลา 22 ปีที่ผ่านมา ไทยยังไม่เคยจ่ายเงินคืนให้แก่สหรัฐฯ เลย ไม่ว่าจะเป็นดอกเบี้ยหรือเงินต้น และทางสหรัฐฯ เองก็ไม่ได้เรียกเงินคืนแต่อย่างใด

สำหรับข้อตกลงการจัดตั้งกองทุนฯ สหรัฐฯ ยืนยันแก่ไทยเป็นประเทศแรกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นประเทศที่ 4 ในโลก โดยก่อนหน้านี้มีการจัดตั้งกองทุนดังกล่าวแล้วในบังกลาเทศ เอลซัลวาดอร์ และเบลีซ

ที่มา : ข่าวสด 20, 24/02/45; มติชน 21, 26/02/45

ภายใน 1 มี.ค. 2545 ก็ต้องจ่ายดอกเบี้ยเงินกู้งวดแรกจำนวน 6.5 แสนเหรียญให้แก่สหรัฐฯ (มติชน 20/02/45; กรุงเทพธุรกิจ 21/02/45)

ส่วนประเด็นเรื่องคณะกรรมการกองทุนนั้น เห็นกล่าวว่า มีเพียงตัวแทนจากสหรัฐฯ เพียง 2 คนเท่านั้น คณะกรรมการส่วนใหญ่ยังเป็นคนไทย และรัฐบาลไทยเป็นฝ่ายกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ (ข่าวสด 20/02/45)

จากนั้นในวันที่ 22 ก.พ. 2545 แดร์เรล เอ็น. จอห์นสัน เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ยังได้เดินทางไปยังสำนักงานหนังสือพิมพ์มติชนเพื่อชี้แจง

และกล่าวสลับเรื่องนี้อีกครั้งว่า ประเทศไทยจะได้รับประโยชน์ เพราะเป็นการแปลงหนี้ที่นำเงินมาดูแลรักษาป่าไม้ ตนรู้สึกประหลาดใจที่นำสิ่งแวดล้อมออกมาต่อต้าน เพราะการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้นทางฝ่ายไทยและอพช. ไทยเป็นผู้ดำเนินการ สหรัฐฯ ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง

(จ.วิชน 23/02/45)

ส่วนทางด้านประวิทย์ กิจจำนงค์ ผอ. ส่วนวนวัฒนวิจัย ระบุว่า ประเทศไทยจะได้ประโยชน์จากโครงการนี้ เพราะเป็นการปลูกป่าเพิ่มเติม ส่วนเรื่องข้อมูลป่าไม้ของไทยนั้น ความจริงก็เปิดเผยผ่านเว็บไซต์อยู่แล้ว จึงไม่ใช่ความลับอะไร และเมื่อมีการขอใช้เงินหรือพื้นที่ป่าเกี่ยวกับกองทุนฯ จะต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้ก่อน ซึ่งหากกรมป่าไม้ไม่ยอมก็ไม่สามารถกระทำได้ (ข่าวสด

22/02/45)

ถ้อยแถลงที่เห็นได้ชัดว่าคล้อยตามสหรัฐฯ ทำให้องค์กรต่าง ๆ ทั้งทางสังคม การเมือง สิทธิมนุษยชน และเครือข่ายสิ่งแวดล้อมกว่า 20 องค์กรที่ห่วงใยในเรื่องนี้พากันตั้งข้อสังเกตว่า กรอบคิดของกระทรวงเกษตรฯ และกรมป่าไม้ยังไม่สามารถหลุดจากการครอบงำของตะวันตกที่มีมากกว่า 4 ทศวรรษได้ (ผู้จัดทำ 06/03/45) และปัญหาทั้งหมดเกิดจากการที่กรมป่าไม้ไปแอบตกลงเจรจากับทางสหรัฐฯ เพราะต้องการจะนำเงินมาใช้ในการปลูกป่าชายเลน และประกาศเขตป่าอนุรักษ์เพิ่ม โดยไม่ใส่ใจจากร่างข้อตกลงนั้นฝ่ายไทยจะเป็นผู้เสียเปรียบ (มติชน กรุงเทพธุรกิจ

22/02/45)

ขณะที่ ศ. เสน่ห์ จามริก ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ยืนยันหนักแน่นว่า ข้อตกลงการจัดตั้งกองทุนเป็นการละเมิดสิทธิและละเมิดทรัพยากรของคนทั้งชาติ (กรุงเทพธุรกิจ 22/02/45)

ทั้งยังได้ยื่นเสนอความเห็นและแนวทางปฏิบัติต่อ ครม. ตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิฯ รวม 5 ข้อ ดังนี้

1. เนื้อหาในข้อตกลงดังกล่าวเป็นการละเมิดสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตตนเองของคนไทย ซึ่งเป็นหลักสิทธิมนุษยชนสากลที่เป็นรากฐานของสิทธิทั้งหลายที่จะละเมิดมิได้

2. เนื้อหาในข้อตกลงอาจะนำไปสู่การละเมิดสิทธิอย่างกว้างขวางทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ตลอดจนสิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติ เพราะชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยสัมพันธ์กับป่าเขตร้อนเป็นสำคัญ

3. กระบวนการอนุมัติหลักการร่างข้อตกลงและเตรียมการลงนามร่างข้อตกลงดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 46, 56 และ 59

4. ด้วยเหตุข้างต้นทั้ง 3 ข้อ ทางคณะกรรมการสิทธิฯ จึงสนับสนุนมติของ ครม. ให้ทบทวนการลงนาม และเห็นว่าไม่ควรให้เงื่อนไขเวลาที่จะต้องลงนามในวันที่ 1 มี.ค. 2545 มาเร่งรัดการตัดสินใจ

5. ขอเรียกร้องให้รัฐบาลเปิดโอกาสให้สถาบันอื่นของรัฐ เช่น สถาบันนิติบัญญัติ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา ตลอดจนองค์กรอิสระ และสื่อมวลชน ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารและมีส่วนร่วมในการพิจารณาข้อดีข้อเสีย ก่อนตัดสินใจลงนาม (ข่าวสด 23/02/45)

ส่วนสภานายายความแสดงความเห็นว่า หากรัฐบาล

อนุมัติเรื่องนี้ก็จะเป็นการขัดรัฐธรรมนูญทันทีเพราะเป็นเรื่องที่ต้องผ่านความเห็นจากรัฐสภาก่อน (ข่าวสด 28/02/45)

แต่ก่อนหน้าที่จะถึงเส้นตายวันที่ 1 มี.ค. ก็มีข่าวเล็ดลอดออกมาว่า รัฐบาลไทยอาจอนุญาตจัดตั้งกองทุนฯ หากพบว่าร่างสัญญาไม่ทำให้ไทยสูญเสียผลประโยชน์ (ผู้จัดการ 27/02/45) องค์การภาคประชาชนจึงร่วมกันเคลื่อนไหวใหญ่อีกครั้ง เพื่อเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการจัดตั้งกองทุนป่าเขตร้อน (ผู้จัดการ 15/03/45)

ในที่สุดปรากฏว่า รัฐบาลตัดสินใจยกเลิกการจัดตั้งกองทุนป่าเขตร้อนกับทางสหรัฐฯ ในกลางเดือน มี.ค. นั้นเอง (มติชน 12/03/45) แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า หากภาครัฐโดยเฉพาะกระทรวงเกษตรฯ และกรมป่าไม้ยังไม่ละทิ้งแนวคิดเดิม ๆ และภาคประชาชนไม่ตื่นตัวพอ เรื่องราวการฉกฉวยผลประโยชน์ทางทรัพยากรข้ามชาติที่เกิดขึ้นนี้จะไม่เกิดขึ้นอีก (ข่าวสด 24/02/45, ผู้จัดการ 06/03/45)

เอกสารประกอบการเขียน

- กรมป่าไม้. 2545. **รายงานประจำปี 2544**. ส่วนประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สำนักสารนิเทศ, กรุงเทพฯ.
- สนั่น ศิริวัฒนภานุจน์. 2544. "การบริหารงานด้านป่าไม้", **รายงานประจำปี 2544**. หน้า 9
- จรินทร์ อีสุรัตน์. 2544. "การเพิ่มประสิทธิภาพการคุ้มครองพื้นที่ป่าไม้", **รายงานประจำปี 2544**. หน้า 12
- กรมป่าไม้. ไม่ปรากฏปี. **สถิติการป่าไม้ของประเทศไทย 2544**. ส่วนศูนย์ข้อมูลกลาง สำนักสารนิเทศ, กรุงเทพฯ
- สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2545. **รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย พ.ศ. 2544**. ศึกษาและรวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, กุมภาพันธ์ 2545
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. 2545. "โค้งสุดท้ายของกฎหมายป่าชุมชน". **มติชน** 16 กุมภาพันธ์ 2545
- ลิขานนท์ เจษฎาพิพัฒน์. 2545. "กองทุนป่าไม้เมืองร้อน : เพื่อใคร ?". **มติชน** 28 กุมภาพันธ์ 2545

5. ทะเลและ ทรัพยากรชายฝั่ง

บทสรุปย่อ	168
ทะเลและชายฝั่ง	169
• ป่าชายเลน	169
- สถานภาพ	169
- นโยบายและสถานการณ์เกี่ยวเนื่อง	170
- กรณีป่าชายเลนบ้านป่าคลอกและ	171
การเสียชีวิตของจूरินทร์ ราชพล	
• ชายฝั่งและชายหาด	172
- สถานการณ์ปัญหา : ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง,	172
ปัญหาการบุกรุกชายหาด	
- แนวทางการแก้ไขปัญหา	174
- โครงการขนาดใหญ่ที่อาจส่งผลกระทบ : โครงการ	175
พัฒนาอ่าวภูเก็ต, โครงการเส้นทางลัดสู่ภาคใต้	
• คุณภาพน้ำและการสะสมสารพิษ	176
- คุณภาพน้ำชายฝั่ง : สถานการณ์ภาพรวม,	176
คุณภาพน้ำชายฝั่งแบ่งตามพื้นที่	
- คุณภาพลึตื้นน้ำและตะกอนดิน	179
• พืชและสัตว์ทะเลที่สำคัญ	181
- ประการัง : สถานภาพ, สาเหตุปัญหา	181
และแนวทางการแก้ไข	
- พะยูนและหมีน้ำทะเล	185
- เต่าทะเล	185

ประมงและการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง	186
• การประมง	186
- ปัญหา	186
- นโยบายและการจัดการ	187
- โครงการพัฒนา	191
- ความคืบหน้ากรณีเรืออวนรุนและ	192
เรือปั่นไฟปลากะตัก : กรณีเรืออวนรุน,	
กรณีเรือปั่นไฟปลากะตัก	
• การเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ	194
กรณีอื่นๆ	198
• อุบัติภัยทางทะเล	198
• ทะเลสาบสงขลา	199
• การอนุญาตใช้อุทยานฯ ทางทะเล	201
ในการถ่ายทำภาพยนตร์	

บทสรุปย่อ

ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมเมื่อปี 2543 ระบุว่าประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลน 1,526,006.25 ไร่ โดยการสำรวจครั้งนี้มีการเพิ่มพระราชบัญญัติเป็นจังหวัดที่ 24 ที่มีพื้นที่ป่าชายเลนด้วย

ในภาพรวมป่าชายเลนยังคงถูกคุกคามอย่างต่อเนื่องจากการใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการบุกรุกเพื่อทำนาเกลือ ซึ่งการต่อต้านจากนักอนุรักษ์และชาวบ้านในบางพื้นที่ทำให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตเนื้อ ดังกรณีความขัดแย้งที่บ้านปากคลอง จ. ภูเก็ต เป็นต้น

สำหรับเรื่องสัมปทานป่าชายเลนที่ส่วนใหญ่จะหมดอายุสัญญาภายในปี 2546 - 2547 ก็ทำให้เกิดภาวะกลุ่มผู้ประกอบการตัดไม้กักตุนและลักลอบตัดไม้นอกเขตสัมปทาน ขณะที่นโยบายการประกาศป่าสัมปทานเป็นป่าอนุรักษ์ทั้งหมดรวมถึงการทำเขตป่าอนุรักษ์ให้ชัดเจนด้วยการขุดคูล้อมรอบก็มีแนวโน้มจะเกิดข้อพิพาทในอนาคตสืบเนื่องจากความไม่ชัดเจนของข้อกำหนด

ส่วนปัญหาชายฝั่งถูกกัดเซาะ ส่วนใหญ่พบทางฝั่งอ่าวไทยมากกว่าอันดามัน โดยสาเหตุของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันไป ขณะที่ปัญหาของชายหาดและแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล เช่น พัทยา หัวหิน คือเรื่องการก่อสร้างรูกำ และยังคงเผชิญกับโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่อาจสร้างผลกระทบ ซึ่งกรณีเด่นในรอบสองปีนี้ได้แก่โครงการพัฒนาอ่าวภูเก็ตที่จะมีการถมทะเลเพื่อทำเป็นเกาะ และโครงการเส้นทางลัดสู่ภาคใต้จากสมุทรสาคร-แหลมผักเบี้ยและชะอำที่บางช่วงของถนนจะอยู่ในทะเล

สถานการณ์คุณภาพน้ำและการสะสมสารพิษ จากการตรวจสอบของกรมควบคุมมลพิษพบว่า ในปี 2544 คุณภาพน้ำชายฝั่งทะเลอยู่ในภาวะค่อนข้างวิกฤต โดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าจีน แม่กลอง หาดบางแสน หาดป่าตอง หาดชะอำดำ สำหรับปี 2545 คุณภาพของน้ำทะเลร้อยละ 47 อยู่ในเกณฑ์ดีมาก ส่วนร้อยละ 6 อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม สำหรับระดับการสะสมสารพิษและโลหะหนักในสัตว์น้ำและตะกอนดินส่วนใหญ่อยู่เกณฑ์มาตรฐาน

ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าในรอบสองปีนี้มีกรณีอุบัติเหตุจากการขนส่งและขนถ่ายปิโตรเลียมทางทะเลเกิดขึ้นหลายครั้งในทะเลภาคตะวันออก โดยบางเหตุการณ์ทำให้เกิดคราบน้ำมันหรือสารอันตรายรั่วไหลลงสู่ทะเลและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างมาก

สำหรับทรัพยากรประมงในภาพรวมนับว่าอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ปริมาณสัตว์น้ำที่ลดลงอย่างต่อเนื่องยังทำให้เกิดการแย่งชิงแหล่งทำประมงในหลายระดับและพื้นที่ โดยเฉพาะระหว่างประมงทะเลพื้นบ้านกับประมงพาณิชย์ ขณะที่กรณีการแก้ปัญหาเรื่องเรืออวนรุนและเรือปลากะตักปั่นไฟยังคงยืดเยื้อและอยู่ในความอึมครึม ทางด้านการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ในช่วงปี 2544 กลายเป็นประเด็นถกเถียงอย่างมากอันเนื่องมาจากมีการเสนอนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงในพื้นที่น้ำจืดขึ้นอีกครั้ง แต่ในที่สุดก็ไม่ผ่านเนื่องจากผลการศึกษาทางวิชาการระบุว่าส่งผลกระทบท่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง นอกจากนี้การเลี้ยงกุ้งกุลาดำยังประสบปัญหาเรื่องการส่งออกเนื่องจากประเทศผู้นำเข้าตรวจพบสารคลอแรมเฟนิคอลในกุ้งส่งออกของไทย

อีกเหตุการณ์ที่สำคัญก็คือ การที่รัฐบาลบรรจุแผนพัฒนากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ในการพัฒนาภาคใต้ โดยอนุมัติงบประมาณถึง 2,264 ล้านบาทในการฟื้นฟูระบบนิเวศทะเลสาบแต่มาตรการหลักคือการขุดลอกร่องน้ำเท่านั้น

ส่วนเรื่องการอนุญาตใช้อุทยานฯ ทางทะเลถ่ายทำภาพยนตร์ยังคงเป็นชนวนปัญหายูบ้าง แต่ไม่รุนแรงเท่ากรณี “เดอะบีช” ซึ่งเมื่อ มี.ค. 2545 ศาลอุทธรณ์ได้เห็นชอบให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นอีกครั้งในประเด็นการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมอ่าวมาหยาหลังการถ่ายทำ

ทะเลและชายฝั่ง

รอบปี 2544-2545 ที่ผ่านมามีเห็นได้ชัดว่า ความตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลพุ่งสูงขึ้น ในส่วนรัฐบาล กรม มีการอนุมัติให้กรมประมงริเริ่มโครงการจัดระเบียบทรัพยากรชายฝั่ง ภายใต้จุดมุ่งหมายการหาแบบแผนการจัดการทรัพยากรที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ใช้ระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่ปี 2545-2549 โดยเริ่มที่ทะเลภาคใต้ของไทยทั้งฝั่งอ่าวไทยและอันดามัน ก่อนจะขยายผลไปสู่พื้นที่ชายฝั่งส่วนอื่นของประเทศ (ไทยรัฐ 25/01/44)

นอกจากนี้ยังมีการร่วมดำเนินโครงการจัดการชายฝั่งทะเลกับประเทศอื่น ๆ ในระดับภูมิภาค อาทิ โครงการจัดการชายฝั่งทะเลแบบบูรณาการภายใต้โครงการร่วมจัดการสิ่งแวดล้อมในทะเลตะวันออกของ 3 องค์กร คือ Global Environmental Facility องค์กรกิจกรรมทางทะเลระหว่างประเทศ และ UNDP ที่ จ. ชลบุรีถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นโครงการนำร่อง (ผู้จัดพิมพ์ 03/02/44) และการร่วมมือกับอีก 6 ประเทศคือ กัมพูชา จีน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม ลงนามในสัญญาว่าด้วยการปกป้องทรัพยากรทางทะเลในภูมิภาค (มติชน 08/03/44)

ความเคลื่อนไหวเหล่านี้นอกจากจะฉายให้เห็นทิศทางการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรทะเลและชายฝั่งในอนาคต ยังบอกเล่าในตัวเองได้ด้วยว่า เส้นทางการใช้ประโยชน์ที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดความเสียหายจนก้าวถึงจุดที่ต้องได้รับการเยียวยาแล้ว

ป่าชายเลน

สถานการณ์

ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมของกรมป่าไม้เมื่อปี 2543 แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลน 1,526,006.25 ไร่ เพิ่มขึ้นจากการสำรวจเมื่อปี 2539 จำนวน 478,616.25 ไร่¹ ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการสำรวจครั้งนี้ได้เพิ่มนาข้าวส

เป็นจังหวัดที่ 24 ที่มีพื้นที่ป่าชายเลนด้วยจำนวน 437.5 ไร่ หลังจากที่ตกสำรวจมาเป็นเวลานานและไม่เคยมีรายงานในสารบบข้อมูลการกระจายของพื้นที่ป่าชายเลนของกรมป่าไม้มาก่อน ขณะเดียวกันการสำรวจครั้งนี้กลับไม่แสดง

ทะเล 5.1

ข้อมูลพื้นที่ป่าชายเลน ปี พ.ศ.2543 (หน่วย : ตร.กม.)	
จังหวัด	พื้นที่ป่าชายเลน
กรุงเทพมหานคร	3.2
สมุทรสาคร	33.8
สมุทรสงคราม	24.6
เพชรบุรี	57.5
ประจวบคีรีขันธ์	1.5
ตราด	92.5
จันทบุรี	99.8
ระยอง	13.3
ชลบุรี	10.4
ฉะเชิงเทรา	11.4
ชุมพร	80.1
สุราษฎร์ธานี	35.3
นครศรีธรรมราช	98.8
พัทลุง	31.6
สงขลา	46.7
ปัตตานี	35.7
ระนอง	252.7
พังงา	454.6
ภูเก็ต	19.2
กระบี่	350.0
ตรัง	335.0
สตูล	353.4
นราธิวาส	0.7
รวม	2,441.61

ที่มา : สำนักบริหารทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้
หมายเหตุ : 1. ข้อมูลพื้นที่ป่าไม้ที่รายงานยังไม่ได้การตรวจสอบความถูกต้องทางภาคพื้นดิน
2. ขยะและสิ่งกีดขวางที่พบในเขตผืนป่าตามลำน้ำ 30,000 และข้อมูลดาวเทียม ปี พ.ศ. 2543

¹ ดูเพิ่มเติมในหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2542-2543 บทประมวลสถานการณ์เรื่อง "ทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง" หัวข้อย่อย "ป่าชายเลน" หน้า 180-183

พื้นที่ป่าชายเลนของ จ. สมุทรปราการ ซึ่งเคยมีจำนวน 1,857.50 ไร่ในการสำรวจเมื่อปี 2539

โดยภาพรวมป่าชายเลนของไทยนับว่าตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม อันเป็นสภาวะที่ดำเนินต่อเนื่องมานานับ 40 ปี ดังที่ตัวเลขแสดงให้เห็นชัดเจนว่า ภายในช่วงเวลาดังกล่าวพื้นที่ป่าชายเลนได้สูญหายไปถึงประมาณ 1 ล้านไร่

จากจำนวนป่าชายเลนที่เหลืออยู่ ปลอดภัยสุรัสวดี อธิบดีกรมป่าไม้ ระบุว่ามีจำนวนถึง 400,000 ไร่ ที่มีการใช้ประโยชน์โดยหน่วยงานราชการและประชาชนทั่วไป โดยถูกใช้เป็นถนน ท่าเรือ และหมู่บ้านประมาณครึ่งหนึ่ง ส่วนอีกครึ่งกลายเป็นที่เพาะเลี้ยงกุ้ง (กรุงเทพธุรกิจ 22/08/44) ทั้งนี้ในส่วนการบุกรุกใช้พื้นที่ป่าชายเลนทำนาทังนั้นเกิดจากกลุ่มผู้มีอิทธิพล บริษัทเอกชน และนักการเมืองท้องถิ่นเป็นสำคัญ โดยมีทั้งการบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์อันอุดมสมบูรณ์ (ข่าวสด 13/12/44) และการบุกรุกพื้นที่ซึ่งกรมป่าไม้ให้สัมปทานเอกชนเพื่อปลูกป่า (ไทยรัฐ 22/08/44)

ด้านวีรวัจน์ ชีรประสาธน์ จากมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติตั้งข้อสังเกตว่า ที่ผ่านมารัฐราชการจะระบุว่าการประมง การทำเหมืองแร่ การทำนาเกลือ การทำนาทังคือต้นเหตุในการลดลงของป่าชายเลน แต่แทบไม่เคยระบุว่า การให้สัมปทานเป็นต้นเหตุด้วย ทั้งนี้จากการติดตามศึกษาค้นคว้าข้อมูลและปรากฏการณ์จริง พบว่าต้นเหตุสำคัญ 2 ประการที่ทำให้ป่าชายเลนลดลงอย่างรวดเร็วมาจากการทำนาทัง ซึ่งทำลายป่าชายเลนไปถึง 689,120 ไร่ หรือร้อยละ 64.30 ณ ปี 2529 และคาดว่าก่อให้เกิดการทำลายในปัจจุบันอีกไม่น้อยกว่า 800,000 ไร่ ส่วนสาเหตุที่สองเป็นผลจากความผิดพลาดในนโยบายการจัดการป่าชายเลนของรัฐบาล ที่มีการให้สัมปทานทำไม้เผาถ่านรวมทั้งหมด 299 ป่า คิดเป็น 1,059,383.32 ลบ.ม./ปี ในขณะที่ป่าชายเลนมีกำลังผลิตเพียง 952,845.86 ลบ.ม./ปี นั่นหมายถึงว่าความต้องการไม้ป้อนเผาเตาถ่านของผู้รับสัมปทานป่าไม้สูงกว่ากำลังผลิตของป่าถึงปีละ 595,836.46 ลบ.ม. เป็นเหตุให้มีการตัดไม้ข้ามแปลงตัดฟัน หรือไปลักลอบตัดไม้นอกเขตสัมปทานเข้ามาสวม (วีรวัจน์ 2545)

นโยบายและสถานการณ์เกี่ยวเนื่อง

ในรอบสองปีนี้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน โดยประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ รมช. เกษตรฯ มอบหมายให้กรมป่าไม้จัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนจำนวน 300,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ภาคตะวันออก ภาคใต้ฝั่งตะวันออก ภาคใต้ฝั่งตะวันตก และภาคกลาง ในระยะเวลา 3 ปี โดยวางแผนทางการปฏิบัติไว้ว่า ให้กรมป่าไม้เป็นผู้ดำเนินการฟื้นฟูในพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งอยู่ห่างไกลจากชุมชน ส่วนพื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้ชุมชนให้ดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยใช้ พร.บ. ป่าชุมชนเป็นกลไกสำคัญ (ผู้จัดการ 03/10/44) รวมทั้งตั้งเป้าว่าจะฟื้นฟูอย่างน้อยปีละ 100,000 ไร่ (มติชน 02/10/44) ทั้งนี้กรมป่าไม้มีแนวคิดที่จะเริ่มดำเนินการในปี 2545 โดยใช้งบประมาณ 300 ล้านบาท (กรุงเทพธุรกิจ 22/08/44) อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้ติดขัดที่ยังไม่มีการออกกฎหมายป่าชุมชน

ส่วนแนวทางการอนุรักษ์ป่าชายเลนด้วยการแปรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งศึกษาธรรมชาติกำลังได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น (ผู้จัดการ 13-14/04/45)

สำหรับเรื่องที่สัมปทานป่าชายเลนส่วนใหญ่จะหมดสัญญาภายในปี 2546 และสัมปทานเหมืองแร่จะหมดในปี 2547² ยึดตามมติ ครม. เมื่อวันที่ 22 ส.ค. 2543 หลังปี 2546 ป่าชายเลนจะมีเฉพาะป่าอนุรักษ์ และจะไม่ให้มีการใช้ประโยชน์ในลักษณะการให้สัมปทานอีก³ ทางกรมป่าไม้วางแผนทางการจัดการไว้ว่า จะถางป่าชายเลนเสื่อมโทรมเพื่อปลูกทดแทน และจะทำขอบเขตของป่าชายเลนให้ชัดเจนด้วยการขุดคู ซึ่งเริ่มดำเนินการในบางพื้นที่แล้ว (ผู้จัดการ 09-10/06/44)

ห้วงเวลาในช่วงรอยต่อนี้มีความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจหลายประการ ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นคือการเร่งตัดฟันไม้อย่างหนักของผู้ได้รับสัมปทาน และรีบชักลากมายังที่รวมหมอนไม้ ทำการคัดค้านวนค่าภาคหลวง เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบการสัมปทานป่าชายเลนข้อ 26 ซึ่งระบุว่า "เมื่อมีการเพิกถอนสัมปทานหรือสัมปทานสิ้นสุดลงต้องหยุดทำไม้ทันที แต่ไม้ที่ชักลากถึงที่รวมหมอนไม้เพื่อตรวจคำนวณค่าภาคหลวงตามข้อ 3 แล้ว ก่อนวันที่สัมปทานนี้

² ดูเรื่องสัมปทานเหมืองแร่ในเล่มเดียวกันนี้ บทประมวลสถานการณ์เรื่อง "ดินและแร่ธาตุ" หัวข้อ "การอนุญาตประทานบัตร" หน้า 17 - 19

³ ดูเพิ่มเติมในหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2542-2543 บทประมวลสถานการณ์เรื่อง "ทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง" หัวข้อย่อย "ป่าชายเลน" หน้า 180-183

จะถูกเพิกถอนหรือสิ้นสุด ให้ผู้รับสัมปทาน หายาท ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ ทำไม้นั้นต่อไป เมื่อได้ชำระค่า ภาษีหลวงและหนี้ที่ค้างชำระอยู่ตามสัมปทานนี้แล้ว”

จากการรายงานของวิรัตน์ ตรีบำรุง ประธาน อบต. บางวัน อ. คุระบุรี จ. พังงา ระบุว่า ในเขต อ. คุระบุรี ช่วงก่อนที่สัมปทานเผาถ่านไม้ป่าชายเลนจะหมดอายุในปี 2546 นี้ กลุ่มผู้ประกอบการมีการตัดไม้กักตุนไว้เผ่าถ่านจำนวนมาก และมีการตัดนอกพื้นที่สัมปทานที่ประชาชน ร่วมอนุรักษ์ไว้ด้วย ขณะที่ยุทธ นามเนียน แกนนำอพย. ในพื้นที่กล่าวว่า ผู้ประกอบการบางรายร่วมกับเจ้าหน้าที่ ตัดไม้นอกและในเขตสัมปทานกักตุนไว้ก็เพื่อใช้เป็นข้ออ้าง หลังสัมปทานป่าหมดอายุแล้วว่ายังมีไม้เหลือจะได้ขอ ขยายเวลาเผ่าถ่านออกไป (มติชน 12/12/45)

การประกาศป่าสัมปทานเป็นป่าอนุรักษ์ทั้งหมดยังมีแนวโน้มจะเกิดปัญหาในอนาคต จากการที่ป่าชายเลนที่ ชุมชนดูแลรักษามาก่อนจะต้องกลายเป็นป่าอนุรักษ์ และ หากท้ายสุดแล้ว พร บ. ป่าชุมชนมีข้อสรุปว่าไม่ให้มีป่า ชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ ชุมชนที่เคยดูแลรักษาป่าชายเลน มานานก็คงกลายเป็นคนนอกในป่าที่เขารักษาไว้

ปัญหานี้เกี่ยวเนื่องกับมติ ครม. 17 ต.ค. 2543 ซึ่งกล่าวไว้ว่า “ให้ราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าชายเลนโดย ไม่มีเอกสารสิทธิก่อนวันที่ 23 ก.ค. 2534 ยังคงอยู่ได้ แต่ไม่อนุญาตให้ทำกิน และต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้ ทุกปี ห้ามออกเอกสารสิทธิ ให้ทำเขตกันชนกว้างไม่น้อย กว่า 100 เมตรจากชายฝั่งตลอดแนวชายฝั่ง เพื่อฟื้นฟู ป่าชายเลนให้สมบูรณ์หรือแนวกันชนอาจจะกว้างกว่า 100 เมตรก็ได้ในกรณีสภาพพื้นที่ไม่อำนวย ท้องที่ใดที่ราษฎร อาศัยอยู่ในเขตกันชนก็ให้นำมาตรการข้างต้นมาใช้ ส่วน สถานที่ราชการที่อยู่มาก่อนวันที่ 23 ก.ค. 2534 ให้เพิก ถอนสภาพป่า”

ในทัศนะของวิรัตน์ มตินี้ทำให้เกิดความไม่ ชัดเจนขึ้นใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ (วิรัตน์ 2545)

1. ความหมายของคำว่า “ไม่ให้อนุญาตทำกิน” ครอบคลุมการห้ามหาปลา หาหอย หาปู ห้ามออกทะเล ด้วยหรือไม่ เพราะชุมชนที่อยู่กับป่าชายเลนไม่ได้ทำกิน ในลักษณะใช้พื้นที่เพื่อทำการเกษตร

2. ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า ชุมชนมักจะตั้งอยู่ก่อน สถานที่ราชการจะตามเข้าไป แต่นโยบายกลับอนุญาตให้ เพิกถอนสภาพป่าเพื่อสถานที่ราชการได้ ในขณะที่บ้านเรือน

ของราษฎรยังคงต้องเป็นเขตป่าต่อไป

3. ภาวะที่ราษฎรตั้งบ้านเรือนมานานแต่ไม่มี เอกสารสิทธิ ส่วนใหญ่เป็นความบกพร่องในการปฏิบัติงาน ของเจ้าหน้าที่ จึงไม่ยุติธรรมที่ราษฎรที่อยู่มานานต้องไป ขออนุญาตตั้งบ้านเรือนจากกรมป่าไม้ทุกปี

ปัญหานี้เริ่มตั้งเค้าให้เห็นบ้างแล้วที่ จ. สตูล ที่เกิด กรณีชาวบ้านรวมตัวกันประท้วงโครงการขุดแพรกแนวกัน เขตป่าชายเลน เพื่อกันระหว่างพื้นที่ทำกินของชาวบ้านกับ พื้นที่ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ ในพื้นที่หมู่ 4 ต. โคกพยอม อ. เมือง ส่วนหนึ่งเกิดจากมีนายทุนบางคนเสียประโยชน์ จึงปลุกระดมชาวบ้านประท้วง ขณะที่บางส่วนเป็นชาวบ้าน ที่เกรงว่าเมื่อมีการกันเขตแล้ว หากเข้าไปทำกินจะถูก เจ้าหน้าที่จับกุม (ข่าวสด 28/11/45)

ในอีกมิติหนึ่งยังเป็นการสร้างความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ ให้กับชาวบ้านที่ตั้งใจรวมกลุ่มกันอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลน ดังที่ชุมชนบ้านแหลมมะขาม อ. สิเกา จ. ตรัง กลุ่มชาวบ้าน ซึ่งร่วมกันอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนบ้านแหลมมะขามอย่าง ได้ผล และเป็นเขตที่สัมปทานตัดไม้เผ่าถ่านกำลังจะหมด อายุและจะถูกประกาศเป็นเขตอนุรักษ์ สะท้อนปัญหาว่า การจัดการป่าด้วยการกันรั้วล้อมพื้นที่หรือขุดคลองล้อมป่า ที่กรมป่าไม้กำลังดำเนินการอยู่ไม่ใช่วิธีการที่ได้ผลในการดูแล และยังเป็นการจัดตั้งตนเป็นศัตรูกับชาวบ้าน (ข่าวสด 30/06/45)

อย่างไรก็ตาม รูปแบบที่แน่ชัดของการอนุรักษ์และ เข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชายเลนยังคงเป็นเรื่องที่ต้องติดตาม กันต่อไป เพราะอธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่งเป็นหน่วยงานใหม่ที่รับผิดชอบจัดการป่าชายเลนให้ สัมภาษณ์ไว้เมื่อปลายปี 2545 ว่า แนวทางการอนุรักษ์ของ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งไม่ได้มีข้อกำหนดว่า ห้ามใช้ทรัพยากร รวมถึงคงจะไม่มีการยกเลิกสัมปทาน ป่าชายเลน แต่จะมีการกำหนดกฎเกณฑ์กติกาที่เหมาะสม เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามาดูแลและร่วมใช้ประโยชน์ (ผู้จัดการ 14-15/12/45)

กรณีป่าชายเลนบ้านปากลอกและการเสียชีวิต ของจูนันท์ ราชพล

จากข้อมูลของส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ กรม ป่าไม้ แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ป่าชายเลนของ จ. ภูเก็ตใน ปัจจุบันเหลือเพียง 9,448 ไร่ จากจำนวน 28,125 ไร่เมื่อปี 2504 การลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนเป็นผลจากมีผู้บุกรุก

เพื่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เลี้ยงกุ้งกุลาดำ และกรมป่าไม้ ยังอนุญาตให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ใช้ประโยชน์พื้นที่ รวมทั้งการขยายตัวของชุมชนและเหมืองแร่

สำหรับพื้นที่ป่าชายเลนใน ต. ปากลอก อ. ถลาง มีประมาณ 400 ไร่ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนเป็นประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมกับชาวบ้าน ซึ่งจะใช้เวลาว่างออกทำการประมงจับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือแบบง่าย ๆ เช่น การหาหอย ปู ตัดไม้ไปซ่อมแซมบ้านเรือน ทำเครื่องมือประมง และใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรค

ความไม่สงบเข้ามาเยือนบ้านปากลอกในปี 2535 เมื่อเริ่มมีนายทุนเข้ามาบุกกรุกแผ้วถางป่าชายเลนเพื่อทำนาุ้ง และมีการปล่อยน้ำเสียลงลำคลองธรรมชาติ ขณะนั้นบ้านปากลอกยังเผชิญกับการคุกคามจากกลุ่มเรืออวนรุนอวนลาก ชาวบ้านที่ผากชีวิตไว้กับทะเลและป่าชายเลนจึงรวมตัวกันเป็น "กลุ่มอนุรักษ์ปากลอก" ร่วมกันทำป้ายประกาศเขตอนุรักษ์ของชุมชนขึ้น ด้วยการกันป่าชายเลนและทะเลหน้าบ้านปากลอกพื้นที่ 400 ไร่ในเขตป่าสงวนคลองบางโรงอันเป็นป่าชายเลนผืนใหญ่ที่มีพื้นที่ถึง 4,000 ไร่

การประกาศเจตนาดังกล่าวเท่ากับเป็นจุดเริ่มต้นของการเผชิญหน้าอย่างจริงจังกับกลุ่มนายทุน ที่ยังคงเดินหน้าบุกกรุกป่าชายเลนอย่างต่อเนื่อง ด้วยราคากุ้งในท้องตลาดดองดงามเกินจะอดใจไว้ การกระทบกระทั่งจึงเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในลำดับถัดมา

การปะทะครั้งแรกเริ่มเมื่อปี 2538 หลังจากชาวบ้านรวมพลังกันยึดรถแทรกเตอร์ของนายทุนที่เข้ามาบุกกรุกป่าชายเลนเพื่อทำนาุ้ง แล้วส่งมอบให้เจ้าหน้าที่ดำเนินคดี พร้อมกับเล่นบทรุกต่อเนื่องด้วยการตั้งคณะกรรมการของหมู่บ้านเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนขึ้น มีการวางแผนกลยุทธ์การใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ต้องมีการปลูกทดแทนหลังมีการตัดไปใช้ และต้องได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการดูแลป่าชายเลนของหมู่บ้านทุกครั้ง ในปีต่อมาจึงเสริมด้วยการจัดทำป้ายประกาศเขตอนุรักษ์ทางทะเล โดยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ประมงในการออกตรวจจับเรืออวนลากอวนรุนที่เข้ามาทำการประมงอย่างผิดกฎหมาย

ความร่วมมืออย่างแข็งขันดำเนินผ่านช่วงปี 2540 - 2542 จนงานอนุรักษ์ที่ทำกันอย่างเข้มข้นได้รับรางวัลพระราชทานในโครงการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า

จากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อ 21 ส.ค. 2543

อย่างไรก็ตาม การบุกกรุกพื้นที่เพื่อทำนาุ้งก็เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นควบคู่มาโดยตลอด ยิ่งงานอนุรักษ์ประสบความสำเร็จ ความตึงเครียดของการเผชิญหน้าก็ยิ่งเพิ่มขึ้น โดยในเดือน ส.ค. นั้นเอง นายทุนรายหนึ่งได้เริ่มบุกกรุกป่าชายเลนชุมชน มีการกักขังน้ำทำให้น้ำท่วมและมีต้นไม้ตาย กลุ่มอนุรักษ์บ้านปากลอกจึงไปแจ้งความให้เจ้าหน้าที่จัดการ

ต่อมาทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้เขตจังหวัดนครศรีธรรมราชเข้ารังวัดแนวเขตพื้นที่และพบว่าป่าชายเลนถูกบุกกรุกไปกว่า 200 ไร่ จึงทำการปักป้ายเขตป่าสงวนในบ่อกุ้งทำการรื้อคันดินกันน้ำ ตามคำสั่งของพงศ์ไพยม วาภูติ ผวจ. ภูเก็ต (กรุงเทพธุรกิจ 19/02/44) ทว่าจนเวลาล่วงเลยไปกรมป่าไม้กลับไม่แจ้งความดำเนินคดีกับผู้บุกรุกแต่อย่างใด

ขณะเดียวกันก็เริ่มมีการข่มขู่กลุ่มชาวบ้านที่ทำการร้องเรียน โดยได้พุ่งเป้าไปที่แกนนำหลายคน มีเหตุการณ์ยังเป็นข่มขู่ชาวบ้านหลายสิบคนในวันที่ 22 ม.ค. 2544 แล้วอีกไม่กี่วันต่อมา จรินทร์ ราชพล แกนนำคนสำคัญในการยื่นหนังสือต่อทางราชการก็ถูกลอบสังหาร ขณะกำลังเก็บลูกมะม่วงหิมพานต์ในสวนที่ติดกับป่าชายเลนและแวดล้อมไปด้วยนาุ้ง (ข่าวสด 11/12/44)

นอกจากมีรายงานว่า อบต. บางคนนั้นอยู่ข้างเดียวกับนายทุน ในวันที่ 12 ก.พ. 2544 ยังปรากฏว่าทางกลุ่มผู้ประกอบการเลี้ยงกุ้งพร้อมด้วย ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ 2 คน ได้รวมตัวกันเข้าพบ ผวจ. เพื่อเรียกร้องให้มีการผ่อนผันการจับกุม (ผู้จัดการ 24-25/02/44)

ชายฝั่งและชายหาด

สถานการณ์ปัญหา

ชายฝั่งทะเลของประเทศไทยมีความยาวทั้งสิ้น 2,637 กม. แบ่งเป็นด้านอ่าวไทยยาว 1,700 กม. ครอบคลุม 17 จังหวัด ขณะที่ด้านอันดามันยาว 937 กม. ครอบคลุม 6 จังหวัด และมีพื้นที่เขตเศรษฐกิจจำเพาะในทะเลกว่า 316,000 ตร.กม. ปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์บนที่ดินบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น การใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาด้านการขนส่งทางน้ำ เช่น ท่าเทียบเรือน้ำลึก ท่าเทียบเรือประมง โครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับ

การพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง

การใช้ประโยชน์หลากหลายรูปแบบดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพชายฝั่งเดิม โดยปัญหาหลัก ๆ ที่พบคือปัญหาการกัดเซาะ ซึ่งส่วนใหญ่พบบริเวณด้านอ่าวไทยมากกว่าชายฝั่งด้านอันดามัน

ในส่วนของชายหาด เนื่องจากเป็นจุดดึงดูดสำคัญจุดหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ซึ่งเต็มไปด้วยการพัฒนาปัจจัยต่าง ๆ ดังนั้นหากในพื้นที่ใดขาดการจัดการที่ดีหรือไม่มีความร่วมมือในการดูแลรักษาจึงมักกลายสภาพเป็นแหล่งเสื่อมโทรม ที่พบมากคือปัญหาการสะสมของขยะ การก่อสร้างที่บุกรุกชายหาด ปัญหาเรื่องน้ำเสียและการไม่มีทางลงสู่ชายหาดของประชาชนทั่วไป

(สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2545)

ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง

จากการสำรวจและศึกษาชายฝั่งด้านอ่าวไทยโดยสินสินสกุล และคณะ (2544) พบว่า มีการกัดเซาะรุนแรง (อัตราการกัดเซาะมากกว่า 5 ม./ปี) เกิดขึ้นรวมความยาวประมาณ 180.9 กม. การกัดเซาะปานกลาง (อัตราการกัดเซาะมากกว่า 1-5 ม./ปี) ประมาณ 301 กม. คิดรวมเป็นร้อยละ 17.71 ของความยาวชายฝั่งทั้งหมด และมีชายฝั่งสะสมตัว (มีตะกอนมาสะสมตัวในอัตรา 1-5 ม./ปี) เกิดขึ้นรวมความยาว 127.3 กม. คิดเป็นร้อยละ 7.49 ของความยาวชายฝั่งทั้งหมด รวมพื้นที่ชายฝั่งที่มีการเปลี่ยนแปลงเท่ากับ 609.8 กม. หรือร้อยละ 39.87 ของความยาวชายฝั่งทั้งหมด

สำหรับตัวอย่างของพื้นที่ที่มีการกัดเซาะอยู่ในขั้นรุนแรงคือ จ. ระยอง อันเป็นผลจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ตามแนวชายฝั่งของ 5 จังหวัดคือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ซึ่งรัฐบาลได้มีการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านอุตสาหกรรม อาทิ ท่าเรือบรรทุกสินค้า นิคมอุตสาหกรรม ถนน รถไฟ และบ้านเรือน บริเวณชายฝั่งมาบตาพุดทางฝั่งตะวันตกของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด เกิดการกัดเซาะขึ้นที่บริเวณชายฝั่งบ้านหนองแฟบ ในอัตราประมาณ

5-10 ม./ปี คิดเป็นระยะทางยาวประมาณ 2.2 กม. ส่วนด้านตะวันออกบริเวณหาดทรายทอง หลังมีการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกแล้วเสร็จ การกัดเซาะได้เกิดขึ้นอย่างรุนแรง คิดเป็นระยะทางยาวประมาณ 2.5 กม. ด้วยอัตราการกัดเซาะ 5-10 ม./ปีเช่นกัน⁴

สาเหตุหลักมาจากกระแสน้ำที่เปลี่ยนทิศเนื่องจากการสร้างท่าเรือน้ำลึกที่ยื่นออกไปในทะเลความยาวประมาณ 2-5 กม. และต่อมามีการแก้ไขด้วยการสร้างกำแพงคอนกรีตแบบมีหินทิ้งอยู่ด้านหน้าในบริเวณที่มีการกัดเซาะของหาดทรายทองยาวประมาณ 1.5 กม. อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันบริเวณชายฝั่งทางด้านเหนือของเขื่อนคอนกรีตหินทิ้งมีการกัดเซาะรุนแรงและเกิดการพังทลายขึ้นเรื่อย ๆ จนแทบจะไม่เหลือเค้าหาดที่มีต้นไม้ขึ้นตามแนวชายทะเล

(สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2545)

ผลกระทบจากโครงการถมทะเลเพื่อสร้างท่าเทียบเรือและขยายพื้นที่ของนิคมฯ มาบตาพุด ยังส่งผลต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในพื้นที่ใกล้เคียงอย่างมากจนต้องมีมาตรการแก้ไขตามมา แต่ก็พบว่าบางกรณีการแก้ปัญหากลับซ้ำเติมปัญหาให้แรงยิ่งขึ้น ดังกรณีการก่อสร้างเขื่อนกันทรายบริเวณชายหาดเมื่อต้นปี 2544 ที่กลับทำให้ปัญหาทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น⁵

ต้นเหตุอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดการกัดเซาะคือการสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนอันเป็นแนวกำแพงกันคลื่นตามธรรมชาติ ปัญหานี้เห็นได้ชัดกับชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนของกรุงเทพฯ ที่ปัจจุบันมีแนวป่าชายเลนเหลืออยู่อย่างมาก บางจุดเหลือความกว้างแค่ 20-30 ม. จากเดิมที่เคยกว้างถึงประมาณ 150 ม. การกัดเซาะอย่างรุนแรงจึงเกิดขึ้นตลอดความยาว 5.5 กม. ด้วยอิทธิพลของคลื่นและลม โดยพบว่าในช่วงปี 2544 ชายฝั่งถูกกัดเซาะหายไปเป็นระยะทางตั้งแต่ 400-600 ม. จากแนวชายฝั่งเดิมเฉลี่ยอัตราการกัดเซาะประมาณ 12 ม./ปี คิดเป็นพื้นที่สูญเสียประมาณ 1,500 ไร่

ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เขตบางขุนเทียนได้ทำการเสริมแนวเขื่อนเพิ่มเติม อย่างไรก็ตาม การหา

⁴ ดูเรื่องการถมทะเลที่มาบตาพุดและผลกระทบได้ในหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2540-2541 บทประมวลสถานการณ์เรื่อง "อุตสาหกรรม" หัวข้อย่อย "ปัญหาการขยายท่าเรือและการถมทะเลที่มาบตาพุด" หน้า 236 - 239 และในหนังสือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2542-2543 บทประมวลสถานการณ์เรื่อง "อุตสาหกรรม" หัวข้อย่อย "ปัญหาการถมทะเลเพื่อขยายท่าเรือมาบตาพุดระยะที่ 2" หน้า 292 - 293

⁵ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในเล่มเดียวกันนี้ บทประมวลสถานการณ์เรื่อง "อุตสาหกรรม" หัวข้อย่อย "ปัญหาที่มาบตาพุด" หน้า 272 - 276

มาตรการแก้ปัญหาในระยะยาวเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากที่ผ่านมาได้มีการตั้งหินป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง ในลักษณะเดียวกันนี้มาแล้วรวม 4 ครั้ง ใช้งบประมาณไปราว 30 ล้านบาท แต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งการกัดเซาะได้ (ผู้จัดการ 21/08/44) โดยที่ผ่านมาทาง JICA ได้ว่าจ้างบริษัท ชันฉู คอลซิลแดนทัส (ประเทศไทย) จำกัด ศึกษาเรื่องการฟื้นฟูและส่งเสริมการปลูกป่าชายเลน ล่าสุดมีการเสนอแนวป้องกันถาวรด้วยการทำฝายไยสังเคราะห์เย็บบรรจุเป็นถุงทรายหรือที่เรียกว่า ไส้กรอกทราย ใช้เป็นกำแพงกันคลื่น โดยวางแนวเข้าไปในทะเล 250 เมตร ซึ่งหลายหน่วยงานศึกษาแล้วว่าสามารถแก้ปัญหาได้จริง แต่ต้องใช้เวลาและงบประมาณสูงถึง 2,000 ล้านบาท นอกจากนี้ทางเขตได้ทำโครงการอาสาพัฒนาป่าชายเลน จัดอบรมผู้นำชุมชนและเยาวชนให้มีจิตสำนึก โดยเมื่อปีที่ผ่านมาสามารถปลูกต้นเสม็ดและโกงกางได้ถึง 100,000 ต้น (กรุงเทพมหานคร 21/08/44)

สำหรับชายฝั่งอันดามัน มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นน้อยกว่าด้านอ่าวไทย จากการศึกษาระดับของสิน สิ้นสกุล และคณะ (2544) พบว่า มีชายฝั่งที่เกิดการกัดเซาะรุนแรงประมาณร้อยละ 2.45 ชายฝั่งที่มีการกัดเซาะปานกลางประมาณร้อยละ 9.65 และมีชายฝั่งที่มีการสะสมตัวประมาณร้อยละ 3.7 ส่วนชายฝั่งคงสภาพมีประมาณร้อยละ 84.2 สาเหตุของการกัดเซาะมีทั้งที่เกิดจากธรรมชาติ ด้านธรณีแปรสัณฐานในทะเลอันดามัน ระดับน้ำทะเลที่มีแนวโน้มสูงขึ้น รวมทั้งกิจกรรมมนุษย์บนชายฝั่ง จังหวัดที่มีชายฝั่งถูกกัดเซาะรุนแรงได้แก่ ระนอง ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล

ปัญหาการบุกรุกชายหาด

การบุกรุกชายหาดโดยผู้ประกอบการยังคงเป็นปัญหาหลักที่พบได้ในแหล่งท่องเที่ยวชื่อดังหลายแห่ง อาทิ ที่หาดพิทยาใต้ซึ่งมีผู้ประกอบการอยู่ถึง 101 ราย (ผู้จัดการ 11/07/44) บริเวณสะพานปลานาเกลือหมู่ 5 เมืองพิทยา (มติชน 18/09/45) ทั้งนี้ปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการบุกรุกมองผ่านกรณีที่เกิดขึ้นเป็นผลจากความไม่จริงจังของหน่วยงานที่รับผิดชอบที่จะดำเนินการเอาผิดกับผู้บุกรุก ดังในกรณีของร้านอาหารนางนวลซึ่งศาลได้ตัดสินว่าทำความผิดฐานรุกล้ำลำน้ำและให้ระงับการก่อสร้างตั้งแต่ปี 2529 แต่การดำเนินการไม่คืบหน้า และเพิ่งจะมีการรื้อถอนโดยเมืองพิทยาในปี 2544 ที่ผ่านมานี้ นั่นคือต้องใช้เวลานาน 10 ปี (ผู้จัดการ 11/07/44)

ขณะที่กรณีนายทุนบุกรุกหาดบางหยอที่ อ. สิงหนคร จ. สงขลา เกิดขึ้นเนื่องจากเจ้าหน้าที่เกรงกลัวผู้มีอิทธิพล จึงไม่มีการดำเนินการใด ๆ ทั้งที่มีการกระทำผิดอย่างชัดแจ้งและสร้างผลกระทบให้กับชาวประมง (ข่าวสด 13/03/45) เข้าในบางครั้งการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ยังส่อเจตนาเอื้อประโยชน์ให้กับเอกชน ดังกรณีมีข้อร้องเรียนว่าโครงการก่อสร้างท่าเทียบเรือและถมทะเลบริเวณพิทยาใต้ได้ถมทะเลเกินจากที่กำหนดไว้ในโครงการ โดยมีการนำหินก้อนใหญ่มาถมทะเลอย่างต่อเนื่องจนมีแนวโน้มว่าจะเชื่อมติดกับที่ของบริษัทอาซาแลนด์ จำกัด (ผู้จัดการ 04/07/44)

นอกจากนี้ ในกรณีที่มีการดำเนินการเอาผิดก็ประสบปัญหาการถูกวิจารณ์เรื่องการเลือกปฏิบัติและไม่ยุติธรรม ดังกรณีศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีคำพิพากษาสั่งปรับผู้ประกอบการร้านอาหารแสงไทยและร้านเจริญโภชนาซึ่งบุกรุกชายหาดหัวหิน เมื่อเจ้าท่าภูมิภาคที่ 3 ประจวบคีรีขันธ์ได้แจ้งให้รื้อถอนส่วนที่รุกราลำชายหาด เจ้าของร้านก็ทักท้วงว่า เหตุใดจึงไม่คำสั่งรื้อถอนร้านอื่นที่ทำการรุกราลำเช่นกัน (มติชน 26/09/45)

ต้นเหตุสำคัญอีกประการคือการที่กฎหมายล้าสมัย ในบางความผิดมีการลงโทษเบาบาง จึงทำให้ผู้ประกอบการยินดีที่จะให้มีการจับปรับเพื่อแลกกับการได้ดำเนินการต่อ ดังกรณีการบุกรุกชายหาดหัวหินที่มีอยู่นับ 50 ราย ทว่าการดำเนินการกับผู้บุกรุกโดยอาศัย พ.ร.บ. เดินเรือในน่านน้ำไทย 2456 มีการลงโทษปรับเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (มติชน 12/09/45)

แนวทางการแก้ปัญหา

สำหรับแผนงานในแก้ปัญหานี้ ที่ผ่านมาจาก สผ. ได้จัดทำแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2546 เน้นการรักษาและฟื้นฟูป่าชายเลน วางแผนด้านการอนุรักษ์และพัฒนาควบคู่กัน เช่น กำหนดเขตอุตสาหกรรมในพื้นที่ชายฝั่งทะเล การห้ามถมที่ดินชายหาดที่ชายทะเล ที่ไต้น้ำทะเล การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง การใช้ประโยชน์จากพื้นที่นาุ้งร้าง การปลูกป่าชายเลน การวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเลระดับภูมิภาคและระดับจังหวัด และการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ แต่จากอุปสรรคที่เกิดขึ้นทำให้พอจะสรุปได้ว่า แผนดังกล่าวไม่ได้ผลในทางปฏิบัติมากนัก อย่างไรก็ตาม ขณะนี้ทาง สผ. กำลังดำเนินโครงการศึกษาขีดความสามารถของทรัพยากรทางทะเล

ในการรองรับการพัฒนาในพื้นที่เร่งด่วน ครอบคลุมพื้นที่ 22 จังหวัดชายทะเล ส่วน คพ. มีการดำเนินการจัดทำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อแสดงทรัพยากรของชายฝั่ง

อุปสรรคสำคัญในการจัดการพื้นที่ชายฝั่งคือการขาดความเป็นเอกภาพ หรือมีลักษณะแยกส่วนกันทำ ดังจะเห็นได้ว่ามีหน่วยงานจำนวนมากที่ดูแลในส่วนต่าง ๆ หรือในพื้นที่เดียวกัน เช่น สผ. ดูแลและประสานในการจัดการชายฝั่งในภาพรวม กรมป่าไม้ดูแลพื้นที่อุทยานทางทะเลและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ ส่วนการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในป่าชายเลนดูแลโดยกรมประมง ขณะที่ตัวป่าชายเลนกลับอยู่ในการดูแลของกรมป่าไม้ กรมพัฒนาที่ดินดูแลการวางแผนที่ดินชายทะเล ขณะที่โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ซ้อนทับกันอยู่กลับถูกดูแลโดยหน่วยงานด้านการพัฒนาอย่างสหภาพฯ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่ใช้บังคับและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องอีกหลายฉบับ อาทิ พ.ร.บ. สิ่งแวดล้อม 2535 พ.ร.บ. ประมง 2490 พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ 2504 พ.ร.บ. การเดินเรือในน่านน้ำไทย 2456 พ.ร.บ. การใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน 2497 (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2545)

ในการปฏิรูประบบราชการเมื่อ ต.ค. 2545 รัฐบาลจึงพยายามรวมเอาหน่วยงานที่ดูแลงานในลักษณะใกล้เคียงกันมาอยู่รวมกัน เช่น กลุ่มทรัพยากรชายฝั่งภายใต้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การบริหารวางแผนจัดการแบบบูรณาการทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น จากการให้สัมภาษณ์ของอธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งระบุว่า งานลำดับแรก ๆ ที่ต้องทำคือการฟื้นฟูชายฝั่งที่เสียหาย โดยมีพื้นที่ภาคใต้ เช่น ภูเก็ต พังงา เป็นเป้าหมาย รวมถึงภาคใต้ตอนบนที่มีปัญหาเรื่องกัดเซาะของตลิ่ง (ผู้จัดการ 14-15/12/45)

พร้อมกันนั้น กรมฯ ยังอนุมัติให้กรมประมงริเริ่มโครงการจัดระเบียบทรัพยากรชายฝั่งภายใต้ความช่วยเหลือทางการเงินจากประชาคมยุโรป โครงการนี้เกิดขึ้นภายใต้จุดมุ่งหมายในการหารูปแบบการจัดการทรัพยากรที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (2545-2549) โดยเลือกฝั่งทะเลภาคใต้ของไทยทั้งฝั่งอ่าวไทยและอันดามันเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการก่อนจะขยายผลไปสู่พื้นที่ชายฝั่งส่วนอื่น ๆ ของประเทศ (ไทยรัฐ 25/01/44)

ด้านการจัดการพื้นที่ชายฝั่งที่ได้ผลเป็นอย่างดี

ในแง่การอนุรักษ์ คือการประกาศพื้นที่ชายฝั่งหลายแห่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือแรมซาไซต์ โดยในวันที่ 5 ก.ค. 2544 ได้มีการขึ้นทะเบียนพื้นที่ดอนหอยหลอด จ. สมุทรสงคราม เนื้อที่ประมาณ 546.875 ไร่ และพื้นที่ปากแม่น้ำกระบี่ จ. กระบี่ เป็นพื้นที่แรมซาไซต์ลำดับที่ 1,099 และ 1,100 ตามลำดับ ต่อมาในวันที่ 14 มี.ค. 2545 ทางคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติยังมีมติเห็นชอบให้เสนอบริเวณอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา อุทยานแห่งชาติแหลมสน-ปากคลองกะเปอร์-ปากแม่น้ำกระบี่ อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง ปากน้ำตรัง อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศเป็นลำดับต่อไป (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2545)

โครงการขนาดใหญ่ที่อาจส่งผลกระทบ

ในขณะที่การอนุรักษ์และการฟื้นฟูดำเนินไป ในอีกทางหนึ่งก็ปรากฏว่ามีการเสนอโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ใหม่ ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อชายฝั่งอยู่หลายโครงการที่น่าจับตาคือโครงการพัฒนาอ่าวภูเก็ต และโครงการเส้นทางลัดสู่ภาคใต้ที่บางช่วงของถนนจะอยู่ในทะเล

โครงการพัฒนาอ่าวภูเก็ต

โครงการนี้ความจริงเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2532 โดยการผลักดันของ อบจ. ภูเก็ต ในรูปแบบของการเสนอขุดลอกอ่าวหน้าอ่าวทุ่งคาแล้วนำดินทรายมาถมพื้นที่เพื่อพัฒนาพื้นที่เป็นศูนย์การค้าและพาณิชยกรรม ศูนย์ราชการ แม้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสมัยนั้นจะเห็นด้วยกับโครงการว่าช่วงนั้นเศรษฐกิจโลกอยู่ในภาวะตกต่ำประกอบกับ นรม. ลาออกจากตำแหน่ง โครงการจึงถูกพับเก็บไว้

จนเมื่อมีการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวของภูเก็ตเมื่อเดือน ต.ค. 2544 อบจ. ภูเก็ตจึงนำโครงการมาปัดฝุ่นอีกครั้งโดยเสนอต่อกรมการผังเมืองทางกรมการผังเมืองรับช่วงทำโครงการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอ่าวภูเก็ตและไซเบอร์พอร์ต เรียกสั้น ๆ ว่า โครงการพัฒนาอ่าวภูเก็ตบริเวณพื้นที่ปลายแหลมสะพานหิน อ. เมืองภูเก็ตหรือที่คนภูเก็ตเรียกว่าอ่าวทุ่งคา อันเป็นพื้นที่เดิม (ผู้จัดการ 20/09/45) โดยทางกรมโยธาธิการและกรมการผังเมืองได้จ้างบริษัทบีบีเอ็มที (ประเทศไทย) ทำการศึกษาความเหมาะสมด้วยเงินกว่า 12 ล้านบาท

ต่อมาในเดือน ก.ย. ทางบริษัทบีบีเอ็มที่ได้เสนอรูปแบบโครงการพร้อมกับเปิดรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานต่าง ๆ ในภูเก็ต ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป ก่อนจะร่วมกับกรมโยธาฯ และกรมการผังเมืองจัดสัมมนาโครงการศึกษาความเหมาะสมเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาอ่าวภูเก็ตอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 12 พ.ย. 2545

ทั้งนี้โครงการพัฒนาอ่าวภูเก็ตตามที่บริษัทที่ปรึกษาจัดทำนั้น ได้เสนอทางเลือก 4 แนวทางในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่อ่าวภูเก็ตทั้งหมด 2,710 ไร่ภายใน ต. วิจิตร และ ต. รัชฎาฯ เมือง โดยแนวทางแรกเป็นการถมดินเต็มพื้นที่แนวทางที่สองทำเขื่อนหินกันน้ำล้อมรอบพื้นที่โดยไม่ต้องมีการถมดิน แต่จะอาศัยเทคนิควิศวกรรมสมัยใหม่ทำการก่อสร้างในลักษณะล่อยเหนือน้ำ แนวทางที่สามทำการถมดินเต็มพื้นที่โดยแบ่งเป็นสองเกาะ ส่วนแนวทางสุดท้ายเป็นการทำเขื่อนกันน้ำล้อมรอบพื้นที่เกาะที่ 1 และเกาะที่ 2 คาดว่าต้องใช้เงินลงทุนไม่น้อยกว่า 200,000 ล้านบาท สำหรับกิจกรรมส่วนใหญ่ในโครงการจะเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว นั่นคือศูนย์ประชุมและสัมนา ศูนย์แสดงสินค้า ศูนย์แสดงสินค้า ศูนย์อาหารและภัตตาคาร

อย่างไรก็ตามการศึกษาเบื้องต้นระบุว่า หากเลือกแนวทางการถมทะเลจะพบกับอุปสรรคในเรื่องการหาแหล่งดินเนื่องจากดินในอ่าวภูเก็ตเป็นดินโคลนถึงร้อยละ 70 จึงไม่สามารถที่จะนำมาถมเป็นเกาะได้ ส่วนการก่อสร้างโดยการทำเขื่อนหินกันน้ำล้อมรอบพื้นที่ จะสามารถลดปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้เพราะไม่ต้องถมดิน และไม่มีผลต่อการเดินเรือ แต่มีข้อเสียตรงที่ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการก่อสร้างจะสูงกว่าการถมดินประมาณร้อยละ 50-100

ด้าน ร.ท. ภูมิศักดิ์ หงษ์หยก นายกเทศมนตรีเมืองภูเก็ต ตั้งคำถามต่อโครงการนี้ว่า คุ่มหรือไม่ที่จะพัฒนาด้วยการย้ายเมืองลงทะเลเมื่อเทียบกับนำเงินไปปรับปรุงฟื้นฟูธรรมชาติที่กำลังเสียหาย นอกจากนี้ตามข้อเสนอของบริษัทไม่ต่างไปจากการสร้างเมืองใหม่ขึ้นมาแข่งกับเมืองที่กำลังจะเสื่อมโทรม รวมถึงควรมีการศึกษาทั้งเกาะภูเก็ตว่าพื้นที่ใดมีความเหมาะสมที่จะพัฒนาเพื่อสนับสนุนตัวเมืองเดิม ไม่ใช่ฟังการชี้แนะ และสั่งมาจากส่วนกลาง (ผู้จัดการ 14/11/45)

ขณะที่มานิตย์ คีรีวรรณ รองเลขา สผ. ก็ออกมาหักท้วงว่า การถมทะเลต้องมีการศึกษาผลกระทบอย่างรอบคอบ เพราะตัวอย่างความเสียหายจากกิจกรรมนี้เห็น

ได้ชัดเจนจากการถมทะเลเพื่อสร้างท่าเรือที่มาตาพุด การสร้างท่าเรือน้ำลึกที่สงขลา เป็นต้น

โครงการเส้นทางลัดสู่ภาคใต้

ในวันที่ 17 ก.ย. 2545 กรม มีมติอนุมัติงบประมาณ 45 ล้านบาทเพื่อศึกษาความเหมาะสมของเส้นทางหลวงพิเศษที่จะลัดสู่ภาคใต้ จากช่วงสมุทรสาครสู่แหลมผักเบี้ยและชะอำ โดยให้สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบจราจรทางบก (สจร.) เป็นผู้ดำเนินการ ภายใต้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย 7 แห่งคือ ธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เกษตรศาสตร์ เทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ มหิดล และเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำหนดการศึกษาให้แล้วเสร็จใน 6 เดือน เริ่มจาก 15 ต.ค. (ผู้จัดการ 18/09/45)

โครงการนี้ถูกระบุว่ามีความจำเป็นและสามารถย่นระยะทางสู่ภาคใต้ลงประมาณ 35 กม. นอกจากนี้ทัศนียภาพอันงดงามระหว่างที่พาดผ่านทะเลอันจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามมีการชี้แจงว่าจะต้องมีการศึกษาให้ครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์ วิศวกรรม สิ่งแวดล้อม มวลชนสัมพันธ์ และด้านการบริหารโครงการ (แผนผังโครงการ)

ทั้งนี้ ทาง สจร. ได้ศึกษาโครงการเบื้องต้นไว้แล้ว 2 แนวทางคือ 1) เริ่มจากบ้านคลองสะบ้า (มอเตอร์เวย์บางใหญ่-บ้านโป่ง) ตัดถนนเพชรเกษม (บริเวณบ้านคลองทางหลวง) และถนนพระราม 2 บริเวณบ้านปากบ่อ ตัดผ่านอ่าวไทย สิ้นสุดที่ชะอำ ระยะทาง 130 กม. วงเงินลงทุน 39,968 ล้านบาท 2) เริ่มจากถนนพระราม 2 บริเวณบ้านปากบ่อ ตัดผ่านอ่าวไทย สิ้นสุดที่ชะอำ ระยะทาง 90 กม. วงเงินลงทุนประมาณ 31,230 ล้านบาท (ผู้จัดการ 18/09/45)

อย่างไรก็ดี ผลการศึกษาในภายหลัง ราคาค่าก่อสร้างของโครงการได้เพิ่มขึ้นเป็น 63,000 กว่าล้านบาท ไม่รวมค่าเวนคืนและค่าชดเชย โดยจะสามารถย่นระยะทางได้ประมาณ 35 กม. เท่านั้น (อวยพร 2546)

คุณภาพน้ำและการสะสมสารพิษ

คุณภาพน้ำชายฝั่ง

ส่วนของน้ำทะเลที่เกิดความเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะเชิงคุณภาพมากที่สุดได้แก่บริเวณชายฝั่ง ทั้งนี้เป็น

ผลโดยตรงจากการขยายตัวของกิจกรรมในบริเวณพื้นที่ชายฝั่ง เช่น การท่องเที่ยว แหล่งชุมชน ที่พักอาศัย แหล่งอุตสาหกรรม การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ รวมถึงเป็นที่รองรับน้ำที่ไหลมาจากแผ่นดินใหญ่

มีข้อมูลจากองค์การจัดการน้ำเสีย (อจน.) ระบุว่าในแต่ละวันมีน้ำเสียที่ไม่ได้รับการบำบัดถูกปล่อยลงทะเลวันละ 13 ล้าน ลบ.ม. (กรุงเทพธุรกิจ 12/06/44)

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งนี้ได้รับการติดตามตรวจสอบอย่างต่อเนื่องโดย คพ. ด้วยการเก็บตัวอย่าง 2 ครั้งต่อปีในช่วงฤดูร้อนและต้นฤดูฝน ตรวจวัดโดยอิงเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งในประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติฉบับที่ 7 ซึ่งจะมีการตรวจวัดไม่น้อยกว่า 30 พารามิเตอร์ เช่น อุณหภูมิ ค่าออกซิเจนละลาย ตะกอน-แขวนลอย ค่าโคลิฟอร์มแบคทีเรีย ไนเตรต ไนไตรท์ แอมโมเนีย ฟอสเฟต โลหะหนัก และสารเคมีที่ใช้ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ เป็นต้น จากนั้นนำผลการตรวจวัดของคุณภาพน้ำแต่ละพารามิเตอร์มาประเมินกับมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง 7 ประเภท ได้แก่ เพื่อการสว่นและรักษาระบบชาติ เพื่อการอนุรักษ์แหล่งปะการัง เพื่อการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติอื่น ๆ นอกจากแหล่งปะการังเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เพื่อการว่ายน้ำ เพื่อการกีฬาทางน้ำอย่างอื่น นอกจากการว่ายน้ำ และบริเวณแหล่งอุตสาหกรรม

การติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำมีการดำเนินการใน 23 จังหวัดที่มีพื้นที่ติดทะเล โดยมีสถานที่ที่ตรวจวัดไม่น้อยกว่า 300 สถานี ตามชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำสำคัญ แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ แหล่งอุตสาหกรรมที่สำคัญ หาดท่องเที่ยว 56 หาด และเกาะมากกว่า 10 เกาะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

สถานการณ์ภาพรวม

ในปี 2544 คพ. ให้ความเห็นว่า คุณภาพน้ำชายฝั่งทะเลอยู่ในภาวะค่อนข้างวิกฤต โดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าจีน แม่กลอง หาดบางแสน หาดป่าตอง หาดชะอำ (กรุงเทพธุรกิจ 15/01/45) ทั้งนี้จากผลการตรวจสอบพบว่า มีเพียงร้อยละ 45 ของสถานที่ที่ตรวจวัดทั้งหมดที่คุณภาพน้ำมีค่าเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดทุกพารามิเตอร์ ส่วนสถานที่ที่เหลืออื่น ๆ มีบางพารามิเตอร์ที่มีค่าเกินหรือ

น้อยกว่าค่ามาตรฐาน เช่น มีจำนวน 44 สถานีที่ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำต่ำกว่ามาตรฐาน ส่วนใหญ่เป็นบริเวณปากแม่น้ำ ปากคลอง แหล่งชุมชน ชุมชนชาวประมง สะพานปลา แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำบางแห่ง และย่านอุตสาหกรรม โดยค่าที่วัดได้อยู่ระหว่าง 1.4-3.9 มก./ล. ต้นเหตุสำคัญของภาวะดังกล่าวคือสิ่งสกปรกจำนวนมากถูกชะลงทะเลในช่วงต้นฤดูฝน น้ำจืดชุน มีสีดำ และส่งผลให้ค่าออกซิเจนละลายต่ำลง นอกจากนี้ยังพบว่ามี 29 สถานีที่มีแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มสูงเกินมาตรฐาน ในปริมาณ 1,100-16,000 MPN/ 100 มล. โดยพบบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าจีน แม่กลอง ตาปี หาดบางแสน หาดป่าตอง หาดชะอำ ส่วนตลอดแนวชายฝั่งของอ่าวไทยและอันดามัน รวมทั้งแหล่งอุตสาหกรรมจะพบเหล็กและแมงกานีสสูงเกินมาตรฐาน ในปริมาณอยู่ระหว่าง 0.31-60.5, 0.11-2.51 มก./ล. ตามลำดับ

นอกจากนี้พบว่า น้ำทะเลยังมีความขุ่นสูงกว่าที่ผ่านมา เนื่องจากการชะล้างจากแผ่นดินและการพังทลายของชายฝั่ง ส่งผลให้ตะกอนแขวนลอยที่ตรวจวัดในหลายพื้นที่มีค่าสูงถึง 101-1,129 มก./ล. ส่วนปัญหาที่พบอยู่เสมอทั้งตามบริเวณชายหาด ในทะเล และเกาะต่าง ๆ คือขยะจำพวกถุงพลาสติก ขวดน้ำ ที่ถูกพัดพามาจากปากแม่น้ำ พื้นที่ชุมชน หมู่บ้านประมงริมฝั่งทะเล จากเรือประมง และเรือต่าง ๆ สะพานปลา รวมทั้งจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

(กรมควบคุมมลพิษ 2546)

ด้านปรากฏการณ์น้ำทะเลเปลี่ยนสีในรอบปี 2544 ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในทะเลภาคตะวันออก โดยเฉพาะบริเวณอ่างศิลา บางแสน ศรีราชา อ่าวอุดม เกาะสีชัง ใน จ. ชลบุรี ชนิดของแพลงก์ตอนพืชที่พบได้แก่ *Ceratium furca* (5 ครั้ง) และ *Noctiluca scintillans* (1 ครั้ง) อย่างไรก็ตาม ไม่มีรายงานความเสียหายต่อการทำการประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ รวมทั้งไม่พบแพลงก์ตอนชนิดที่เป็นพิษแต่อย่างใด (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2545)

สำหรับปี 2545 การตรวจวัดได้ดำเนินการระหว่างช่วงเดือน ก.พ. - มี.ค. 2545 ทั้งฝั่งอ่าวไทยและฝั่งอันดามัน ในภาพรวมพบว่า คุณภาพของน้ำทะเลร้อยละ 47 อยู่ในเกณฑ์ดีมาก ร้อยละ 36 อยู่ในเกณฑ์ดี ร้อยละ 11 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 6 อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม อย่างไรก็ตาม ไม่พบว่า มีบริเวณใดที่คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมมากเป็นพิเศษ ทั้งนี้บริเวณ

ที่คุณภาพน้ำเสื่อมโทรมส่วนใหญ่ยังคงเป็นพื้นที่ในอ่าวไทยตอนในซึ่งรองรับน้ำจากแม่น้ำสายหลัก 4 สาย

ส่วนบริเวณปากแม่น้ำระยอง ปากคลองบ้านแหลม ปากคลองบ้านบางตะบูน และปากแม่น้ำปัตตานี ก็จัดว่าเป็นบริเวณที่เสื่อมโทรมมากที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ เนื่องจากเป็นแหล่งรองรับของเสียที่พัดพามาจากกิจกรรมต่าง ๆ บนฝั่งลงมาสะสมที่ปากแม่น้ำ

นอกจากกิจกรรมจากแผ่นดินและชายฝั่งจะเป็นตัวการหลักที่ทำให้คุณภาพน้ำทะเลเสื่อมโทรมแล้ว กิจกรรมทางทะเลที่เกี่ยวข้องกับภาคพาณิชย์และอุตสาหกรรมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสร้างความเสียหายอย่างกว้างขวางทั้งต่อคุณภาพน้ำทะเลเอง ต่อสัตว์น้ำ และแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ดังเห็นได้ชัดในกรณีของทะเลภาคตะวันออกซึ่งเป็นที่ตั้งแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อย่างนิคมฯ แหลมฉบัง และนิคมฯ มาบตาพุด ในรอบสองปีนี้พบว่ามีการอุบัติภัยจากการขนส่งและขนถ่ายปิโตรเลียมทางทะเลเกิดขึ้นหลายครั้ง โดยบางเหตุการณ์ทำให้เกิดครบน้ำมันหรือสารอันตรายรั่วไหลลงทะเลและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างมาก⁶

คุณภาพน้ำชายฝั่งแบ่งตามพื้นที่

อ่าวไทยตอนใน ทะเลส่วนนี้เป็นบริเวณที่รองรับน้ำจากแม่น้ำสายหลัก 4 สายได้แก่ บางปะกง เจ้าพระยาท่าจีน และแม่กลอง เป็นที่ตั้งของเมืองขนาดใหญ่และมีชุมชนตั้งอยู่หนาแน่น เป็นแหล่งอุตสาหกรรม คลังน้ำมัน ท่าเทียบเรือขนถ่ายสินค้า และแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ในปี 2544 พบว่าบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาและท่าจีนมีปริมาณออกซิเจนละลายอยู่ต่ำกว่าค่ามาตรฐาน มีแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดมีค่าสูงเกินมาตรฐานในทุกปากแม่น้ำ ยกเว้นแม่น้ำบางปะกง นอกจากนี้พบเหล็ก และแมงกานีสสูงเกินมาตรฐานทุกปากแม่น้ำ รวมทั้งบริเวณปากคลอง 12 ธันวาคม จ. สมุทรปราการด้วย และพบปริมาณของแขวนลอยสูงในบริเวณปากแม่น้ำบางปะกง เจ้าพระยา และท่าจีน

ส่วนในปี 2545 พบว่า บริเวณปากแม่น้ำท่าจีน และบางขุนเทียนมีออกซิเจนละลายต่ำกว่าค่ามาตรฐาน ขณะที่แบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดมีค่าสูงเกินกว่า

มาตรฐาน ในบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าจีน และแม่กลอง นอกจากนี้ยังพบเหล็กสูงเกินมาตรฐานในบริเวณปากแม่น้ำบางปะกงและท่าจีน (กรมควบคุมมลพิษ 2546)

อ่าวไทยฝั่งตะวันออก ในปี 2544 คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งส่วนใหญ่มีค่าเป็นไปตามมาตรฐาน ยกเว้นแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง ได้แก่ หาดบางแสน ศรีราชา (เกาะลอย) หาดจอมเทียน จ. ชลบุรี หาดแม่รำพึง จ. ระยอง หาดคันทับ และหาดแหลมเสด็จ จ. จันทบุรี และยังพบขยะลอยน้ำบริเวณเกาะลอย และหาดบางแสน (กรมควบคุมมลพิษ 2546)

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของหาดบางแสน ทางกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลเมืองแสนสุข ได้โต้แย้งโดยอ้างการตรวจสอบคุณภาพน้ำทะเลของสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา ว่าปริมาณกลุ่มของแบคทีเรียโคลิฟอร์มอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่นักท่องเที่ยวสามารถลงเล่นน้ำทะเลได้ตามปกติ มีเพียงเดือน ก.ค.-ก.ย. ที่ปริมาณจะสูงเกินมาตรฐาน เนื่องจากเป็นช่วงฤดูฝนที่ฝนแรกจะชะล้างสกปรกต่าง ๆ ลงทะเล (ผู้จัดการ 15/01/45)

ขณะที่บริเวณปากแม่น้ำที่มีชุมชนตั้งอยู่หนาแน่น และท่าเทียบเรือประมง เช่น อ่าวชลบุรี ตลาดนาเกลือ ชุมชนชาวประมงบ้านบางเสร่ จ. ชลบุรี ปากแม่น้ำระยอง เป็นต้น เป็นบริเวณที่มีปริมาณแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดเกินมาตรฐาน และยังพบว่าในหลายพื้นที่ เช่น อ่าวคิลา บางพระ ชุมชนช่องเสมสาร จ. ชลบุรี ตลาดบ้านเพ มีปริมาณออกซิเจนละลายต่ำกว่าค่ามาตรฐาน เช่นเดียวกับที่นิคมฯ แหลมฉบังและมาบตาพุด นอกจากนี้ยังพบขยะลอยน้ำจำพวกพลาสติก กล่องโฟม และเศษขยะ คราบน้ำมันบริเวณอ่าวชลบุรี บางพระ ชุมชนชาวประมง บางเสร่ ชุมชนช่องเสมสาร ตลาดบ้านเพ ปากแม่น้ำประแสร์ และปากแม่น้ำจันทบุรี รวมถึงการพบเหล็กและแมงกานีสในระดับสูงกว่ามาตรฐานในหลายพื้นที่

ส่วนในปี 2545 คุณภาพน้ำทะเลส่วนใหญ่มีค่าเป็นไปตามมาตรฐาน ยกเว้นปริมาณแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดพบว่ามีค่าสูงเกินมาตรฐานในบริเวณศรีราชา ปากแม่น้ำระยอง และปากคลองใหญ่ จ. ตราด นอกจากนี้ที่บริเวณปากคลองใหญ่ยังพบเหล็กเกินมาตรฐานสำหรับแบคทีเรียชนิด *V. parahaemolyticus* ในบริเวณ

⁶ ดูรายละเอียดในบทเดียวกันนี้ หัวข้อย่อย “อุบัติภัยทางทะเล” หน้า 198 - 199

อ่าวชลบุรีพบว่ามีค่าอยู่ในช่วง 20-30 CFU/มล. (กรมควบคุมมลพิษ 2546)

ด้านหาดบางแสนในปี 2544 ถูกระบุว่าน้ำทะเลค่อนข้างวิกฤตนั้น ปรากฏว่าในช่วงปลาย ต.ค. 2545 บริเวณชายหาดอ่างศิลา บางแสน หาดวอนนภา อ. เมือง ชลบุรี มีปลาทะเลทั้งที่ตายและยังไม่ตายลอยขึ้นเหนือผิวน้ำเป็นกลุ่มเพื่อหายใจเป็นระยะทางยาวประมาณ 5 กม. ซึ่งทางสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา ระบุผลการตรวจสอบว่าเป็นเพราะในน้ำมีออกซิเจนต่ำมาก (ผู้จัดการ 26-27/10/45)

อ่าวไทยฝั่งตะวันตก ครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัด ได้แก่ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และนราธิวาส บริเวณนี้มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น หาดหัวหิน จ. ประจวบคีรีขันธ์ และยังมีแหล่งเพาะเลี้ยงหอยที่สำคัญหลายแหล่ง เช่น อ่าวบ้านดอน (หอยนางรม) จ. สุราษฎร์ธานี ปากคลองบ้านบางตะนูน ปากคลองบ้านแหลม (หอยแครง หอยแมลงภู่) จ. เพชรบุรี

ในปี 2544 คุณภาพน้ำทะเลส่วนใหญ่มีค่าเป็นไปตามมาตรฐาน ยกเว้นแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง เช่น หาดปึกเตียน จ. เพชรบุรี อ่าวประจวบ จ. ประจวบคีรีขันธ์ มีปริมาณแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดสูงเกินมาตรฐาน ขณะที่บริเวณหาดชะอำ หาดหัวหิน อ่าวประจวบ มีปริมาณออกซิเจนละลายต่ำกว่ามาตรฐาน พบขยะลอยน้ำและคราบน้ำมันบริเวณหาดชะอำและหาดหัวหิน นอกจากนี้ยังพบว่าตั้งแต่หาดชะอำขึ้นไปจนถึงปากคลองบ้านบางตะนูน มีปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง และพบปริมาณของแข็งแขวนลอยสูงในช่วงต้นฤดูฝน

ส่วนบริเวณปากแม่น้ำและปากคลองที่มีแหล่งชุมชนหนาแน่นตั้งอยู่มีปริมาณแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดสูงเกินมาตรฐาน และมีปริมาณออกซิเจนละลายต่ำกว่ามาตรฐาน พบขยะลอยน้ำบริเวณปากแม่น้ำปากพนัง จ. นครศรีธรรมราช และท่าเรือเฟอร์รี่ เกาะสมุย จ. สุราษฎร์ธานี และพบคราบน้ำมันบริเวณปากแม่น้ำปราณบุรีซึ่งเป็นแหล่งจอดเรือประมง นอกจากนี้ยังพบเหล็กและแมงกานีสสูงเกินมาตรฐานในบริเวณปากคลองและปากแม่น้ำบางแห่ง เช่น คลองปากกระแต ปากคลองบ้านแหลม ปากคลองบ้านบางตะนูน ปากคลองวาฬ และพบตะกั่วสูงเกินมาตรฐานบริเวณปากคลองท่าสูง สำหรับ

ปริมาณแบคทีเรียชนิด *V. parahaemolyticus* พบบริเวณแหล่งเลี้ยงหอยอ่าวบ้านดอน

ปี 2545 คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งส่วนใหญ่มีค่าตามมาตรฐาน ยกเว้นออกซิเจนละลายมีค่าต่ำกว่ามาตรฐานที่บริเวณปากคลองบ้านแหลม แบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดสูงเกินมาตรฐานที่บริเวณปากคลองบ้านบางตะนูน ปากคลองบ้านแหลม ปากแม่น้ำชุมพร หลังสวน ปัตตานี ส่วนบริเวณที่มีเหล็กสูงเกินมาตรฐาน ได้แก่ หาดสามพระยา จ. ประจวบคีรีขันธ์ และปากคลองท่าเคย จ. สุราษฎร์ธานี นอกจากนี้พบว่าแหล่งเลี้ยงหอยบริเวณปากคลองบ้านแหลมมีแบคทีเรียชนิด *V. parahaemolyticus* สูงขึ้นจากที่พบในปี 2544 (กรมควบคุมมลพิษ 2546)

ทะเลอันดามัน ครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัด ได้แก่ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล เป็นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น จ. ภูเก็ต และเกาะพีพี จ. กระบี่

ในปี 2544 พบว่าคุณภาพน้ำส่วนใหญ่มีค่าเป็นไปตามมาตรฐาน ยกเว้นหาดท่องเที่ยวบางแห่งมีปริมาณแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดสูงเกินมาตรฐาน โดยพบสูงสุดที่หาดป่าตอง จ. ภูเก็ต ส่วนบริเวณที่มีปริมาณออกซิเจนละลายต่ำกว่ามาตรฐาน ได้แก่ หาดประพาสบ้านเขาพิหลาย จ. พังงา หาดไถยางและหาดป่าตอง จ. ภูเก็ต บ้านแหลมสัก จ. กระบี่ ส่วนบริเวณหาดชาญดำริ ปากแม่น้ำระนอง ซึ่งมีแหล่งชุมชนหนาแน่นและท่าเทียบเรือประมงจำนวนมาก พบว่ามีปริมาณแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดสูงเกินมาตรฐาน ออกซิเจนละลายต่ำกว่ามาตรฐาน ในบางพื้นที่เช่นบ้านเขาพิหลาย จ. พังงา บ้านทุ่งริน หาดบ้านปากบารา จ. สตูล พบแมงกานีสและเหล็กสูงเกินมาตรฐาน โดยพบค่าสูงสุดที่หาดเจ้าสำราญ จ. ตรัง

สำหรับปี 2545 คุณภาพน้ำทะเลส่วนใหญ่เป็นไปตามมาตรฐาน ยกเว้นบริเวณหาดชาญดำริและหาดไถยางซึ่งปริมาณออกซิเจนละลายต่ำกว่ามาตรฐาน และที่บริเวณบ้านแหลมสักพบแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดสูงเกินมาตรฐาน (กรมควบคุมมลพิษ 2546)

คุณภาพสัตว์น้ำและตะกอนดิน

การปนเปื้อนของโลหะในตะกอนดินทั้งบนชายฝั่งและในทะเลเกิดขึ้นจากหลายกิจกรรม เช่น การเกษตรกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง อุตสาหกรรม การขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในทะเล

จากการติดตามตรวจสอบของ คพ. ระบุว่า ปริมาณ โลหะหนักในตะกอนดินบางชนิดมีค่าเกินมาตรฐานและอาจจะเป็นพิษต่อสิ่งมีชีวิตได้ โลหะหนักเหล่านี้ได้แก่ แคดเมียม ในบริเวณอ่าวไทยฝั่งตะวันออกและอ่าวไทยตอนใน ไครเมียในบริเวณอ่าวไทยฝั่งตะวันออก อ่าวไทยตอนใน และอ่าวไทยฝั่งตะวันตก ส่วนทองแดง โปรท ตะกั่ว และสังกะสีพบทั่วทุกพื้นที่มีระดับการปนเปื้อนที่ไม่เกินมาตรฐาน ทั้งนี้มาตรฐานที่กำหนดไว้ให้มีค่าแคดเมียม ไครเมีย ทองแดง โปรทรวม ตะกั่ว และสังกะสี ไม่มากกว่า 4.21, 160, 108, 0.7, 112, 271 มก./กก. น้ำหนักแห้ง ตามลำดับ

สำหรับการควบคุมการปล่อยของเสียจากกิจกรรม การสำรวจและผลิตก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทยที่ถูกมองว่า ทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารปรอทนั้น แม้ปัจจุบันแทน ผลิตมีการอัดน้ำและของเสียจากการผลิตกลับลงหลุม หรือระบบบำบัดน้ำทิ้ง ก็ยังพบว่า จากจำนวน 1,225 หลุม จนถึงสิ้นปี 2543 ที่มีการขุดเจาะยังคงมีการปล่อยของเสีย จำพวกไฮโดรเจนซัลไฟด์ สารหนู โปรท และสารประกอบ กลือในน้ำจากกระบวนการผลิต ออกสู่ทะเล เห็นได้จากการศึกษาที่พบว่า ร้อยละ 5-10 ของตัวอย่างปลาที่จับ บริเวณแท่นผลิตในอ่าวไทยมีค่าปรอทเกินมาตรฐานของ กระทรวงสาธารณสุข

เมื่อเดือน ก.ย. 2544 ทางกระทรวงวิทยาศาสตร์ และกระทรวงอุตสาหกรรมจึงมีมติร่วมกันในการแก้ปัญหา ดังกล่าว โดยมาตรการเฉพาะหน้าจะให้บริษัทที่ได้รับ สัมปทานการขุดเจาะและผลิตปิโตรเลียมต้องใช้เทคโนโลยี ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดและ/หรือดำเนินการไม่ระบายทั้งสาร โปรทและสารอื่น ๆ ลงทะเล โดยยึดหลักให้เทียบเท่ากับ มาตรฐานของต่างประเทศ รวมทั้งให้มีการติดตามการ ดำเนินงานของบริษัทที่ได้รับสัมปทานการขุดเจาะและผลิต ปิโตรเลียมในอ่าวไทยทั้งหมด ส่วนในระยะยาวจะเน้นให้มีการ ศึกษาและประเมินปริมาณสารปรอททั้งหมดที่จะถูก ปล่อยลงสู่ทะเลและมีการประเมินความเสี่ยงต่อสุขภาพ และระบบนิเวศวิทยา เป็นต้น (กรมควบคุมมลพิษ 2545)

ด้านคุณภาพสัตว์น้ำโดยทั่วไปจะตรวจวัดจาก ระดับการปนเปื้อนโลหะหนัก ปัญหานี้มีความสำคัญ เนื่องจากสารพิษในสัตว์จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่ อาหารและส่งผลต่อมนุษย์ซึ่งเป็นผู้บริโภคลำดับสุดท้าย

จากการวิจัยของกรมประมงเพื่อหาความเข้มข้น ของโลหะหนัก 5 ชนิด คือ โปรท แคดเมียม ทองแดง สังกะสี

และเหล็ก จากตัวอย่างที่สุ่มจากอวนลากในบริเวณชายฝั่ง ตะวันออกของอ่าวไทยตั้งแต่ช่องเสมสาร จ. ชลบุรี ถึง บ้านหาดเล็ก จ. ตรวต พบว่า การปนเปื้อนของโลหะหนัก ไม่แตกต่างจากปี 2538 โดยในปลา 22 ชนิดและหมีก 4 ชนิด มีความเข้มข้นของปรอทในปลาและหมีกอยู่ในช่วงน้อยกว่า 0.01-250.61 มก./กก. น้ำหนักเปียก ส่วนแคดเมียม ทองแดง สังกะสี และเหล็ก มีความเข้มข้นอยู่ในช่วงน้อยกว่า 0.01-3.52, 0.01-96.80, 1.17-143.88 และน้อยกว่า 0.01-240.99 มก./กก. น้ำหนักแห้ง ตามลำดับ

สำหรับโลหะหนักชนิดที่มีระดับการสะสมในสัตว์ ทะเลสูงที่สุดคือสังกะสี รองลงมาได้แก่เหล็ก ทองแดง แคดเมียม และปรอท ทั้งนี้สารดังกล่าวจะมีการสะสม ในหมีกสูงกว่าในปลา ขณะที่ปรอทและเหล็กมีการสะสม ในปลาสูงกว่าในหมีก ทั้งนี้เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ มาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2529 ถึงระดับที่ ให้มีได้ในอาหารแล้ว พบว่าการปนเปื้อนของโลหะหนักใน สัตว์ทะเลบริเวณชายฝั่งตะวันออกของอ่าวไทยยังอยู่ใน เกณฑ์มาตรฐาน (กรุงเทพมหานคร 18/01/44)

ส่วนผลการตรวจสอบโดย คพ. ถึงการสะสมของ โลหะหนักในเนื้อเยื่อสัตว์น้ำในปี 2541 และ 2542 โดย ศึกษาปริมาณการปนเปื้อนของปรอท สารหนู แคดเมียม ตะกั่ว และสังกะสี ในตัวอย่างปลา พบว่าปริมาณปรอท และสารหนูมีค่าไม่เกินมาตรฐานที่กำหนดโดยกระทรวง สาธารณสุข (0.5 มก./กก. น้ำหนักเปียก และ 2 มก./กก. น้ำหนักเปียก)

สำหรับปริมาณแคดเมียมพบว่ามีบริเวณปากแม่น้ำ เจ้าพระยา ปากแม่น้ำแม่กลอง ปากแม่น้ำสายบุรี และปาก แม่น้ำตรัง มีระดับสูงกว่าค่ามาตรฐานที่กำหนดโดย สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยมาตรฐานอาหาร ระหว่างประเทศ (0.05 มก./กก. น้ำหนักเปียก)

ด้านปริมาณทองแดงมีค่าไม่เกินมาตรฐานที่กำหนด โดยกระทรวงสาธารณสุข (20 มก./กก. น้ำหนักเปียก) และ ตัวอย่างปลาที่นำมาตรวจวัดก็อยู่ในระดับที่ปลอดภัยจาก สังกะสีเช่นกัน เนื่องจากมีค่าไม่เกินมาตรฐานที่กำหนดโดย กระทรวงสาธารณสุขซึ่งกำหนดไว้ให้มีค่าไม่เกิน 100 มก./กก. น้ำหนักเปียก

ส่วนปริมาณตะกั่วมีค่าไม่เกินมาตรฐานที่กำหนด ไว้ทั้งมาตรฐานที่กำหนดโดยกระทรวงสาธารณสุขและที่ กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วย

มาตรฐานอาหารระหว่างประเทศ ยกเว้นตัวอย่างปลากระดูกที่รวบรวมจากบริเวณปากแม่น้ำท่าจีนมีการปนเปื้อนตะกั่ว 0.25 มก./กก. น้ำหนักเปียก ซึ่งมีค่าเกินกว่ามาตรฐานที่กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศที่ให้มีได้ไม่เกิน 0.2 มก./กก น้ำหนักเปียก (กรมควบคุมพิษ 2546)

สำหรับกรณีนี้ทางองค์กรอนุรักษ์สัตว์ป่านานาชาติ Wild Aid ออกมาเผยว่าหูลามมีปรอทปนเปื้อนสูง ทางด้าน ดร. เปี่ยมศักดิ์ เมนะเศวต แห่งภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยระบุว่า น่าจะเป็นหูลามนำเข้า เนื่องจากในอ่าวไทยแทบไม่เหลือหูลามแล้ว อย่างไรก็ตาม เคยศึกษาการปนเปื้อนสารปรอทในปลาลามอ่าวไทยเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา พบว่ามีปริมาณค่อนข้างสูงแต่ไม่เกินมาตรฐานด้านครีโอลิธ ไซโรเจนบริบูรณ์ อธิปติ คพ. ให้ข้อมูลว่า แม้ในตะกอนใต้น้ำมีการสะสมสารปรอทค่อนข้างสูง แต่การสะสมของสารปรอทในเนื้อเยื่อปลาชายฝั่งบริเวณอ่าวไทยก็ไม่เกินมาตรฐาน สามารถรับประทานได้ (มติชน 07/07/44)

พืชและสัตว์ทะเลที่สำคัญ

ปะการัง

สถาบันทรัพยากรโลกรายงานผลการวิจัยร่วมระหว่างนักวิทยาศาสตร์จากหลายประเทศว่า แนวปะการังในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้ชื่อว่าเป็นแนวปะการังที่มีความสำคัญที่สุดในโลก เป็นเขตซึ่งทรัพยากรธรรมชาติชนิดนี้ได้รับการคุกคามมากที่สุดด้วยเช่นกัน (กรุงเทพธุรกิจ 29/03/45)

ในส่วนของประเทศไทย โดยภาพรวมปะการังยังคงเสี่ยงต่อการตกอยู่ในภาวะเสื่อมโทรม เนื่องจากการคุกคามจากกิจกรรมของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง รวมถึงปัญหาการฟื้นตัวจากปรากฏการณ์ปะการังฟอกขาวในปี 2541

สถานภาพ

จากการตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงในแนวปะการังโดยการเปรียบเทียบกับข้อมูลย้อนหลังในช่วง 4-10 ปีที่ผ่านมา โดยหน่วยงานหลัก 4 แห่ง คือ สถาบันวิจัยชีววิทยาและประมงทะเล ศูนย์พัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง ศูนย์พัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยฝั่งตะวันออก และสถานีเพาะเลี้ยงเต่าทะเล ภายใต้งานวิจัยตามโครงการ

จัดการทรัพยากรปะการังปี พ.ศ. 2545 ดำเนินการในพื้นที่รวม 51 แห่งในพื้นที่ต่าง ๆ ในเขต 9 จังหวัด ได้แก่ ภูเก็ต พังงา กระบี่ ชลบุรี ระยอง ตรัง ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี แสดงให้เห็นว่า สำหรับในแหล่งท่องเที่ยวมีชื่อเสียง อาทิ แกบหมู่เกาะสุรินทร์ จ. พังงา แนวปะการังมีแนวโน้มการฟื้นตัว ขณะที่หมู่เกาะสิมิลันโดยภาพรวมแล้วมีแนวโน้มที่จะเสื่อมโทรมลง (นิพนธ์ 2545)

ด้านการสำรวจของ ดร. ธรรมศักดิ์ ยี่มิน และ ดร. สุรพล สุดรา นักวิชาการด้านประมง สรภาพรวมของปะการังในปี พ.ศ. 2545 ว่า ในอ่าวไทย ปะการังที่อยู่ในสภาพดีมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 16.4 อยู่ในสภาพดีร้อยละ 29 อยู่ในสภาพพอใช้ร้อยละ 30.8 และอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมคิดเป็นร้อยละ 23.8 ขณะที่ฝั่งอันดามัน ปะการังซึ่งอยู่ในสภาพดีมากที่สุดมีเพียงร้อยละ 4.6 เท่านั้น อยู่ในสภาพดีร้อยละ 12 อยู่ในสภาพพอใช้ร้อยละ 33 และอยู่ในสภาวะเสื่อมโทรมร้อยละ 49.8 (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2545)

นอกจากนี้มีการศึกษาวิจัยทางวิชาการปะการังที่น่าสนใจคือ ในปี 2545 สถาบันวิจัยชีววิทยาและประมงทะเลได้เริ่มทำการศึกษาทางอนุกรมวิธานของปะการังแข็งที่หมู่เกาะสุรินทร์ หมู่เกาะสิมิลัน เกาะภูเก็ต เกาะเฮ เป็นต้น ส่วนทางอ่าวไทยได้ศึกษาที่เกาะเต่า เกาะพังงา และเกาะเสม็ด ทั้งนี้เป็นการศึกษาปะการังในสกุล *Acropora* ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจากพิพิธภัณฑ์แห่งรัฐควีนส์แลนด์ ในเบื้องต้นพบปะการังสกุลนี้ในฝั่งอันดามันประมาณ 59 ชนิด ส่วนทางฝั่งอ่าวไทยพบในปริมาณน้อยกว่ามาก

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเรื่องสาหร่ายหุหนุ (*Padina* sp.) อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่คุกคามแนวปะการังจากการศึกษาการแพร่ปกคลุมของสาหร่ายหุหนุบนแนวปะการังที่หมู่เกาะสุรินทร์ในปี 2545 พบว่า ปริมาณสาหร่ายขึ้นหนาแน่นในเดือน เม.ย. (นิพนธ์ 2545)

สาเหตุปัญหาและแนวทางแก้ไข

ตามผลการศึกษาของ ดร. ธรรมศักดิ์ ยี่มิน สำหรับใช้จัดทำแผนการจัดการและแผนปฏิบัติการจัดการเพื่อการใช้ประโยชน์ในแนวปะการัง ระบุว่า การเสื่อมโทรมของแหล่งปะการังมีต้นเหตุจากมลพิษจากแหล่งต่าง ๆ เช่น สารเคมีจากแม่น้ำ ขยะ คราบน้ำมัน ฯลฯ การใช้ทรัพยากรในด้านประมงและการท่องเที่ยวจนเกินขีดความสามารถใน

ทะเล 5.2

สภาพแนวปะการังในปัจจุบันจากการศึกษา โดยวิธีการทำทรานสเปกต์*		
สถานที่	สภาพปัจจุบัน	แนวโน้มการเปลี่ยน
จังหวัดพังงา, หมู่เกาะสุรินทร์		
• เกาะสุรินทร์-หน้าอุทยาน-ตอนนอก	เสื่อมโทรมมาก	กำลังฟื้นตัวช้าๆ
• เกาะสุรินทร์-หน้าอุทยาน-ตอนใน	เสื่อมโทรม	กำลังฟื้นตัวช้าๆ
• เกาะสุรินทร์-อ่าวแมงายทิศเหนือ	สมบูรณ์ดี	ฟื้นตัวได้เร็ว
• เกาะสุรินทร์-อ่าวแมงายตอนใน	พอใช้	กำลังฟื้นตัวช้าๆ
• เกาะสุรินทร์เหนือ-ตอนเหนือ	ค่อนข้างเสื่อมโทรมมาก	กำลังฟื้นตัวช้าๆ
• เกาะสุรินทร์-อ่าวไม้งาม	สมบูรณ์ดี	ฟื้นตัวได้เร็ว
• เกาะสุรินทร์ใต้-ฝั่งตะวันออก	สมบูรณ์ดี	ฟื้นตัวได้เร็ว
• เกาะป่าขุมบา	เสื่อมโทรมมาก	กำลังฟื้นตัวช้าๆ
• เกาะคอกค	เสื่อมโทรม	เสื่อมโทรมลง
จังหวัดพังงา, หมู่เกาะสิมิลัน		
• เกาะช้าง	พอใช้	เสื่อมโทรมลง
• เกาะปายิง-slope	พอใช้	เสื่อมโทรมลง
• เกาะเมียง	พอใช้	คงที่
• เกาะปายู-flat	สมบูรณ์ดี	เสื่อมโทรมลงเล็กน้อย
• เกาะปายู-slope	พอใช้	ฟื้นตัวได้เร็ว
• เกาะสิมิลัน E-mid-flat	เสื่อมโทรม	คงที่
• เกาะสิมิลัน E-mid-slope	พอใช้	กำลังฟื้นตัวช้าๆ
• เกาะสิมิลัน E-north	พอใช้	เสื่อมโทรมลงเล็กน้อย
• เกาะสิมิลัน อ่าวเกือก	เสื่อมโทรมมาก	เสื่อมโทรมลง
จังหวัดพังงา, เกาะบอน		
จังหวัดพังงา, เกาะไข่นอก	สมบูรณ์ดีมาก	คงที่
จังหวัดพังงา, เกาะตอไม้	พอใช้	คงที่
จังหวัดพังงา, เกาะห้อง	เสื่อมโทรม	เสื่อมโทรมลง
จังหวัดภูเก็ต, เกาะภูเก็ต		
• หาดไนยาง	เสื่อมโทรม	คงที่
• บางเทาเหนือ	พอใช้	คงที่
• อ่าวบางเทาใต้-slope	พอใช้	กำลังฟื้นตัว
• กมลา-reef flat	เสื่อมโทรม	กำลังฟื้นตัว
• กมลา-reef slope	สมบูรณ์ดีมาก	คงที่
• อ่าวป่าตอง (ทิศเหนือ-Reef flat)	ค่อนข้างสมบูรณ์ดี	ฟื้นตัวได้เร็ว
• อ่าวป่าตอง (ทิศเหนือ-Reef slope)	สมบูรณ์ดี	ฟื้นตัว
• อ่าวป่าตอง (coral beach)	เสื่อมโทรม	เสื่อมโทรมลง
• อ่าวป่าตอง (paradise beach)	พอใช้	คงที่
• อ่าวกะรน	เสื่อมโทรม	เสื่อมโทรมลง
• อ่าวกะตะใหญ่	พอใช้	เสื่อมโทรมลง
• อ่าวกะตะน้อย	เสื่อมโทรม	เสื่อมโทรมลง
• แหลมพันวา	พอใช้	กำลังฟื้นตัวช้าๆ
• อ่าวตงเหนือ	เสื่อมโทรม	คงที่
จังหวัดภูเก็ต, เกาะเฮ N.		
จังหวัดภูเก็ต, เกาะโหลน S	สมบูรณ์ดี	ฟื้นตัว
จังหวัดภูเก็ต, เกาะถั่ว NW	สมบูรณ์ดีมาก	ฟื้นตัว
จังหวัดภูเก็ต, เกาะไม้ท่อน E	สมบูรณ์ดีมาก	ฟื้นตัว
จังหวัดภูเก็ต, เกาะราชาใหญ่ E	พอใช้	ฟื้นตัว

* ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในเล่มเดียวกันนี้ บทประมวลสถานการณ์เรื่อง "การท่องเที่ยว" หัวข้อ "กิจกรรมเดินใต้ทะเล" หน้า 387 - 388

การรองรับ การทำประมงด้วยวิธี
การทำลายอย่างการใช้สารเคมีหรือ
การระเบิด การทำเหมืองแร่และการ
เปลี่ยนแปลงพื้นที่ชายฝั่ง ปัญหา
เรือเกยตื้น สมอเรือ และการสัมผัส
โดยนักดำน้ำ การระบาดของโรค
และศัตรูปะการัง การเปลี่ยนแปลง
สภาพภูมิอากาศโลก (กรมการฯ 2545)

ในส่วนของการกัดกร่อนด้าน
การท่องเที่ยวที่ถูกระบุเป็นต้นเหตุ
ทำให้อัตราส่วนของปะการังฝั่ง
อันดามันเสื่อมโทรมสูงถึงเกือบ
ครึ่งหนึ่งของทั้งหมดก็คือ Sea
Walker หรือกิจกรรมเดินใต้ทะเล⁷
การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เป็นที่
นิยม (นิติกรณต์, 2544)

ขณะที่สินธิ แดงสกุล
ประมง จ. ภูเก็ตระบุว่า กิจกรรม
การท่องเที่ยว อาทิ การดำน้ำที่ไม่
ถูกวิธี การเหยียบย่ำปะการัง มีส่วน
ในการทำลายปะการังบางส่วนของ
จ. ภูเก็ต (ผู้จัดการ 20/06/44)

นอกจากนี้ปัญหาการลัก
ลอบซื้อขายปะการังและปลาสวยงาม
ก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้
เกิดการทำลายปะการัง ปัญหานี้
มีความรุนแรงขึ้นทั้งฝั่งอ่าวไทยและ
อันดามัน เนื่องจากชาวบ้านใช้สาร
เคมีจำพวกไซยาไนด์ใส่ลงไปตาม
ซอกปะการังเพื่อทำให้ปลาสลบและ
จับได้ง่าย ไซยาไนด์ที่ตกค้างจะทำ
ให้ปะการังตายในที่สุด (นิติกรณต์, 2544)

สำหรับในปี 2544 เกิด
เหตุการณ์ที่สร้างความเสียหายให้กับ
แนวปะการังฝั่งอันดามันอย่าง
รุนแรงคือเหตุการณ์แก๊สมอตทะเล
ใช้ระเบิดทำลายด้วยปุ๋ยยูเรียและน้ำจืด

ทะเล 5.2 (ต่อ)

สภาพแนวปะการังในปัจจุบันจากการศึกษา โดยวิธีการทำทรานเซ็กต์*		
สถานที่	สภาพปัจจุบัน	แนวโน้มการเปลี่ยน
จังหวัดชลบุรี, เกาะคราม ด้านทิศเหนือ	สมบูรณ์ดี	คงที่
จังหวัดชลบุรี, เกาะคราม ด้านทิศตะวันออก	เสื่อมโทรมมาก	เสื่อมโทรมลงมาก
จังหวัดชลบุรี, เกาะอีร้า ด้านทิศตะวันออก	เสื่อมโทรมมาก	เสื่อมโทรมลงมาก
จังหวัดชลบุรี, เกาะขาม ด้านทิศเหนือ	เสื่อมโทรมมาก	เสื่อมโทรมลงมาก
จังหวัดชลบุรี, เกาะแสมสาร ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ	เสื่อมโทรมมาก	เสื่อมโทรมลงมาก
จังหวัดตราด, เกาะพญา	เสื่อมโทรมมาก	ฟื้นตัวอย่างช้าๆ
จังหวัดตราด, เกาะมันนอก	สมบูรณ์ปานกลาง	กำลังฟื้นตัว
จังหวัดตราด, เกาะคลุ้ม	สมบูรณ์ปานกลาง	กำลังฟื้นตัว
จังหวัดตราด, เกาะใบดิ่ง	สมบูรณ์ปานกลาง	ฟื้นตัวอย่างช้าๆ
จังหวัดตราด, เกาะหวาย	เสื่อมโทรม	กำลังฟื้นตัว
จังหวัดตราด, เกาะเตียน	เสื่อมโทรม	กำลังฟื้นตัว
จังหวัดตราด, เกาะรัง	เสื่อมโทรมมาก	ฟื้นตัวอย่างช้าๆ
จังหวัดตราด, เกาะกระดังงะ	เสื่อมโทรมมาก	ฟื้นตัวอย่างช้าๆ
จังหวัดตราด, เกาะล่อ	เสื่อมโทรม	กำลังฟื้นตัว
จังหวัดตราด, เกาะช้างน้อย	สมบูรณ์	คงที่
จังหวัดตราด, เกาะหมาก	สมบูรณ์ปานกลาง	คงที่

ที่มา : รายงานวิจัยในโครงการจัดการทรัพยากรปะการังปี พ.ศ. 2544, สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2545
หมายเหตุ : * วิธีการศึกษาคัดแปลงจากประเทศไทย แปลง สัตว์และพืชที่ติดเกาะบนพื้นแนวปะการัง
รวมทั้งพื้นทรายและหินซึ่งเป็นองค์ประกอบในแนวปะการัง

เบนซินระเบิดปลาและปะการังบริเวณเกาะหินม่วง-หินแดงในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา ซึ่งนับเป็นจุดที่มีปะการังและพันธุ์ปลาสวยงามมาก และเป็นแหล่งดำน้ำและปะการังที่สวยงามที่สุดใน จ. กระบี่ (ข่าวสด 15/12/44)

ผลจากการระเบิดทำให้แนวปะการังเสียหายยับเยินกลายเป็นภูเขาหิน มีผืนและตะกอนกระจายไปทั่ว สัตว์น้ำและปลาสวยงามล้มตายเป็นจำนวนมาก (ข่าวสด 15/12/44) นอกจากนี้จะเป็นสูญเสียทรัพยากรแล้วกรณีนี้ยังจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวอย่างประเมินค่ามิได้ เนื่องจากเกาะหินม่วง-หินแดงกำลังเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม โดยปัจจุบันนักท่องเที่ยวจะไปเที่ยวเกาะพีพีหรือเกาะสิมิลันจะหันมาเที่ยวเกาะลันตาแทน และนักท่องเที่ยวที่มามีดำน้ำที่เกาะลันตาถือว่าร้อยละ 90 จะต้องไปที่เกาะหินม่วง-หินแดง (ข่าวสด 19/12/44) ทั้งนี้ทางอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตาให้เหตุผลว่า ที่เกิดเหตุอยู่ใกล้จนถึงสุดเขตของอุทยาน

ทำให้ดูแลได้ไม่ทั่วถึง (ข่าวสด 15/12/44)

ด้านผู้ค้าปะการังในสวนจตุจักรรายหนึ่งบอกเล่าสถานการณ์การซื้อขายปะการังในปัจจุบันว่า มีร้านที่ทำธุรกิจด้านนี้ประมาณ 10 ร้าน โดยระบุแหล่งของปะการังที่นำมาขายว่า ส่วนใหญ่มาจากช่องแสมสาร อ. สัตหีบ จ. ชลบุรี จ. ภูเก็ต และ จ. ประจวบคีรีขันธ์ โดยราคาปะการังที่รับซื้อจากทะเลจะถีบตัวสูงขึ้นถึง 10 เท่าเมื่อมาอยู่ในร้าน (ข่าวสด 19/12/44)

จากแนวโน้มของปะการังที่เสื่อมโทรมลง ก่อให้เกิดความตื่นตัวทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่นในการออกมาตรการเพื่อฟื้นฟูแนวปะการัง ตัวอย่างของการจัดการในระดับท้องถิ่นที่ จ. ภูเก็ต ทางจังหวัดมีนโยบายตั้งองค์กรปกครองท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมดูแลมากขึ้น โดยเริ่มต้นจากทางสำนักงานประมงภูเก็ตได้จัดการอบรมให้ความรู้กับผู้นำท้องถิ่น (ผู้จัดการ 20/06/44) ขณะที่ด้าน